

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

**DÖRDÜNCÜ DALGA FEMİNİZM BAĞLAMINDA İNSTAGRAM
KADIN HİKAYELERİ VE DİJİTAL HİKAYE ANLATICILIĞININ
GÜCÜ: @ONLYHERSTORY ÖRNEĞİ**

Öznur AKYILMAZ

DOKTORA TEZİ

GAZİANTEP- 2023

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ KABUL VE ONAY FORMU

İletişim Çalışmaları Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi **Öznur AKYILMAZ** tarafından hazırlanan “**DÖRDÜNCÜ DALGA FEMİNİZM BAĞLAMINDA İNSTAGRAM KADIN HİKAYELERİ VE DİJİTAL HİKÂYE ANLATICILIĞININ GÜCÜ: @ONLYHERSTORY ÖRNEĞİ**” başlıklı tez, **25/12/2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Gül Rengin KÜÇÜKERDOĞAN	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Prof. Dr. Bülent KÜÇÜKERDOĞAN	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. M. Emre KÖKSALAN	Gaziantep Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Pınar TINAZ	Fenerbahçe Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Saadet UĞURLU	Medipol Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ufuk AKBAŞ
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

Öznur AKYILMAZ

25.12.2023

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI

DÖRDÜNCÜ DALGA FEMİNİZM BAĞLAMINDA İNSTAGRAM KADIN
HİKAYELERİ VE DİJİTAL HİKAYE ANLATICILIĞININ GÜCÜ:
@ONLYHERSTORY ÖRNEĞİ

Öznur AKYILMAZ

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Gül Rengin KÜÇÜKERDOĞAN

ÖZET

Son birkaç on yılda iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi ve yeni medya ortamlarının ve internetin yaygınlaşması ile birlikte toplumsal düzlemdeki değişimlerin yanı sıra birçok yapı, araç ve kavram da dönüşüme uğramıştır. Dijitalleşme ile birlikte süregelen bu dönüşümün etkilediği alanlardan biri kadim bir gelenek ve bilgelik olarak görülen ve aynı zamanda izleyicinin duygularına ve mantığına etki ederek farkındalık yaratarak ve ikna yoluyla bakış açısını değiştiren, bilgi ve mesaj iletmenin ve en etkili ve güçlü araçlarından biri olan hikâye anlatıcılığıdır. Kökleri ilkel toplumlara kadar giden hikâye anlatıcılığı önce sözlü, daha sonra yazılı ve günümüzde ise grafik, ses, metin, video ve animasyon gibi çeşitli multimedya türlerinden oluşan teknolojiyi bünyesine katarak sanal ortamlarda yerini almıştır. Diğerleri ise tarihin farklı dönemlerinde kadınların eşit hak ve fırsatlara sahip olabilmek adına verdiği çabaların medya ve iletişim araçlarına paralel olarak yaşadığı değişimlerden oluşmaktadır. Geleneksel medya ekseninde gelişen birinci, ikinci ve üçüncü dalga olarak anılan dalgalardan sonra feminist aktivizm ve tartışmalar için dijital teknolojilerin ve internetin kullanılmasıyla ortaya çıkan dördüncü dalga feminizm gelmektedir. Böylelikle, feminist bir toplumsal bellek oluşturmaya yarayan etkileşimli ve katılımcı doğaya sahip sosyal medya mecraları dijital hikâye anlatıcılığı aracılığıyla özellikle kadınların hikayelerine ve deneyimlerine yer vererek ve bunları yorum ve tartışmaya açma olanağı sunarak kadın sorunsallarının görünürlüğüne artırmaktadır.

Bu çalışmada feminist teori ve feminist tarih yorumundan beslenen sözlü tarih yöntemini kullanarak dijital bir feminist bellek oluşturmaya katkı sunan ve dijital hikâye anlatıcılığının gücünden faydalanarak sıradan ve gerçek kadın hikayelerini edebi bir dille ve gerçek fotoğraflar ile birlikte aktaran 'onlyherstory' Instagram hesabında paylaşılan kadın hikayeleri ve bu hikayelere yapılan yorumlar içerik analizi yöntemiyle incelenmektedir. Bu çalışmanın sonucunda söz konusu hikayelerde yer verilen temalar bağlamında kadın sorunsallarının görünürlüğüne arttırarak bu hikayelerin kahramanı olan sessiz kuşak kadınlarının adeta sesi olduğunu, hikayelerin okuyucular üzerinde derin ve duygusal etkileşimler yarattığını ve ayrıca toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadını ezen, görünmez kılan ve baskı altında tutan ataerkil bir düzenin varlığı konusunda feminist bilincin yükselmesine katkı sağlayan ciddi bir farkındalık ve bilişsel, duygusal ve davranışsal bir değişim ve dönüşüm oluştuğuna dair bulgular ortaya çıkmaktadır. Dijital hikâye anlatıcılığının kullanıldığı kadın hikayeleri feminist bilinci yükseltmede güçlü ve etkili toplumsal dönüştürücü bir araç olarak işlev gördüğü sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Hikâye Anlatıcılığı, Dördüncü Dalga Feminizm, Yeni Medya, Kadın Hikayeleri, Feminist Bilinci Yükseltme

**HASAN KALYONCU UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE
DEPARTMENT of COMMUNICATION SCIENCES**

**INSTAGRAM WOMEN'S STORIES AND THE POWER OF DIGITAL
STORYTELLING IN THE CONTEXT OF FOURTH-WAVE FEMINISM: THE
CASE OF @ONLYHERSTORY**

Oznur AKYILMAZ

PHD THESIS

Advisor

Prof. Dr. Gul Rengin KUCUKERDOGAN

ABSTRACT

In the last few decades, with the rapid development of communication technologies and the spread of new media environments and the Internet, many structures, tools and concepts have undergone transformation, as well as changes in the social dimensions. One of the areas affected by this ongoing transformation with digitalization is storytelling, which is considered an ancient tradition and wisdom, and one of the most effective and powerful tools of transmitting information and messages that affects the audience's emotions and logic, creating awareness and changing perspective through persuasion. Storytelling, whose roots go back to primitive societies, was first oral, then written, and today has taken its place in virtual environments by incorporating technology consisting of various multimedia types such as graphics, audio, text, video and animation. The other consists of the changes experienced by women's efforts to have equal rights and opportunities in different periods of history in parallel with the media and communication tools. After the waves referred to as the first, second and third that developed on the axis of traditional media, there comes the fourth wave of feminism, which emerged with the use of digital technologies and the Internet for feminist activism and discussions. Thus, social media channels with an interactive and participatory nature, which serve to create a feminist social memory, increase visibility of women's issues through digital storytelling, especially by featuring women's stories and experiences and offering them the opportunity to comment and discuss.

In this study, the women's stories shared on the 'onlyherstory' Instagram account, which contributes to the creation of a digital feminist memory using the oral history method fed by feminist theory and feminist interpretation of history, and conveys ordinary and real women's stories with literary language and real photos by taking advantage of the power of digital storytelling, and the comments made on these stories are examined by content analysis method. As a result of this study, there are findings that by increasing the visibility of women's issues in the context of the themes contained in these stories, the 'silent generation' women who are the heroes of these stories are almost the voice, the stories create deep and emotional interactions on readers, as well as a serious awareness and cognitive, emotional and behavioural change and transformation that contribute to raising feminist consciousness about gender inequality and the existence of a patriarchal order that oppresses and makes women invisible. It is concluded that women's stories in which digital storytelling is used to function as a powerful and effective social transformative tool in raising feminist consciousness.

Keywords: Digital Storytelling, Fourth Wave Feminism, New Media, Women Stories, Raising Feminist Consciousness

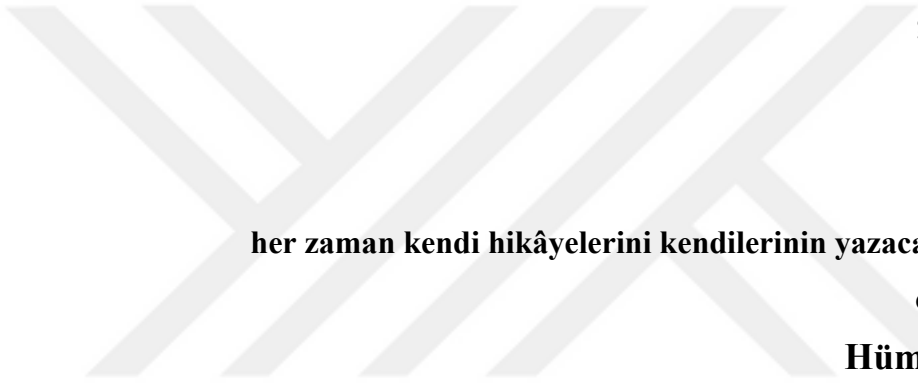
ÖNSÖZ

Ataerkil geleneklerin öne çıktığı ve kadının ikincil konumda görüldüğü toplumlarda kadınları güçlendiren, görünür kılan, kadın sorunlarına yönelik toplumsal farkındalığı arttıran ve çözüm sunabilecek mekanizmaları harekete geçirebilecek olan tüm araçlar işlevsel ve değerli bulunmaktadır. Özellikle, sosyal medya gibi kitlelere hitap eden iletişim mecralarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik farkındalık oluşturacak projelere alan açması feminist bir kültür yaratmaya katkıda bulunmaktadır. Özellikle bu mecralarda dijital hikâye anlatıcılığının kullanıldığı ‘kadın hikâyeleri’ sıradan kadınların deneyimlerine ve sorunsallarına yer vererek hem feminist bir toplumsal bellek inşa edilmesi anlamında hem de toplum içerisinde feminist bilinci yükseltirken toplumsal bir dönüştürücü olarak önemli bir işlev üstlenmektedir.

Bu yolculukta bana desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her tökezlediğimde beni motive eden ve tez yazma sürecinin keyifli ve verimli olmasını sağlayan sevgili danışmanım Prof. Dr. Gül Rengin Küçükerdoğan’a, bu çalışmanın başından beri beni yönlendiren, bakış açıları ve yorumlarıyla zihnime yeni kapılar aralayan sevgili hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Pınar Tınaz ve Dr. Öğr. Üyesi Saadet Uğurlu’ya, ilk akademik yolculuğumdan beri yoluma ışık tutan, akademik birikimi ve tevazusu ile her zaman bana ve tüm öğrencilerine mükemmel bir örnek teşkil eden sevgili hocam Prof. Dr. M. Emre Köksalan’a, çalışmamda bana yol gösteren ve desteklerini esirgemeyen değerli akademisyen Doç. Dr. Furkan Baltacı ve Dr. Erdinç Yılmaz’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, her zaman başaracağıma inanan anneme, her güzel anımda sevinçten gözleri dolan ve eminim ki bugünleri görseydi yine sevgi ve inançla sırtımı sıvazlayacak ve mutluluğumu gönülden paylaşacak olan rahmetli babama, her an yanımda varlığıyla güç veren sevgili eşime, gözlerindeki ışıltıyla hayata karşı her daim inancımı tazeleyen ve tez sürecindeki yoğunluğuma sabreden kızım Hüma ve henüz karnımda kıpırtılarıyla bana güç ve umut veren kızım Rüya’ya hayatıma kattıkları anlam ve değer için müteşekkirim.

Öznur AKYILMAZ
Gaziantep- 2023

**Bu çalışma,
hikâyeleri ile tüm kadınlara ilham ve direnç veren
güçlü kadınlara**

ve

**her zaman kendi hikâyelerini kendilerinin yazacağına inandığım
canım kızlarım;
Hüma ve Rüya'ya**

ithaf edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM: DİJİTAL TEKNOLOJİLERLE DÖNÜŞEN HİKÂYE

ANLATICILIĞI VE GÜCÜ	15
1.1. Kavram Olarak Hikâye ve Hikâye Anlatıcılığı	15
1.2. Geleneksel Hikâye Anlatıcılığı: İlkel Topumlardan Sözlü ve Yazılı Kültüre Hikâye Anlatıcılığı	20
1.3. Medya'nın Dijitalleşmesi ve Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Etkisi	25
1.3.1. Tarihsel Olarak Medya'nın Dijitalleşme Süreci	25
1.3.2. Yeni Medya Ekolojisi ve Hikâye Anlatıcılığının Dönüşümü	32
1.3.3. Dijital Hikâye Anlatıcılığı ve Özellikleri	39
1.3.4. Geleneksel Hikâye Anlatıcılığı ve Dijital Hikâye Anlatıcılığının Karşılaştırılması	43
1.4. Dijital İçeriğin ve Hikâye Anlatıcılığının Gücü	45
1.4.1. Dijital Hikâye Anlatımının Anlatıcı Üzerine Etkisi: Terapi ve İyileştirme	46
1.4.2. Dijital Hikâye Anlatımının İzleyici Üzerine Etkisi: Duygusal Etkileşim ve İkna	47

2. BÖLÜM: DİJİTALLEŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN FEMİNİST

HAREKETLER	51
2.1. Kavramsal Olarak Feminizme Bakış	51
2.2. Geleneksel Medya Ekseninde Feminist Dalgalar	54

2.3.	Yeni Medya Ekseninde Yükselen Dördüncü Dalga Feminizm	59
2.3.1.	Dördüncü Dalga Feminist Akım ile Ortaya Çıkan Başlıca Dijital Feminist Hareketler	62
2.3.2.	Dijital Feminist Hareketler Üzerine Yapılan Araştırmalar	65
2.4.	Gelenekselden Dijitale Feminist Dalgaların Türkiye’deki Seyri ve Kuşaklar Açısından Değerlendirilmesi	70
2.5.	Dijital Feminizmin Alternatif Medya ile İlişkisi	78
2.6.	Sözlü Tarih Çalışmalarının Feminist Toplumsal Bellek Oluşturma Açısından Önemi	80

3. BÖLÜM: @ONLYHERSTORY İNSTAGRAM SAYFASINDAKİ KADIN HİKÂyelerİNİN İÇERİK ANALİZİ

85

3.1.	Araştırmanın Amacı ve Problemi	85
3.2.	Araştırmanın Evren ve Örneklemi	86
3.3.	Araştırmanın Önemi	86
3.4.	Araştırmanın Yöntemi	87
3.5.	Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi	94
3.5.1.	Onlyherstory Instagram Sayfasının Betimsel Analizi	96
3.5.2.	Hikâyelerin Kuşak Analizi ve Feminist Dalgalar ile İlişkisi	106
3.5.3.	Hikâyelerin Tematik İçerik Analizi ve Sonuçların Feminist Dalgalar Işığında Değerlendirilmesi	111
3.5.3.1.	Hikayelerin Türüne Göre İncelenmesi	111
3.5.3.2.	Hikayelerde Öne Çıkan Temaların İncelenmesi	121
3.5.4.	Yorumların İçerik Analizi ve Sonuçların Feminist Bilince Katkısı Açısından Değerlendirilmesi	148

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	168
KAYNAKÇA	184
EKLER	193
ÖZGEÇMİŞ	212

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Lambert (2010) Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzunda yer alan kişisel dijital hikâye türleri	41
Tablo 2: Kuşak-Feminist Dalgalar Karşılaştırması	74
Tablo 3: Örnekleme ait kuşak analizinin frekans değeri tablosu	107
Tablo 4: Hikâyelerin türlerine göre dağılımını gösteren frekans değeri tablosu	112
Tablo 5: Hikâyelerin tematik dağılımı yüzde değeri (en düşükten en yükseğe sıralama)	124
Tablo 6: Feminist bilinci yükselten söylemlere ait kodların frekans dağılım tablosu	152

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1: Küçük dünyaları birbirine bağlayan bir ağın resmi	30
Görsel 2: Onlyherstory Instagram sayfasının görünümü (06.06.2023).	99
Görsel 3: Onlyherstory instagram sayfasından kadın portreleri	100
Görsel 4: 14.08.2022 tarihli Sevim'in hikâyesine ait fotoğraflar	101
Görsel 5: Fotoğrafi olmayan hikâyelerin görsel örnekleri	102
Görsel 6: 26.12.2020 tarihli Sosun'un hikâyesine ait görsel	103
Görsel 7: Onlyherstory sayfasındaki hikâyelerin coğrafi dağılımını gösteren "Nerede Yaşadılar" isimli harita	104
Görsel 8: 31 Temmuz 2022 tarihli Handan'ın hikâyesi	105
Görsel 9: 17.07.202 tarihli Güllü'nün hikâyesine ait görsel	114
Görsel 10: 09.12.2021 tarihli Şükran'ın hikâyesine ait görsel	115
Görsel 11: 14.10.2020 tarihli Gülüzar'ın hikâyesine ait görsel	116
Görsel 12: 18.10.2021 tarihli Ayşe'nin hikâyesine ait görsel	117
Görsel 13: 03.10.2021 tarihli Naime'nin hikâyesine ait görsel	120
Görsel 14: Hikayelerin tematik analizine ait kelime bulutu	122
Görsel 15: 28.10.2020 tarihli Şemsi'nin hikâyesine ait görsel	125
Görsel 16: 24.04.2020 tarihli Mürüvvet'in hikâyesine ait görsel	126
Görsel 17: 07.08.2020 tarihli İfade'nin hikâyesine ait görsel	128
Görsel 18: 05.12.2020 tarihli Ayşe'nin hikâyesine ait görsel	129
Görsel 19: 16.10.2022 tarihli Adile'nin hikâyesine ait görsel	131
Görsel 20: 21.10.2020 tarihli Fatma'nın hikâyesine ait görsel	133
Görsel 21: 10.07.2022 tarihli Ayşe'nin hikâyesine ait görsel	135
Görsel 22: 19.09.2018 tarihli Zeliha'nın hikâyesine ait görsel	136
Görsel 23: 15.04.2021 tarihli Hamide'nin hikâyesine ait görsel	138
Görsel 24: 25.05.2022 tarihli Dürüye'nin hikâyesine ait görsel	140
Görsel 25: 17.07.2022 tarihli Güllü'nin hikâyesine ait görsel	140
Görsel 26: 28.02.2022 tarihli Rabia'nın hikâyesine ait görsel	142
Görsel 27: 29.08.2022 tarihli Ayfer'in hikâyesine ait görsel	143
Görsel 28: Yorumlara ait kod bulutu	151
Görsel 28: 09.01.22 tarihli Sabiha'nın hikâyesine ait yorumların görseli	200
Görsel 29: 29.08.22 tarihli Ayfer'in hikâyesine ait yorumların görseli	204

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Örnekleme ait kuşak analizinin sütun grafiği	107
Grafik 2: Hikâyelerin türlerine göre dağılımını gösteren sütun grafiği	113
Grafik 3: Hikâyelerin tematik dağılım tablosu frekans değeri grafiği (en yüksekten en düşüğe sıralama)	123
Grafik 4: Feminist bilinci yükselten söylemlere ait kodların frekans dağılımı sütun grafiği	153

GİRİŞ

Hızla gelişen dijital teknolojiler toplumun her alanında etkisini gösterirken bir yandan yeni kavramlar ortaya çıkarmış diğer yandan da süregelen mevcut oluşum, yapı, araç ve kavramları değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Bu değişim ve dönüşümün öznelerinden biri insanlık tarihi kadar eski bir gelenek ve iletişim aracı olan hikâye anlatıcılığı ve diğeri de son birkaç yüzyılda sürekli gelişen ve evirilen bir alan olan feminist çalışmalar olmuştur. Bu çalışma, tüm bu dijital dönüşüm eşliğinde ortaya çıkan dördüncü dalga feminizm bağlamında bir sosyal medya mecrası olan Instagramda yer alan onlyherstory adlı hesaba ait kadın hikâyelerinin bir dijital hikâye anlatıcılığı pratiği olarak feminist bilinci yükseltmeye olan katkısını ve bu anlamda toplumsal dönüşüm için bir araç olabilme potansiyelini ortaya çıkarmaya çalışmaktadır.

Dolayısıyla, bu çalışmamızın birinci bölümünde dijital teknolojilerle dönüşen hikâye anlatıcılığını tarihsel bir şekilde ele alırken aynı zamanda hikâye anlatıcılığının hem anlatıcı hem de okuyucu/dinleyici/izleyici üzerindeki dönüştürücü gücünü de ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise yine dijitalleşme ile paralel olarak gelişen feminist hareketleri dalga dalga incelemekte ve yeni medya ekseninde ortaya çıkan dördüncü dalga feminist hareketleri ve Türkiye'deki tarihsel seyrini ortaya koymaya çalışırken ayrıca bu hareketlerin feminist bir toplumsal bellek oluşturma çabasıyla sözlü tarih çalışmaları ile olan dirsek temasını da değinilmektedir. Üçüncü ve son bölümde ise örneklemimizi oluşturan onlyherstory hesabından seçilen 100 hikâye ve bu hikâyelere yapılan yorumlar içerik analizi yöntemi ile incelenmekte ve feminist dalgalar ışığında değerlendirmesi yapılmaktadır.

Yaşam deneyimine dayanan bir tür bilgelik, insanın deneyimini paylaşma yeteneği, bir olay ya da durumu kuşaktan kuşağa aktaran bir gelenek zinciri olarak tanımlanan hikâye anlatıcılığı duyguları uyandırmanın, bilgi ve mesaj iletmenin en iyi ve etkili yollarından biri olarak bilinmektedir. Hem kişisel hem de kurumsal olabilen çeşitli amaçlara hizmet eden, önemli ölçüde düşünce ve sanatsal beceri gerektiren hikâye anlatıcılığı en temel şekliyle olay örgüsü, karakterler ve anlatı bakış açısından oluşan önemli unsurları içerisinde barındıran bir anlatının bazen doğaçlama, teatral veya

süslemeyle paylaşılmasının sosyal ve kültürel etkinliği olarak ifade edilmektedir (İnceelli, 2005; Sütçü, 2013).

İyi bir hikâyenin özelliklerini sıralayan Baker & Boyle (2009) birinci sıraya hikâyelerin mesafeleri, kültürleri ve kuşakları aşan evrensel olma özelliğini koyarken ikinci sıraya ise hikâyelerin insanları güldürürken veya ağlatırken bunu en derinden hissettirerek duygulara dokunmasını koymaktadır. Üçüncü özellik olarak ise, harika hikâyelerin insanların daha büyük bir şeyin parçası olma ve keşfetme duygusuna yanıt vererek önemli hissiyatını vermesi gerektiğini ve aydınlatırken bir yandan eğlendirmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Son olarak ise hikâyelerin asla tam olarak anlatılmadığını, temel mesajları değişmezken karakterler ve nüansların kültürden kültüre, nesilden nesle değişerek geliştiğine, temel mesajlarının gerçek kaldığına ve hikâyelerin zaman içinde gelişerek daha zengin ve daha kişisel olmalarına izin veren bir açıklık olması gerektiğini eklemektedir.

Günümüzde dijital teknolojilerin önemli araçlar olarak ortaya çıkmasıyla birlikte sözlü kültürde olduğu gibi yeniden önemli bir iletişim aracı olarak kabul görmeye başlayan hikâye anlatıcılığı günümüze değin kronolojik olarak sözlü, yazılı ve dijital hikâye anlatma süreçlerinden geçerek dönüşüme uğramıştır. Hatta hikâye anlatıcılığının kökenleri ilkel topluluklara kadar uzanmakta ve mitolojilerin gelişimi ile iç içe bir süreçte insanın çevresini açıklama, geçmiş olayları hatırlama, dini inanç ve uygulamaları onurlandırma ve ataların anılarını canlı tutma ihtiyacını karşılamak üzere dans, müzik, drama, şiir, mit ve süslemeler gibi anlatım biçimleri ile karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz & Ciğerci, 2018, s.2-3).

Bilgiyi konuşma, dinleme ve hatırlama yoluyla sözlü olarak depolayan ve aktaran sözlü kültürün hâkim olduğu yazıdan önceki dönemde ise hikâye anlatma geleneğinin dengbejlerin, aşıkların, gezgin hikâye anlatıcılarının ve kimi zamanda meddahların kahvelerde, köy odalarında, evlerde, mahallelerde, büyük bir kalabalığa seslenerek kalplerinde insanlığın bilgi birikimini ve deneyimini barındıran masallar, efsaneler, meseller, türküler, ağıtlar, ninniler, söylenceler, fıkralar, bilmeceler ve maniler gibi çeşitli türleri aktardıkları görülmektedir. Bu dönemde var olan hikâye anlatma geleneği Doğuda, “destanlara, Binbir Gece Masalları'na, Nasrettin Hoca

fıkralarına, Dede Korkut ve meddah hikâyeleri” ne, Batıda ise; Giovanni Boccacci’nin XVI. yüzyılda yazmış olduğu "Decameron Hikâyeleri" ne dek uzanmaktadır (İnceelli, 2005, s.133-135; Ramsden & Hollingsworth, 2017, s.15).

Yazının bulunması ile sözlü geleneğin ürünü olan tüm hikâyeler çeşitli ürünler üzerine zamana karşı değişmesi engellenerek yazı ile kaydedilmiş, aktarılmış ve kopyalanmaya başlanmıştır. 15. yy’ın sonlarında ise matbaanın icadıyla yazılı hikâyeler çoğaltılmaya başlanmış, yayılmış ve okuma yazmanın artmasına paralel olarak yaygınlaşmıştır. Sözlü kültür uygarlığını bitirip yerine basım ve edebiyat uygarlığını getiren bir “ölümsüzlük makinası” gibi kabul edilen Gutenberg’in modern matbaasının icadıyla başlayan bu sürecin hikâyeye anlatıcılığının doğasını kökten değiştirdiği görülmektedir.

Mc. Luhan’ın (1962) kitabına da adını verdiği ve Gutenberg Galaksisi olarak adlandırdığı, kitapların çoğalması ve yayılmasıyla ideolojilerin ve fikirlerin yayılmasına neden olan matbaanın icadıyla sözlü kültürdeki bireylerin birbirine olan gereksinimini kitap devralmış ve bunun doğal bir sonucu olarak bireysellik artmış ve köy meydanlarına kahve odalarına toplu konuşmalar için biriken insanların yerini kitaplarıyla evlerine çekilen insanlar almıştır. İletişim teknolojisinin tarihini, uygarlık tarihinin merkezi olarak ele alan Innis ve Mc Luhan teknolojiye yaşanan değişimlerin toplumun kültürel temelleri üzerinde meydana getirdiği değişimlere vurgu yapmakta ve iletişim teknolojilerinin toplumda bireylerin nasıl düşüneceğini, hissedeceğini ve hareket edeceğini veya toplumun biçimini ve çalışmasını şekillendirdiğini öne sürmektedirler.

Matbaanın icadıyla başlayan ve daha sonra elektriğin bulunmasıyla telgrafın ve arkasından önce radyo sonra da televizyonun icadıyla üst üste ve hızlı dönüşümlerin yaşanmasıyla dünyada yaşanan iyi veya kötü her şey toplumun gözü önünde meydana gelmeye başlamış ve matbaa çağındaki insanlığın bireyselliğinin yerini yeniden katılımcılık almış ve özellikle televizyon, insanları aynı anda hem bir araya getirerek hem de hızla bir çok yere götürerek iletişime ve enformasyonun dağılımına büyük bir hız katmıştır. Böylelikle, elektrik tellerinin Dünya’yı küçülmesiyle sözlü kültürde olduğu gibi McLuhan’ın deyimiyle dünyayı tek bir bilince dayanan “küresel bir köy”

haline getirmiştir (Antecol, 1998, s.460-462; McLuhan, 1962, s.21-25; Varol&Varol, 2019, s.140).

Bu dönüşümü Alman filozof, edebiyat eleştirmeni, kültür tarihçisi ve estetik kuramcısı Walter Benjamin (2012), modernleşmeyle birlikte yeni bir iletişim biçiminin doğması, enformasyon ağının içerisinde “kamusal alan” kavramının anlamını yitirmesi ve dolayısıyla hikâye anlatımının sunduğu deneyim dünyasının kültürel yaşamdan uzaklaşmaya başlaması olarak yorumlarken; Yoder-Wise & Kowalski (2003) hikâye anlatıcılığının dijital teknik ve olanaklarla yeni bir çehreye büründüğünü ve reklamda, pazarlamada, sinemada güçlü bir anlatı tekniği olarak insan davranışlarını etkilediğini belirtmektedirler.

Önce matbaa ve daha sonra radyo ve televizyonun icadı McLuhan’a göre elektronik çağın belirleyicisi olsa da arkasından gelen internet teknolojisi bu dönüşümü çok başka bir noktaya çıkarmıştır. İnternet teknolojileriyle birlikte küreselleşmenin hız kazanması sürecinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal ve kültürel alandaki değişimleri kapsayan sanayi toplumundan enformasyon toplumuna geçiş süreci başlamıştır. Fikir üretiminin önem kazandığı bu süreçte teknolojik devrimlerle zaman ve mekân sınırlaması ortadan kalkmış, bilginin yayılımı hızlanmış, yeni sosyalleşme, iletişim ve üretim araçları ve farklı eğitim, çalışma ve yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır (Başlar, 2013, s.776-780; Güzel, 2006, s.10-12).

Ayrıca, İspanyol sosyal bilimci ve İletişimci Manuel Castells de internette web2.0 teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte dünya üzerinde internet ağı ile birbirine bağlanan insanların iletişim ve etkileşim biçimlerini ve içinde yaşadığımız modern toplumları açıklamak için enformasyon toplumunun sonucu olarak ortaya çıkan “Ağ toplumu” kavramını kullanmıştır. Bu yeni toplum tipi, küreselleşmeyle teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve iletişim araçlarında yaygınlaşmanın sonucu olarak teknolojik paradigmanın ortaya çıkardığı ve önceleri ekonomik alanda olmak üzere siyasete, kültürde tüm sosyal hayatta görülmektedir ve zaman, uzam ve ilişkiler bağlamında pek çok şeyi dönüştürmüştür (Sucu, 2016, s.80-90; Castells, 2004, s.2-5). Böylelikle, ortaya zaman ve mekândan bağımsızlaşmış “sanal cemaatler” ya da

“elektronik topluluklar” olarak kavramlaştırılan internet teknolojilerinin yarattığı sanal topluluklardan bahsedilmeye başlanmıştır (Dijk, 2006, s.36-37; Castells, 2010, s.22-25).

Teknolojinin ve internetin ortaya çıkardığı tüm bu değişim ve dönüşümle birlikte kaçınılmaz olarak hem bireysel hem de kolektif yaşamın çevresinde yeni bir toplumsal düzen oluşmasının yanı sıra yeni iletişim ortamlarının ortaya çıktığı bu çağda medya oldukça çeşitlenmiş, yenilenmiş ve dönüşmüştür. Analog medyadan dijitale geçilen bu çağda görüntü, ses ve metinlerin farklı formlar kullanılarak saklanmaya başlandığı, bilgisayarların işlem gücünden yararlanarak kullanıcıya ve hedef kitlesine etkileşim olanağı sağlayan dijital ortamlara atıfta bulunan ‘yeni medya’ ortaya çıkmıştır (Manovich, 2002, s.45-46; Yolcu, 2010, s.42).

Yeni medyanın en önemli özelliklerinden bir olarak öne çıkan zaman ve mekândan bağımsız olarak ‘etkileşim’e olanak vermesi kullanıcıyı geleneksel medyadaki pasif tüketici durumundan aktif duruma çeker; hatta kullanıcıyı içerik üzerine hakimiyet kurarak adeta onu ortak bir üretici konumuna getirerek yeni deneyimler yaşamasına olanak tanımaktadır. Yeni medyanın bu özelliği en belirgin olarak “sosyal medya” ya da “web 2.0” olarak nitelendirilen bloglar ve Facebook, Twitter, İstagram gibi mikrobloglar, sosyal ağ siteleri veya video/görüntü/dosya paylaşım platformları, wikiler gibi uygulamaların kullanımında görülmektedir. Böylelikle, bu sosyal medya mecraları aracılığıyla tek boyutlu bilgi yerine çok boyutlu ve etkileşimli süreçler hâkim duruma gelmiş ve sosyal, siyasal düzeyde toplumlara dönüştürmeye aracılık eden bir zemin ve medya ekolojisinden söz etmek mümkün olmuştur. (Fuchs, 2020, s.101-105; Rogers, 2015, s.5-8; Yanık, 2016, s.907).

Yeni medya ekolojisinin etkileşime ve üretmeye olanak sağlayan bu yönü kişilerin kendi anlatılarını oluşturma ve paylaşım yapabilme özelliğini ortaya çıkararak şu ana kadar hikâye dinleyicisi ya da okuyucusu olan alımlayıcı konumundaki bireyleri artık anlatıların yaratım sürecine doğrudan katılma ve kendi hikâyesini anlatma fırsatı sunmuş ve böylelikle hikâye anlatıcılığı için de yeni bir dönüm noktası başlamıştır. Böylelikle, yeni medyanın etkileşime olanak tanınmasının, katılımıcılığı arttırmasının yanı sıra yerel ve özgün anlatılara ve derinlikli, zengin ve nüanslı kolektif deneyimlere dijital hikâyeler aracılığıyla alan açarak kültürün demokratikleşmesine, geleneksel

olarak susturulmuş, marjinalize edilmiş veya ana akım kültür tarafından görmezden gelinen bireylere ve gruplara güç verirken seslerini duyurmalarına da yardımcı olmaktadır (Gümüş, 2021, s.521-523).

Gelenekselden dijitale evirilen bu süreçte hikâye anlatıcılığı sözlü hikâye anlatımından farklı olarak grafik, ses, metin, video ve animasyon gibi çeşitli multimedya türlerinden oluşan teknolojiyi içererek ve hatta birinci şahıs sesli anlatım ve bazen bir müzik parçası kullanılarak kısa bir film olarak sunulan kişisel bir anlatı biçimini almıştır. Hikâyeyi izleyicinin canlı bir şekilde anlamalarına yardımcı olmasına yarayan görseller, ses ve müzik; karakterlere, durumlara, deneyimlere ve yeni anlayışlara hayat veren güçlü bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Böylelikle, hikâye anlatımı teknolojik gelişmelerle birlikte farklı medya ve yazılım uygulamaları kullanılarak bir sanatçı edasıyla ortaya konulmaya başlanmış ve son derece kişisel hikâyeleri yeni teknolojiler, internet ve sosyal medya kullanımıyla güçlü ve etkili bir şekilde evrensel bir boyuta taşıyarak sanal ortamlarda yerini almıştır (Rossiter & Garcia, 2010, s.37-38).

Kökü yüzyıllar öncesine dayansa da son yıllarda dijitalleşerek yeniden karşımıza çıkan, halkla ilişkiler, reklam, sinema, televizyon, markalaşma, siyasal iletişim ve dijital iletişim gibi alanlarda popüler hale gelen ve sözlü hikâye anlatma geleneğinden kalan mirası ve gelişen teknolojiyi birlikte kullanarak yeni bir çizgi ortaya çıkaran dijital hikâye anlatıcılığı çevrimiçi olma, saklanabilir, aktarılabilir ve arşivlenebilir olma gibi kendine özgü bazı özellikler ile öne çıkmaktadır. Farklı zamanlarda farklı kişilerin izleyebilme olanağına sahip ve daha geniş bir kitleyi kapsayabilen dijital hikâye anlatıcılığı zengin dağıtım ağlarına sahip yeni medyanın olanakları ile birlikte güçlü bir pazarlama, eğitim ve ikna aracı olarak değer görmekte ve etkisinden ve gücünden hem kişisel hem kurumsal olarak birçok alanda yararlanılmaktadır (Ökmen & Çokluk, 2021, s.195).

İki yönlü etki mekanizması bulunan hikâye anlatıcılığı ilk olarak hikâyeyi bizzat yaşayan, deneyimleyen kişilerin hikâyeyi üretme sürecinde kişiyi yeniden dönüştürdüğü, terapötik bir etkiyle iyileşme sağladığı yönünde ortaya çıkmaktadır. Bu iyileştirici etki göçmenler, kanser hastaları ya da ırk, yaş, sınıf ve dil becerisine göre

sosyal tabakalaşma gibi çeşitli faktörler nedeniyle toplumlarında genellikle zayıf ve susturulmuş bireyler için bir çıkış sağlamak için atölye çalışmaları aracılığıyla kullanılmaktadır. Bu atölye çalışmaları eleştirel düşünme, kendini yaratıcı bir şekilde ifade etme, iş birliği ve genellikle susturulan ve marjinalleştirilen konular etrafında diyalog için hareket noktaları sunarak katılımcıların her birine hikayesini hatırlama, yeniden oluşturma ve paylaşma imkânı sağlamaktadır (Alexandra, 2008, s.109-112).

Bu çalışmayı yakından ilgilendiren hikâye anlatıcılığının ikinci etki mekanizması ise; hikâyenin içerisinde bulundurduğu unsurlar sayesinde izleyicinin duygularına ve mantığına etki ederek fikrini değiştirmesi, yeniden şekillendirmesi ve ikna ederek yeni bir bakış açısı kazandırması ya da farkındalık yaratması şeklinde olan hikâye izleyici/dinleyici/okuyucusu üzerine olan etkisidir. İnsanların, konuşmacının kendilerini nasıl hissettirdiğiyle harekete geçtiğini belirtmekte duygunun olmadığı yerde iknanın da söz konusu olmayacağını belirten Aristoteles (2020), hikâyenin özünün "duygulanıma" bağlı olduğunu, anlamın duygusal olduğunu ve hikâyenin gücünün de büyük ölçüde duyguda yattığını öne süren Scheub (1998), Martin Luther King Jr., Gandhi veya Churchill gibi büyük liderlerin hikâye anlatımıyla geleceğe dair bir vizyon çizdiklerini ve bunu yaparken insanların kendilerini ve çevrelerindeki dünyayı görme şeklini de şekillendirdiklerini belirten Baker & Boyle (2009) hikâyelerin gücünün altını çizmektedirler. Dolayısıyla, hikâyenin anlatıcısına olan pozitif etkilerinin yanı sıra bu hikâyelerin izleyicileri de bu hikâyelerden ilham alarak, motive olarak ve anlam katarak yarattığı duygusal coşku ve bilişsel aydınlanma ile izleyici/okuyucuların tutum ve fikirlerini değiştirebilme gücüne sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise feminizmin tarihsel köklerinin izini sürerek, geleneksel ve dijital medya ekseninde geçirdiği değişim ve dönüşümleri, bu tarihsel dalgaların Türkiye'deki seyrini ve feminist çalışmaların feminist bellek oluşturma maksadıyla sözlü tarih çalışmalarıyla olan iş birliğini ortaya çıkarmaya çalışmaktayız. Öncelikle, feminizm kavramını basit bir şekilde "tüm cinsiyetlerin eşit haklara ve fırsatlara sahip olması için gösterilen çaba" ya da "cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket" olarak tanımlamak mümkündür (Hooks, 2016, s.9-10). Tarihin farklı dönemlerinde mücadele alanına yeni sorunsallar ekleyerek ve mücadele biçim ve araçlarını medyanın gelişimi ve dijitalleşme ile paralel bir şekilde

güncelleyerek tüm dünyada dalgalar halinde yayılan feminist hareketler dönüşerek ve toplumu da dönüştürerek feminist bir kültür ve alternatif bir kadın dünyası yaratmaktadır.

Kadın hareketlerinin tarihçesini Antik Yunanistan'a ve orta çağa kadar götüren düşünürler olsa da kadınların eşit haklarına yönelik bilinçli çabalarının 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıktığı belirtilmektedir. Birinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönem 1789 Fransız devrimiyle başlayarak 1960'lara kadar sürmüş olup kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sağlamak üzerine yoğunlaşmış ve bu doğrultuda siyasi, ekonomik ve sosyal haklar çerçevesinde yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılması bu dönemdeki kadın hakları mücadelesinin gündemini oluşturmaktadır.

1960'lardan itibaren ise 1990'lara kadar devam eden ikinci dalga feminizmde ise daha radikal bir sese sahip olan kadın hareketleri örgütlenme biçimi, ideolojisi ve eylemleriyle farklılaşırken cinsellik, üreme hakları, işyerinde eşitlik, eşit ücret, çocuk bakımı desteği gibi konuları da mücadele alanına eklediği görülmektedir. Bu ikinci dalga hareketiyle birlikte feministler özellikle 1970'lerde kürtaj, doğum kontrolü, kadınlara karşı şiddet gibi konuları ana gündem edinmişlerdir. Bu dönem feministleri bir yandan birinci dalgadaki eşitlik mücadelesini sürdürürken; diğer taraftan, ilk dalgadan farklı olarak, kadınlar, kendi yaşamlarındaki bölünmeleri yıkmamanın, özel dünyanın kamusal dünya ile bütünleştirilmesinin zorunluluğunu fark etmişler ve eşitliğin yanı sıra özgürlük savaşımı verdikleri görülmektedir. Kişisel olanın politik olduğu manifestosunun öne çıktığı bu dönemde ev içi ya da özel alan olarak görülen sorunsallar kamusal alanda konuşulup kadın hakları mücadelesinin gündemine girmeyi başarmıştır (Donovan, 2013, s.345-350).

İkinci dalga feminist hareket geleneksel muhalif tanımlarının dışında, farklı milliyet ve dinlerden kadınların dünyaya direnmeye, değişim ve özgürlük uğruna mücadeleye ilişkin teorilerini oluşturmada etkili olmuş ve 1990'larda yayılmaya başlayan üçüncü dalga feminizm ile ezilen gruplara ve farklı renklere daha çok ses vererek özellikle ırk, sınıf, etnisite ve cinsellik bağlamında kadınlar arasındaki farklılıklara odaklanmakta olduğu görülmektedir. Donovan'ın da belirttiği gibi bu dönemdeki post modernist ve çok kültürcü teorinin fark vurgusunun da etkisiyle feminist teori daha spesifik hale

gelmiş ve “evrensel kadınlık”, beden, cinsiyet, cinsellik ve heteronormativite kavramları da dahil olmak üzere birçok yapının istikrarsızlaştırıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu yeni dönemde, bireylerin kendilerini, sahip oldukları yurttaşlıkların yanı sıra ırk, etnik, dini ve cinsel kimlikleriyle de ifade etmeye başladıkları ve tüm farklılıkların ‘kesişimsel feminizm’ kavramıyla birlikte tek potada eritilmiş ve böylelikle iki kutuplu sistemin ortadan kalkmıştır (Donovan, 2013, s.345-350; Johnson, 2017, s.10).

Bu geleneksel medya ekseninde gelişen feminist dalgaların Türkiye’deki seyrine baktığımızda ise, birinci feminist dalga’nın tüm dünya ile paralel olarak geç Osmanlı-erken Cumhuriyet dönemine, ikincisinin 1960’larda başlaması gerekmesine rağmen biraz gecikmeli olarak 1980’lere ve bir sonraki dalga’nın ise 1990’lara tekabül ettiğini görmekteyiz. Türkiye’de de ilk dalga’nın temel kadın haklarına odaklandığını; ‘çok eşliliği sınırlama hakkı’, ‘boşama hakkı’, ‘çalışma hakkı’, ‘mülkiyet hakkı’, ‘oy hakkı’, ‘seçilme hakkı’ gibi sivil ve siyasi hakları çerçevesine bir mücadele verildiği görülmektedir.

Ancak, Osmanlı’nın son dönemlerinde yenileşme hareketleriyle birlikte bazı yasalar çıkarılsa da savaş ve ekonomik sıkıntılardan dolayı uygulanamamış ve Cumhuriyet’in kurulmaya çalışıldığı bu dönemlerde Kemalist reformlara paralel olarak kadınlara bazı haklar verilmiştir. Daha sonra, 1935’te mevcut derneklerin kapatılmasıyla 1980’lere kadar bir durgunluk dönemine girilmiş ve herhangi bir kadın hareketinden veya hak mücadelesinden bahsetmek mümkün olmamıştır (Adak,2020, s.612; Diner & Toktaş, 2010, s.44-50; Tekeli, 2006, s.195-196). 1980’lerden sonra şartların olgunlaşmasıyla birlikte ikinci dalga feminizm Türkiye’de de konuşulmaya başlanmış ve çeşitli dergi, kitap, gazete ve yayınevleri ve bildiriler, broşürler, manifestolar, basın açıklamaları, sloganlar, şarkılar, karikatürler, çizimler, çeviri kitaplar gibi feminist söylemler ile kadın mücadelesi öne çıkmaya başlamaktadır (Kara, 2006, s.20).

Yaklaşık olarak 2000’lerden sonra ise dijital teknolojilerin gelişimi ve internetin yayılması ile birlikte Manuel Castells’in tabiri ile “ağ toplumu” nun yükselmesi kadın hareketlerini de gelenekselden dijitale doğru evriltmiştir. Daha çok kitap, dergi, radyo, tv gibi geleneksel medya araçlarının yayın aracı olarak kullanıldığı feminizmin ilk üç dalgasından sonra feminist çalışmaların örgütlenme biçiminden, kullandığı araçlara, dile

ve anlatı biçimine değin dönüşümler yaşanmış ve dördüncü dalga olarak adlandırılan son dalga dijital çağın olanaklarını da bünyesine katarak yepyeni bir biçim ve dille ortaya çıkmaktadır. “Hashtag feminizmi”, “online feminizm”, “siber feminizm”, “dördüncü dalga feminizm” diye adlandırılan bu yeni dalgada bireyler sanal ortamlarda ve sosyal medyada kadın hak ve sorunları ile ilgili yorum paylaşım görüşlerini aktarmakta ve feminizmi online ortama taşımaktadırlar. Böylece, feministlerin internetle olan bağları feminizme siber bir alan açmış ve dünya genelinde tüm feministlerin birbiriyle iletişim kurabilmesini sağlamış, aktivizmi beslemiş ve feminizm tüm kadınların sesi olmuştur. (Alikılıç & Baş, 2019, s.94-97)

Toplumsal cinsiyet eşitliği için açık bir çağrı olarak karşımıza çıkan dördüncü dalga feminizmin gündemine kadın hareketinin ilk evrelerinde yer alan cinsel istismar, tecavüz, kadına yönelik şiddet, eşit olmayan ücret, fahişelik, kadınların bir düzene uyma baskısı gibi sorunlara ek olarak ve kadınların toplumsal istismarı, üniversite kampüslerinde tecavüz, homo ve trans fobi, haksız ücret ve çalışma koşulları ve dünyadaki yasal olarak zorunlu ebeveyn izni ve analık yardımları, tek ve gerçekçi olmayan vücut tipi gibi konular yer almaktadır (Arslan & Ünlü, 2023,s.10-14).

Ayrıca, dördüncü dalga feminizmin önemli bir özelliği, feminist aktivizm ve tartışma için dijital teknolojilerin ve internetin kullanılmasıdır. Özellikle, Facebook (2004), YouTube (2005) ve Twitter (2006) gibi sosyal ağların kurulmasıyla, sosyal medya kullanıcıları farkındalık yaratmak amacıyla sokağa çıkmadan dijital ağlar üzerinden eylemler organize etmeye ve bu mecralarda örgütlenecek talep ve haklarını dile getirmeye başlayarak aktivizmin yeni bir varyasyonu olan dijital feminist aktivizmi beslemiş ve toplumsal hareketler için bir kamusal alan oluşturmuştur. Böylelikle, sosyal medyanın dijital çağda gündelik feminist pratiklerle yolunun kesişmesiyle birlikte feminist aktivizm de güçlenmiş ve büyük bir kitleye ulaşabilmeyi mümkün kılmıştır (Pruchniewska, 2019, s.219-220).

Sosyal medyanın etkileşimci ve katılımcı doğasının bir sonucu olarak bireyler, ağ yapılarından ve bilgi teknolojilerinin hızlı yayılım niteliklerinden faydalanarak, savundukları ya da tepki gösterdikleri, ifade özgürlüğü, insan hakları ya da çevre gibi sosyal, politik konularda, kamuoyunun sesini sosyal medya üzerinden duyurarak ve

örgütlenerek aktive olmuşlardır. Sosyal medya'nın zaman ve mekân kısıtlamasını da ortadan kaldırarak yarattığı “sanal cemaatler/elektronik topluluklar” sayesinde örgütlenmeyi kolaylaştırmış, eylemin merkezini kimi zaman dijitalden sokağa, kimi zaman da sokaktan dijitalde evrilterek kitlelere taşımış ve 2000'lerden günümüze değin bir çok devrimin(Renkli Devrim, Turuncu Devrim, Arap baharı vb.), toplumsal hareketin veya sosyal medya kampanyasının yayılmasına ve bir değişimin öncülüğünü yapmasına katkıda bulunmuştur (Furuncu, 2014, s.62-65).

Ayrıca, vatandaşların haber ve bilgi toplama, raporlama, analiz etme ve yayma konusunda aktif bir rol oynamasını sağlayan sosyal medya kullanımındaki artış kullanıcılara önemli fırsatlar sağlamaktadır. Sosyal ağların bahsettiğimiz etkileşimli yani iki yönlü iletişimi mümkün kılan yapısı yalnızca tüketici konumunda olan kullanıcıları hem tüketen hem de üreten bir konuma dönüştürmektedir. Kullanıcılar içerik oluşturmanın yanında başka kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklere yorum yapmakta veya bunları paylaşmaktadır. Dolayısıyla sosyal medyanın bu özelliği kadın sorunlarının görünürlüğünü arttırmasına ve feminizmin dijitalde de tartışılabilir hale gelmesine olanak tanımaktadır.

Örneğin, Türkiye’de de *5Harfliler*, *Çatlak Zemin*, *Reçel Blog*, *Feminist Mekân Podcast*, *K'nın Sesi Podcast*, *Mental Klitoris Podcast*, *Erktolia* gibi birçok farklı görüş ve feminist yaklaşımın sesi olan web tabanlı mecraların yanı sıra Youtube, Twitter ve İstagram gibi çeşitli sosyal medya platformlarında hızla büyüyen imza ve hashtag kampanyaları, çevrimiçi eylemleri sokağa taşıyan protestolar, sokağın sesini çevrimiçi platformlara taşıyarak gerçekleştirilen tartışmalar gibi çeşitli feminist pratiklerin medyanın dijitalleşmesinin bir sonucu olarak dördüncü dalga feminizm kapsamında ortaya çıktığı görülmektedir (Arslan & Ünlü, 2023, s.12-15).

Özellikle sıradan insanların, azınlıkların, ezilen grupların ana akım medyada kendine yer bulamaması sonucu, seslerini duyurmak amacıyla kendilerine bir kamusal alan yaratma girişim ve taleplerinin sonucu olarak ortaya çıkan bu mecralar çok sesli, demokratik ve katılımcı organizasyon yapısı ve içeriğiyle ana akım medyadan farklılaşmakta ve feminist hareketin önemli bir mücadele aracı olarak alternatif bir medya görevi üstlenmektedir. Feminist söylemlerin üretildiği, medyada var olan kadın

temsillerinin eleştirildiği ve çeşitli kadın deneyimlerinin ve kadınlıkların temsil edildiği bu alternatif medya kanalları baskın eril medya alanında kadınların kendine bir yer açma aracı olmuş ve kadın sorunlarının görünürlüğünü arttırarak bu sorunlara çözüm olabilecek kamu kurum ve kuruluşlarını harekete geçirebilecek bir misyona sahip olduğu görülmektedir (Tekvar, 2017, s.540-542; Terkan, 2010, s.37-40).

Ayrıca, sosyal medya mecralarını alternatif bir medya kanalı ve dijital bir bellek olarak kullanmasının yanı sıra feminist hareketler feminist bir toplumsal bellek oluşturmak amacıyla sözlü tarih çalışmalarından da faydalanmaktadır. Disiplinler arası bir yaklaşım ve araştırma yöntemi olarak bilinen sözlü tarih en genel tanımıyla ‘geçmiş hakkında bilgi almak için görüşmeler yapma ve kaydetme süreci’ olarak bilinmekte ve toplumsal miras ve hafızayı ilgilendiren konularda farkındalık yaratmak, bilinç kazandırmak için sivil toplum örgütleri ve aktivistler tarafından da uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü tarihin öneminin temel dayanakları arasında soykırım, travma, şiddet, susturulma ve yok sayılma gibi birçok etken bulunmaktadır ve konusunu temel olarak “gizli kalmış sesler, gizli kalmış alanlar, sözlü gelenekler ve yaşam yoluyla bağlantılar kurmak” oluşturmaktadır. Sadece hatırlamak ve tasvir etmekten ibaret olmayan sözlü tarih, geçmişin dünyasını derin ve geniş biçimde çözümleyebilmemizin olanağını sunmaktadır (Yapıcıoğlu & Canpolat, 2016, s.8-9).

Bu doğrultuda erkek egemen bir düzende ilerleyen tarih disiplininde de bilinçli şekilde dışlanmaya maruz kalmış kadın kimliğinin yeniden ortaya çıkarılmasında ve bir kadın tarihi yazılmasında feminist teoriden ve feminist tarih yorumundan güç alan bir sözlü tarih yöntemi önemli bir araç olarak ortaya çıkmakta ve kadınların tarihinin yeniden yazılması kadınları güçlendirmenin bir yolu olarak görülmektedir. Sadece tanınmış kadınların hayat portrelerinin yazılmasıyla değil yaşamları kayıt altına alınmadığı için değersiz algılanan, tarihte ‘görünmeyen’ en önemli öznelerden biri olan kadınların bellek çalışmalarıyla görünür hale gelmesi toplumsal cinsiyet hakkında mevcut zihniyetin değişmesinde önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, sıradan kadınların günlük yaşamlarında deneyimledikleri kadın-erkek arası iletişim-etkileşim biçimleri de iki cins arasındaki sorunların çözümünde bir anahtar görevi teşkil etmektedir (Turgut, 2018, s.43-50).

Aynı şekilde, toplumsal cinsiyet eksenindeki dijital hikâye anlatıcılığı da kadınların farklılıklarıyla konuşmalarına/hikâyelerine alan açan ve kendilerini ifade etmenin olanaklarını yaratırken diğerlerini dinlemek/okumak için de imkân sunan bir yapıya sahiptir. Eleştirel düşünme, yaratıcı bir şekilde kendini ifade etme, genellikle susturulan ve marjinalleştirilen konular etrafında diyalog için hareket noktaları ve iş birliği sunan, hikaye anlatıcısının sesini merkezleyen, hikâyeye görsel olarak eşlik etmek için hem hareketli hem de hareketsiz görüntüleri kullanan dijital hikâye anlatıcılığı kadınların toplumsal ve özel alanda her türlü baskı mekanizmasına ve travmatik deneyimine karşı güçlenmesi ve hikâyelerin şifa verici özelliklerinden faydalanmaları için güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır (Burgess, 2016, s.206-207; Şimşek, 2018, 57-60).

Dolayısıyla hem etkileşime ve üreticiliğe büyük ölçüde olanak tanıyan ve kolaylaştıran sosyal medya uygulamalarında biri olan 2010 yılında fotoğraf paylaşım sitesi olarak kurulan İnstagram birçok feminist hesabıyla kadın hak ve sorunları çevrimiçi ortama taşımakta, tartışmakta ve görüş ve deneyimleri aktarmaktadır (Akan, 2020). Bu çalışmamızın da inceleme nesnesi olan İnstagram uygulaması, kadınların hayat hikâyelerini ele alan, tecrübe ve deneyimlerini aktaran ve bunları yorum, görüş ve tartışmaya açan birçok hesaba sahip bulunmaktadır. Hem yukarıda bahsettiğimiz feminist teori ve feminist tarih yorumundan beslenen sözlü tarih yöntemini kullanarak dijital bir feminist bellek oluşturmaya katkı sunan hem de dijital hikâye anlatıcılığının gücünden faydalanarak sıradan ve gerçek kadın hikâyelerini edebi bir dille ve gerçek fotoğraflar ile birlikte aktaran bir ‘onlyherstory’ İnstagram hesabı çalışmamızın örneklemini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı hem kadın çalışmalarının hem de hikâye anlatıcılığının dönüşüme uğradığı dijital çağda popüler bir sosyal medya platformu olan İnstagramda paylaşılan kadın hikayelerinin kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü bir araç olarak gücünü ve feminist bilinci yükseltmedeki rolünü ortaya çıkarmaktır. Araştırmanın örneklemi ise, @onlyherstory isimli kadın hikayeleri paylaşımı yapan İnstagram hesabı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan @onlyherstory İnstagram sayfasında bulunan gönderiler sıradan kadınların etkileyici, duygu yüklü ve çoğu zaman zor şartlar altında verilmiş mücadelelerini konu alan hikâye metinlerinden ve gerçek fotoğraflardan oluşmaktadır

Bugüne değin yapılmış akademik çalışmalar incelendiğinde; toplumsal cinsiyet bağlamında dijital hikâye anlatıcılığının sosyal medyadaki yerinin henüz neredeyse hiç çalışılmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla, son yıllarda gelişim gösteren dijital mecralar, sosyal medya ve dolayısıyla buna uyumlanan kadın hareketleri ve yeniden popülerleşen hikâye anlatıcılığı hem inceleme alanı olarak özgün ve son derece güncel bir alan olması sebebiyle hem de ihmal edilmiş ve dezavantajlı grupların (kadınların) kişisel deneyimleri aracılığıyla ve bu deneyimlerin ötesine geçerek toplumsal açıdan özgürleşmelerini hedefleyen bu çalışma kadına şiddetin yüksek oranda olduğu ve ataerkil geleneklerin ne çıktığı bir toplumda ayrı bir önem kazanmaktadır.

1. BÖLÜM: DİJİTAL TEKNOLOJİLERLE DÖNÜŞEN HİKÂYE ANLATICILIĞI VE GÜCÜ

İnsanlık tarihi kadar eski ve gelişen ve yenilenen teknolojiler kadar dinamik ve canlı olan hikâye anlatıcılığı sosyal ve toplumsal hayatta her daim bir kavram ve fenomen olarak var olmuştur. Bir eğlence, kültürel aktarım ve eğitim aracı olarak kullanılmasının yanı sıra gazetecilik, reklamcılık, pazarlama ve kurumsal iletişim gibi alanlarda da önem kazanarak kullanım alanını genişletmiştir. Böylelikle hikâyelerin her yerde olduğunu, teknolojik gelişmelerle birlikte dönüşüme uğrayarak birçok farklı yerde farklı işlev ve stratejilerle kullanılabildiğine şahit olmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde; öncelikle hikâye ve hikâye anlatıcılığı kavramlarını ele alındıktan sonra hikâye anlatıcılığının dünden bugüne değişimini tarihsel bir bakış açısıyla özetlenmektedir. Daha sonra, dijital hikâye anlatıcılığı detaylı bir şekilde incelenerek yeni medyada nasıl ve ne şekilde kullanıldığını, yapı ve bileşenlerini ortaya koymaktayız. Ayrıca etkileşimlilik, katılımcı kültür ve bellek oluşturma özellikleri ile öne çıkan yeni medyada, değişen gazetecilik ve habercilik anlayışının yanı sıra dijital hikâye anlatıcılığının nasıl kullanıldığını ve hem anlatıcı hem de izleyici/okuyucu üzerine olan dönüştürücü etkisini tartışmaktayız.

1.1. Kavram Olarak Hikâye ve Hikâye Anlatıcılığı

Bizi birbirimize bağlayan, yol gösteren, kadim bir kültürün mirası hikâyeler insanlık tarihi kadar eski ve insan kültürü kadar dinamik bir yapıya sahip anlatılardır. Hikâye; en basit şekliyle sözlüklerde¹, “bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması” olarak tanımlanmaktadır. Senaryo kompozisyonunda uzman dramaturglar ise hikâyeyi “insanları, eylemlerini ve mücadelelerini içeren entegre olayların bir anlatısı” olarak tanımlamaktadırlar (Bergström, 2008, s.17). Hikâyeler; duyguları uyandırmanın, bilgi ve mesaj iletmenin en iyi ve etkili yollarından biri olarak bilinmekte ve birçok alanda kültürel aktarma, eğitim, pazarlama ya da iletişim aracı olarak kullanılmaktadır.

¹ <https://languages.oup.com/google-dictionary-tr/>

"Hikâye" kelimesinin kökenine baktığımızda ise Yunancadan türediğini ve "bilgi" ve "bilgeliği bilmek" anlamına geldiğini görmekteyiz. Böylece hikâyeler, insanların çeşitli durumlar ve değerler hakkında bilgi edinmelerine yardımcı olma işlevine işaret ettiğini görmekteyiz. Hikâyeler hem kişisel hem de kurumlar içerisindeki, benlik, rol, vizyon, hedefler ve değerlere ilişkin iç görüşü kazanmak başta olmak üzere çeşitli amaçlara hizmet etmektedir. Bir hikâyenin bu amaçları ve anlamı iletebilmesi için hatırı sayılır düşünce ve sanatsal beceri gerektirmektedir (Yoder-Wise & Kowalski, 2003, s.37).

Hikâye anlatımının en insani faaliyetlerden biri olduğunu ve herkesin doğası gereği bir hikâye anlatıcısı olduğunu belirten Baker & Boyle (2009, s. 80) aslında bir bireyin geçmişi, kişiliği, kimliği, kendisi hakkında anlattığı ve başkalarının kendisi hakkında anlattığı hikâyelerin toplamı olduğunu ve insanların harika bir hikâye duyup onu başkalarına aktarmaktan daha çok sevdiği çok az şey olduğunu altını çizmektedir. Ayrıca, henüz televizyonlar, bloglar, filmler, podcastler, gazeteler, web siteleri ve hatta kitap bile yokken hikâyelerin var olduğunu ve kültürleri hikâyelerin şekillendirdiğini, bilgilerin ve bilgeliğin sonraki nesillere hikâyeler ile aktarıldığını hatırlatmaktadırlar.

Her hikâye farklı ve benzersiz olsa da gerçekten harika hikâyelerin bazı ortak özellikleri olduğunu belirten Baker&Boyle (2009) bu özellikleri şöyle sıralamaktadır:

- Harika hikâyeler evrenseldir
- Harika hikâyeler duyguya dokunur
- Harika hikâyeler önemlidir
- Harika hikâyeler aydınlatır ve eğlendirir
- Harika hikâyeler asla tam olarak anlatılmaz

En harika hikâyelerin birinci özelliği olarak evrensel olmalarını belirten Baker&Boyle bunu hikâyelerin birçok kişiye hitap etmesi, viral olması, mesafeleri, kültürleri ve kuşakları aşması ve farklı gruplara hitap ederek yayılmaları ile açıklamaktadır. İyi hikâyelerin ikinci özelliği olan duyguya dokunmasını ise hikâyelerin insanları güldürürken veya ağlatırken bunu en derinden hissettirdiklerini ve duygusal bir bağ kurduklarını belirtmektedir. Ayrıca, harika hikâyelerin insanların daha büyük bir

şeyin parçası olma ve keşfetme duygusuna yanıt vererek önemli hissiyatını vermesi gerektiğini ve aydınlatırken bir yandan eğlendirmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Ayrıca, harika hikâyelerde karakterler ve nüanslar kültürden kültüre, nesilden nesile değişebilirken, temel mesajlarının gerçek kaldığına ve hikâyelerin zaman içinde gelişmelerine, her birini ele geçiren her ruhla daha zengin ve daha kişisel olmalarına izin veren bir açıklık olması gerektiğini belirtmektedir (Baker & Boyle, 2009, s.83).

Hikâye anlatıcılığı ise bazen doğaçlama, teatral veya süslemeyle hikâyeleri paylaşmanın sosyal ve kültürel etkinliği olarak tanımlanmaktadır. Her kültürün eğlence, eğitim, kültürel koruma veya ahlaki değerleri aşılama aracı olarak paylaşılan kendi hikâyeleri veya anlatılarını; olay örgüsü, karakterler ve anlatı bakış açısından oluşan önemli unsurları ile birlikte aktarılması hikâye anlatıcılığının en temel şeklidir. Kısacası, genellikle sözlü kültürde hikâye anlatma geleneği ile ortaya çıkan hikâye anlatıcıları; kahvelerde, köy odalarında, evlerde, mahallelerde, büyük bir kalabalığa seslenerek, “kahramanların hikâyelerini, toplumu bir arada tutan ve birliğini sağlayan efsaneleri” insanın dünü, bugünü ve yarını ile ilgili gerçekleri fantastik olaylarla süsleyip anlatan ve bu şekilde insanın dış dünyayı algılama biçimini en iyi ortaya koyan kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar (İnceelli, 2005, s.133-136). Ancak, "Hikâye anlatımı" terimi, özellikle sözlü hikâye anlatımına atıfta bulunsada, aynı zamanda bir hikâyenin anlatısını ortaya çıkarmak için diğer her tür medyada kullanılan teknikleri de genel olarak ifade etmektedir.

Sözlü gelenek üzerine bir otorite kabul edilen, Wisconsin-Madison Üniversitesi'nde Afrika dilleri ve edebiyatı profesörü Harold Scheub²;

- Hikâyenin özü nedir?
- Hikâye anlatıcısı anlamı nasıl iletir?
- Hikâyenin gücü nerede yatmaktadır?

² Afrikalı Öykü Anlatıcısı Scheub, sözlü gelenekleri kaydetmek için Güney Afrika, Svaziland, Zimbabve ve Lesoto'da 6000 milden fazla yürümüş olup, *The Poem in the Story, The Tongue Is Fire* kitabının yazarı ve tümü Wisconsin Press Üniversitesi tarafından yayınlanan *Nongenile Masithathu Zenani'nin The World and the Word: Tales and Observations from Xhosa Oral Tradition* kitabının editörü ve *The Poem in the Story'nin* yazarıdır.

sorularını “Hikâye (Story)” kitabında ele almaktadır. Scheub’a göre; hikâyeler bize gerçeği sağlamakta, hayatımızın dalgalarını ve kalıntılarını alarak bu parçalara bir anlatı, biçim ve dolayısıyla gerçeklik duygusu vermektedirler. Her hikâye anlatıcısı, her tarihçi olayları yeniden düzenlerken, yeniden yorumlarken, olaylar kaymaya, kaygan gerçeklik yeniden form kazanmaya devam etmektedir. Scheub, bu değişimle beraber, geçmişin olayları asla mühürlenmeyerek iç görü sağlar ama hikâye asla kapanmaz der ve bu geleneklerin, hikâye anlatıcılarının sorumluluğunda olduğunu belirtir (Scheub, 1998, s. 5-8).

Hikâyenin, geçmiş ve şimdiki zaman olmak üzere iki bağlam üzerinde çizim yapan ve bu bağlam içinde çalışan, desenler aracılığıyla görüntülerin ustaca bir karışımı olduğunu belirten Scheub, geçmişten gelen görüntülerin tipik olarak duygusal bir içeriğe veya çağdaş, daha gerçekçi görüntülerle temasa geçirildiğinde duyguları ortaya çıkarma kapasitesine ve karaktere sahip olduğuna odaklanmaktadır. Önemli olan her şeyin meydana geldiği, mecazların yeri, geçmiş ve şimdi arasında karşılıklı yankılanan bir kanal olan hikâye anlatımının parlama noktasının da bu kavşak olduğunu belirtmektedir (Scheub, 1998, s.14).

Ayrıca, hikâye anlatmanın adımlarını belirlemeye çalışan araştırmacılar, her biri diğeri için kritik öneme sahip ve bazı yönlerden önceki içeriğe bağlı olan 5 adım tanımlamışlardır (Yoder-Wise & Kowalski, 2003, s.38):

1. *Zaman, Mekân, Karakter ve Konu*: Zamanı, yeri, karakter ve durumun oluşturulmasını tanımlar. Hikâyedeki karakterler ile dinleyiciler arasındaki aşinalık ve benzerlik duygusunu aktarabilir. İyi yapılırsa, ortamın oluşturulması hikâyedeki koşulların görsel bir resmini oluşturur.
2. *Olay Örgüsü*: Olay örgüsünü oluşturmak, daha sonra olacakları duymanın heyecanını ve beklentisini yaratır ve duygusal öğrenme alanını tetikler.
3. *Krizin Çözülmesi*: Krizi çözmek, “ah-ha” deneyimi duygusunu yaratmayı içerir; bir hikâyeyi anlatmanın bariz noktası budur. Bu nedenle, bir kriz bir dönüm noktası olabilir.

4. *Ana fikrin verilmesi*: Öğrenilen derslerin açıklanması, anahtar mesaja bir bağlantı sağlar. Çözülen kriz bariz olsa da hikâyenin daha fazlası vardır. Bazı kişiler, hikâye anlatıcısı açıklığa kavuşturmadıkça "konuyu anlamayabilir".
5. Karakterlerin değişimi: Karakterlerin nasıl değiştiğini açıklamak, insanların yeni davranışları nasıl benimseyebileceklerini görmelerine yardımcı olur. Başka bir deyişle, bu beşinci adım, bu hikâyenin bireylerle nasıl ilişkili olduğunu güçlendirmeye geri dönüyor.

Hikâyenin içeriği kişisel bir deneyim, tanınmış bir halk figürünün deneyimi veya bir makale veya e-posta gibi halka açık bir forumdan edinilen bir mesaj olabilmektedir. İçerik ne olursa olsun hikâyeler benlik, rol, vizyon, hedefler ve değerler hakkında hem kişisel hem de kurumlar içinde içgörü dahil olmak üzere çeşitli amaçlara hizmet ettiği için şüphesiz ki iyi bir hikâye geliştirmek bilgi ve beceri gerektirmektedir (Yoder-Wise & Kowalski, 2003, s.37).

Özellikle geleneksel hikâye anlatımı söz konusu olduğunda; hikâye anlatıcılarının hafızasına, yeteneğine veya amacına bağlı olarak hikâyeler sürekli bir çeşitlilik göstermektedir. Hikâye anlatıcısı, hikâyeyi kendi tercihine göre ayar ve ayrıntıya ve kendisi ile izleyici/okuyucu arasındaki ilişkiye göre değiştirebilmektedir. Hikâye anlatıcılarının kullandığı yapı malzemeleri kelimeler, sesler ve dil kalıplarıdır; araçlar ise ses projeksiyonu, yüz ifadesi ve el hareketleridir ve ürün, ortak insan deneyimi yaratımıdır. Bu nedenle, hikâye anlatımı büyük ölçüde karakterleri hayata geçirmekle ilgilidir, böylece hikâye anlatıcıları ve izleyici/okuyucular bu karakterlerin duygu ve düşüncelerini deneyimleyebilmektedir. Diksiyon, ses yansıtma, tonlama, jest, yüz ifadeleri vb. özellikleri kullanmak, karakterlere hayat vermenin mükemmel bir yoludur (Choo, Abdullah, & Nawi, 2020, s.46).

Bununla birlikte, sözlü kültürde var olan "hikâye anlatıcıları"nın, modernleşme ile birlikte yerini kitle iletişim araçlarına bırakmaları ve bilgi çağında hikâyelerin sanal ortamlarda anlatılmaya başlanması ile söz konusu gerekli bilgi ve beceriler her dönem dönüşmekte ve güncellenmektedir. Hikâye anlatıcılığı insanın varoluşu kadar eski olsa

da günümüze değin kronolojik olarak sözlü, yazılı, basılı, elektronik ve dijital hikâye anlatma süreçlerinden geçerek dönüşüme uğramıştır. Tüm yeniliklerle birlikte dönüşüme uğrayan hikâye anlatıcılığını tarihsel bir perspektifle gelenekselden dijitale doğru evrilişini ve bu doğrultuda ortaya çıkan düşünce ve kuramları aşağıdaki alt bölümlerde ele almaktayız.

1.2. Geleneksel Hikâye Anlatıcılığı: İlkel Topumlardan Sözlü ve Yazılı Kültüre Hikaye Anlatıcılığı

İnsanın olduğu her yerde var olan hikâye anlatma geleneği, kültürel ve teknolojik değişimlere paralel olarak dönüşüm geçirmiş ve tarihin her döneminde farklı biçim ve işlevleri ile kullanılmaya gelmiştir. Bu nedenle hikâye anlatıcılığının kökenleri ilkel topluluklara kadar uzanmaktadır. İlkel toplumlarda var olan sanat, mit ve süslemeler gibi anlatım biçimleri ile karşımıza çıkan hikâye anlatıcılığı daha sonra sözlü kültürde masallar, efsaneler, destanlar, söylenceler, fıkralar ve meseller bulunduğu döneme ayna tutarak araştırmacılar için önemli bir kaynak sunmaktadırlar.

Sözlü ve yazılı kültürden önce gelen ilk anlatılara bakıldığında mitolojilerin gelişimi ile iç içe olduğu görülmektedir. Genellikle jestler ve ifadelerle birleştirilmiş sözlü hikâye anlatımının ilk hikâye anlatma biçimi olduğu varsayılsa da kayalara ve mağara duvarlarına çizilmiş sembollerin ve resimlerin de dini bir ritüel olmasının yanı sıra destekleyici bir hikâye anlatım biçimi olduğu düşünülmektedir. Zaman içinde özellikle Antropoloji gibi bilim alanlarının gelişmesiyle elde edilen bilgiler, bu toplumlarda sanatsal çalışmanın bireyselliğin ötesinde toplumsal bir eylem olduğunu ortaya koymaktadır.

İlkel insanlar mitik ataların, ölümlerin, kutsal hayvan ve bitkilerin, olağanüstü güçlerin ve doğaüstü varlıkların insanların yaşamını olumlu ya da olumsuz etkilediğine inanmışlar ve bu inançları ataların heykellerini, maskelerini, büstlerini yapma ve onları kutsama biçiminde kendini göstermiş ve bir anlatı biçimi olarak dans, müzik, drama, şiir ve süsleme sanatlarının konularına da yansımıştır. Özellikle, hikâyelerin bedenle anlatımının ilk örneklerinden biri olan dans; genellikle dini ve büyülü bir karaktere sahiptir. Doğum, yetişkinlik, evlilik ve ölüm gibi yaşamın tüm önemli dönemlerine dans

eşlik etmektedir ve müzik ve enstrümanlar kutsal kabul edilmektedir. (Yılmaz & Cığerci, 2018, s.2-3) Görüldüğü gibi geleneksel olarak kültürel mirasın koruyucusu, dinin koruyucusu ve hatta manevi şifacı gibi rollerle yüklenen hikâye anlatıcısı, ilkel toplumlar dahil her kültürel topluluğun önemli bir parçası olmuş ve insanın çevresini açıklama, geçmiş olayları hatırlama, dini inanç ve uygulamaları onurlandırma ve ataların anılarını canlı tutma ihtiyacını karşılamıştır.

Yazının icadından önce, ilk insan toplumları bilgiyi konuşma, dinleme ve hatırlama yoluyla sözlü olarak depolamış ve aktarmışlardır. İnsanlar hikâyeleri yazmadan çok önce anlatmışlardır. Bu iletişim yöntemi, günümüzün basılı ve dijital kültüründen çok farklı bir sözlü kültür ve sosyal bir organizasyon yaratmıştır (Chancellor & Lee, 2016, s.40).

Mc Luhan ve Innis'in iletişim teorileri; sözlü kültürden okuryazarlığa geçiş ve sonrasında matbaanın keşfi gibi iletişim tarzlarındaki değişikliklerin, toplumların değerlerinde, inançlarında ve yaşam biçimlerinde değişikliklere yol açtığını ve insanların bilgiyi nasıl depoladığı ve ilettiğinin insan varlığının tanımlayıcı bir özelliği olduğunun altını çizmektedir. Bu kuramcılara göre; iletişim tarzındaki herhangi bir değişikliğin toplum, güç dağılımı, inanç sistemleri ve insanların dünyaya bakış biçimleri üzerinde dahi önemli bir etkisi bulunmaktadır ve hatta bu farklı iletişim biçimlerinin sosyal organizasyonu ve insan anlayışını da etkilediğini öne sürmektedirler (McLuhan, 1962, s.45-50; Carey, 1967, s.12-14; Chancellor & Lee, 2016, s.42-45).

Sözlü iletişimin doğası gereği hikâye anlatımları, değişen koşullardan ve kişisel yorumlardan etkilenmiş olsa da geleneğe sadakatle dinamik bir dengede tutulmuştur. Sözlü hikâyeler, hikâyeciye ve dinleyiciye göre her ardışık anlatımda değişkenlik göstermiş olsa da hikâye anlatıcıları bir hikâyenin temel unsurlarını öğrenerek ve hatırlamaya yardımcı olmak ve anlam ve etki eklemek için kafiye, kadans ve tekrar gibi farklı anımsatıcı araçlar kullanmışlardır. Dengbejlerin, âşıkların, gezgin hikâye anlatıcılarının ve kimi zamanda meddahların anlattığı, kalplerinde insanlığın bilgi birikimini ve deneyimini barındırdığı bu geleneksel hikâyeler; masallar, efsaneler, meseller, türküler, ağıtlar, ninniler, söylenceler, fıkralar, bilmece ve maniler gibi çeşitli türleri içermektedir (Ramsden & Hollingsworth, 2017, s.17).

Anlatıcının dilinde gönülden gönüle aktarılarak yaşayan, kuşaktan kuşağa miras kalan, yazılı kaynakların ortaya çıkmasından çok öncelere uzanan hikâye anlatma geleneğinin başlıca ilk örneklerine bakarsak Doğuda, “destanları, Binbir Gece Masalları'nı, Nasrettin Hoca fıkralarını, Dede Korkut ve meddah hikâyelerini” Batıda ise; Giovanni Boccacci'nin XVI. yüzyılda yazmış olduğu "Decameron hikâyelerini" görebilmekteyiz. Eğlendirmenin yanısıra kültürel ve eğitsel işlevler de taşıyan, bilincin bilinçdışı ile karşılıklı etkileşim içinde yapılandığı masallar, mitler, destanlar, halk öyküleri gibi bu kollektif ürünler yazar ve zaman kavramı net olmasa da binyıllar boyunca yaşanagelmiş, sınanmış, zihin modellerini, iç ve dış gerçeklikle bağlantı halinde ortaya koymaktadırlar (Ramsden & Hollingsworth, 2017, s.20).

Yazının bulunması ile sözlü geleneğin ürünü olan tüm bu hikâyeler de yazı ile aktarılmaya başlanmıştır. Hikâyeler, dönemin olanakları doğrultusunda tahta, bambu, fildişi veya diğer kemikler, çanak çömlek, kil tabletler, taş, palmiye yaprağı kitaplar, deriler, ağaç kabuğu kumaşı, kâğıt, ipek, kanvas ve diğer tekstil ürünleri üzerine oyulmuş, çizilmiş, boyanmış, basılmış veya mürekkep ile yazılmaya başlanmıştır. Böylelikle, hikâye anlatıcıları dünyanın çeşitli bölgelerinde hikâyeleri kaydetmiş, kopyalamış ve paylaşmaya devam etmişlerdir.

Yazı ile birlikte hikâyelerin zamana karşı değişmeden kaydedilebilmesi önemli bir fark oluşturmuştur. 15.yy'ın sonlarında matbaanın da icat edilmesi ile yazılı hikâyeler özellikle de romanlar daha fazla insana ulaşmaya başlamış ve tüm dünyada okuma yazma oranlarının artmasına paralel olarak yaygınlaşmıştır. Böylelikle, bir alt bölümde detaylı olarak bahsedeceğimiz üzere, Mc Luhan'ın Gutenberg Galaksisi olarak adlandırdığı bu itici güç, toplumun tüm katmanlarını etkilediği gibi yazının gelişile birlikte doğası kökten değişen hikâye anlatıcılığının dönüşümünde önemli kilometre taşlarından biri olmuştur.

20. Yüzyılın temel düşünce geleneklerinden birini temsil eden Frankfurt okulunun kurucularından biri olan Alman filozof, edebiyat eleştirmeni, kültür tarihçisi ve estetik kuramcısı Walter Benjamin ise, “ilk gerçek hikâye anlatıcısı masal anlatıcısıdır” diyerek sözlü kültürden günümüze miras kalan bu hazineye işaret

etmektedir. Hikâye anlatıcılığının tipik olarak sözlü kültürlerle ilişkilendirilmesine bağlı olarak Walter Benjamin'in sözlü kültürün hikâye anlatıcısının aradan çekilişi ile yazılı metinle karşı karşıya kalan okurun yaşamış olduğu krizi tartıştığı "Hikâye Anlatıcılığı" makalesinde hikâye anlatıcısını şu sözleriyle tanımlamaktadır: "Bütün hikâye anlatıcılarının beslendiği kaynak, ağızdan ağıza aktarılan deneyimdir. Hikâyeleri yazıya geçirenler arasında en büyük olanlar, adı sanı bilinmeyen sayısız hikâyecinin anlattıklarına en sadık kalanlardır. Adsız hikâyeciler arasında ise, birçok özelliği çakışan iki ayrı grup var. Hikâye anlatıcısı ancak bu iki grubu da temsil edebilen kişide tam anlamıyla vücut bulur." (Benjamin, 2012, s.80).

Benjamin bu makalesinde, modernleşmeyle birlikte yeni bir iletişim biçiminin doğduğunu, enformasyon ağının içerisinde kamuoyunun oluşturulabileceği bir toplumsal yaşam alanı olarak görülen "kamusal alan"³ kavramının anlamını yitirmiş olduğunu ve dolayısıyla hikâye anlatımının sunduğu deneyim dünyasının kültürel yaşamdan uzaklaşmaya başladığını ve gelenekteki bu kırılma ile birlikte, hayatın gerçek dokusuna nüfuz etmede önemli bir araç olan hikâye anlatımının yavaş yavaş ortadan kalktığını belirtmektedir. "Adı size ne kadar tanıdık gelirse gelsin, hikâye anlatıcısının hayatımızda hiçbir hükmü yok. Çoktan uzaklaştı bizden, gittikçe de uzaklaşıyor." diyerek, Benjamin, hikâye anlatıcılığının modern yaşamda hiçbir hükmü kalmadığını, geleneksel toplumlara özgü bir iletişim pratiği hâline geldiğini ileri sürmektedir. (Özgül, 2022, s.2117; Sütçü, 2013, 78-80; Benjamin, 2012, s.83; Sadakaoğlu, 2020, s.562-564)

Benjamin; her ne kadar hikâye anlatımının, deneyim konusunda modern dünyanın bireysel ve kısır deneyimi ile bağdaşmadığı için anlamını yitirdiğini ve insanların deneyimlerini paylaşma yeteneğinin, teknolojik yeniliklerle ortadan kalkmış olduğunu söylese de son on yılda yapılan çalışmalar ve araştırmalar hikâye anlatıcılığının dijital teknik ve olanaklarla yeni bir çehreye büründüğünü ve reklamda,

³ Alman felsefeci, sosyolog ve siyaset bilimci Jürgen Habermas'ın ilk olarak kavramlaştırdığı ve geniş çapta kabul gören (aynı zamanda çokça sorgulanan ve geliştirilen) tanımına göre en basit şekliyle; "Kamusal alan" tüm vatandaşların erişiminin garantili olduğu ve içinde kamuoyuna yakın bir şeyin oluşturulabileceği bir toplumsal yaşam alanıdır. Vatandaşların fikirlerini ifade etmek için özgürce toplanıp, bir araya geldiği her sohbette bir parça kamusal alan oluştuğu söylenebilir (Habermas, Lennox, & Lennox, 1964, s.49).

pazarlamada, sinemada güçlü bir anlatı tekniği olarak insan davranışlarını etkilediği düşünülmektedir (Yoder-Wise & Kowalski, 2003, s.40).

Sözlü kültürden yazılı kültüre geçişi tam olarak anlamlandırabilmek adına mit, efsane, destan ve masal türlerine dair yerleşik bakış açılarını sorgulayarak derinleştiren ve bu türlerin yapısı üzerine yeni yaklaşımlar ortaya koymaya çalışan İngiliz antropolog ve tarihçi Jack Goody'ye uğramak gerekirse; Goody, yazının gelişiminin insan bilincini radikal bir biçimde değiştirdiğini ve sözlü kültürden yazılı kültüre geçişin anlatı yapılarının değişiminde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Homeros destanını örnek olarak gösteren Goody, birçok araştırmacının sözlü kültüre ait olduğunu söylediği Homeros Destanı gibi uzun şiirsel destanların, aslında lecto-oral olarak terimleştirdiği, sözlü artı yazılı kültüre ait olduğunu belirtmekte ve sözlü kültürlerin değişken ve dinamik metinlerinin yazılı kültürde sadece bir versiyonunu ele alarak, onu tüm kültürün anahtarı gibi görerek, toplumsal yapıyı bu tek versiyon üzerinden çözümlenemeyeceğini savunmaktadır (Goody, 2006, s.15-20; Örün, 2018, s.132).

Elbette ki bu yapısal değişimlerle beraber yukarıda bahsettiğimiz sözlü döneme ait kurgusal anlatılar diğer yandan yazınsal dönemde yazıya geçirildikten sonra “edebi” bir niteliğe bürünmüşlerdir. Hikâye anlatma stratejileri, sözlü kültürden yazılı kültüre geçişte önemli ölçüde gelişmiş ve çağdaş hikâye anlatıcıları, kültürel güçlere yanıt vermeye devam edecek şekilde hikâyeler yaratmak ve anlatmak için dili ve bazen de sofistike teknolojiyi kullanmışlardır (Chancellor & Lee, 2016, s.41).

Özellikle yeni teknolojilerin gelişimi, yeni medya ortamlarının yaygınlaşması ve internetin yayılması ile birlikte sözlü ve yazılı kültüre ek olarak görsel/elektronik/sanal/dijital gibi adlandırılan yeni kültür alanları ortaya çıkmış ve hikâye anlatıcılığı dijital bir dönüşüm geçirmiştir. Kısacası, kültürel normları aktarmanın en eski biçimlerine dayanan hikâye anlatıcılığı kaybolmuş bir sanat değil, aksine yeniden keşfedilen, dönüşen ve yapılanan bir unsur olarak hem bilişsel hem duyuşsal alanı harekete geçiren güçlü bir potansiyeldir.

1.3. Medya'nın Dijitalleşmesi ve Hikâye Anlatıcılığı Üzerine Etkisi

Matbaanın icadıyla başlayan ve gazete, telgraf, telefon, radyo, fotoğraf, hareketli film, televizyon, uydular ve son olarak da bilgisayar ağları ile takip eden teknolojik gelişmeler, internetin de kullanılmasıyla birlikte büyük bir hızla yenilenecek günümüze kadar devam etmiş ve etmektedir. Marshall McLuhan'ın "global köy", Manuel Castells'in ise "ağ toplumu", olarak adlandırdığı enformasyon toplumunu ortaya çıkaran iletişim teknolojilerinin her geçen gün hızla değişime uğraması, internetin yaygınlaşması, cep telefonu, tablet bilgisayar gibi cihazların gündelik hayata girmesiyle, zaman ve mekân önemsizleştirerek, bilgiye erişimin kolay ve hızlı olmasını sağlamış ve bu durum yeni medya çağının önemli bir göstergesi olmuştur.

Medya ve gazetecilikte meydana gelen bu dijital dönüşümü detaylı bir şekilde ortaya koyabilmek adına bir alt başlıkta öncelikle medyanın dijitalleşme sürecini tarihsel bir açıdan ortaya koyduktan sonra, bu dijital dönüşüm sonucu ortaya çıkan yeni medyayı kavramsal ve ekolojik olarak analiz edip temel ilkelerini, geleneksel medyadan ayırtan özelliklerini ve dijital hikâye anlatıcılığına etkisini incelemekteyiz.

1.3.1. Tarihsel Olarak Medya'nın Dijitalleşme Süreci

İletişim teknolojilerinin tarihçesine baktığımızda; iletişim teknolojilerinin toplumların ekonomik, politik, sosyal ve kültürel hayatlarını organize etmekte ve dönüştürmekte hayati bir rol üstlendiğini görebilmekteyiz. İnsanın olduğu her yerde ve dönemde iletişim kanalları da olmuş ve uygarlıkların gelişimiyle karşılıklı bir şekilde iletişimin kanalları ve mahiyetleri de dönüşmüş ve dönüştürmüştür. Bu yüzden başta Harold Innis ve Marshall McLuhan arkasından Manuel Castells, Van Dijk, Michel Foucault ve Jürgen Habermas gibi önemli kuramcılar bu teknolojik gelişmelerin toplumları ekonomik, politik, sosyal ve kültürel düzlemde organize etmede ve günlük hayatı şekillendirmede nasıl kilit bir rol üstlendiğinin altını çizmişlerdir.

İletişim teknolojisinin tarihini, uygarlık tarihinin merkezi olarak ele alan bu kuramcılar teknolojiye yaşanan değişimlerin toplumun kültürel temelleri üzerinde meydana getirdiği değişimlere vurgu yapmış ve iletişim teknolojilerinin toplumda

bireylerin nasıl düşüneceğini, hissedeceğini ve hareket edeceğini veya toplumun biçimini ve çalışmasını şekillendirdiğini öne sürmüşlerdir. Marshall McLuhan'ın (1962) "Teknolojiler yalnızca insanların kullandığı icatlar değildir, insanları yeniden icat eden araçlardır." cümlesiyle altını çizdiği gibi; toplumların evrimini, bilgi ve iletişim alanlarındaki değişiklikleri hesaba katarak ve iletişimin oynadığı önemli rolün altını çizerek anlamaya çalışmak ve açıklamak evrensel bir kabul olarak karşımıza çıkmaktadır.

1960'larda iletişim teknolojilerinin varlığına, özelliklerine ve etkilerine odaklanan ve ilk kez kamuoyunun da dikkatini retorik ve üslubuyla buraya çekerek bir iletişim kâhini olarak görülen McLuhan insanlık tarihini içinde egemen olan medyaya göre üç döneme ayırmıştır: Sözlü kültür uygarlığı, "Gutenberg Galaksisi" adını verdiği matbaa uygarlığı ve "Marconi Galaksisi" olarak isimlendirdiği içinde bulunduğumuz çağ olan elektronik uygarlık. İnsanlık tarihini belirleyen temel faktör olarak medyanın evrimini ele alması ve toplumu ve bireyi medyanın şekillendirdiğini öne süren fikirleri tıpkı ilham aldığı Harold Innis⁴ gibi McLuhan'ı teknolojik determinist olarak konumlandırırsa da teknolojinin ve iletim ağlarının öneminin zamanında bir hatırlatıcısı olarak onu müstesna bir iletişim kuramcısı yapmıştır (Tremblay, 2012: 565).

15.yy'ın ortalarında McLuhan'ın (1962) deyimiyle adeta bir "ölümsüzlük makinası" gibi kabul edilen Gutenberg'in modern matbaasının icadıyla başlayan dönüşüm; telgraf, radyo, televizyon ve son olarak da internetin icadıyla birbiri ardına yaşanan teknolojik devrimler sayesinde büyük bir hızla toplumları her yönüyle kaçınılmaz bir değişime ve dönüşüme zorlamış ve bu dönüşüm günümüze kadar toplumun tüm kurum ve katmanlarında meydana gelen yeniliklerle beraber süregelmiştir. McLuhan'ın kitabının da adını oluşturan "Gutenberg Galaksisi" adını verdiği tarihteki en büyük dönüm noktası olan matbaanın icadı bir yandan duyularımızı

⁴ McLuhan'ı ve kendisinden sonra gelen birçok düşünürü derinden etkileyen Kanadalı iktisatçı ve tarihçi Harold A. Innis, toplumsal değişikliklerin kaynağını, diğer tüm teknolojilerin merkezi olarak gördüğü iletişim teknolojilerindeki yeniliklerde aramıştır. Bunun sebebi olarak da insanların iletişim teknolojileriyle içsel, simbiyotik bir ilişkileri olmasına bağlamış ve iletişim teknolojilerinin insan düşüncesi ve bilincinin bir uzantısı olduğunu ileri sürmüştür. Innis ayrıca, McLuhan'la benzer bir şekilde, teknolojideki tarihsel temel atılımların ilk önce iletişim sürecine uygulandığını öne sürmekte ve mekanik çağın matbaa tarafından, elektronik çağın ise telgrafla başlatıldığını belirtmektedir. (Carey, 1967)

sadece göze indirgeyerek bilginin doğrusallığını, hiyerarşisini, uzmanlaşmasını ve bölünmesini benzersiz bir şekilde etkilerken diğer yandan da bilim ile sanat ve düşünce ile eylem arasındaki ayrılığa da neden olmuştur (McLuhan, 1962, s. 40-65).

Ayrıca, matbaanın icadıyla kitapların çoğalması sonrası düşünceler değişmeden yayılıp bir çok kişiye ulaşarak ideolojilerin ve fikirlerin yayılmasına neden olmuş ve sözlü kültürdeki bireylerin birbirine olan gereksinimini kitap devraldığı için bireysellik artmıştır; toplu konuşmaların, fikir alışverişleri için biraraya gelmelerin yerine insanlar kitaplarıyla evlerine çekilmişlerdir. Böylelikle, alfabenin bulunması ve yazının çoğaltılmasıyla birlikte sözlü kültür uygarlığı bitmiş yerine basım ve edebiyat uygarlığı gelmiştir.

Ancak daha sonra bilim ve teknolojinin giderek ilerlemesi ve buna bağlı olarak elektriğin iletişim alanında kullanılmasıyla telgraf icat edilmiş ve büyük bir değişim yaşanarak, yazı kültürünün tek düzeliğini yıkan elektronik uygarlığa geçilmiştir. Telgrafın icadıyla birbiri ardınca gelen icatlar ile iletişim araçlarının sayısı ve niteliği artmış ve üst üste çok hızlı dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Radyo ve ardından televizyonun icadıyla, dünyada yaşanan iyi veya kötü her şey toplumun gözü önünde meydana gelmeye başlamış ve matbaa çağındaki insanlığın bireyselliğinin yerini yeniden katılımcılık almıştır. Televizyon, insanları aynı anda hem biraraya getirerek hem de hızla bir çok yere götürerek iletişime ve enformasyonun dağılımına büyük bir hız katmış ve McLuhan'ın deyimiyile dünyayı “küresel bir köy” haline getirmiştir (Varol&Varol, 2019: s. 40-41).

McLuhan, bu değişimin dünyayı dışsal bir patlamaya değil, içsel bir yıkıma uğratacağını savunmuştur. Elektrik tellerinin (tıpkı vücudumuzdaki damarlar gibi) Dünya'yı küçülterek, her şeyi aynı anda içeren, tek bir topluluk haline getireceğini ve bu küçülen dünyada zamanın zamansızlığa, uzamın uzamsızlığa evrileceğini ve bunun da hiçbir şeyin ve hiç kimsenin asla durmadığı küçük dünyada önemsizleşeceğini belirtir. İşte bu da, yazı öncesi sözlü gelenekte olduğu gibi tek bir bilince dayanan “küresel köy” ile sonuçlanmaktadır. Bu küresel köyün gelişiminde dünyada farklı dillerin konuşuluyor olması bir engel olarak görülmüş olsa da, McLuhan'a göre, bu farklılıkları kapatmada televizyon önemli bir araç olmuştur. Televizyon mekan ve

mekana dayalı sınırlılıkları ortadan kaldırarak kullanım kolaylığı sağlamış, yaygın kullanımıyla önemli bir boşluğu doldurmuş ve kültürlerde yarattığı değişimlerle de küresel köyün gelişimini hızlandırmıştır (Antecol, 1998, s. 455-468).

Bu dönüşümlerde başrolü alan televizyonun icadı McLuhan'a göre elektronik çağın belirleyicisi olsa da arkasından gelen internet teknolojisi bu dönüşümü çok başka bir noktaya çıkarmıştır. Bilgisayar ve internet teknolojilerinin dünden bugüne yaşadığı gelişime bakıldığında, 20. yüzyılın ne kadar hızlı ve büyük gelişmelere tanık olduğu görülmektedir. 1960'lı yıllarda savunma amaçlı kurulan ilk bilgisayar ağı ARPANET'i, 1990'larda bilgisayar ağlarının internet ile buluşmasıyla birlikte yeni iletişim teknolojileri takip etmiş ve büyük bir hızla dünyaya yayılarak 2000'li yıllarda herkesin tanıdığı bir kavram haline gelmiştir. Radyo 30 yılda, televizyon 15 yılda 60 milyon insana ulaşabilmişken, internet; bilgisayar ağlarının gelişimini takip eden 3 yılda bu yayılımı göstermeyi başarmıştır. Böylelikle internet, yaygınlaşmasıyla birlikte yeni bir medya aracı olarak evlere girmiştir (Basmacı, 2018, s.111). Hızla yaygınlaşan bu yeni teknoloji 2021 Mart ayı verilerine göre, son 20 yılda %1355 oranında artarak dünya nüfusunun %66.2 sine tekabül eden 5 milyarı aşkın insana ulaşmaktadır⁵.

Aşağıda açıklayacağımız "ağ toplumu" kavramını ilk kez ortaya atan ve 2013 yılında "çağımızın büyük teknolojik değişikliklerinin etkileri üzerine geniş kapsamlı ve yaratıcı düşüncesi" nedeniyle Balzan Sosyoloji Ödülü'ne layık görülen, ünlü "Bilgi Çağı: Ekonomi,Toplum ve Kültür" üçlemesinin yazarı İspanyol sosyal bilimci ve İletişimci Manuel Castells "İletişim Gücü" isimli kitabında internetin 1990'ların ortasından itibaren hızla yayılmasının şu üç etkenin birleşmesinden ortaya çıktığını belirtir (Castells, 2016, s.2).

- Tim Berners-Lee'nin World Wide Web'i yaratması ve 1973'te Vint Cerf ile Robert Kahn'ın tasarladığı TCP/IP internet protokollerinin açıklığıyla süreklilik taşıyacak şekilde küresel bir kullanıcı topluluğunun açık kaynak katkısı sayesinde geliştirilmesi amacıyla World Wide Web'in kaynak kodunu yaymaya istekli olması ve hala bu açık kod ilkesiyle çalışması

⁵ <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

- İnternetin idaresinde meydana gelen ve onu hem ticari hem işbirliği amaçlı kullanımları mümkün kılan özelleştirmeler ve kurumsal değişiklikler
- Kültür ve toplumsal davranış biçimlerinde meydana gelen büyük değişimler olan bireyleşme ve ağlar oluşturma

Günümüzün dijital ağların güçlendirdiği toplumu, “ağ toplumu” olarak nitelendiren ve yukarıdaki üçüncü madde üzerinde oldukça fazla duran Castells’in, bu özgün yapının “enformasyon ve iletişim teknolojilerine dayalı yeni teknolojik paradigma ile bazı önemli sosyo-kültürel değişimler arasındaki etkileşimler sonucu” ortaya çıktığını ve bu değişimin en önemli sonuçlarından birinin “ben-merkezli toplumun yükselişi” ya da “bireyleşme” süreci olarak nitelediği belirtilmektedir. Castells, genel olarak mekan, iş, aile gibi geleneksel topluluk, cemaat süreçlerinin gerilediği; bireysel çıkarlar, değerler ve projelere dayanan güçlü kültürel ve kişisel bağları da içeren toplumsal ilişkilerin yeniden inşa edildiği bir değişim olduğunun altını çizmektedir (Castells, 2016, s. 3).

Şüphesiz, bireyin yalıtılması ya da cemaatlerin sonu anlamına gelmeyen bu bireyleşme süreci ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatın örgütlenişinde siberuzayla⁶ yerel mekanı birleştiren bir değişimle yeniden şekillenmiştir.

⁶ Siber uzay; Oxford sözlüğünde, “bilgisayar ağları üzerinden iletişimin gerçekleştiği kavramsal ortam” olarak tanımlanmaktadır (<https://languages.oup.com/google-dictionary-en/>).

Technopedia online sözlükte ise daha detaylı olarak; siber uzayın, sanal bilgisayar dünyasını ve daha spesifik olarak çevrimiçi iletişimi kolaylaştırmak için kullanılan bir elektronik ortamı ifade ettiği belirtilmektedir.

Siber uzay tipik olarak, iletişim ve veri alışverişi faaliyetlerine yardımcı olmak için TCP/IP protokolü kullanan dünya çapında birçok bilgisayar alt ağından oluşan büyük bir bilgisayar ağını içermektedir. Siber uzayın temel özelliği, çok çeşitli katılımcılar için etkileşimli ve sanal bir ortam olmasıdır.

(<https://www.techopedia.com/definition/2493/cyberspace>).

Görsel 1. Küçük dünyaları birbirine bağlayan bir ağın resmi (Dijk, 2006, s. 36)

Dijital medya araştırmalarına dijital medya ve ağların insanlar, toplum ve kuruluşlar üzerindeki sonuçlarına ilgili politika yaklaşımlarının yanı sıra disiplinler arası; ekonomik, sosyolojik, politik, kültürel, psikolojik ve yasal sonuçlarına odaklanan bir genel bakışla analiz eden Hollanda Twente Üniversitesi İletişim profesörü Van Dijk ise; “Ağ Toplumu (The Network Society)” kitabında ağ toplumu kavramını şekil 1’deki görselle somutlaştırmaktadır. Dijk, bu görsel ile, bir birimin veya sistemin rastgele dağılmış öğelerinin kümeler halinde birbirine nasıl bağlandığını ve bu kümelerin tek bir bütün (belirli bir sıra) içinde nasıl bağ kurduğunu açıklamaya çalışır. Bu görsel, bir dizi küçük dünyayı (güçlü bağları olan kümeler) uzun mesafeli (zayıf) bağlarla birbirine bağlayan bir ağı betimlemektedir; bir başka deyişle, ağ toplumunu.

Castells; “Ağ Toplununun Yükselişİ (The Rise of the Network Society)”, “Kimliğin Gücü (The Power of Identity)” ve “Milenyumun Sonu (End of Millennium)” isimli yukarıda bahsi geçen üç kitaptan oluşan “Bilgi Toplumu: Ekonomi, Toplum ve Kültür (The Information Age: Economy, Society and Culture)” külliyyatında, internet teknolojilerinin hızla gelişip yayılması sonucu ortaya çıkan “enformasyon devrimi”ni ve

bireysel aktörler yerine, ağlar etrafında yapılandırılmış ve teknoloji aracılığıyla sürekli bir bilgi akışıyla çalışan yeni toplum düzeni yani “bilgi toplumu”nu farklı boyutlarıyla ele almıştır. Kendi cümleleriyle; “gezegendeki kültürlerin ve kurumların çeşitliliğine bağlı olarak çeşitli biçimlerde tezahür eden, yirminci yüzyılın sonlarına doğru kapitalist üretim tarzının yeniden yapılandırılmasıyla tarihsel olarak şekillenen yeni bir toplumsal yapının ortaya çıkışını” incelemektedir (Castells, 2010, s.22).

Modern çağa atıfta bulunan, toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığını vurgulamak açısından tarihsel bir süreci tanımlamak üzere kullanılan bir kavram olan enformasyon toplumu temel olarak internet teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte küreselleşmenin hız kazanması sürecinde ortaya çıkan ekonomik, siyasal ve kültürel alandaki değişimleri kapsamaktadır (Güzel, 2006, s. 12). Sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçilen bu süreçte fikir üretimi önem kazanmış, teknolojik devrimlerle zaman ve mekan sınırlaması ortadan kalkmış, bilginin yayılımı hızlanmış, yeni sosyalleşme, iletişim ve üretim araçları ortaya çıkmış, farklı eğitim, çalışma ve yaşam biçimleri somutlaşmıştır (Başlar, 2013, s. 778-782).

Kısacası, bu yeni toplum tipi, küreselleşmeyle teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve iletişim araçlarında yaygınlaşmanın sonucu olarak teknolojik paradigmanın ortaya çıkardığı ve önceleri ekonomik alanda olmak üzere siyasette, kültürde tüm sosyal hayatta görülmektedir. Ayrıca, bu yeni toplum tipi zaman, uzam ve ilişkiler bağlamında pek çok şeyi dönüştürmüş ve birlikte kaçınılmaz olarak hem bireysel hem de kolektif yaşamın çevresinde yeni bir toplumsal düzen oluşturmuştur.

Ancak, şunu belirtmek gerekir ki, Castells enformasyon toplumu kuramını; salt bir teknolojik determinist gibi merkeze teknolojik devrimleri alarak değil ekonominin, toplumun ve kültürün karmaşıklığını analiz etmede giriş noktası olarak kullanmıştır. Kendisi, bu metodolojik seçimin sebebinin “Ağ Toplumunun Yükselişi” kitabında şöyle açıklamıştır⁷:

⁷ Yine de Castells’i, teknolojik determinist olmakla eleştiren düşünürler de vardır. Örneğin, Van Dijk; “The one-dimensional Network Society of Castells” isimli Castells’in Bilgi Toplumu trilojisini değerlendirdiği makalesinde, Marcuse’un tek boyutlu insan kavramına gönderme yaparak, Castells’in de bilgi toplumu kuramını kurarken teknolojik yenilikleri temel aldığı söylemiş ve tek boyutlu bir kuram olduğu yönünde eleştirmiştir.

“...teknolojik değişimin bir sonucu olarak yeni toplumsal biçimlerin ve süreçlerin ortaya çıktığı anlamına gelmez. Elbette teknoloji toplumu belirlemez. Bireysel yaratıcılık ve girişimcilik dahil olmak üzere birçok faktör bilimsel keşif, teknolojik yenilik ve sosyal uygulamalar sürecine müdahale ettiğinden ve dolayısıyla nihai sonucu çaldığından toplum teknolojik değişimin seyrini yazmaz, karmaşık bir etkileşim modeline bağlıdır. Gerçekten de, teknolojik determinizm ikilemi muhtemelen yanlış bir sorundur. Çünkü teknoloji toplumdur ve toplum teknolojik araçları olmadan anlaşılabilir veya temsil edilemez.” (Castells, 2010, s.5)

Kısacası, Castells’in *ağ toplumu* veya *enformasyon toplumu*; McLuhan’ın *Marconi galaksisi* olarak adlandırdığı toplumsal değişim ve dönüşümlere teknolojik gelişmelerin büyük ölçüde etkide bulunduğu ve yönlendirdiği, internet sayesinde fiziksel olarak bir araya gelmenin gerekmediği, zaman ve mekan kavramının önemsizleştiği, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olaydan aynı anda tüm dünyanın haberdar olabildiği, enformasyon akışının son derece hızlandığı yeni iletişim ortamlarının ortaya çıktığı bu çağda medya oldukça çeşitlenmiş, yenilenmiş ve dönüşmüştür. Bu dönüşümün ortaya çıkardığı yeni medya, ekolojisi ve bu doğrultuda dönüşen hikâye anlatıcılığı ve dili aşağıdaki alt bölümde detaylı olarak anlatılmaktadır.

1.3.2. Yeni Medya Ekolojisi ve Hikâye Anlatıcılığının Dönüşümü

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte medya literatürüne de yeni kavramlar girmiş ve kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan biri de 1970’lerde ilk kez iletişim araştırmacıları tarafından kullanılmaya başlanan ve 1990’lar da internet teknolojisinin de devreye girmesiyle anlamının genişleyerek farklı boyutlara taşındığı “yeni medya” kavramıdır. “Yeni medya” en basit tanımıyla; bilgisayarların işlem gücünden yararlanarak, kullanıcıya ve hedef kitesine etkileşim olanağı sağlayan, dijital ortamlara atıfta bulunur. 1980’lere kadar tanık olunan televizyon ve radyo gibi analog modellere dayanan medya iletişimi, hızlı teknolojik yenilikler ve internetin devreye girmesiyle Web 2.0 ile başlayarak dijitalleşti ve insanlara bloglar, web siteleri, fotoğraflar aracılığı ile kendilerini ifade etme olanağı sağlamıştır (Yolcu, 2010, s.42).

İletişim alanında kökten değişimler getiren, analog medyadan dijitale geçişi temsil eden yeni medyanın ne olduğuna, onu geleneksel medyadan ayırt eden özelliklere bakıldığında farklı araştırmacıların ortaya koydukları ilkeler görülmektedir.

Öncelikle, yeni medya'nın ilk sistematik teorisini sunan ve tarihsel bir bağlamda ele alan, çalışmalarının bugün medya ve teknoloji hakkındaki düşünceler üzerinde derin bir etkisi olan Rus kökenli dijital kültür teorisyeni, yazar ve sanatçısı olan Dr. Lev Manovich, “Yeni Medya'nın Dili (The Language of New Media) isimli kitabında, yeni medyayı ortaya çıkaran gelişmelerin izini Louis Daguerre'in “dagerotip⁸”in icat edildiği tarih olan 1830'lara kadar sürmektedir. Manovich, yeni medyayı bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki iki ayrı koldan ilerleyen gelişmelerin sonucu olarak görmektedir. Manovich'e göre, bu süreçte görüntü, ses ve metinler farklı formlar kullanılarak saklanmaya başlanmış ve daha sonraları var olan tüm medyanın sayısal veriye çevrilmesi sonucu yeni medya ortaya çıkmıştır (Manovich, 2002, s. 45-50).

Ayrıca, Manovich, yeni medyanın temel ilkelerini; *sayısal temsil, modülerlik, otomasyon, değişkenlik* ve *kültürel kod çevrimi* olarak kategorize etmiştir. Bu kavramları kısaca açıklamak gerekirse; yeni medya ürünlerinin belli algoritmalarla verileri programlanabilir hale getirmesi *sayısal temsil* anlamına gelmektedir. Yeni medyanın, web sitelerinde farklı fotoğraf, video ve metinler gibi bağımsız parçalardan oluşması ise *modülerliktir*. *Otomasyon* özelliği ise; yeni medyanın kullanıcı olmadan üretebildiği, otomatik olarak gerçekleştirilebildiği etkinliklere işaret etmektedir. *Değişkenlik* özelliği ise, yeni medyanın sayısal temsil ve modülerlik özelliğinin bir sonucu olarak farklı versiyonlarda ortaya çıkması anlamına gelmektedir. Değişkenlik ilkesine örnek olarak; medya veri tabanları, aynı verilerden üretilen farklı arayüzler, menü temelli etkileşim, hiper medya, web sitelerinin periyodik güncellenmeleri gösterilebilir. Manovich'in belirlediği son ilke olan *kültürel kod çevrimi* ise kültürel ürünlerin dijitalleşmesine gönderme yapmaktadır (Manovich, 2002).

Öte yandan, Amsterdam Üniversitesi Yeni Medya ve Dijital Kültür dersleri veren web epistemoloğu Prof. Richard Rogers⁹ öne çıkan yeni medya araştırmacılarından bir diğeridir. Rogers; web'in diğer medyalardan farklı bir bilgi

⁸ Adını mucit Louis Jacques Mandé Daguerre'den alan dagerreyotipi, gümüş kaplı bakır bir plaka üzerinde benzersiz bir görüntü sunan, fotoğraf tarihinde ticari olarak başarılı olan ve 1839'da dünya çapında tanıtılan ilk fotoğraf sürecidir. 1840'larda ve 1850'lerde yaygın olarak kullanılmıştır. 1860'ta neredeyse tamamen yerini, daha kolay görüntülenebilir görüntüler sağlayan ambrotip gibi yeni, daha az pahalı işlemler almıştır. (<http://www.daguerreobase.org/en/knowledge-base/what-is-a-daguerreotype#:~:text=The%20daguerreotype%20was%20the%20first,on%20a%20silvered%20copper%20plate>)

⁹ <https://www.uva.nl/en/profile/r/o/r.a.rogers/r.a.rogers.html?cb>

kültürü olan bir çalışma alanı olduğunu iddia etmekte ve internet olmadan imkânsız olabilecek araştırma fırsatlarına odaklanmaktadır. Rogers, bilginin ve kuruluşların itibarını belirlemeye yardımcı olan web'in 'yargılayıcı' veya 'tavsiye edici' kültürlerini incelemektedir. Manovich'ten farklı olarak Rogers; yeni medya'yı *etkileşim (interactivity)*, *kitlesizleştirme (demassification)* ve *eşzamansızlık (asynchronosity)* şeklinde üç önemli özellik ile tanımlamaktadır. Rogers, yeni medyanın online tartışmalara, sohbete ve diyaloga elverişli olması, bloglar vs ile etkileşim içinde olmaya olanak tanınması, mesajları geniş gruplar yerine kişiselleştirerek belirli kullanıcılara gönderebilme özelliğiyle kitlesizleştirilmesi ve kullanıcıların bilgileri istedikleri zaman alıp istedikleri zaman yanıtlayabilmeleri ile asenkronize olması gibi üç temel özelliğini öne çıkarmıştır (Rogers, 2005, s. 2-8).

Yeni medyanın sahip olduğu özellikler içerisinde en önemli sayılabilecek ve çalışmanın da inceleme örneklemleri ile yakından ilgili olan özelliği, yeni medyanın zaman ve mekândan bağımsız olarak 'etkileşim'e olanak vermesidir. Yeni medya bu özelliği sayesinde kullanıcıyı geleneksel medyadaki pasif tüketici durumundan aktif duruma çeker; hatta kullanıcıyı içerik üzerine hakimiyet kurarak adeta onu ortak bir üretici konumuna getirerek yeni deneyimler yaşamasına olanak tanır. Aynı zamanda, yeni medyanın teknolojik altyapısı sayesinde iletişimi tek yönlü (one-way) veya çift yönlü (two-way) asimetrik durumdan çok yönlü (multi-way) simetrik bir iletişime dönüştürmesiyle hem kaynağın hem de alıcının içerik üzerinde manipüle etme hakimiyeti sağlamasıyla etkileşime, deneyime ve birlikte değer yaratmaya kapı açmıştır (Yanık, 2016, s. 907).

Böylelikle, yeni medyanın kutsal kasesi olarak görülen "etkileşimi" öne çıkarma gücü en çok da "sosyal medya" ya da "web 2.0" olarak nitelendirilen bloglar ve Facebook, Twitter, Instagram gibi mikrobloglar, sosyal ağ siteleri veya video/görüntü/dosya paylaşım platformları, wikiler gibi uygulamaların kullanımında ortaya çıkmaktadır.

Westminster Üniversitesi'nde Medya, İletişim ve Toplum Profesörü, Avusturyalı sosyal bilimci ve günümüz sosyal medya çalışmalarında etkili bir isim olan Christian Fuchs; 2014 tarihli "Sosyal Medya - Eleştirel Bir Giriş" adlı kitabında, haber ve

siyasetten dile ve günlük yaşama kadar, iletişim kurma, bilgiyi kullanma ve dünyayı anlama şeklimizi değiştiren, çağdaş toplumun ayrılmaz bir parçası olan sosyal medyanın toplumla ilişkisinin merkezindeki karmaşıklıklar ve çelişkiler hakkında eleştirel bir anlayışla kritik sorular sormakta ve sosyal medyaya yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Fuchs, ayrıca bu kitapta özellikle transmedya hikâye anlatımı ve katılımcı kültür çalışmalarıyla tanınan Amerikalı medya profesörü Henry Jenkins'e ve Jenkins'in kültüre katılımı araştırdığı 2007 tarihli "Convergence Culture" adlı kitabına yönelik eleştirilerini de dile getirmektedir.

Fuchs ve Jenkins'e göre sosyal medya; birbirleriyle etkileşimde olan katılımcıları tek bir merkezde toplayarak, yeteneklerini birleştirmekte ve kolektif zekanın "medya gücünün alternatif bir kaynağı" olarak çıktığına, bunun sosyal medyanın katılımcı kültürünün bir ifadesi olduğuna dikkat çekmektedir. Fuchs'un kullandığı anlamıyla; katılımcı kültür, kullanıcılar, izleyiciler, tüketiciler ve hayranların içerik ve kültür yaratmaya dahil olmasını belirtmek için kullanılan bir terimdir. Wikipedia'da bir makalenin ortaklaşa düzenlenmesi veya Facebook ya da Instagram'a görüntülerin, Youtube'a videoların yüklenmesi, Twitter'da kısa mesajların oluşturulması buna örnek olarak verilebilmektedir (Fuchs, 2020, s. 101-105)

Ayrıca, katkılarının önem taşıdığını bilen, deneyimlerini yeni başlayanlara ileten, kendi aralarında sosyal bağ hissedilen, yaratımlarını başkalarıyla paylaşmaya istekli ve yapılan paylaşımlara destek veren üyelerin var olduğu "katılımcı kültür" şüphesiz ki, aslında bir siyasi bilim terimi olan katılımcı demokrasi kavramıyla da yakından ilgilidir. Sosyal medyada var olan etkileşim ve katılımcılık sadece popüler kültür düzeyinde bir içerik üretme, dolaşıma sokma, beğenme ve paylaşma döngüsüne sıkışmış bir tüketim nesnesi değil, katılımcı demokrasi kültürüyle sıkı bağlar kuran, demokrasinin taban demokrasisi olarak toplumun tüm alanlarına genişlemesi ve yoğunlaşmasına aracılık eden, karar alma süreçlerini etkileyen bir yapıdadır (Fuchs, 2020, s.105). Dolayısıyla, sosyal medya aracılığıyla tek boyutlu bilgi yerine çok boyutlu ve etkileşimli süreçler hakim duruma gelmiş ve sosyal, siyasal düzeyde toplumlara dönüştürmeye aracılık eden bir zemin ve medya ekolojisi oluşturmuştur.

Şüphesiz ki, dijital teknolojilerin, internetin ve mobil medyanın birlikte gelişimi, gazeteciliğin ve diğer medya biçimlerinin içeriğini, dilini ve hikâye anlatma olanaklarını çarpıcı biçimde dönüştürmüştür. Bir üstteki alt bölümde ortaya koymaya çalıştığımız yeni medya ekolojisi; etkileşim, demokrasi, multimedya gündemleri, blog yazarları ve yurttaş muhabirleri ile tanıdık sınırların ötesine geçen bir dizi yeni olgu sunmaktadır.

Yeni medyanın geleneksel medyadan ayırt edici özellikleri olan etkileşime olanak tanınması ve katılımcı kültüre katkısına paralel olarak yaşanan bu değişim ve dönüşümün sonuçlarıyla uzlaşmaya çalışılmakta ve gelişen teknolojilerin öngörülemeyen seyri dolayısıyla ortaya çıkan fırsatların yanı sıra bir dizi soruya da cevap aranmaktadır. Bir meslek olarak gazeteciliğin rolü tartışmanın merkezinde yer alırken, haberin internetle karşılaşmasının ardından, gazetelerin basılı tirajlarının pazarda düşmeye devam etmesi ve internetin benimsenmesiyle, gazetelerin kendilerini basılı kökenlerinden kurtarmaları ve uygulama, kültür ve içerikte potansiyel temel değişiklikler ile birlikte çevrimiçi varlıklar olarak kendilerini yeniden tanımlamaları gerektiği inancı güçlenmiştir (O’Sullivan & Heinonen, 2008, s.367).

Dijital teknolojik yenilikler internet ve gelişen mobil medya paralelinde gazetecilik ve medya da hızlı ve ciddi değişikliklere neden olmuştur. Vatandaşları daha iyi meşgul edebilecek ve bildirilen olaylara ve konulara daha fazla bağlam, nüans ve doku sağlayabilecek yeni hikâye anlatımı biçimleri de dahil olmak üzere dijital teknolojiler gazeteciliği ve medyayı Pavlik ve Bridges (2013)’e göre dört temel şekilde etkilemiştir:

- İlk olarak, dijital teknoloji, gazetecilerin ve diğer medya profesyonellerinin haberleri nasıl topladıkları, düzenledikleri ve ürettikleri de dahil olmak üzere işlerini nasıl yaptıklarını dönüştürmektedir. Bu da üretkenliği, verimliliği ve bilgiye erişimi artırma potansiyeline sahiptir.
- İkincisi, dijital teknoloji, haber dağıtımını yeniden yapılandırması, haber sunma maliyetini büyük ölçüde azaltması ile haber ve medya organizasyonlarını ve iş uygulama ve modellerini dönüştürmektedir.
- Üçüncüsü, izleyici/okuyucuların pasif alıcılardan aktif haber ve sosyal medya üreticilerine geçmesiyle medya ve kamu arasındaki ilişki yeniden tanımlanmaktadır. Bu dönüşüm; vatandaşlar, haberler ve gazeteciler

arasındaki etkileşimi artırarak gazeteciler, haber kuruluşları ve kamu arasındaki ilişkiyi geliştirme potansiyeline sahiptir.

- Dördüncüsü ise içerik dönüşümüdür. Teknolojik değişim, haber ve medya içeriği ve hikâye anlatımı kavramlarına ve modellerine temel bir meydan okuma sunmaktadır.

Görüldüğü gibi teknolojide yaşanan gelişmeler hem haberin üretim süreci ve organizasyonunda hem anlatı dili ve sunumunda hem de izleyici/okuyucuyla kurduğu ilişkide radikal değişimlere yol açmış ve yeni gazetecilik formlarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İlk olarak yurttaş gazetecilik, interaktif gazetecilik, multimedya uygulamalar ve örnekleriyle başlayan bu dönüşüm, bugün sanal gerçeklik teknolojilerinin kullanıldığı habercilik uygulamaları ve daha etkileşimli, eş zamanlı ve içerik ile birebir temasa geçmeyi mümkün kılan immersive gazetecilik ile yeni bir boyut kazanmıştır. Metin tabanlı, lineer, üçüncü şahıs bakışı ile tasarlanan analog medyanın aksine günümüzde metin içeriğine müzik, infografikler, animasyonlar, sanal gerçeklik gibi unsurların eklenmesi ile izleyici/okuyucuyu hikâyenin içine çeken, devinimleri ve tasarımsal özellikleriyle daha canlı bir hikâye anlatımı pratiği ortaya çıkmıştır (Çaba, 2018; Özkan, 2020).

Medya bugünkü modern yapısına kavuşmadan önce, hikâye anlatımını mesaj iletiminde anlaşılmayı kolaylaştıran bir bağlam yaratma aracı olarak kullanmıştır. Aynı şekilde, gazetecilikte ise hikâye anlatımı habere konu olan meselenin 5N 1K kuralı¹⁰ çerçevesinde, habere konu olan durum veya olayları “olduğu gibi” aktarmak ve bu aşamada öznel yargısını saklamak zorunda olarak hedef kitleye aktarım aracı olarak yer almıştır. Dolayısıyla, gazetecilikte haber öyküsü, sadece gerçek dünyayı birebir temsil eden bir anlatım tarzını ifade etmektedir. Geleneksel pozitivist nesnelliğin bir göstergesi olan bu durum yeni medya ile birlikte haber öyküsü aktarımında arttırılmış gerçeklik uygulamaları, infografikler, animasyonlar, oyunlar gibi interaktif araçlar kullanılarak

¹⁰ Haberciliğin formülü olarak yaygınlaşan 5N1K kuralına göre haber şu soruların yanıtıdır:

Ne oldu? Nerede? Ne zaman? Neden? Nasıl? Kim(ler) olayın içinde?

En azından olay haberciliğinin en rutin halinde bir haberin hangi sorulara yanıt vermesi gerektiğini içerdiği için 5N1K öğretici bir kural olarak işlev görmektedir.

(https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/125698/mod_resource/content/0/AcikDers_Temel_11.pdf)

“doğrusal olmayan” bir tasarım ve yapıdan söz edilmektedir (Çaba, 2018; Özkan, 2020).

Tezimizin de odak noktalarından biri olan dördüncü maddedeki içerik dönüşümünün önemi, gazetecilik izleyici/okuyucularını ve medyayı birbirine ekleme potansiyeline sahip olmasında yatmaktadır. İzleyiciler geleneksel haber biçimlerinden uzaklaşırken, bilgi edinmek ve haber almak için sosyal medyaya ve mobil iletişime yönelmiştir. Bu doğrultuda, dijital hikâye anlatımının önemi ise geleneksel haberlerden giderek daha fazla kopan bir vatandaşla etkileşim kurma ve daha bağlamsal bilgiler sağlama noktasında kendini göstermektedir (Pavlik & Bridges, 2013, s.5).

Katılımcılara birlikte çalışma, anlatma, paylaşma ve bunun sonunda da öğrenme fırsatı sunan dijital hikâye anlatıcılığı; izleyici/okuyucuları doğrudan hikâye oluşturma sürecine katarak yeni deneyim fırsatı sunmakta ve dönüştürücü bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, tamamlanmış hikâyeleri bir araya getirerek, yerleştirilmiş anlatılara ve kolektif deneyimlere bağlam ve derinlik sağlayan, zengin, ayrıntılı ve nüanslı bir ses dokusu ortaya çıkaran dijital hikâyeler; kültürün demokratikleşmesine, geleneksel olarak susturulmuş, marjinalize edilmiş, veya ana akım kültür tarafından görmezden gelinen bireylere ve gruplara güç verirken seslerini duyurmalarına da yardımcı olmaktadır. Ayrıca, farklı anlatı biçimlerini içeren kimi zaman duygusal kimi zaman zorlayıcı ya da ilgi çekici olabilen bu çok boyutlu anlatıya sahip dijital hikâyelerin geniş kitlelere kolaylıkla sunulabilmesi de bir başka cezbedici özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Gümüş, 2021, s.522-525).

Ayrıca, yeni medya ekolojisinin sunduğu olanaklardan biri olan kişilerin herhangi birileri tarafından seçilmeyi beklemeden, kendi anlatılarını oluşturma ve paylaşım yapabilme özelliği sayesinde şu ana kadar hikâye dinleyicisi ya da okuyucusu olan alımlayıcı konumundaki bireyler artık anlatıların yaratım sürecine doğrudan katılmaya başlamışlardır. Yeni medyanın gündelik yaşam pratiklerini gün yüzüne çıkarma olanağı sunan bu yönü anlatı alanını belirli bir sınıfa, zümre ya da ulusa ait olmaktan çıkarmış sıradan insanın kendi hikâyesini anlatma fırsatı sunan bir alan açmıştır (Savcı, 2015, s. 40-42).

Dolayısıyla, farklı medya ve yazılım uygulamaları kullanılarak bir sanatçı edasıyla ortaya konulan dijital hikâye anlatımları, son derece kişisel hikâyeleri yeni teknolojiler, internet ve sosyal medya kullanımıyla güçlü ve etkili bir şekilde evrensel bir boyuta taşımaktadır. Bir alt bölümde medya ekolojisinin değişim ve dönüşümüne paralel olarak ortaya çıkan dijital hikâye anlatıcılığının ne olduğunu ve özelliklerini detaylı olarak ortaya koymaya çalışmaktayız.

1.3.3. Dijital Hikâye Anlatıcılığı ve Özellikleri

Gelenekselden dijitale doğru uzanan bu süreçte araçlar ve yöntemler değişse de hikâye ve hikâye anlatıcılığı değişmeyen bir unsur olarak yüzyıllar boyunca süregelmiştir. Hikâye anlatıcılığı, günümüzde dijital teknolojilerin önemli araçlar olarak ortaya çıkmasıyla birlikte sözlü kültürde olduğu gibi yeniden önemli bir iletişim aracı olarak kabul görmeye başlamıştır. Dijital hikâye anlatıcılığını kısaca tanımlamak gerekirse; dijital hikâye anlatımı sözlü hikâye anlatımından farklı olarak grafik, ses, metin, video ve animasyon gibi çeşitli multimedya türlerinden oluşan teknolojiyi içermektedir (Ökmen & Çokluk, 2021, s.194).

Ayrıca, anlatıcı ve izleyici/dinleyici/okuyucu arasındaki ilişkiyi daha eksiksiz bir şekilde oluşturmak için hareketsiz veya hareketli görüntülere dayanan dijital hikâyeler doğrudan sesli anlatımı gösteren, önemli detayların bilgisini veren açık imgeler ve daha ziyade çıkarıma dayanan anlamı iletmek için kullanılan örtük imgelerden oluşmaktadır. Örtük imgeler, değişimi belirtmek için kullanılan bir nehir görüntüsü gibi görsel metaforlardan oluşabilmektedir. Bu görsellerin seçimi ve sırası hem örtük hem de açık anlatının uyumu açısından önem arz etmektedir.

Ayrıca, dijital bir hikâyede anlatıyı seslendirme, herhangi bir arka plan sesi veya özel bir ses efekti gibi işitsel öğeler de bulunabilmektedir. Adeta hikâye anlatıcısı ile izleyici/okuyucusu arasında bir konuşma gibi seyreden dijital hikâyeler; kısa cümleler, bağımsız ifadeler, düzenleyici yorumlar ile sözlü hikâye anlatımında olduğu gibi akıcı olması gerekmektedir. Sözlü hikâyeler gibi her anlatılıştaki değiştirilmesi, ekleme - çıkarma yapılması mümkün olmadığı için dijital hikâyelerin üretildiği şekliyle akışkan olması oldukça önemlidir (Rossiter & Garcia, 2010, s.37).

Dijital hikâye anlatımının köklerine baktığımızda, terimin ilk olarak kullanılması dijital hikâye anlatımının öncüsü, Amerikalı müzisyen, sanatçı ve medya yapımcısı Dana Atchley (1941-2000)'in hikâye anlatımı performanslarında multimedya öğelerinin kullanımını denediği yıllar olan 1980'lere kadar uzanmaktadır. 1990'a gelindiğinde Atchley, ortağı Denise Aungst, Joe Lambert ve ortağı Nina Mullen ve programcı Patrick Milligan ile 1990'ların başlarından ortalarına kadar Amerikan Film Enstitüsü'nde dijital hikâye anlatımı üzerine atölye çalışmaları düzenlemiş ve “dijital hikâye anlatımını” geliştirmiştir. 1994'te ise Atchley, Joe Lambert ve Nina Mullen, Dijital Hikâye Anlatımı Merkezi (CDS) olan San Francisco Dijital Medya Merkezi'ni kurmuştur. CDS, dijital hikâye anlatımı olgusunun arkasındaki erken katalizör görevi görmüş ve bugün de bu kapasitede devam etmektedir.

Öyle ki daha sonraları Daniel Meadows BBC ile iş birliği yaparak bu Kaliforniya modelini İngiltere kamu yayıncılığının “medya ekolojisine” uyarlayarak 2001 yılında “Capture Wales” adında yenilikçi bir çalışma ortaya çıkarmıştır. Bu program o kadar başarılı olmuştur ki, kendi çevrimiçi arşivindeki yüzlerce haberin yanı sıra BBC televizyon ve radyolarında dijital hikâyeler düzenli olarak yayınlanmış ve İngiltere'deki bir dizi BBC bölgesi kendi versiyonlarını üretmiştir. Dijital videoların bu süreçten önce de var olmasına rağmen, Atchley ile ilk kez uzmanların, dijital sanatçıların ve film yapımcılarının tekelden çıkıp; öğrencilerinden yaşlılara, bilgisayar veya medya prodüksiyonu hakkında bilgisi olan veya olmayan "sıradan" insanlara kendi kişisel videolarını nasıl üreteceklerini öğretmek için ihraç edilebilir atölye tabanlı bir yaklaşım benimsenmiştir (Hartley & McWilliam, 2009; Rossiter & Garcia, 2010, s.38).

Dijital hikâyelerin doğasını ve dijital medya olarak üretilme biçimlerini “Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzu” kitabında ele alan yukarıda bahsettiğimiz dijital hikâye anlatıcılığı atölyeleri düzenleyen Dijital Hikâye Merkezi¹¹ kurucu ortaklarından biri olan Joe Lambert; klasik bir dijital hikâyenin, bir dizi görüntü, birinci şahıs sesli anlatım ve bazen bir müzik parçası kullanılarak kısa bir film olarak sunulan kişisel bir anlatı biçimini aldığını belirtmektedir. Medya formatında geliştirilebilecek çeşitli kişisel

¹¹ <https://www.storycenter.org>

hikâye türlerini Lambert aşağıdaki tabloda verildiği gibi kategorize etmektedir (Lambert, 2010).

Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzunda yer alan kişisel dijital hikâye türleri	
Karakter Hikâyeleri	Sevdiğimiz veya ilham aldığımız biriyle anlamlı bir ilişki.
Anma Hikâyeleri	Ölmüşleri yad etmek
Macera Hikâyeleri	Seyahat ve kişisel maceralar
Başarı Hikâyeleri	Hedeflerin elde edilmesi veya hayatımızdaki dönüm noktalarının başarı ile atlatılması
Hayatımdaki Bir Yerin Hikâyesi	Kişisel anlamı olan bir yer.
Ne Yaptığımla İlgili Hikâye	Meslek, iş, hobi ve kariyer hikâyeleri.
İyileşme Hikâyeleri	Bir yaşam zorluğunun üstesinden gelmek.
Aşk Hikâyeleri	Aşk ilişkileri ve anlamlı ortaklıklar.
Keşif Hikâyeleri	Bilgiyi öğrenme veya açığa çıkarma süreci

Tablo 1. Lambert (2010) Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzunda yer alan kişisel dijital hikâye türleri

Medya ve İletişim alanında tanınan akademisyenler olan John Hartley ve Kelly McWilliam ‘ın editörlüğünü yaptığı, dijital hikâye anlatıcılığı konusunda önemli bir referans kaynağı olan “Hikâye Çemberi (Story Circle)” isimli kitap; hikâye anlatıcılığını detaylı bir şekilde ele almakta ve tüm dünyada mevcut durumunu analiz etmektedir. Hartley ve Mc William (2009); sıradan insanlara genellikle kendi hayatları hakkında kısa sesli-video hikâyeler oluşturmak için dijital medyayı kullanmanın öğretildiği bu atölye tabanlı uygulamadaki fikrin dijital çağa zamansız bir biçim getirdiğini ve bunun anlatı ve kendini ifade etmedeki evrensel insan zevkini herkesin eline vererek basit ve insani bir amacı olduğunu vurgulamaktadırlar.

Dijital hikâye anlatımında bulunan “dijital” terimine rağmen, vurgunun hikâye ve anlatım üzerinde olduğunu da belirtmektedirler. Burada, yalnızca insanların örtük anlatı becerilerinden yararlanmak değil, aynı zamanda katılımcıları, saçma ya da değil, her türlü fikirlerini spontane ve hızlı bir şekilde paylaşmaya teşvik ederek anlatmaya

odaklanmak olduğu şeklinde açıklamaktadırlar. Bu nedenle, bireysel hikâyeler genellikle itirafçı, etkileyici ve zaferlerin yanı sıra sıkıntıları ifade etse de hikâyeleri oluşturma süreci gürültülü, eğlenceli ve şenlikli olabilmektedir (Hartley & McWilliam, 2009, s. 3-4).

Ayrıca, ‘medyalaştırma¹²’ açısından dijital hikâye anlatımının uzun süreli sonuçlarından biri olarak, dijital formdaki bir anlatının belirli tutarlı kalıpları ve mantığı olduğu öne sürülmektedir. Özellikle, MySpace ve Facebook gibi multimedya formatları, weblog/bloglar gibi metinsel formlar, You Tube gibi geniş dağıtıma sahip olan mecralar söz konusu olduğunda anlatıyı tutarlı bir şekilde belirli bir yöne kanalize eden ayırt edici bir "medya mantığı" ndan ve standart kalıplara sahip çevrimiçi bir anlatı varlığından söz edilebilmektedir. Çevrimiçi bilgi ortamının aşırı doygunluğundan kaynaklanan, çevrimiçi anlatıyı biçimlendiren kalıplar şöyle sıralanmaktadır (Couldry, 2008, s.382):

- Metni diğer materyallerle (ses, video, durağan görüntü) karıştırma ve daha genel olarak metin içeriğinin üzerinde anlatıdan görsel bir sunum yapma baskısı;
- Hem çevrimiçi metin okurken insanların dikkatinin sınırlarını hesaba katmak, hem de videoların veya müziklerin dosya boyutunu aşmamak adına anlatının uzunluğunu sınırlama baskısı;
- Çevrimiçi çok fazla materyal olması ve insanların amacını yorumlamakta zorlanabilecekleri format, düzen veya diziler için sınırlı toleransı olması nedeniyle standardizasyona yönelik bir baskı;
- Ve çevrimiçi yayımlandığında herhangi bir anlatının beklenmeyen ve istenmeyen izleyici/okuyuculara sahip olma olasılığını hesaba katma baskısı.

¹² Bir kavram olarak medyalaştırma (medyatizasyon), kültürel veya sosyal bir faaliyetin (örneğin siyaset, din, dil) temel unsurlarının medya biçimini aldığı süreçleri ifade eder. Sonuç olarak, etkinlik az ya da çok bir ortamla etkileşim yoluyla gerçekleştirilir ve sosyal ve kültürel etkinliklerin sembolik içeriği ve yapısı, giderek daha fazla bağımlı hale geldikleri medya ortamlarından etkilenir. (Hjarvard, 2007: 3 akt. Couldry,2008, s.374)

Ancak, dijital hikâye anlatımı çevresinde sürmekte olan dönüşümlerin tek bir medyalaştırma mantığı içinde tutulamayacağı aşikardır çünkü dijital anlatı gelişen teknoloji ve toplumsal beklenti ile iç içe diyalektik bir süreç içerisinde biçimlenmektedir.

1.3.4. Geleneksel Hikâye Anlatıcılığı ve Dijital Hikâye Anlatıcılığının Karşılaştırılması

“Dijital Hikâye anlatıcılığı vs. Sözlü Hikâye Anlatıcılığı: Dünden Bugüne Hikâye Anlatma Sanatının bir Analizi” başlıklı makalelerinde dijital hikâye anlatımı ile geleneksel hikâye anlatımı arasındaki farklılıkları tartışan Choo, Abdullah, & Nawi (2020) akademisyenler arasında bu farklılıklar hakkında farkındalık yaratmayı ve dijital hikâye anlatımının hem hikâye anlatma sanatı hem de dijital hikâyenin birleşimi olduğunu vurgulamayı amaçlamaktadırlar. Choo, Abdullah, & Nawi (2020) makalelerinde bu farklılıkları dört açıdan tartışarak analiz etmektedir:

- Teknolojinin kullanımı
- Hikâye anlatıcısının rolü
- Süreç ve ürün yaklaşımı
- İzleyici katılımı

Dijital hikâye anlatımının geleneksel sözlü hikâye anlatımından ilk ve en önemli farkı teknoloji kullanımıdır. Hem sözlü hem de dijital hikâye anlatıcıları hikâyelerini sözlü olarak izleyici/dinleyici/okuyucuya iletirler, ancak bunu iletmek için farklı yollar kullanırlar. Hikâyelerini anlatmak için bilgisayar tabanlı araçlar kullanan dijital hikâye anlatıcıları; dijital medyayı kullanarak hikâyeleri yeni ve güçlü yollarla iletmek için farklı medya ve yazılım uygulamalarını da keşfetmektedirler.

İkinci fark, iki hikâye anlatıcısının oynadığı rollerin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Geleneksel bir hikâye anlatıcısı, yalnızca iletişim kurmak ve bilgi paylaşmak için hikâyeyi sözlü olarak anlatır. Sadece sözlü olarak iletilen hikâye bilgileri, notlar yazılmadan dinleyicilerle anlık olarak paylaşılmaktadır. Dijital bir hikâye anlatıcısı ise, ek olarak bir yazar rolüne sahiptir ve hatta pratik ve basit bir yolla

yazarlığı teşvik etmektedir. Hikâyeyi hazırlamadan ve yazmadan önce ilgili konu hakkında araştırma yapması gerekmektedir. Ardından, hikâyeyi yazmak için biraz zaman harcar ve hikâyeyi ilginç kılmak için görseller ve müzik eklemek için teknolojik araçları kullanmaktadır. Dijital bir hikâye anlatıcısının sunumuna hazırlanması geleneksel bir hikâye anlatıcısına göre daha uzun sürse de tasarım sürecinde bir konu seçerken, araştırma yaparken, senaryo yazarken ve hikâyeyi geliştirirken daha yaratıcı bir rol üstlenmektedir.

Üçüncü fark, hikâye anlatımının süreç ve ürün yaklaşımında yatmaktadır. Sözlü hikâye anlatımı süreç bazlı, dijital hikâye anlatımı ise süreç ve ürün bazlıdır. Sözlü hikâye anlatıcıları, hikâyenin içeriğini her anlatıldığında değiştirir, izleyiciye veya hikâye anlatıcısının ruh haline bağlı olarak çeşitli yönleri vurgular. Hikâye anlatımı sırasında ayrıntıları ekleyebilir veya silebilir. Böyle bir organik yaklaşım, dijital hikâye anlatıcısı ve izleyicileri için de mevcuttur. Ancak dijital hikâye anlatımı bir ürün olarak ortaya konmakta ve hikâye bir kez dijital formata bağlanıp dijital alanda paylaşıldığında, bir ürün olarak durağan hale gelmektedir.

Sözlü hikâye anlatımı ile dijital hikâye anlatımı arasındaki son fark ise izleyicinin katılımıdır. Sözlü hikâye anlatımında seyirci hikâyeyi duyar ve hikâyeyi anlamak için hikâyeyi zihinsel olarak hayal etmesi gerekmektedir. Bu seyirci için büyük bir bilişsel zorluk oluşturuyor olsa da onları pasif dinleyiciler haline getirmektedir. Bununla birlikte, dijital hikâye anlatımında izleyicilerin, hikâyeyi canlı bir şekilde anlamalarına yardımcı olmak için görseller ve müzik bulunabilmektedir. Dolayısıyla, karakterlere, durumlara, deneyimlere ve yeni anlayışlara hayat veren görüntüleri, müziği, anlatıyı ve sesi bütünleştirdiği için dijital hikâye anlatımının güçlü olduğu öne sürülmektedir. Sözlü hikâye anlatıcısı gibi, dijital hikâye anlatıcısı da doğrudan izleyiciyle konuşurken hikâyeyi anlatmak için tonlama, yüz ifadeleri ve benzeri gibi hikâye anlatımı tekniklerini kullanmaktadır.

Bunun yanı sıra, izleyicilerinin hikâyesini anlamasına yardımcı olmak için görüntüler ve sesler gibi dijital medyayı da kullanmaktadır. Bu nedenle, hikâye anlatımının daha ilgi çekici ve bağlamsal hale gelmesiyle, izleyicinin hikâyeleri dinlemeye olan ilgisinin arttığı iddia edilmektedir. İzleyici dijital hikâye anlatıcısını

dinleyebildiği ve görselleri izleyebildiği için hikâyeyi daha kolay anlamaktadır. Bu nedenle, dijital hikâye anlatıcısı, sözlü hikâye anlatıcısına kıyasla izleyicinin daha aktif katılımını sağlayabilmektedir. İzleyici katılımı hem sözlü hem de dijital hikâye anlatımı için izleyici sayısından etkilenebilir. Sözlü hikâye anlatımı genellikle küçük bir izleyici grubuna, dijital hikâye ise çevrimiçi olma, saklanabilir, aktarılabilir ve arşivlenebilir olma özelliklerinden dolayı farklı zamanlarda farklı kişilerin izleyebilme olanağına sahip ve daha geniş bir kitleyi kapsayabilmektedir (Choo, Abdullah, & Nawi, 2020, s.46-48).

Görüldüğü gibi, dijital hikâye anlatıcılığı sözlü hikâye anlatma geleneğinden kalan mirası ve gelişen teknolojiyi birlikte kullanarak yeni bir çizgi ortaya çıkarmakta, çağdaş yöntemler ve zengin dağıtım ağlarına sahip medyayla birleştirilmiş hikâyeler ile yeni kullanım alanları açmakta ve bu yönleriyle birçok alanda güçlü bir pazarlama, eğitim ve ikna aracı olarak kullanılmaktadır. Bundan dolayı, sonraki bölümde dijital hikâye anlatıcılığının gücünün nasıl ve nereden aldığı ortaya koymaya çalışmaktayız.

1.4. Dijital İçeriğin ve Hikâye Anlatıcılığının Gücü

"İnsanları başka bir yere taşıyabilecek bir hikâyeye her zaman yer vardır." diyen J. K. Rowling'in (2019) de altını çizdiği gibi insanlar var olduğu günden beri hikâyelerin öznesi, nesnesi, anlatıcısı ya da dinleyeni olmuşlardır. Hikayelerden hoşlanan insanlar onu salt eğlencenin ötesinde çeşitli amaçlarına hizmet eden araçlar olarak da kullanmışlardır. Hikâye anlatıcılığının etkisinden bahsedildiğinde onun iki yönlü bir etki mekanizmasına sahip olduğu görülmektedir.

Birinci etkisi hikâye anlatıcısına yöneliktir. Hikâyeyi bizzat yaşayan deneyimleyen kişilerin hikâyeyi üretme sürecinde kişiyi yeniden dönüştürdüğü, terapötik bir etkiyle iyileşme sağladığı araştırmalarda görülmektedir. İkinci etkisi ise, hikâye izleyicileri üzerine olan etkisidir. Hikâyenin içerisinde bulundurduğu unsurlar sayesinde izleyicinin duygularına ve mantığına etki ederek onun fikrini değiştirmesi, yeniden şekillendirmesi ve ikna ederek yeni bir bakış açısı kazandırması şeklindedir. Dolayısıyla, hikâye anlatıcılığı sadece katılımcılar arasında kendini anlamaya yönelik değil, aynı zamanda izleyiciler arasında daha geniş diyaloglara ve gerilimlere de aracılık etmektedir.

Dijital hikâye anlatıcılığının bu ikinci etkisi üzerine çalışmalar sınırlı olsa da bizim çalışmamızın ortaya çıkarmaya çalıştığı veriler bu doğrultuda izleyici üzerindeki etkisi üzerine ilerleyecektir.

1.4.1. Dijital Hikâye Anlatımının Anlatıcı Üzerine Etkisi: Terapi ve İyileştirme

Dijital hikâye anlatıcılığının başlangıç noktasını oluşturan atölye çalışmaları, katılımcıların her birine işbirlikçi hikâye anlatma sanatı ve görüntü aracılığıyla anlamı keşfetmeye yönelik refleksif uygulama aracılığıyla hikâyesini hatırlama, yeniden oluşturma ve paylaşma imkânı sağlamaktadır. Serbest alan atölye ortamı, hikâye anlatımı, imaj oluşturma ve paylaşma yoluyla katılımcıların yoğun bir şekilde temsil ve öz temsil kavramlarını müzakere etmelerini ve yaşanmış deneyimleriyle bağlantılı olarak kendilerini aktif olarak yeniden konumlandıkları bir alan sağlamakta ve eleştirel düşünme, kendini yaratıcı bir şekilde ifade etme, iş birliği ve genellikle susturulan ve marjinalleştirilen konular etrafında diyalog için hareket noktaları sunmaktadır (Alexandra, 2008, s.109-110).

Bu doğrultuda Alexandra (2008), İrlanda göçmenleri özelinde, uygulama toplulukları arasında dijital olarak oluşturulan görsel-işitsel hikâye ortamını devreye sokarak, göçmenlerin kendi göç hikâyelerini nasıl tanımladığını, anlamlandırıldığını ve temsil ettiğini ve görselin nasıl bir 'araştırma ve uygulama aracı' olarak hizmet ettiğini keşfetmeye yönelik bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma, hikâyelerin, İrlanda Cumhuriyeti genelindeki görüşmeler sırasında göçmenler tarafından ifade edilen aynı endişeleri ve deneyimlerin, hemen erişilebilir ve üretken yollarla, güçlü bir şekilde ifade edildiğini ve hikâyelerin “tanıdık göçmen öyküleri” olarak “bir öz yakaladığını” ve dolayısıyla samimi, heterojen ve bireysel yapıları nedeniyle “genelleştirilebilir” hale geldiğini ortaya çıkarmıştır (Alexandra, 2008, s.112).

Ayrıca, dijital hikâye anlatımının Meksika kökenli Hispanikler/Latinler için kanser veya diğer çalışmada ise hastalıklarla ilgili deneyimlerini paylaşmalarının sağlığın teşviği ve geliştirilmesinin bir aracı olup olmayacağını araştırmak amacıyla yapılan bir çalışmada ise sağlık sorunlarının üstesinden gelmek veya yönetmekle ilgili kişisel

hikâyeleri paylaşmanın bu hikâye anlatıcıları için benzersiz bir şekilde değerli bir araç olduğu ortaya çıkarılmıştır. Dijital hikâye deneyimini olumlu ve faydalı bulan katılımcılar, zor bir deneyim üzerine düşünmek ve kendi topluluğunda destek bulmak için bir araç olarak kullandıkları dijital hikâye anlatımının aynı zamanda onlara bir terapötik bir şifa kaynağı sağladığını belirtmişlerdir.

Bu tür hikâyeler, bir yandan sağlık eşitsizlikleri hakkında daha fazla bilgi edindirirken ve belirli sağlık konularında eğitimi teşvik ederken diğer yandan da topluluk üyelerini güçlendirmek ve onlara ilham vermek için kullanılabilen sonucuna ulaştırmaktadır. Dijital hikâye anlatıcılığının özellikle ırk, yaş, sınıf ve dil becerisine göre sosyal tabakalaşma gibi çeşitli faktörler nedeniyle toplumlarında genellikle zayıf ve susturulmuş bireyler için bir çıkış sağlamak için kullanılabilen de belirtilmektedir (Briant vd., 2016).

Böylelikle, dijital hikâye anlatımı, kişisel bir hastalık etrafında bir anlatı oluştururken, bir kişiye duygusal bir deneyim hakkında farklı düşünme fırsatı vererek bireysel düzeyde hikâye anlatıcısı üzerinde kişisel bir etki ve fayda da sağladığı belirtilmektedir.

1.4.2. Dijital Hikâye Anlatımının İzleyici Üzerine Etkisi: Duygusal Etkileşim ve İkna

İkna sanatının temelini oluşturan retorik; metodolojik bir yöntem ve akademik bir disiplin olarak antik çağlardan günümüze kadar gelmiştir. İlk kez Platon ve Aristoteles tarafından geliştirilen ve birçok kavram etrafında şekillenen retorik, sosyal ve siyasi konularla ilgili hem etkili konuşmanın hem de bunu diğerlerine öğretmenin imkanlarını bulmaya çalışan önemli bir bilim dalı haline dönüşmüştür. Hitabet, belagat, etkili konuşma sanatı olarak da bilinen retoriği; ilk olarak Platon “Gorgias” diyalogu metninde ele almış daha sonra ise öğrencisi Aristoteles ortaya koyduğu “Retorik” adlı eserinde teorik bir zemine oturtup sistemleştirmiştir (Bahçecioğlu, 2021, s.18).

Aristoteles retoriğin ikna sanatını kanıtlamaya yönelik *ethos*, *pathos* ve *logos* olmak üzere üç temel unsuru olduğunu ve bu unsurların konuşmacının meziyetleri

doğrultusunda etkin bir şekilde kullanılması gerektiğini belirtmektedir. *Ethos*, “insan karakterini ve erdemini çeşitli biçimleri içinde anlayabilme” ya da “güvenilirlik” anlamına gelirken, *pathos*; “coşkuları anlayabilme” ya da “duygusal argümanlar” olarak belirtilmektedir. *Logos* ise; “mantıksal olarak düşünebilme” ya da “mantıksal argümanlar” olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000 yılı aşkın bir süre önce nasıl ikna ustası olunacağına dair bu formülü ortaya koyan Aristoteles bununla, öncelikle konuşmada tesis edilen güvenin, arkasından veri, kanıt veya gerçeklerin kullanılarak akla ve mantığa uygunluğunun ve son ve en önemli olarak da duyguları harekete geçirmenin önemini vurgulamaktadır (Bahçecioğlu, 2021, s.19-21; Gallo, 2019¹³).

Aristoteles, insanların, konuşmacının kendilerini nasıl hissettirdiğiyle harekete geçtiğini belirtmekte duygunun olmadığı yerde iknanın da söz konusu olmayacağını belirtmektedir. Bu sebeple, duyguları bir kişiden diğerine aktarmanın en iyi yolunun da hikâye anlatmak olduğunun altını çizmektedir. 2000 yılı aşkın bir süre sonra, sinirbilimciler de onun tezini doğrulamış ve yapılan araştırmalar sonucu anlatıların beyinde nörokimyasalların, özellikle de insanları daha derin ve duygusal bir düzeyde birbirine bağlayan oksitosin molekülünün artışı tetiklediğini ortaya çıkarmışlardır (Gallo, 2019). Dolayısıyla, ikna etme; kalpleri ve zihinleri değiştirme yeteneği, fikirlerin her zamankinden daha önemli olduğu bu bilgi çağında avantaj sağlayacak önemli bir beceri olarak, hikâye anlatıcılığı ise bu beceriyi sağlayacak etkin bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benzer şekilde, hikâyenin özünün "duygulanıma" bağlı olduğunu, anlamın duygusal olduğunu ve hikâyenin gücünün de büyük ölçüde duyguda yattığını öne süren Scheub (1998), uzman bir hikâye anlatıcısının, bir hikâyenin temel duygusal içeriğini şekillendirmek için yapısal unsurları (imge, ritim ve anlatı) nasıl kullandığını “Hikâye” kitabında göstermekte ve izleyici/okuyucuya bu duygusal yolculukta rehberlik etmenin hikâye anlatıcısının sanatı olduğunu vurgulamaktadır.

İnsanların hikâye anlatmanın gücüne defalarca tanık olduklarını ve iyi anlatılmış iyi bir hikâyenin, kelimenin tam anlamıyla birinin zihninde bir şeyler görmesini, var olmayan kokuları koklamasını veya sessizlikte sesleri duymasını sağladığını

¹³ <https://hbr.org/2019/07/the-art-of-persuasion-hasnt-changed-in-2000-years>

deneyimlediklerini belirten Baker& Boyle (2009, s.81) Martin Luther King Jr., Gandhi veya Churchill gibi büyük liderlerin, hikâyelerin insanları yönlendirme ve hareket ettirme, onları etkileme ve harekete geçmeye motive etme gücünü bildiklerinin altını çizmektedir. Bu büyük liderlerin hikâye anlatımıyla geleceğe dair bir vizyon çizdiklerini ve bunu yaparken insanların kendilerini ve çevrelerindeki dünyayı görme şeklini de şekillendirdiklerini belirtmektedirler. Hikâyelerini başkalarıyla paylaşan liderlerin insanları kendilerine çektiğini, kendilerini hikâyelerinde görmeye zorladıklarını ve böylelikle o insanların bu hikâyeleri gerçeğe dönüştürmeye çok daha kararlı hale geldiklerini açıklamaktadırlar.

Ayrıca, hikâye anlatımının etkileşimli doğası dinleyicinin deneyimleri daha iyi anlamasını kolaylaştırmakta ve hikâyenin dinleyici/okuyucu üzerindeki etkisini arttırmaktadır. İnsanları daha büyük bir vizyon ve amaç duygusuna bağlayan hikâyeler, derin içsel düzeyde yankılanarak gerçeklerin ve bilgilerin çok ötesine geçmektedir. Doğası gereği kendinden daha büyük bir şeyin parçası olmak isteyen dinleyici/okuyucu hikâyeler ile bir nevi bunu gerçekleştirmektedir (Baker & Boyle, 2009, s.81-82). Bu görüşe paralel bir şekilde, Yoder-Wise & Kowalski (2003, s.39) de anlatılan hikâyelerin en çok öğretmeye, ilham vermeye, motive etmeye ve anlam katmaya odaklandıklarında etkili olduğunu, eldeki sorunlarla ilgili kişisel deneyimlerden, fikirlerden ve sorulardan geliştiklerinde en iyi sonucu verdiklerini belirtmektedirler.

Güçlü ikna edici araçlar olarak bilinen hikâyeler, bir mesaja karşı direnci azaltacak şekilde dikkat çekeabilmekte ve duygu uyandırabilmektedir. Hikâyelerin, doğal direniş mekanizmalarını pasifize ederek, dinleyicilerin tutum ve fikirlerini değiştirme gücüne sahip olduğu akademik araştırmalarda yer almaktadır. Çalışmalarında, gerçeklerin hikayelere, çok güçlü olmayacak şekilde, entegre edilerek hikâyenin ikna gücünün artırılabilceğini ortaya koyan Krause & Rucker bu şekilde hikayelerin karşı savları da azaltabildiğini ileri sürmektedirler (Krause & Rucker, 2009,s.8).

Ayrıca, “The Power of Digital Storytelling to Influence Human Behaviour (İnsan Davranışlarını Etkilemede Dijital Hikâye Anlatıcılığı)” başlıklı, halk sağlığı bağlamında insan davranışını etkilemek için dijital, etkileşimli veya katılımcı hikâye anlatımının gücünü keşfetmeyi amaçlayan bir doktora tezi çalışması da Stirling Üniversitesinde

yapılmıştır. Bu tez çalışmasında, dijital hikâye anlatıcılığının insan davranışını etkilediği sonucuna varılmaktadır. Bu çalışma, dijital hikâye anlatıcılığının davranış değişikliği oluşturabilme potansiyel ve etkisinin temel olarak emsalsiz ve derin duygusal etkileşimler yaratmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Grindle, 2014, s.204).

Ayrıca, hikâye anlatma tarzlarının tutum değişikliği ve kalıcılık açısından etkililiklerini nöropazarlama yaklaşımıyla inceleyen deneysel bir çalışma da çok yakın dönemde yapılmıştır. Bu çalışmada kısaca; iki gruptan, seçilen bir şirketin çevreye yönelik olumlu eylemi hakkında biri daha bilişsel diğeri daha duygusal olan iki kısa, kurgusal metin okumaları istenmiştir. Katılımcılar metinleri okurken biyometrik veriler, göz takibi, yüz ifadesi analizi ve galvanik cilt tepkileri (GSR) kaydedilmiştir. Isı haritaları ve ilgi alanı analizi verileri, duygusal hikâyenin yanıtlayanların tutumlarını değiştirmede daha hızlı ve daha etkili olmasına rağmen, bilişsel yaklaşımın daha uzun süreli tutum değişikliği ile sonuçlandığını göstermektedir. Bu nedenle, duygusal hikâyelerin tutumda daha ani değişimlere yol açtığını, ancak bilişsel hikâyelerin daha derin detaylandırma ve daha sonra daha iyi akılda tutma ile sonuçlandığı belirtilmektedir (Hamelin vd., 2020, s.7).

Bu çalışmalar sonucunda ortaya çıkan veriler ikna edici hikâye anlatımının, propagandacılar, yayıncılar ve şirketler için vazgeçilmez bir araç olduğunu göstermektedir.

2. BÖLÜM: DİJİTALLEŞEN DÜNYADA DEĞİŞEN FEMİNİST HAREKETLER

Feminizmin tarihsel kökleri antik çağa kadar dayandırılrsa da feminizm son birkaç yüzyıl içerisinde tüm dünyaya dalgalar halinde yayılmış ve belli sorunsallar etrafında gelişme göstermiştir. Kadınların eşit haklara sahip olmak adına gösterdiği tüm çabalar dünyada olduğu gibi Türkiye’de de belli dönemlerde ivme kazanmış ve kadınların bir toplumsal hareket aktörü olarak ortaya çıkmalarına zemin hazırlamıştır. Bu dönüşümlerin bir eşlikçisi de şüphesiz ortaya çıkan dijital dönüşüm ve medya araçlarındaki yenilikler olmuştur.

Tezimizin bu bölümünde; öncelikle geleneksel medya ekseninde dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkan feminist dalgaların ve daha sonra dijitalleşme ile birlikte yükselen dördüncü dalga feminizmin ve dijital kadın hareketlerinin ortaya çıkışının izini sürmekteyiz. Ayrıca, bu bölümde dijital dönüşümle beraber ortaya çıkan feminist bellek oluşturma nosyonunun alternatif açılımlarından biri olarak sözlü tarih çalışmaları ile olan dirsek temasına da değinmekteyiz.

Birinci alt bölümde öncelikle feminizm kavramını açacak olup, daha sonra geleneksel medya ekseninde ortaya çıkan birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminizmlerin ortaya çıkışını, sorunsallarını ve akabinde üçüncü alt bölümde yeni medya ekseninde yükselen dördüncü dalga feminizmi ve bu akım ile ortaya çıkan başlıca feminist hareketleri ve yapılan araştırmaları konu aldıktan sonra dördüncü alt bölümde geleneksel ve dijital tüm bu feminist dalgaların Türkiye’deki tarihsel seyrinin izlerini ortaya koymaya çalışmaktayız. Son olarak, beşinci alt bölümde dijital feminizmin alternatif medya ile olan ilişkisine bakıp, sözlü tarih çalışmalarının feminist toplumsal bellek oluşturma açısından önemine değinerek bu bölümü sonlandırmaktayız.

2.1. Kavramsal Olarak Feminizme Bakış

Ataerkil statüko altındaki kadınların giderek kötüleşen durumuyla ilgili bir dizi kültürel olguyu ifade eden bir şemsiye terim olan feminizm, 1837’de ütöpik filozof ve radikal sosyalist Charles Fournier (1772-1837) tarafından kadınların oy hakkını

desteklemek için örgütlü aktivizm biçimlerine bir tepki olarak ortaya atılmıştır. Birçok felsefi düşünce, teori ve ahlaki inanç okulunu temsil eden feminizm, çeşitli biçimlerine rağmen, modern toplumların ekonomik, politik ve kültürel yapıları üzerinde etki yaratarak hem özel hem de sosyal olarak kadınların boyun eğdirilmiş konumlarını hafifletmek için oybirliğiyle harekete geçtiğini söylemek mümkündür. En kısa şekilde feminizm, kadınlara ve toplumsal konumlarına ilişkin cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik kurumsal ve taban faaliyetlerini temsil eden bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Malinowska, 2020, s.1-2).

Brittanica sözlükte¹⁴ “cinsiyetlerin sosyal, ekonomik ve politik eşitliğine olan inanç” olarak tanımlanan feminizm her ne kadar büyük ölçüde Batı kökenli olsa da dünya çapında görülmekte ve kadın hakları ve çıkarları adına faaliyet gösteren çeşitli kurumlar tarafından temsil edilmektedir. Ayrıca, uluslararası kadınları güçlendirme hedefi olan IWDA (International Women Development Agency)¹⁵ feminizmi “tüm cinsiyetlerin eşit haklara ve fırsatlara sahip olmasıyla ilgili olup, farklı kadınların deneyimlerine, kimliklerine, bilgilerine ve güçlü yönlerine saygı duymak ve tüm kadınların haklarını tümünden kullanmalarını sağlamak için gösterilen çaba” olarak nitelirmektedir. Cinsiyetler arasındaki oyun alanını eşitleyen bu tanım renk, dil, din gözetmeksizin tüm farklı kadın ve kız çocuklarının, hayatta erkeklerle aynı fırsatlara sahip olmasını sağlamaya adanmış feminist bir yaklaşıma işaret etmektedir.

Amerika’daki ırkçı, cinsiyetçi ve sınıfçı sömürülere dair pek çok çalışma yapmış bir aktivist akademisyen olan Bell Hooks “Feminizm Herkes İçindir” kitabında feminizmi en basit şekilde “cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir hareket” olarak tanımlamaktadır (Hooks, 2016, s.9). hareketin erkek karşıtı olmakla hiç bir ilgisi olmadığını çok net bir biçimde ortaya koyan bu tanım ister erkek ister kadın olsun sorunun cinsiyet değil “cinsiyetçilik” olduğunu ve kurumsallaşmış bir cinsiyetçilik olan ataerkiyi sona erdirebilmenin bir yolu olarak hem aklen hem kalben, cinsiyetçi düşünce ve eylemin yerine feminist düşünce ve eylemi getirmenin zorunlu olduğunu belirtmektedir.

¹⁴ <https://www.britannica.com/topic/feminism>

¹⁵ <https://iwda.org.au/learn/what-is-feminism/>

Ayrıca, Thompson feminizm kavramını derinlemesine irdelediği makalesinde, feminizmi, kadınların tamamen insan statüsüne sahip olduğu yeni bir dünya için savaşı olarak tanımlamaktadır ve feminist politikaların temel kaygılarını şöyle özetlemektedir:

- ataerkillik (kapitalist veya başka türlü),
- cinsiyetçilik,
- kadınların özgürlüğü,
- kadınlara yönelik baskı,
- kadın biyolojisi, özellikle kadınların çocuk doğurma kapasitesi,
- kadınların anneliğinin yeniden değerlendirilmesi,
- kadınların erkeklerle eşitliği,
- cinsiyete dayalı işbölümü,
- cinsiyete dayalı sistem,
- toplumsal cinsiyet farklılıkları,
- ırk, sınıf ve 'toplumsal cinsiyet',
- kadın öznelliğinin doğası,
- kadınlar arasındaki farklılıklar,
- yapmak istediğini yapmak ve istemediğini yapmamak (kadın olduğunuz sürece).

Temel olarak, Thompson'ın politik olarak karşı çıktığı birincil düşman bu listelenen sorunlardan da görüldüğü gibi “ataerkillik” ya da “cinsiyetçilik” olarak karşımıza çıkmaktadır (Thompson, 1994, s.178).

Dolayısıyla, kadın hareketinin genel adı olarak anılan feminizm kavramı, 20. yüzyılda cinsiyet eşitliği kuramı olarak benimsendiğini söyleyebilmekteyiz. En temel gayesi, erkeklerin yararlandığı her haktan eşit bir biçimde yararlanmak olan feminizm; toplumdaki yapıları değiştirerek, dönüştürerek ve yeni bir feminist kültür yaratarak alternatif bir kadın dünyası sunmakta ve bu gayeyi gerçekleştirmek için kişiye bir rol, kimlik ve davranış olgusu yükleyerek hedefler koymaktadır.

Kısacası, feminist hareket, hâkim kültür ve kurulu düzene kadınların bir karşı duruşu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu karşı duruş tarihin farklı dönemlerinde, farklı

sorunsallarla dalga dalga yayılmış ve kullandığı medya araçlarına da paralel olarak farklı özellikler ve eğilimler gösteren feminizm dalgaları olarak yayılmıştır. Bu alt bölümde, geleneksel medya ekseninde ortaya çıkan feminist dalgaları incelemekteyiz.

2.2. Geleneksel Medya Ekseninde Feminist Dalgalar

Feminist hareket; doğuşundan itibaren coğrafyaya, iktisadi ve toplumsal şartlara göre farklı özellikler sergilemiştir. Feminist hareketin sergilediği dönemsel özelliklere binaen birinci, ikinci, üçüncü dalga şeklinde sınıflandırılarak incelendiğini yaygın olarak görmekteyiz. Ancak, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar bu üç dalganın nasıl karakterize edileceği ve kadın hareketleriyle ne yapılacağı konusunda fikir birliği olmadığını da görmekteyiz. Şu an ise artık son yıllarda giderek belirginleşen yeni bir feminizm dalgasının içerisinde ve tabii ki henüz başlarında olmak sebebiyle çok az araştırma yapılmış olmasından dolayı bu ayrım biraz daha zorlaşmaktadır.

Bazı düşünürler feminizmin köklerini Sappho (ö. 570 BCE) ile antik Yunanistan'da veya Bingen'li Hildegard (ö. 1179) veya Christine de Pisan (ö. 1434) ile orta çağ dünyasında bulmaya çalışmışlardır. Kuşkusuz Olympes de Gouge (ö. 1791), Mary Wollstonecraft (ö. 1797) ve Jane Austen (ö. 1817) modern kadın hareketinin önde gelenleridir. Bütün bu insanlar, kadın cinsinin haysiyetini, zekasını ve temel insan potansiyelini savunmuştur. Ancak, kadınların eşit haklarına yönelik çabalar on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, açıkça tanımlanabilir ve bir dizi bilinçli hareket halinde bir araya gelmeye başlamıştır (Rampton,2015, s.3).

Dolayısıyla, feminizmin ilk dalgası, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında, kentsel sanayileşme ve liberal, sosyalist siyaset ortamında, resmen ise 1848 Seneca Falls sözleşmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kadın haklarına dair ilk teorik eserler ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki feminist düşünce kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sağlandığında, toplumsal eşitliğin sağlanabileceği üzerine yoğunlaşmış olup temel mücadele alanı ve gündemi yasal ve kurumsal düzenlemeler olarak ortaya çıkmıştır. Seçme ve seçilme hakkı, mülkiyet, aile hukuku gibi birçok alandaki yasal düzenlemeler bu dönemin ürünleridir. (Rampton, 2015, s.4)

Uluslararası yayılımına rağmen, ilk dalga en çok Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa'da Mary Wollstonecraft (Kadın Haklarının Doğrulanması, 1792) veya John Stuart Mill (Kadınların Tabi Kılınması, 1869) gibi yazarların proto-feminist siyasi yazılarından esinlenerek aktif hale gelmiştir. İlk dalga, erkek merkezli toplumun belirlediği sınırlara meydan okuyan bir kadınlık ideali olan “Yeni Kadın” fikri etrafında harekete geçmektedir. Birinci dalga feministlerin örgütlü ve görünür protesto biçimine duydukları güven, halka açık toplantılar, konuşmalar ve yazılarıyla ortaya çıkarken yüzyılın başındaki en önemli bilgi ve iletişim aracı olan basının etrafında aktivist bir çehre kazanmaktadır (Malinowska, 2020, s.2).

Seneca Falls sözleşmesinden sonra, kadınlar için medyada bir atılım gerçekleşmiş ve bir kadının sahibi olduğu, editörlüğünü yaptığı ve yayınladığı ilk gazete olan *Lily* 1849'da Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanmaya başlanmıştır. Ölçülü olmaya, kadın haklarına ve kıyafet reformuna odaklanan gazete etek veya elbise yerine pantolon giyen kadınların benimsenmesine yol açmış ve medyanın o zamanlar bile toplum üzerindeki gücünü ortaya çıkarmıştır.

Birinci dalga feminist hareket içerisinde gerçekleşen diğer bir medya atılımı ise 1870 yılında Amerikan Kadın Oy Hakkı Derneği'nin (AWSA) Kadın Dergisini yayınlamaya başlamasıyla gerçekleşmiştir. Lucy Stone tarafından kurulan bu haftalık dergi Amerika'nın en önde gelen ve uzun ömürlü dergilerinden biri olmuş ve kadınların oy hakkının gerçekleşmesi için birlikte yaptıkları eylemleri halka göstermenin iyi bir yolu olarak devam etmiştir (Johnson, 2017, s.4-5; Malinowska, 2020, s.3-4). *Lily* ve *Woman's Journal* gibi yayınlar, kadın hareketlerinin ve medyanın birlikte nasıl çalıştığını gösteren iyi örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İkinci Dalga Feminizm; 1960'lardan itibaren ortaya çıkıp, 1990'lara kadar devam eden süreci kapsamaktadır. Bu dalganın hem içinde bulunduğu koşullar hem de kadın hareketlerinin örgütlenme biçimi, ideolojisi ve eylemleriyle farklılaştığını görmekteyiz. Bu dalga, savaş karşıtı ve sivil haklar hareketleri ve dünyadaki çeşitli azınlık gruplarının artan öz bilinçleri bağlamında şekillenmiş ve yeni solun yükselişte olmasının da etkisiyle daha radikal bir sese sahiptir. Cinsiyet rollerinin bileşenleri ve kadın cinselliği hakkında sorular soran ikinci dalga Simone de Beauvoir'in “kadın

olarak doğulmaz, olunur" ifadesi dalganın kadınlığın sosyal deyimini gevşetme çabasının bir atasözü olarak hizmet etmiştir. Bu aşamada, cinsellik ve üreme hakları baskın konulardı ve hareketin enerjisinin çoğu, cinsiyetten bağımsız olarak sosyal eşitliği garanti eden Eşit Haklar Değişikliği'ni Anayasa'ya geçirmeye odaklanmıştır (Malinowska, 2020, Rampton, 2015, s. 6).

Ayrıca, bu ikinci dalgada, o dönemin Vietnam Savaşı Karştı hareketi, LGBT hareketleri, Kara Güç hareketi gibi dönemin diğer sivil hakları hareketleriyle de bağlantılı olup aktivist ruhu harekete geçirmiş ve protestoları başlatmıştır. Siyasi görüşlerin dile getirilmesinin artmasıyla birlikte, kadınlar bir kez daha eşitsizlik endişelerini dile getirmek için yeni platformlar bulmuşlardır. İşyerinde eşitlik, eşit ücret, çocuk bakımı desteği ve diğer konular lehine protestolar düzenlenmiş ve feminist grupların ve bireylerin fikirleri, halka açık yazılı bildirimler olan manifestolar aracılığıyla kamuoyuna sunulmuştur. Valerie Solanas'ın SCUM Manifestosu, Redstockings Manifestosu, Üçüncü Dünya Kadın İttifakı'nın Siyahi Kadınlar Manifestosu ve Carol Hanisch'in "Kişisel olan Politiktir (The Personal is Political)" manifestoları ünlü manifestolardan bazılarıdır. (Johnson, 2017, s.4).

İkinci dalga feminist dönemin mihenk taşı sayılabilecek kitaplara baktığımızda en başta; Betty Friedan 'ın o dönemin ilham kaynaklarından biri olan "Kadını Gizem (The Feminine Mystique)" kitabı öne çıkmaktadır. Kitap, kadınların bir "gizem" in kurbanı oldukları gerçeğine gözlerini açtığı için popülerdi. Friedan bu "gizem" i "cinsel pasiflikte, erkek egemenliğinde ve anne sevgisini beslemede" tatmin bulmak olarak tanımlamıştır.

Friedan, kadınların sadece ev hanımı olarak görülmesi fikrini sorgulamış ve özellikle sadece ev işlerini yapan kadınların ön plana çıktığı ana akım reklamlara karşı çıkmıştır. Bu kitabın yanı sıra, o dönemin "Cosmopolitan" isimli kadın dergisi de benzer vurguları yaparak, kadınlara, dünyada bir değişiklik yapmak için ihtiyaç duydukları siyasi etkiye sahip olmadıklarını göstermiş ve bu, birçok kişiye topluma çıkıp kendileri için bir girişimde bulunma, ses yaratma konusunda ilham vermiş ve kadınların özgürleşmesine ve bireyselliklerini kabul etmelerine önemli katkılarda bulunmuştur (Johnson, 2017, s.9).

Ulusal Kadın Örgütü gibi çeşitli gruplar kadınların medya sahnesine eşit katılımını desteklemiş ve Florynce Kennedy tarafından 1966'da New York'ta kurulan bir organizasyon olan Medya Atölyesi, kitlesel yayın ve yayıncılığa cinsiyet ve ırk dengeli bir katkıyı teşvik etmiştir. 1968'de New York'ta Nanette Rainone, ilk radyo programları olan “Womankind” ve “Electra” feminist bir eğilimle, yalnızca kadın sorunlarına eğilerek başlatmıştır. Ayrıca bu dönemde, güçlü bir feminist medya sesi olan Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan dergi, “Ms. Magazine” ise New York dergisi ve daha sonra Feminist Çoğunluk Vakfı'nın bağımsız bir dergisi olarak ortaya çıkmaktadır (Malinowska, 2020, s.4).

1990'larda başlayan Üçüncü dalga feminizm ise üst-sınıf, beyaz kadınları ön planda tutan ikinci dalga feminizmin aksine ezilen gruplara ve farklı renklere daha çok ses vererek özellikle ırk, sınıf, etnisite ve cinsellik bağlamında kadınlar arasındaki farklılıklara odaklanmıştır. Post-modernizmin de etkisiyle, iki kutuplu sistem ortadan kalkmaya başlamış ve bu yeni dönemde, bireyler kendilerini, sahip oldukları yurttaşlıkların yanı sıra ırk, etnik, dini ve cinsel kimlikleriyle de ifade etmeye başlamışlardır (Donovan, 2013, s. 349).

Böylelikle, “evrensel kadınlık”; beden, cinsiyet, cinsellik ve heteronormativite kavramları da dahil olmak üzere birçok yapı istikrarsızlaştırılmıştır. Örneğin, 1992'de, genç bir Afrikalı-Amerikalı ve Yahudi feminist olan Rebecca Walker, misyonu "farklı kültürel ve ekonomik geçmişlerden gelen genç kadınları siyasallaştırmak ve örgütlemek" olan Üçüncü Dalga Vakfı'nı kurmuştur. Dolayısıyla, tüm farklılıkları feminist bir potada eritmekle karakterize olmuş bu dönemi “kesişimsel (intersectional)” kavramının tek kelimeyle özetlediği de söylenebilir (Johnson, 2017, s.10).

20. yüzyılın ikinci çeyreğinin belirleyici aracı haline gelen televizyona baktığımızda ise, ikinci dalganın kadınların televizyonda varlık mücadelesi etrafında döndüğü görülmektedir. Her iki cinsiyet için de daha dengeli, eşit ve güvenilir bir uygulama sağlamak için istihdam ve temsil kalıplarının üstesinden gelmenin önemli olduğu bu dönemde televizyonun erkek egemen ortamının kadınları otorite konumlarından çıkararak ve onları teknik, örgütsel, idari veya eğlenceli rollere

indirgeyerek yeniden yarattığını göstermektedir. Ayrıca, televizyondaki kadın sayısının olumsuz bir şekilde dalgalandığını 1960'lardan 1980'lere kadar televizyon işlerinde kadınların kademeli olarak azaldığı ve orantısız bir denge olduğu görülmektedir. Ancak, 1990'larda bir dizi yasal düzenlemeyle desteklenerek bu orantısızlık üçüncü dalga kadın hareketinde yumuşamaya başlamıştır (Malinowska, 2020, s.5).

Görüldüğü gibi, 17.yy 'ın ortalarından bu yana kadına dair haklar ve sorunsallar söz konusu olduğunda söylem ve talepler kimi zaman ortaklaşmış kimi zaman da bulunduğu dönem ve coğrafyaya göre farklılaşmıştır. Her yeni dalga kendinden önceki dalgaların söylem ve taleplerini içerirken aynı zamanda da güncel sorun ve ihtiyaçlar karşısında yeni söylem ve talepler üreterek bulunduğu dönemin toplumsal ve sosyal yapısına uyumlanmıştır. Öte yandan medya tarih boyunca feminist hareketler üzerinde etkili olmuş ve ilerleyişinde önemli bir rol üstlenmiş ve bugün de hala üstlenmeye devam etmektedir.

Dolayısıyla, yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminist hareketlerin mücadele alanları 1980'lerden itibaren internetin yaygınlaşmaya başlamasıyla hem genişlemiş hem de dijitalleşmiştir. Tüm dünyadan feministleri birbirine bağlayan, arkadaşlık kurmalarını ve fikir alışverişinde bulunmalarını sağlayan sosyal ağlar çevrimiçi bir feminist kültür oluşturmaya başlamış ve bu birbirlerini hiç tanımayan, dünyanın farklı yerlerinde yaşayan kadınlar arasında aidiyet hissi oluşturarak kendi gündemlerini oluşturan dijital topluluklar yaratmıştır (Akan, 2020, s.166).

Böylelikle, dijital dünyanın yeniliklerinden feminist çalışmalar da etkilenmiştir ve internet ve sosyal medya platformları dördüncü dalga feminizmin oluşmasına katkı yapmıştır. Böylece, feministlerin internetle olan bağları feminizme siber bir alan açmış ve dünya genelinde tüm feministlerin birbiriyle iletişim kurabilmesini sağlamış ve feminizm tüm kadınların sesi olmuştur (Alikılıç & Baş, 2019). İçinde bulunduğumuz ve gün be gün belirginleşen bu yeni dalganın yükselişini, ülkemizdeki yansımalarını, gündem ve pratiklerini bir sonraki bölümde detaylarıyla ortaya koymaya çalışalım.

2.3. Yeni Medya Ekseninde Yükselen Dördüncü Dalga Feminizm

Son birkaç on yılda, akademisyenlerin, aktivistlerin ve gazetecilerin feminizmin “dördüncü dalgası” olarak adlandırdıkları, feminist aktivizmde ve kamusal alanda duyarlılıkta belirgin bir artış görülmüştür. Dördüncü dalga'nın önemli bir özelliği, feminist aktivizm ve tartışma için dijital teknolojilerin ve internetin kullanılmasıdır. Dördüncü dalga feminizm hakkındaki “yeni” olanı geniş bir şekilde anlamayı ve özellikle sosyal medyanın dijital çağda gündelik feminist pratiklerle nasıl kesiştiği son dönemlerde ilgi ve araştırma konusu olmuştur ve bizim tezimizin de inceleme alanı olarak bu dalga'nın özelliklerini, gündem ve pratiklerini ortaya çıkarmak önem arz etmektedir.

Öncelikle, “dördüncü dalga feminizm” kavramıyla ne kastedildiğine bakarsak, sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirilen yeni bir tür aktivizme işaret ettiğini görmekteyiz. Üçüncü dalga'nın son dönemlerinde yaygınlaşan internet kullanımıyla ortaya çıkan ve “hashtag feminizmi”, “online feminizm”, “siber feminizm”, “dijital feminizm” ya da “dördüncü dalga feminizm” diye de adlandırılan yeni bir dalga oluşmuştur. Sosyal medya kullanımındaki artış vatandaşların haber ve bilgi toplama, raporlama, analiz etme ve yayma konusunda aktif bir rol oynamasını sağlamıştır.

Kullanıcılar içerik oluşturmanın yanında başka kullanıcılar tarafından oluşturulan içeriklere yorum yapmakta veya bunları paylaşmaktadır. Aynı zamanda coğrafya ve uzaklık engellerini ortadan kaldırarak aktivizmi hiç olmadığı kadar kolaylaştırmaktadır. Öyle ki, artık feminizm dijitalde de tartışılabilir hale gelmektedir. Feminizmin dijitalde de tartışılabilir hale gelmesiyle, bireyler sanal ortamlarda ve sosyal medyada kadın hak ve sorunları ile ilgili yorum paylaşıp görüşlerini aktarmakta ve feminizmi online ortama taşımaktadırlar. Sosyal medya kullanıcıları farkındalık yaratmak amacıyla sokağa çıkmadan dijital ağlar üzerinden eylemler organize ederek, birbirlerini eylemlere katılmaya davet etmekte ve böylece dijital ortamlarda örgütlenerek talep ve söylemlerini sosyal mecralarda dile getirmektedirler (Akan,2020, s.164-167; Alikılıç & Baş, 2019, s.92-94; Clark, 2015, 5-8).

Yeni araçlar ve taktikler geliştirerek feminist aktivizmin yeni bir varyasyonu olan dijital feminist aktivizmin ilk kez 1980’li yıllarda internetle tanışmasıyla başlayan sürecin devamında kullandığı dijital araçlara baktığımızda, 1990lı yıllarda “Web Log” (Web Günlüğü) olarak adlandırılan bloglar, tüm dünyadan feministlerin birbirleriyle arkadaşlık kurmalarını ve fikir alışverişinde bulunmalarını sağlayarak çevrimiçi bir kültür oluşturmaya başlamıştır. Facebook (2004), YouTube (2005) ve Twitter (2006) gibi sosyal ağların kurulmasıyla, çevrimiçi kültür hızlı bir şekilde yaygınlaşmaya devam etmiştir. Daha sonra ise 2010 yılında fotoğraf paylaşım sitesi olarak kurulan Instagram birçok feminist hesabıyla kadın hak ve sorunları çevrimiçi ortama taşımıştır (Akan, 2020). Böylelikle, büyük bir kitleye ulaşabilmeyi mümkün kılan çevrimiçi ortam ve sosyal ağların kullanıcı merkezli yapısı toplumsal hareketler için bir kamusal alan oluşturmuş, feminist aktivizm ile kesişerek dijitalleşmiş ve dördüncü dalga feminizmin temelini oluşturmuştur.

Rampton’ın (2015) da vurguladığı üzere; dijital mecraları feminist aktivizm için bir mücadele alanı olarak benimseyen ve evde, işyerinde ya da sokakta potansiyel bir aktivizmi desteklemeye hazır olan dördüncü dalga feminizm sadece akademide değil her yerde ve herkes için kamusal bir söylem olarak ortaya çıkmış ve böylelikle daha geniş bir tabana yayılmıştır. Tam olarak amaçları gerçekleştirilemeyen ikinci ve üçüncü dalgadan sonra dördüncü dalga feminizm kendinden önceki kazanımları, feminizm, ırkçılık, yaş ayrımcılığı, sınıfçılık ve cinsel yönelim ile daha geniş bir baskı bilincinin parçası olan kadınların bastırılmasının ancak diğer grupların ve cinsiyetlerin marjinalleştirilmesi bağlamında tam olarak anlaşılabilceği “kesişimsellik”¹⁶ içerisinde tartışmaya açmaktadır (Rampton, 2015, s.5).

Dördüncü dalga feminizmin karakteristik bir özelliği olan kesişimsellik (intersectionality); 20. yüzyılın sonlarında geliştirilen ve birbirine bağlı güç sistemlerinin toplumda en çok marjinalleştirilenleri nasıl etkilediğini tanımlayan niteliksel bir analitik çerçevedir. Kesişimsel feminizm de herhangi bir verili bağlamda eşitsizliklerin derinliklerini ve aralarındaki ilişkileri anlamak için örtüşen, eşzamanlı

¹⁶ Bu terimi 1989’da ortaya atan Amerikalı hukuk profesörü Kimberlé Crenshaw, Kesişimsel feminizmi "çeşitli eşitsizlik biçimlerinin sıklıkla birlikte işleme biçimini ve birbirini şiddetlendirme biçimini görmek için bir prizma" olarak açıklamaktadır. (UNWomen, 2020)

baskı biçimlerini deneyimleyenlerin seslerini merkeze alır. Kesişimsel feminizm, kadınların farklı deneyimlerini ve kimliklerini kabul ederek kendisini beyaz feminizmden ayırmayı amaçlar (UNWomen, 2020).

Dolayısıyla, Dördüncü dalga feminizmin gündemine kadın hareketinin ilk evrelerinde yer alan cinsel istismar, tecavüz, kadına yönelik şiddet, eşit olmayan ücret, fahişelik, kadınların bir düzene uyma baskısı gibi sorunlara ek olarak ve kadınların toplumsal istismarı, üniversite kampüslerinde tecavüz, homo ve trans fobi, haksız ücret ve çalışma koşulları ve dünyadaki yasal olarak zorunlu ebeveyn izni ve analık yardımları, tek ve gerçekçi olmayan vücut tipi gibi konular yer almaktadır. Ayrıca, üçüncü dalganın vasiyetleri arasında olan içermenin önemi, cinselleştirilmiş insan vücudunun tehdit edici olmadığı kabul edilmesi ve internetin toplumsal cinsiyeti esnetme ve hiyerarşileri eşitlemede oynayabileceği rol gibi konularda dördüncü dalga feminizmin gündemindedir. Kısacası, feminizm artık sadece kadınların mücadelelerine atıfta bulunmamakta; toplumsal cinsiyet eşitliği için açık bir çağrı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dijital medyanın kullanımıyla resim, fotoğraf ve video gibi görsel anlatılar kullanma, mizah ve hiciv gibi alışılmadık eylemlere başvurma ve böylece kamusal alanda yankı uyandırabilecek kampanyaları organize etme, cinsiyetçilik üzerine tartışmalar gerçekleştirme, herhangi bir konuda kişisel deneyimleri anlatma şeklinde gerçekleşen feminist pratiklerin dönüşmesi hem feminist hareketlere genç kadınları katılmaya teşvik ettiğini hem de genç kuşağı sadece içeriklerin tüketicisi olarak değil onları topluluğun parçası yapan feminist bir kimliğin oluşmasına katkıda bulunduğu belirtilmektedir. Dijital ortamın bu yönü bir mücadele alanı yaratarak, kadınların giderek artan mizojini ve cinsiyetçiliğe karşı yeni medyayı, feminist eleştiri ve aktivizm için kullandıklarını da ortaya çıkarmaktadır (Arslan & Ünlü, 2023, s.12).

Özellikle Twitter gibi platformlarda hikâyelerini anlatan ve dayanışma olanağı bularak seslerini yükselten kadınlar, bir yandan yaşanan sorunlara karşı farkındalık yaratırken öte yandan da harekete geçip mücadele etmek için de bir kanal yaratmış bulunmaktadır. Özellikle tecavüz, şiddet veya cinsiyetçilik konularında sosyal medyada hep bir ağızdan anlatılan hikâyeler kadınlar arasında hem bir dayanışma

kurmaya hem de tüm bu sorunların bireysel değil yapısal olduğunu anlamaya yönelik bilinç oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Dolayısıyla yeni medyanın, kadınların güçlenmesini sağlamakla birlikte erkek şiddetini görünür kılmaya ve böylece erkek egemenliğinin sistematik olduğuna yönelik bir farkındalık yaratmaya olanak sunduğu da açıkça ortaya konulmaktadır (Arslan & Ünlü, 2023, s.13).

Kısacası, genelde dijitalleşmenin özelde ise yeni medyanın feminist aktivizme sunduğu olanaklara bakarsak bilinç yükseltme/farkındalık oluşturmanın yanı sıra yeni medyanın feminist dayanışmaya olanak sunduğunu ve dijital ortamdaki bir aradalığın kadınlar arasındaki bağı kuvvetlendirip onları cesaretlendirdiğini ve yeni medyanın taciz, erkek şiddeti, cinsiyete dayalı ayrımcılık, sistematik kadın cinayetleri gibi konulara yönelik farkındalıkların oluşmasına da olanak sunduğunu açıkça belirtilmektedir. Ayrıca, feminist bilginin kamusal alanı sağlayan dijital ortam kadın cinayetleri, kadına yönelik şiddet gibi suçlara ilişkin ihtiyaç duyulan kamuoyu baskısının oluşturulması noktasında önemli bir işlev üstlenmektedir (Arslan & Ünlü, 2023, s. 26).

Dolayısıyla, Türkiye’de feminist hareketlerde yeni medya, feminist hareket için kamusal alanı genişleten önemli bir güç olarak bir olayın duyurulması, kadınlar arasında dayanışma kurulması, diğer bireylerde farkındalık yaratarak kamuoyu baskısı oluşturulması gibi geniş bir yelpazede feminist pratikleri gerçekleştirmeye olanak sunmaktadır.

2.3.1. Dördüncü Dalga Feminist Akım ile Ortaya Çıkan Başlıca Dijital Feminist Hareketler

Sosyal medyanın etkileşimci ve katılımcı doğası, bireyin kendini özgürce ifade etmesine olanak sağlayan özgürleştirici yapısı global baskılamalar karşısında insanların “ben de varım” dediği bir söz söyleme alanı haline gelmiştir. Bilinçli bir şekilde politik veya toplumsal yapı üzerinde değişim yaratmak için gerçekleştirilen eylemlere atıfta bulunan “aktivizm” kavramı dönüşmüştür. Eylem merkezi sokaklardan dijital platformlara taşınarak “dijital aktivizm” kavramı ortaya çıkmıştır. Bireyler, ağ yapılarından ve bilgi teknolojilerinin hızlı yayılım niteliklerinden faydalanarak,

savundukları ya da tepki gösterdikleri, ifade özgürlüğü, insan hakları ya da çevre gibi sosyal, politik konularda, kamuoyunun sesini sosyal medya üzerinden duyurarak ve örgütlenerek aktive olmuşlardır. Dijital aktivizm kavramını biraz daha açarsak; cep telefonları ve çevrimdışı dijital cihazlar gibi çok çeşitli dijital araçları içeren bu terim dijital ağ altyapısını kullanan uygulamaları anlamak için kapsamlı bir çerçeve sağlar. “Çevrimiçi aktivizm” veya “siber aktivizm” gibi terimlerin de yerine kullanıldığı dijital aktivizm, dijital ağ altyapısını kullanan tüm sosyal ve politik kampanya uygulama örneklerini kapsamaktadır (Clark, 2015, s.5).

Edibe Sözen’in “Sosyal Medyanın Arkeolojisi” makalesinde belirttiği üzere; sosyal medya aracılığıyla insanlar simülatif bir şekilde de olsa kamusal alanlara, siyasete ve özgürlük söylemlerine dahil olmuşlardır. Böylelikle sosyal medya üzerinden sivil örgütlenmeler gerçekleşmiş ve bu durum önemli sonuçlara aracılık etmiştir. Özellikle Arap baharıyla görünür hale gelen kitlesel eylemlerin, protestoların örgütlenme alanı olarak sosyal medya “yeni bir biçim”in ortaya çıktığı alanlar haline gelmiştir. Sosyal medya bir yandan ifşacı rolüyle geleneksel medyanın sihrini bozarken, diğer yandan da çoğulcu söylemlerle “şimdi ve burada olmak” anlayışını geliştirerek enformasyon alanını genişletmiştir (Sözen, 2012, s. 26-30).

Sürekli evrilen ve gelişen internet ve iletişim teknolojilerinin bir sonucu olarak, “karşılıklı paylaşım”, “bilgiye sınırsız erişim” ve “özgürce tartışma” temelinde ağlarla birleşen toplumlar; “demokrasi, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi ve şeffaflık” kavramlarıyla da bütünleşmiştir. Bu söylemlerin dalga dalga yayılmasıyla internet ve iletişim teknolojileri alanında devrimler gerçekleşmiştir. Bu devrimleri kısaca hatırlayacak olursak (Erbay, 2012, s.148-151):

- 2000’lerin başında Doğu Avrupa ve Kafkaslar’daki “Renkli Devrim”,
- 2004 yılında Ukrayna’daki başkanlık sürecine itiraz eden topluluklar tarafından “Turuncu Devrim” adı altında gerçekleştirilen protestolar,
- 2006 yılında Belarus’ta devlet başkanı Aleksandr Lukhasenko’nun devrilmesi için e-postalar aracılığıyla örgütlenerek düzenlenen protestolar,

- 2010 yılında Tayland’da sosyal medya üzerinden örgütlenen göstericiler vb. bu etkinlikler hükümetlerin sert müdahalesi nedeniyle tam olarak nihai başarıya ulaşmış olmasalar da öne çıkan örnekler olmuştur.
- 2010 yılında Arap halklarının demokrasi, özgürlük ve insan hakları taleplerinden ortaya çıkan bir dizi hükümet karşıtı protesto, ayaklanma ve silahlı isyanlarla 2012 yılına kadar devam eden bölgesel siyasi-silahlı hareket olarak adlandırılan “Arap baharı”
- 2011 yılında Amerika’nın New York şehrinde “Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal et)” hareketi
- 2013 yılında ülkemizde meydana gelen Gezi Parkı protestoları

gibi tüm kitlelerin örgütlenmesinde, muhalif söylemlerin yayılması ve duyurulması, protestoların internetten sokağa indirilmesinde sosyal medya etkin bir araç olarak kullanılmıştır

Görüldüğü üzere, tek başına itici ve yegane güç olmasa da Arap rejimlerinin bir kısmının yıkılmasıyla sonuçlanan bu devrimde başta Facebook ve Twitter olmak üzere sosyal medya aktif olarak kullanılmış, bu süreçte halkın örgütlenmesi, yaşananların tüm dünyaya duyurulması ve yayılmasında önemli bir rol oynadığı genel olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, 2011 yılında Amerika’nın New York şehrinde “Occupy Wall Street (Wall Street’i İşgal et)” hareketi; büyük şirketlerin politikayı etkilemesinden dolayı finans sektöründe toplanan güç, borsa oyunları, işsizlik, adaletsizlik ve ekonomik çöküşe karşı olarak ABD’nin finans sektörünün önemli kurumlarının bulunduğu, ana merkezi konumunda bir yer olan Wall Street sokağında ortaya çıkmıştır. Arap Baharı’nda olduğu gibi bu eylemlerin ortaya çıkışı ve örgütlenmesinde de Facebook ve Twitter etkin biçimde kullanılmış ve tüm dünyada yankı uyandırmıştır (Furuncu, 2014, s.62-65)

Buna ek olarak, 2013 yılında ülkemizde meydana gelen Gezi Parkı protestoları da Türkiye’de ilk kez büyük katılımın olduğu bir hareket olarak İstanbul Taksim’den tüm dünyaya yayılmıştır. Taksim Gezi Parkında çevre gönüllüleri ve aktivistlerin eylemleri ile başlayan hareket; süreç içerisinde demokrasi, ifade özgürlüğü, insan haklarının korunması gibi taleplere ve hükümet karşıtı gösterilere dönüşmüştür.

Facebook, Twitter ve Youtube üzerinden örgütlenen ve yayılan bu eylem Türkiye’de bu mecraları kullanan insan sayısının fazla olmasından dolayı hızlıca yayılıp kitlelere ulaşmıştır. Bu süreçte, Twitter üzerinden sadece #direngeziparkı hashtagi ile 7.920.511 mesaj paylaşılmıştır (Furuncu, 2014, s.78-86).

Kısaca bahsettiğimiz, Dünya’da ve Türkiye’de öne çıkan dijital aktivizm örneklerinden de görüldüğü üzere sosyal medyanın etkileşimci ve katılımcı doğası ve kullanıcıyı merkeze alan işleyiş tarzı yepyeni bir kamusal alan yaratmış ve eylemin merkezini kimi zaman dijitalden sokağa, kimi zaman da sokaktan dijitalle evrilterek kitlelere taşımıştır. Ayrıca, sosyal medya’nın zaman ve mekân kısıtlamasını da ortadan kaldırarak yarattığı “sanal cemaatler/elektronik topluluklar” sayesinde örgütlenmeyi kolaylaştırmış ve eylemlerin dünya çapında yayılmasına ve duyurulmasına olanak tanımıştır. Söz konusu bu dijital aktivizm sadece siyasi, ekonomik, toplumsal ya da çevreci konularda değil belki de tüm bunların kesişiminde bulunan kadın hareketlerinin de örgütlenmesinde ve eyleme dönüşmesinde yeni bir yöntem ve araç olarak kullanılmış ve dijital feminist hareketler ortaya çıkmıştır. Böylelikle, feminist hareketlerde geleneksel kalıplardan sıyrılarak kendini dönüştürmüş ve yenilemiştir.

2.3.2. Dijital Feminist Hareketler Üzerine Yapılan Araştırmalar

Medya ve kadın hareketlerinin dönüşümünü ve dijitalle evrilişini incelediğimiz üst bölümlerde de görüldüğü üzere son birkaç on yıl gibi çok yakın zamanda internetin kullanılmaya başlaması ile ortaya çıkan ve hızla yayılan dijitalleşme süreci feminist hareketlerde de dördüncü dalga denilen yeni bir aşamaya geçiş yaptı. Feministlerin dijital medya ve aygıtları hızla artan kullanımına rağmen, bu yeni aktivizm biçimini ele alan veya etkililiğini sorgulayan araştırmaların oldukça sınırlı olsa son yıllarda giderek arttığını ve akademide de dijital feminist araştırmalara ilginin yoğunlaştığını görmekteyiz. Mevcut alan yazını dünyadaki çalışmalardan Türkiye’de yapılmış çalışmalara doğru sıralayarak inceleyelim.

Yapılan ilk detaylı araştırmalardan biri olan Cassie Clark (2015)’a ait “#YükselenFeminizm: Dijital Feminist Aktivizm’in Etkisi (#TrendingFeminism: The Impact of Digital Feminist Activism)” isimli çalışma dijital medya aracılığıyla yürütülen

toplumsal hareketlerin temel örneklerini analiz ederek, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki dijital feminist aktivizmin amacını, faydasını ve potansiyel etkisini incelemektedir. *#NotBuyingIt*, *Hollaback!* ve *Not Your Baby* isimli feminist kampanyaların güçlü ve zayıf yönlerini vurgulayan ve soyut doğası nedeniyle zor olsa da bu kampanyaların nezdinde dijital feminizmin etkililiğini ve kullanılabilirliğini ortaya çıkarmayı hedefleyen bu araştırma; genel olarak, bu gibi dijital feminist projelerin feminizmin daha fazla görünürlük kazanmasına, daha fazla insanı sohbete dahil etmesine ve topluluğu harekete geçirmesine olanak tanıdığı sonucuna varmaktadır (Clark, 2015, s.73).

Ayrıca, üstünlük sağlayan kampanyaların niteliklerini de ortaya koyarken; kampanyaların en önemli bileşenlerinin sohbete ve etkileşime imkân ve ilham verme ve aktivizmi kışkırtma yeteneğine işaret etmektedir. *#SolidarityIsForWhiteWomen* gibi feminist hashtag'ler diyalog oluşturmak, değişime ilham vermek ve halihazırda uygulanmakta olan feminizmin sınırlarını genişletmek için çalışırken, *Carry That Weight Together* gibi dijital kampanyaların bilinç yükseltme ve kolektif eylem sağladığını da belirtmektedir. Clarks, aynı zamanda, başarılı dijital feminist kampanyaların; kalıcılık, aranabilirlik, yayılabilirlik ve görünürlük şeklindeki ağ bağlantılı kamular aracılığıyla sunulan olanakları kucakladığını belirtmektedir. Böylelikle, bu kampanyaların dijital alanlara nüfuz ederek paylaşımı ve katılımı teşvik edebildiğini ve aktivist çabaların, orijinal projeleri yerel çevrimdışı ortamlara daha uygulanabilir olacak şekilde genişlettiğini ve uyarlayabildiğini de ifade etmektedir. Her feminist telefon uygulamasına genellenemeyeceği gibi, *#NotBuyingIt* gibi açıkça feminist akıllı telefon uygulamalarının geniş kitlelere ulaşamadığını; cinsiyetçi görüntüleri kataloglamalarına ve dolayısıyla kalıcı olmalarına rağmen, yayılabilirlik veya görünürlükten yoksun kaldıklarını belirtmektedir (Clark, 2015, s. 80).

Christopher Norman Kujat (2016, s.66-65) ise; “*Can the Subaltern Tweet? A Netnography of India’s Subaltern Voices Entering the Public via Social Media*” başlıklı doktora tezinde; Hindistan'ın madun seslerinin sosyal medya aracılığıyla halka karışmasına ilişkin netnografik bir araştırma yürütmüştür. “Feminism in India” isimli twitter hesabı üzerine yaptığı vaka çalışması ile madun bir alan olarak ele aldığı Hindistandaki feminist aktivist grupların Twitter kullanım dinamiklerine, performans ve

kimlik kavramlarına tanık olmaktadır. Bu araştırmada genel olarak; astların, madunların daha ayrıcalıklı grubuna ait oldukları sürece tweet atabildikleri ortaya çıkmıştır. Dijital bölünmeye işaret eden bu durum erişim ve erişilebilirliği madun alanının sosyal medyayı kullanımında ciddi bir sorun haline getirmektedir. “Gelişim için İletişim” perspektifinden bakıldığında ise ev içi alanın liberal fikirleri kucaklamadığı ve dolayısıyla kadınların hala görücü usulü evlilik gibi geleneksel fikirlere maruz kaldığı düşünülürse; sosyalleşmek, başkalarıyla iletişim kurmak ve kendi bakış açılarını ifade etmek için bir alan olarak web, feministler için son derece değerlidir. Dolayısıyla çalışma, Twitter’ın toplumsallaşma, görünürlüğü artırma, ağ oluşturma, kamusal alanda diyaloga olanak verme gibi madun alandaki temel faydalarını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, devlet tarafından yeni medya ortamından daha fazla kontrol edilen ana akım medyaya yönelik karşı anlatıların serbest bırakılmasının da önemli bir fayda olduğunu belirtmektedir.

Christina Scharff, Carrie Smith-Prei ve Maria Stehle (2016) ise “*Digital feminisms: transnational activism in German protest cultures*” başlıklı makalelerinde “Maedchenmannschaft.net” isimli weblog özelinde neoliberalizm altında veya neoliberalizm içindeki feminist aktivizm ve görsel olarak son derece belirlenmiş dijital çağda feminist aktivizmlerde kadınlar arasındaki ırk ve farklılık sorunlarını müzakere etmenin karmaşıklıkları üzerine odaklanmıştır. Bu çalışmada, kararsızlıkla çalışan ve net bir anlam yaratmayı reddeden dijital feminist aktivizmi, neoliberal akışların ve farklılık politikalarının kasıtlı olarak bozulması için etkili araçlar haline getirdiğini ve dijital dolaşımların her türlü net anlam duygusunu değiştirmesi ve yeniden çerçevelemesinin politik etkinliklerinin bir parçası olduğunu dile getirmektedir.

Ayrıca, Yin&Yu (2020); 2017 yılında Amerika’dan dünyaya yayılan ve yüksek oranda katlım gösterilen bir cinsel tacizle mücadele kampanyası olan #metoo (Türkiye’de #sendeanlat hashtagiyle başlamıştır) hareketinin Çin’deki etkisini “*Intersectional digital feminism: assessing the participation politics and impact of the MeToo movement in China*” başlıklı makalede analiz ederek dijital medyanın feminist aktivizmi ve hareketleri kolaylaştırmadaki rolünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çalışmada elde edilen verilere göre; Çin’e özgü siyasi nedenlerden dolayı feminist aktivizm ve hareketler üzerindeki mevcut gözetim ve baskının ataerkil

sistemlere karşı bir iktidar alanı oluşumunu sınırladığı ve bu sebeple kurumsal ve yapısal değişimin meydana gelmesinin uzun vadeli, daha geniş bir halk tabanına yayılan feminist seferberliklere ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır. Bu sınırlılıkların dijital teknolojiler ile kendiliğinden çözülmesinin mümkün olmadığını, feminist hareketlerin sistem baskısını baltalayacak daha kapsayıcı gündemler oluşturması ve daha fazla katılımı teşvik edecek stratejilerin benimsenmesi ve sıradan vatandaş da feminist çembere dahil edecek kampanyaların yürütülmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma, #metoo hareketinin dijital çağda feminist değişimlerin peşinden gitme umudunu verdiğini ama yapısal eşitsizlikleri ve cinsiyet hiyerarşilerini değiştirme potansiyeli açısından sınırlılıkları olduğunu ve bu sınırlılıkları kapsayıcı gündem ve belirli stratejilerle aşılabileceğini önermektedir (Yin&Yu, 2020, s.80).

Türkiye’deki alan yazına baktığımızda ise; Aksu (2017) ‘ya ait “*Yeni Toplumsal Hareketler Bağlamında Dijital Aktivizm: Dijital Feminizm Örneği*” başlıklı doktora tezinde çeşitli feminist dernekler ve dijital feminist örgütlenmeler ile mülakatlar gerçekleştirilerek, toplumsal paylaşım ağları ve internet teknolojilerinin Türkiye’deki kadın hareketine olan etkilerini, nasıl ve ne amaçla kullanıldığını dernekler ve dijital aktivistler açısından araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda; söz konusu derneklerin üyelerle iletişim kurmak, daha çok kişiye ulaşmak ve etkinlik duyuruları yapmak maksadıyla en çok Facebook ve kendi web sitelerini kullandıklarını ve aktivistlerin paylaşım ağlarına daha olumlu anlamlar yüklerken derneklerin ihtiyatlı yaklaştıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye’de dijital feminist aktivizmin algı ve farkındalık yaratmak, söylem üretmek, kadın sorunlarının tartışılmasına katkıda bulunmak ve ana akım medyada gündem yaratmak açısından etkili olduğu belirtilmektedir. Ancak, Türkiye’deki internet eşitsizliği, internet teknolojilerine erişimin kısıtlı olması, medya okur-yazarlığının düşük olması gibi dezavantajlardan dolayı hareket ve etki alanının kısıtlandığını ve bu sebeple büyük değişimler gerçekleştirebilmesi için sendikalar, dernekler gibi kitlesele örgütlenmelere eklenmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır (Aksu, 2017, s, 160-167).

AliKılıç&Baş (2019, s.106-107) ise; “*Dijital Feminizm: Hashtag’in Cinsiyeti*” başlıklı makalelerinde Türkiye’de feminizmin sosyal medyada nasıl tanımlandığını ve feminizm hareketiyle ilgili oluşmuş baskın içerik ve söylemi, “hashtag”ler üzerinden

ölçmek amacıyla popüler bir sanal platform olan ekşi sözlüğü incelemiştir. Bu araştırmanın sonucunda, söz konusu platformdaki kullanıcıların feminizmi doğru anlamadığı, feminizmin hala ikinci dalga tartışma konularından olan cinsellik ve şiddetle özdeşleştirildiği, feminizmin negatif algılandığı ve büyük ölçüde aşağılanıp değersizleştirildiği görülmüştür.

Ayrıca, Akan (2020)'a ait "*Dijital Feminizm: Sosyal Medyada Feminist Söylem*" başlıklı yüksek lisans tezinde dijital feminizmin doğasını açığa çıkarmak, ilgilenilen konuları tespit etmek amacıyla Instagram'da faaliyet gösteren @unwomen, @womensmarch ve @dijitaltopuklar sayfaları incelenmiştir. Bu kapsamda tematik analiz yöntemiyle ortaya çıkan konu başlıkları; yine ikinci dalga feminizmin mücadele konuları ve söylemleri olan kadına yönelik şiddet, ekonomi ve çalışma hayatı, politika, sağlık gibi konular başı çekerken arkasından üçüncü dalga feminizmin içerdiği cinsel kimlik, etnik köken, yerel ve kırsal kadınlar gibi farklı kadınların sorunlarının ele alındığı ve son olarak da dijital dünya ve spor gibi yeni tartışma alanları açıldığı görülmektedir.

Türkiye'de dijital feminist aktivizme ışık tutan makalesinde Şener (2021) ise, dijital medyanın feminist hareketlere getirdiği fırsatlar ve sınırlamaları görünürlük, dayanışma ve farkındalık yaratma olarak üç düzeyde analiz etmiştir. Dokuz feminist hareketten dijital medya moderatörleri ile çevrimiçi gözlem ve yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelere dayanan nitel analiz, dijital platformların karşı-kamusal alanlar olarak feminist hareketler için alternatif medya yarattığını ve kadın dayanışmasını ve feminist farkındalığı güçlendirdiğini göstermektedir. Yine aynı şekilde Türkiyede'ki feminist aktivizme ışık tutmak, demokratik bir platform oluşturma ve feminist eylemleri güçlendirme potansiyellerini ele almak amacıyla; Şen&Kök (2017) Mor Çatı, Uçan Süpürge ve Üniversite Kadın Kolektifi olmak üzere üç feminist eylemci grubun Twitter hesaplarını incelemiştir.

Göker (2019) ise popüler feminist web siteleri olan 5harfliler, Çatlak Zemin ve Reçel Blog'un editörleriyle derinlemesine görüşmeler yaparak feminist hafızaya katkısını ortaya koymaya çalışmıştır. Göker; söz konusu web sitelerinin, feminist kazanımları ilham kaynağı olarak öne çıkarmalarının yanı sıra ataerkil ve kadın düşmanı

politikaları da arşivleyerek ve böylece geçmiş, şimdiki ve gelecekteki feminist tartışmaları ve başarıları birbirine bağlayarak özel ve kolektif hafızayı birbirine bağlayan önemli feminist platformlar olduklarını belirtmektedir.

Ayrıca, Tekvar (2017) ve Dalaman (2021) dijital feminist harekete alternatif medya penceresinden bakarak Türkiye'deki kadın hareketindeki rolünü incelemiştir. Uçan Süpürge Kadın İletişim ve Araştırma Derneği'nin bir projesi olan ve feminist alternatif medyaya bir örnek olarak hayata geçirilen Kadınların Postası platformunu ele alan Tekvar, platformun güncelliği, kurumsal bütünlüğü, içerik ve medya zenginliği ile Türkiye'de feminist alternatif e-medya örnek ve öncü olduğunu belirtmektedir. Dalaman ise; iki Müslüman ülke olarak Türkiye ve Tunus ülkelerini feminist alternatif medya açısından karşılaştırmalı olarak incelediği doktora tezinde Türkiye'nin küresel kadın hareketleri açısından sosyal medyayı, otorite ve ataerkil ilişkiler karşısında kadın hareketlerinin seslendirildiği kamusal alanlara dönüştürmeye başladığı sonucuna varmaktadır.

Dolayısıyla feminist hareketin önemli bir mücadele alanı olarak alternatif medyanın radyo, televizyon ve sinema dışında yeni medya biçimleri yaratmaya çalışması, dijitalde kendine yer açması kadın hareketlerinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bundan sonraki alt bölümde öncelikle feminist dalgaların Osmanlı'dan günümüze değin Türkiye'deki seyrini kısaca özetlemekteyiz.

2.4. Gelenekselden Dijitale Feminist Dalgaların Türkiye'deki Seyri ve Kuşaklar Açısından Değerlendirilmesi

Feminist dalgaları özetlemeye çalıştığımız önceki bölümde de görüldüğü üzere Batı'da 19.yüzyılın sonlarında belirginleşmeye başlayan kadın hakları mücadelesi biraz gecikmeli de olsa Türkiye'de de büyük ölçüde paralel bir sıralamayı takip etmiştir. Bu doğrultuda birinci feminist dalga geç Osmanlı-erken Cumhuriyet, ikincisi 1980'ler ve bir sonraki dalga ise 90'lara tekabül eden bir dönemlendirme ortaya çıkmaktadır.

Türkiye kadın hareketi tarihinin Osmanlıya kadar gittiği için oldukça eski olduğunu söyleyen Şirin Tekeli, 1870'den itibaren alt satatüde olmalarını sorgulayan

anneannelerimiz kitaplar yazıp, dergiler yayınladı hatta dernekler kurup protesto eylemleri başlatmışlardır. O dönemde kadın hakları mücadelesinin merkezinde “çok eşlilik” ve İslam hukuku tarafından erkeklere verilen “boşama” hakkı olduğu belirtilmektedir. 20. Yüzyılın başlarında meydana gelen Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşları döneminde kadınların deneyimleri kadın hareketini siyasallaştırdı ve 1914'te üniversitelere kabul edilme, 1915'te fabrikalarda ve kamu hizmetinde çalışmalarına izin verilme, ve 1917'de “aile yasası” ile çok eşliliği sınırlama hakkının kabul edilmesi gibi bazı haklar elde ettiler. Savaş koşullarından dolayı uygulanamamış olsa bile İslam dünyasında bir ilk olmasıyla oldukça önem arz etmektedir (Tekeli, 2006, s.193).

Ayrıca, yine, 20. yüzyılın başlarında, zamanın kadın örgütlerinin sayıları az da olsa özellikle kadınların siyasi haklarının kazanılması odaklı mücadeleye tanık olmuştur. Özellikle, Türk Kadınlar Birliği (TKB)'nin sivil ve siyasi haklarda eşitlik isteği, Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden yeni bir devletin kurulmasının ardından 1920'lerde ve 1930'larda ülkenin muazzam bir değişim geçirdiği Kemalist reform süreciyle örtüşmektedir. Cumhuriyet döneminde Mustafa Kemal Atatürk'ün yeniliklere öncülük etmesiyle Türk Kadınına verilen haklar genişlemiş ve sosyal, ekonomik ve siyasi haklara sahip olmuşlardır. 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kız ve erkekler eşit haklarla eğitim görmeye başlarken, Medeni Kanun ile beraber kadın ve erkek ilk kez eşit konuma getirilmiştir. Ayrıca, 1926'da Türk Medeni Kanunu kabul edilerek kadınlara boşanma, velayet hakkı, mallarda da tasarruf hakkı tanınmıştır (Aydın, 2015, s.94). Böylelikle, TKB'nin ilk yıllarında verilen sivil ve siyasi haklardaki eşitlik mücadelesi birinci dalgaya damgasını vurmuştur.

Dolayısıyla, birinci feminizm dalgasının kadınların eğitim, çalışma, oy kullanma ve seçilme hakkı gibi medeni ve siyasi haklar mücadelesi etrafında geliştiğini söyleyebilmekteyiz. Ancak, daha sonraları 1935'te TKB'nin kapatılmasıyla bu dönemde kadın hakları mücadelesi de yoğunluğunu yitirmiş ve hatta eşitlik talebinin bir kadın örgütü tarafından yeniden dile getirilmesi için dahi 1975'te İlerici Kadınlar Derneğinin (İKD) kurulmasına kadar kırk yıl beklendiğini dile getirmektedir. İkinci dalga öncesi 40'lardan başlayan, 60'ları ve 70'leride içine alan uzun bir suskunluk dönemine girilmiş ve on yıllar boyunca Türkiye'de bir kadın hareketinden söz

edilemeyeceği kabul edilmiştir (Adak, 2020, s.612; Diner & Toktaş, 2010, s.49-50; Tekeli, 2006, s.194). Esasen 60'lı yıllarda Batı'da ortaya çıkan ikinci dalga feminizm Türkiye'de ancak 80'lerin başından itibaren görülmeye başlamıştır.

Dolayısıyla, eşit haklar mücadelesinin ötesine geçen, dayanışma, bilinçlenme/bilinçlendirme, kamuoyu ve siyasi iktidarı uyarma gibi hedefleri barındıran hareketlerin ortaya çıkmasını sağlayacak koşullar ancak 80 sonrası dönemde oluşmuştur. Üst bölümlerde bahsettiğimiz ataerkil toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı radikal bir başkaldırının, kadın özgürleşmesi ve kadınların bağımsız örgütlenmeleri düşüncelerinin oluşturduğu ikinci dalga Türkiye açısından kadın hakları mücadelesinde tarihsel bir dönüm noktası olarak ortaya çıkmaktadır. “Kişisel olan politiktir” sloganının Türkiye'ye de duyulmaya başlandığı bu dönemde kadınlar, kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, kadının ailede yaşadığı baskının gün yüzüne çıkarılması, cinselliğin erkek egemenliği için bir araç olarak kullanılması, kadınların medyada yanlış tanıtılması ve evlenmek üzere olan veya cinsel saldırıya maruz kalan kadınlar için yaygın bir uygulama olan bekaret testlerine karşı mücadele gibi ortak sorunlar etrafında birleşmişlerdir (Diner & Toktaş, 2010, s.50; Tekeli, 2006, s.195-196). Böylece, 1980'lerden sonra örgütlenme sürecini hızlandıran kadın hakları savunucuları, farklı sosyal ve siyasal gruplar içerisinde gelseler bile ortak bir tartışma konusu ile bir araya gelmeyi başarmış ve devlet karşısında sivil örgütlerin dayanışma içerisinde hareket etmelerinin yolunu açmışlardır.

1990'lara gelindiğinde ise siyasal parti programlarında dahi kendine yer bulan kadın sorunları, bir tür çağdaşlık ölçütü hâline gelerek her örgütlenme içerisinde demokratik kitle örgütleri, sendikalar ve meslek kuruluşlarında bir kadın birimi oluşturulmaya başlanmış ve feminist hareket farklı görüşlerin toplandığı çoğul bir hareket olarak yayılmaya başlamıştır (Kara, 2006, s.16). Böylelikle, bu yıllarda ortaya çıkan İslamcı, Kürt milliyetçisi ve gey-lezbiyen-biseksüel-transseksüel (GLBT) hareketlerinin meydan okumasıyla ortaya çıkan ve her birinin kadın sorunlarına ilişkin nedensel kökleri ve çözümleri açısından farklı dünya görüşlerine sahip olan bölünmeler ortaya çıktıkça, Türkiye'deki kadın hareketinde yeni bir aşamaya geçildiği görülmektedir. Batılı feminizm, siyahi, lezbiyen ve / veya Batılı olmayan kadınların alternatif bakış açılarının yükselmesiyle 'kadın' sorunu anlayışında çoğulculuğu kabul

etmeye başladıkça, Türk feministleri de aynı şekilde ‘kadın’ sorununun farklı kavramsallaştırılmalarının ve kimlik / farklılık siyasetinin zorluğuyla karşılaşmışlardır (Diner & Toktaş, 2010, s.46-50).

Feminist Dalgaların Türkiye’de ki bu tarihsel seyrini Alman Sosyolog Karl Mannheim’ın 1928 yılında ileri sürdüğü “kuşak teorisi” doğrultusunda değerlendirmeye ve hangi kuşaklarda hangi feminist dalgaların etkin olduğunu ayrıca ele almaya çalışmak bu araştırmamızın örnekleme özelinde önem kazanmaktadır.

Alman Sosyolog Karl Mannheim’ın kuşak teorisi; “doğum yılları itibarıyla benzer politik, ekonomik ve sosyal olayları yaşayan, eşsiz değer yargıları ve inanç sistemlerini bünyelerinde geliştiren, birbirine benzer kişilik özellikleri gösteren bireylerden oluşan bir topluluğu” ifade etmektedir. Kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmayan kuşakları ancak aynı zaman aralıklarında doğmuş, benzer değer yargılarını, davranış ve yaşam biçimlerini paylaşan, belli bir dönem olay ve eğilimleri ile şekillenmiş, aynı düşünce ve eylemlere sahip kişiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Arslan & Staub, 2015).

Bu doğrultuda kuşak denildiğinde belli yıl aralıklarında doğmuş kişilerden ziyade ortak paylaşımları olan kişiler topluluğu kastedilmektedir. Dolayısıyla ülkeden ülkeye kuşak özellikleri değişmektedir. Batı ülkelerinde gösterilen farklı yıl ve olay aralıkları Türkiye için değişmektedir. Bu nedenle Türkiye’de yapılan kuşaklararası ayırım 1900-1945 arası için Sessiz Kuşağı; 1946-1964 arası için Bebek Patlaması Kuşağını (Baby Boomers); 1965-1979 arası için X kuşağını; 1980-1999 arası için Y kuşağını ifade ederken, 2000 ve sonrasını da Z kuşağı olarak isimlendirmektedirler (Ardıç & Altun, 2017; Arslan & Staub, 2015).

Dolayısıyla, yukarıda bahsettiğimiz feminist dalgaların (1., 2. ve 3. Dalgalar) seyri ile hikâyelerin geçtiği kuşakların (Sessiz Kuşak, Baby Boomers ve X kuşağı) arasındaki kesişimleri özetleyen şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Kuşak-Feminist Dalgalar Karşılaştırması	1. Dalga Feminizm	2. Dalga Feminizm
Sessiz Kuşak (1900-1945) (Büyük Değişim Kuşağı, I. Savaş Kuşağı, Ümit /Cumhuriyet Kuşağı, Buhran Kuşağı ve II. Savaş Kuşağı)	1900-1920 Geç Osmanlı dönemi (çok eşliliği sınırlama, çalışma hakkı ve boşanma hakkı üzerine kadın eylemleri var ama savaş koşullarından dolayı kazanım yok) 1920-1929 Kemalist reformlar ile eğitim hakkı, boşanma hakkı, seçme ve seçilme hakkı veriliyor. 1935'te TKB'nin kapatılması sonrası durgunluk	
Baby Boomers (1945-1965)	1935-1980 arası kadın hareketlerinde durgunluk	
X Kuşağı (1965-1977)	1935-1980 arası kadın hareketlerinde durgunluk	Tüm dünyada 1960'larda yayılmaya başlayan ikinci dalga feminizm Türkiye'de gecikmeli olarak 1980 sonrası konuşulmaya başlanmıştır.

Tablo 2: Kuşak-Feminist Dalgalar Karşılaştırması

Türkiye'deki feminist dalgaların seyrini kuşaklar doğrultusunda özetleyen bu tabloda; Sessiz kuşağa denk gelen ve Türkiye'de birinci feminist dalganın görüldüğü 1900-1945 arası tarihlerde özellikle çok az sayıdaki kadın örgütlerinin içerisinde olan Türk Kadınlar Birliği (TKB)'nin kadınların eğitim, çalışma, oy kullanma ve seçilme

hakkı gibi medeni ve siyasi hakları mücadelesi etrafında geliştiğini söyleyebilmekteyiz. Geç Osmanlı döneminde ortaya çıkan savaşlar nedeniyle kadınlar ekonomiye katılmaya başlamış olsalar bile ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra kadın haklarının önem kazanmaya başladığı görülmektedir. İlk kez kadınlara eğitim hakkının yanı sıra boşanma, velayet hakkı, mallarda tasarruf hakkı tanınarak kadın ve erkeğin eşit konuma getirildiği görülmekte ve 1935'te TKB'nin kapatılmasıyla birlikte ise 1975'te İlerici Kadınlar Derneği (İKD) açılana kadar kadın hareketlerinin uzun bir durgunluk dönemine girdiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda Mustafa Kemal'in yaptığı reformlar dışında 1980'lere kadar kadınların hak mücadelesi, dayanışma ya da bilinçlenme gösterebileceği koşullar ortaya çıkmamıştır.

Dolayısıyla, yukarıda belirtildiği üzere feminizmin ikinci ve özellikle üçüncü dalgasında, birbirinden farklı feminizmlerin kadın sorunlarını tartıştığı ve kendi görüşlerini paylaştıkları dergiler, gazeteler yayınlamış ve bir yandan da feminist söylem; bildiriler, broşürler, manifestolar, basın açıklamaları, sloganlar, şarkılar, karikatürler, çizimler, çeviri kitaplar aracılığıyla görünür olmaya başlamıştır. Öncelikle, 80'lerden itibaren ortaya çıkmaya başlayan yayınlara bakarsak; ilk olarak 1978'de popüler bir kadın yayını olan *Kadınca* dergisi ve ardından da 1983'te *Somut* dergisi ile ilk feminist yayınlar olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, aynı yıllarda ilk feminist yayınevi olan *Kadın Çevresi Yayınları* kurulmuş olup ve feminist terminolojiyi oluşturan temel kitapların çevirileri yapılmaya başlanır. Kısa zamanda yayın üretimi konusunda tecrübe biriktiren ve birbirlerinden ilham alan feministler peş peşe 1987'de *Feminist*, 1988'de *Sosyalist Feminist Kaktüs* ve *Bihter* dergilerini de yayınlamışlardır (Kara, 2006, s.20-25).

Ayrıca, 1987'de yapılan Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü ile ana akım basında feminizme dair bir merak uyanmaya başlamasıyla, 1989'da Milliyet, Cumhuriyet, Hürriyet, Güneş gibi geniş kesimlere hitap eden gazeteler "*Türkiye'de ve Dünyada Feminizm*", "*Kadın Başkaldırı, Türkiye'de Feminizm: Nasıl başladı, nasıl gelişti, bugün nerede...*", "*Ve Kadın Sokağa Döküldü*" başlıklarıyla haberler yaparlar. Özellikle 85'lerden sonra kadın hareketlerinin ilk kez bu dönemlerde diğer kadın hareketleriyle yüz yüze gelmesi ve kendilerini sorgulamaya başlamaları ile Sosyalist Feminist Kaktüs (1988) dergisi, diğer kadın hareketlerini desteklemek adına Ankaralı

bir grup Müslüman feminist kadının '*Kadınlara Rağmen Kadınlar için*' *Tavrına bir Eleştiri* adlı yazılarını dergilerinde yayımlayarak kendilerinden farklı bir feminist düşünceye yer verdiği belirtilmektedir (Kara, 2006, s.20-25; Tekeli, 1993, s.200-202)

1990'lar boyunca ise, akademi içinde ve dışındaki kurumlarda yayınlar üretilmeye devam etmektedir. Bu yayınların başlıcaları 1993'te *Kadın Araştırmaları Dergisi* ve 1995'te *Pazartesi Dergisi* olmak üzere, ayrıca Kürt Kadın Hareketinin de çıkarmaya başladığı 1991'de *Jiyan* (bağımsız Kürt kadın örgütü KOMJİN'in süreli yayını), 1998'de *Davaz* ve *Jiyan*, 1996-2000 yılları arasında *Roza* ve *Jujin* isimli dergiler de çıkarılmıştır. Kadına yönelik her türlü şiddet, cinayet ve intiharlara, tecavüz ve sonrasındaki sorunlara ana akım medyanın tersine, daha kadından yana bakan, kadının özel alanına en fazla inen ve bu alandaki sorunları oldukça açık biçimde değerlendiren ilk dergilerden biri özellikle Pazartesi dergisi olarak belirtilmektedir.

2000'lere gelindiğinde ise, feminist örgütlerin ve yayınların çok seslilikle bir arada ve güçlü olduğu bir dönemle karşılaşmaktayız. Bu dönemin başlıca dergileri; 2006'da yayınlanmaya başlayan ve hala devam eden *Amargi* ve hakemli bir dergi olan *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar* dergileri, 2009-2015 yılları arasında yayın yapan *Feminist Politika Dergisi*, 2009'dan beri Ankara Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi'nin yayınladığı *Fe Dergi*, 2011'den beri yayında olan karikatür ve mizah dergisi olan *Bayan Yanı* dergilerinin yanı sıra, *Ayizi Yayınevi* (2010-2019, Ankara), *Güldünya Yayınları* (2014), ilk çeviri roman Yakut Orman'ı yayına hazırlayan kuir feminist yayıncı *Umami Kitap* (2021) gibi feminist yayınevleri de görülmektedir(Kara, 2006, s.20-25; Tekeli, 1993, s.203-204).

Günümüzde ise önceki bölümlerde de sıklıkla bahsettiğimiz medyanın dijitalleşmesiyle birlikte artık yalnızca geleneksel (basılı, yazılı, görsel, işitsel mecraları, gazete, dergi, radyo, televizyon vb.) yayınları değil buralarda üretilen sesli, görüntülü hatta müzikli formları da içeren web tabanında (internet gazete, dergi, bloglarından başlayarak Youtube, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformlarına kadar, podcastler, videolar, canlı bağlantı gibi formatlarla) yayın yapan, çok geniş bir aralıkta icra edilebilen bir medya ve iletişim ağından bahsedilmektedir. Tek tek feminist kişiler, topluluk ve kurumlar da bu medya araçlarını bazen bir arada ve çoklu biçimde

kullanarak yayınlar üretmeye devam etmektedirler. *5Harfliler, Çatlak Zemin, Reçel Blog, Feminist Mekân Podcast, K'nın Sesi Podcast, Mental Klitoris Podcast, Erktolia* gibi birçok farklı görüş ve feminist yaklaşımın sesi olan mecralardan söz edilebilmektedir (Göker, 2019, s. 3-7).

Bu yeni dijital feminist pratikler sadece blog veya podcastlerle sınırlı değil, aynı zamanda Youtube, Twitter ve Instagram gibi çeşitli sosyal medya platformlarında hızla büyüyen imza ve hashtag kampanyalarından, çevrimiçi eylemleri sokağa taşıyan protestolardan sokağın sesini çevrimiçi platformlara taşıyarak gerçekleştirilen tartışmalara kadar feminist pratiklerin neredeyse tümünde rol almaktadır. Türkiye’de doğrudan dijital ortam üzerinden gerçekleştirilen çeşitli feminist aktivist eylemlere kısaca bakarsak; toplu taşımalarda kadınların kişisel alanlarının korunması için başlatılan “Bacaklarını topla yerimi işgal etme” (#yerimişgaletme, #bacaklarınıtopla), üniversite öğrencisi Özge Can Aslan’ın öldürülmesi ardından başlatılan “#SendeAnlat” (#tellyourstory), kadın cinayetlerine ilişkin farkındalık yaratmayı ve meclisin dikkatini bu soruna çekmeyi amaçlayan “Kadın Katliamı Var” (#KadınKatliamıVar) ve yine çeşitli politik söylem ve kararlara tepki olarak gündeme gelen “Benim Bedenim, Benim Kararım, Kürtaj yasaklanamaz” (#benimbedenimbenimkararım), “Diren Kahkaha” (#DirenKahkaha) eylemleri öne çıkanlar arasındadır. Yine 2019 yılında “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”nin (İstanbul Sözleşmesi) kaldırılmasının gündeme gelmesiyle başlatılan “#İstanbulSözleşmesiYaşatır” ve 2020 yılında Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 103. maddesi ile ilgili af girişimlerine karşılık başlatılan “#ÇocukİstismarınınAffıOlmaz” da gerçekleştirilen dijital feminist aktivist eylemlerdendir (Arslan & Ünlü, 2023, s.11).

Görüldüğü gibi, geleneksel medyanın hâkim olduğu dönemlerde nasıl ki dergiler, gazeteler ve derneklerle bir kamuoyu ve farkındalık oluşturulmaya çalışılmışsa, günümüzde de dijital ortamlar kadınların sesini duyurmak amacıyla feminist aktivist eylemlere sahne olmaktadır. Bu sebeple; bir alt bölümde dijital feminizmin alternatif medya ile olan ilişkisini ve yeni medya mecralarını alternatif bir kanal olarak kullanımını ortaya koymaya çalışmaktayız.

2.5. Dijital Feminizm 'in Alternatif Medya ile İlişkisi

“Seçilecek bir başka yol/yöntem” anlamına gelen alternatif kelimesinden türetilen “alternatif medya” kavramının en basit ve temel tanımlarına baktığımızda; “yaygın olarak bulunan ve tüketilen kitle iletişim ürünlerine bir alternatif oluşturan veya kendisini ona karşı konumlandıran herhangi bir medya biçimi” şeklinde tanımlamalar karşımıza çıkmaktadır (Payne, 2014, s. 57). Ancak, oldukça kapsayıcı ve genelleyici olan bu tanıma; “egemen” veya “hegemonik” medyayı “alternatif” medyadan ayırt etmede bir ikilem yaratmaya meydan vermemek adına, “alternatif” ve “ana akım” medya arasındaki indirgemeci ve esnek olmayan ikili karşıtlıklardan kaçınmak gerektiği notunu eklemek gerekmektedir.

Tanımlanması zor ve gerilimli olan bu alanda, eleştirel medya perspektifinden teorize etmeye ve tanımlamaya çalışan Fuchs; alternatif medyayı, baskın kapitalist medya üretimi, medya yapıları, içerik, dağıtım ve alım biçimlerine meydan okuyan kitle iletişim araçları olarak temellendirmektedir. Fuchs’un aktör olarak yurttaş gazeteciliğine dayanan ortaya koyduğu bu modelde eleştirel biçim, eleştirel içerik, taban medya kuruluşları ve alternatif dağıtım alternatif medyanın potansiyel yapısal yönleri olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla günümüz toplumlarında, alternatif medya; kendi kendini yöneten vatandaş gazetecilerin, geniş çapta erişilebilir, dağıtılmış ve geniş bir izleyici kitlesine ulaşan ve eleştirel gazetecilik üretiminde aktif hale gelen eleştirel içerik üretimine dayanmaktadır. Dolayısıyla, Fuchs’un bu alternatif medya vizyonu, katılımcı bir demokrasi ve işbirlikçi bir toplum gerektiren, kararların katılımcı taban süreçlerinde toplu olarak alındığı ve uygulamaları bir kamusal alan oluşturan farklı bir toplumsal çerçevedir (Fuchs, 2010, s. 178-180).

Özellikle sıradan insanların, azınlıkların, ezilen grupların ana akım medyada kendine yer bulamaması sonucu, seslerini duyurmak amacıyla kendilerine bir kamusal alan yaratma girişim ve taleplerinin sonucu olarak ortaya çıkan alternatif medya kanalları, bu doğasından dolayı ana akım medyanın hiyerarşik ve dikey organizasyonunun aksine yatay ve kollektif bir yapıya sahiptir. Bu örgütsel yapının katılıma açık ve demokratik ilişkilerden oluşması doğal olarak alternatif medyanın içeriğini de bu yönde şekillendirmiştir. Dolayısıyla alternatif medya çok sesli,

demokratik ve katılımcı organizasyon yapısı ve içeriğiyle ana akım medyadan farklılaşmaktadır (Dalaman, 2020, s. 51-52) Bu özellikleriyle, alternatif medya ana akım medyadaki baskın söylemlere karşı hegemonya oluşturması açısından da önemli bir işleve sahiptir.

Çoğulcu, katılımcı, demokratik ve özgür olduğu söylenebilecek bir alan olarak alternatif medya kanalları feminist hareket için önemli bir mücadele aracı olagelmıştır. Ana akım medyanın kadın sorunlarına dair yaklaşımının sorunlu olması ve bu sorunların görünürlüğüne ve kamuoyu oluşmasına katkı vermek adına isteksiz duruşu nedeniyle kadınlar seslerini duyurabilmek ve kendi aralarında iletişim ve bilgi akışını sağlamak adına kendi medyalarını kendileri oluşturmak durumunda kalmışlardır. Böylece, kadın sorunlarının görünürlüğünü arttıracak ve bu sorunlara çözüm olabilecek kamu kurum ve kuruluşlarını harekete geçirebilecek bir araç olarak alternatif feminist medyanın geliştirilmesi için çaba göstermişlerdir. Böylelikle, feminist söylemlerin üretildiği, medyada var olan kadın temsillerinin eleştirildiği ve çeşitli kadın deneyimlerinin ve kadınlıkların temsil edildiği bu alternatif medya kanalları baskın eril medya alanında kadınların kendine bir yer açma aracı olmuştur (Tekvar, 2017, s.540-542; Terkan, 2010, s.37-42).

Tarihselliği 1960'lara kadar uzanan alternatif medya basılı yayınlar, radyo ve sinema ile ortaya çıkmış olup teknolojinin gelişmesiyle birlikte özellikle 1990'lardan sonra tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de internet alternatif medyanın önemli bir mecrası olmuş, bloglar, e-dergiler ve sosyal medya gibi yayın organlarıyla hızla gelişmiş ve sayıca artmıştır. Türkiye'deki feminist alternatif medyanın ilk örneklerine baktığımızda; 90'lı yıllarda Somut, Yeter, Feminist, Sosyalist Feminist Kaktüs ve Pazartesi dergileri; 2000'lerde Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar ve Amargi dergileri ve Kazete isimli kadın gazetesi kadın sorunlarıyla mücadele eden önemli basılı yayınlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte ise; Bağımsız İletişim Ağı (Bianet) web sitesinde Kadının Penceresi bölümündeki kadın odaklı habercilik, yukarıda kısaca bahsettiğimiz Uçan Süpürge'nin Yerel Kadın Muhabirler Ağı ana akım medyada kendine ses bulamayan, yanlış ve eksik temsil edilen kadınların sesine ses olmakta öncü dijital platformlar olmuşlardır (Tekvar, 2017, s.550; Terkan, 2010, s.53-54).

Son yıllarda ise 5Harfliler, Çatlak Zemin, Dijital Topuklar, Reçel Blog gibi kadınların kendi kurdukları ve içerik ürettikleri websiteler kendine has alaycı, mizahi ve bazen de öfkeli üsluplarıyla oldukça öne çıkmış feminist dijital platformlardır. Hem editörlerin hem takipçilerin ürettiği içeriklerin yayınlandığı, yorumlara açık ve interaktif bu siteler kendi gündemlerini oluştururken bir yandan da ana akım medyaya meydan okumakta ve feminist tanıklık ve hikâye anlatımı kullanımı yoluyla bilinç yükseltme ve ağ oluşturmayı teşvik etmektedirler (Göker, 2019, s. 2).

Bu dijital feminist web siteleri özellikle hikâye anlatımlarıyla kişisel olanın politik olduğunu ve bu kişisel hikâyelerin feminist siyasette tartışma ve yön kaynağı olduğunu ortaya koymaları açısından önemli bir karşıt kamusal alan oluşturmaktadırlar. Ayrıca, özel ve kolektif hafızayı birbirine bağlama işlevlerinden dolayı da feminist hafıza ve arşiv açısından bu web siteleri önemli dijital feminist platformlardır. Bu platformların yanı sıra sosyal ağların etkileşimli yani iki yönlü iletişimi mümkün kılan yapısı bu anlamda kullanıcılar için büyük fırsatlar sunmaktadır (Akan, 2020, s.160).

Bu yönüyle sosyal ağlar yalnızca tüketici konumunda olan kullanıcıları hem tüketen hem de üreten bir konuma dönüştürmektedir. Bu etkileşim ve üreticiliğe büyük ölçüde olanak tanıyan ve kolaylaştıran sosyal medya uygulamalarından biri de 2010 yılında fotoğraf paylaşım sitesi olarak kurulan Instagram'dır. Instagram birçok feminist hesabıyla kadın hak ve sorunları çevrimiçi ortama taşımakta, tartışmakta ve görüş ve deneyimleri aktarmaktadır.

2.6. Sözlü Tarih Çalışmalarının Feminist Toplumsal Bellek Oluşturma Açısından Katkısı

Sözlü tarihin tanımını, “toplumsal tarihten siyasi ve ekonomik tarihe uzanan geniş bir yelpazede, geçmişin belleklerde kalan bilgisini bugünden derleyen, disiplinler arası bir yaklaşım” olarak yapan Tarih Vakfı, sözlü tarih araştırmacılığının tarih yazımının demokratikleşmesini sağladığını ve toplumsal tarih yazımında dışarıda bırakılmış farklı sosyo-ekonomik ve kültürel grupların, kadınların da tarih yazımının

konusu olmasını sağlamış ve tarih yazımının alanının genişlemesine doğrudan katkıda bulunduğunu ifade etmektedir¹⁷.

Genel olarak ‘geçmiş hakkında bilgi almak için görüşmeler yapma ve kaydetme süreci’ olarak tanımlanan sözlü tarih öncelikle kuralları belli bir araştırma yöntemidir. Sözlü tarih yöntemi kullanılarak bir hayat hikâyesi ya da tarihsel bir olaya tanıklık/katılıma dair bilgilerin kayıt altına alındığı bu görüşmelerden elde edilen veriler birincil kaynak malzemesi olarak değerlendirilmektedir ve süreç sistematik bir planlama, kapsamlı bir araştırma sürecini ihtiva etmektedir. Böylelikle, sözlü tarih yöntemi sadece görüşmeye giden süreci, görüşmenin kendisini değil aynı zamanda görüşme sonrası ortaya çıkmış malzemenin nasıl analiz edileceğini de kapsamaktadır. Sözlü tarihin kullanımı akademik dünya ile de sınırlı olmamakla birlikte toplumsal miras ve hafızayı ilgilendiren konularda ulusal ve yerel yönetimlerce desteklediği gibi farklı konularda farkındalık yaratmak, bilinç kazandırmak için sivil toplum örgütleri ve aktivistler tarafından da uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2022, s.35-37)

Alternatif ya da sözlü tarih olarak anılan tarih çalışmaları başta ABD ve Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli üniversitelerinde benimsenen bu ekol, Türkiye’de 1990’lardan itibaren hak ettiği itibara kavuşan disiplinler arası bir çalışma alanı olarak desteklenmektedir. Uzman tarihçiler tarafından benimsenen bu tarih anlayışı farklı bir tarih yazma eğiliminden ziyade, tarihin değişmez öğelerinden biri olan ‘objektiflik’ ilkesinden vazgeçmeden tarihi olaylar ve olgulardan günümüz dünyası için ders çıkarma kaygısı taşımakta ve adeta çok sesli bir koro ya da her rengi yansıtan bir resim misali, tarihi vakalara her açıdan yaklaşma ve farklı perspektiflerden bakma imkânı tanımaktadır.

Dolayısıyla, sözlü tarih araştırmacılığının, belgeye dayalı tarihçiliği eleştirdiği kadar bir o kadar da besleyip zenginleştiren, disiplinler arası bir yaklaşım olarak görüldüğü söylenebilmektedir. Sözlü tarih çalışmaları, devleti ya da egemen iktidar anlayışı merkeze yerleştiren genel tarih anlayışına karşın daha merkezsisiz, çok kimlikli, mikro ve bireysel deneyimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sadece hatırlamak ve

¹⁷ <https://tarihvakfi.org.tr/proje/sozlu-tarih-calismalari/sozlu-tarih-nedir/>

tasvir etmekten ibaret olmayan sözlü tarih, geçmişin dünyasını derin ve geniş biçimde çözümleyebilmemizin olanağını sunmaktadır. Sözlü tarihin klasik tarih anlayışını eleştiren ama aynı zamanda katkı da sunan ve bellek çalışmalarıyla elde ettiği veri toplama işlevi, sosyal bilimleri yalnızca konusu bakımından değil, teorik ve metodolojik açıdan da dönüştürmüştür (Yapıcıoğlu & Canpolat, 2016, s.8-9).

Sözlü tarih anlatısı, tarihi sadece yazılı belgeler ile değil aynı zamanda yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dahil etme dürtüsüyle şekillenmekte ve dolayısıyla kişisel arşivlerin önemini yeniden gündeme getirmektedir. Sözlü tarihin öneminin temel dayanakları arasında soykırım, travma, şiddet, susturulma ve yok sayılma gibi birçok etken bulunmaktadır ve konusunu temel olarak “gizli kalmış sesler, gizli kalmış alanlar, sözlü gelenekler ve yaşam yoluyla bağlantılar kurmak” oluşturmaktadır. Dolayısıyla sözlü tarihin feminist çalışmalarla dirsek teması da tam da egemenlerin dışında duran sıradan insanların deneyimlerini merkeze alması noktasında ortaya çıkmaktadır.

Herkes tarafından bilindiği üzere bellek ve tarihin kurulumunun dayandığı konuşmayı kayıt altına alma işlevi okuma ve yazma aracılığıyla gerçekleşmektedir. Ancak, özellikle kırsal kesimde okur-yazar oranının düşük olması ve bu oran içinde çoğunluğu kadınların teşkil etmesi veya tek cinsiyetin baskın olduğu ataerkil toplumlarda kadınların okuma ve yazmadan mahrum bırakılması sonucu bellek ve tarihin yazımı da erkek egemen bir düzende ilerlemiştir. Dolayısıyla, kadınların tarihine ilişkin çok az veya hiç veri bulunamamaktadır. Veri toplama tekniği olarak dinleme, konuşma ve karşılıklı etkileşimi kullanan sözlü tarih bu noktada bir kadın tarihi yazılmasında oldukça önem arz etmektedir. Sadece ünlü/öne çıkan kadınların hayat portrelerinin yazılması kadın tarihine yeterli katkıyı sağlamamaktadır (Turgut, 2018, s.43-50).

Böylece, sözlü tarih yöntemiyle sıradan kadınların günlük yaşamlarında deneyimledikleri kadın-erkek arası iletişim-etkileşim biçimleri iki cins arasındaki sorunların çözümünde anahtar olarak görülmektedir. Ayrıca, yaşamları kayıt altına alınmadığı için değersiz algılanan, tarihte ‘görünmeyen’ en önemli öznelerden biri olan

kadınların bellek çalışmalarıyla görünür hale gelmesi, kadınlar ve toplumsal cinsiyet hakkında mevcut zihniyetin değişmesinde en etkili araçlardan biri olarak görülmektedir

Tarih boyunca toplumun dışına itilen kadınların görünmezliği, tesadüfi değildir. Erkek merkezli bakış açısıyla kurulan pek çok disiplin gibi, Tarih disiplininde de kadınlar “öteki” olarak değerlendirilmiştir. Feminist Teori’nin bakış açısı, mevcut kurulu düzeni tersyüz etmeyi amaçlamıştır. Bilinçli şekilde sembolik dışlamaya maruz kalan kadın kimliği, bireysel deneyimlerin benzerliği sonucunda kolektif bir bellek inşa etmiştir. Kadınların Tarihinin gelişmesi sayesinde organik, etkileşimli, yatay ve çoğul yeni bir tarih bilinci oluşmuştur. Kadınları, sosyal aktörler olarak gören feminist teori, iktidar mekanizmaları tarafından yıllardır dikte edilen cinsiyetçi yaklaşımı yıkmaya çalışmışlardır. Bu nedenle, makro tarihe karşı, feminist teoriden ve feminist tarih yorumundan güç alarak sözlü tarih aracılığıyla kadınların tarihinin yeniden yazılması kadınları güçlendirmenin bir yolu olarak görülmekte ve en önemlisi de kadın araştırmaları alanında yeni bilgi alanlarının açılmasına da olanak sağlamaktadır (Turgut, 2018, s.53).

Bir üst bölümde bahsettiğimiz son zamanlarda aktif bir şekilde içerik üreten 5Harfliler, Çatlak Zemin, Dijital Topuklar, Reçel Blog gibi feminist kadın web siteleri, özel ve kolektif anıları birbirine bağlamak, aktivist kazanımları ilham ve eleştiri kaynağı olarak öne çıkarmak ve feminist kazanımların yanı sıra ataerkil ve kadın düşmanı politikaları arşivlemek için oluşturdukları platformlar ile feminist bellek açısından önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu platformlar, feminist kimlikle ilgili kişisel ve politik olanın ortaklaştığı alanların tartışıldığı, kişisel hikâyelerin feminist siyaset için tartışma ve yön kaynağı haline geldiği karşıt kamular olarak da işlev görmektedirler. Bu doğrultudaki web siteleri, sosyal medya hesapları veya paralel tüm platformlar geçmiş, şimdiki ve gelecekteki feminist tartışmaları ve başarıları birbirine bağlayarak, kadınların ortak gündelik sorunları çerçevesinde toplumsal bellek oluşumuna önemli bir katkı sağlamaktadırlar (Göker, 2019, s.7).

Sözlü ve ritüel gelenek gibi diğer iletişimsel kaynaklar ile bilgi aktarımını ve böylece hafızayı sürdürmeyi, nesilden nesile aktarmayı sağlayan arşivler, yeni medyanın kendine özgü ekolojisi içerisinde değişime uğramıştır. En önemli değişim,

yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı yeni hafıza alanıdır. Hızla artan dijital kütüphane ve arşiv sayısı, büyük miktarda kaynağı çevrimiçi olarak erişilebilir kılarak tarihsel araştırmalarda önemli bir aşama kat ettirmiştir. Görsel, yazınsal ve işitsel öğelerden yararlanarak hazırlanan bu dijital arşivler geleneksel yöntemlerle hazırlanan arşivlerde yer bulamayan ‘öteki’lere de önemli olanaklar sunmaktadır.

Ayrıca, kullanıcılarına etkileşim içerisinde içerik üretme olanağı sağlama gibi özellikleriyle arşivin merkezi yapısını kırmış, ve anlatıyı çok merkezli ve demokratik hale getirmiştir. Kısacası, dijital teknolojilerin “profesyonel olmayanlara alan açma, içerik üretme, içeriğin merkezi yapısını yıkma, tanıklığı kolaylaştırma/çoklaştırma (fotoğraf, video, ses kaydı yapabilme vs.), farklı tanıklıklara kucak açma, verileri *Web*’de depolama, arşivleme, kamusal tartışmalara açık kılma, profesyonel olmayan tarih araştırmacılarına alan açma “gibi özellikleri yeni medyanın alternatif ve demokratik tarih anlatısı için sunduğu olanakların başında gelmektedir (Aslan, 2021). Böylelikle, yukarıda bahsettiğimiz bloglar, web siteleri ya da sosyal medya hesapları sözlü tarih çalışmalarıyla yeni medya teknolojilerinin birlikteliği sonucu dijital feminist bir bellek oluşturma açısından önemli bir katkı sunmaktadırlar.

Tezimizin de inceleme nesnesi olan Instagram uygulaması, kadınların hayat hikâyelerini ele alan, tecrübe ve deneyimlerini aktaran ve bunları yorum, görüş ve tartışmaya açan bir sözlü tarih projesi olan @onlyherstory Instagram hesabını analiz etmektedir. Hikâye anlatıcılığı ile ön plana çıkan bu hesaplar, sıradan ve gerçek kadın hikâyelerini edebi bir dille ve gerçek fotoğraflar ile birlikte aktarmakta ve böylelikle sözlü tarih anlatısı yoluyla “dijital bir feminist bellek” oluşturmaktadırlar. Biz de tezimizde feminist bir perspektifle alternatif bir tarih anlatısı sunan bu hesapta yer alan hikâye gönderilerini ve yorumlarını hikâye anlatıcılığının ve kadın hikâyelerinin gücünü analiz etmek üzere incelemekteyiz.

3. BÖLÜM: @ONLYHERSTORY İNSTAGRAM SAYFASINDAKİ KADIN HİKAYELERİNİN İÇERİK ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Problemi

Bu çalışmanın amacı hem kadın çalışmalarının hem de hikâye anlatıcılığının dönüşüme uğradığı dijital çağda popüler bir sosyal medya platformu olan Instagramda paylaşılan kadın hikayelerinin kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü bir araç olarak gücünü ortaya çıkarmaktır. Ayrıca, dijital feminist bellek oluşumuna katkısı olan bu hikayelerin barındırdığı temaları analiz ederek feminist dalgalarda yer alan kadın hakları mücadelesi ile ortaklaşan yönlerini ortaya koymak ve edebi bir dille yazılan, derin duygulara hitap eden bu hikayelerin anlatıcı ve izleyici/dinleyici/okuyucuya olan etkisini ve feminist bilinci yükseltmedeki rolünü ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda tezimizin cevap aradığı ana soru ve alt sorular şöyledir:

Araştırmanın ana problemi: Instagramda paylaşılan kadın hikayeleri; kadınların yaşadığı problemlere ve çözümlerine yönelik, insanların algılarını değiştirme/farkındalıklarını arttırma gücüne sahip midir? Bu bağlamda Instagram kadın hikayeleri kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü bir araç olarak kullanılabilir mi?

Araştırmanın alt problemleri: Yukarıdaki ana soru etrafında cevap aradığımız alt sorular ise şu şekildedir:

- Paylaşılan hikayelerde hangi temalar ne sıklıkla kullanılmaktadır. Bu temaların feminist dalgalarla ilişkisi ne şekildedir?
- Bu hikayeler izleyici/okuyucuyu duygusal olarak nasıl etkilemektedir?
- Yorumlarda feminist bilincin yükseldiğine dair ne tür izler görülmektedir? Bu izler feminist dalgalarda yer alan kadın sorunları ile ne şekilde ortaklaşmaktadır?

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmamızın evrenini bir sosyal medya platformu olan Instagram'da yer alan kadın hikayeleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise, @onlyherstory isimli kadın hikayeleri paylaşımı yapan Instagram hesabı olarak belirlenmiştir. Instagramda bulunan diğer kadın hikayeleri paylaşımları yapan hesaplar, bu araştırmanın derinlemesine bir vaka analizi olarak kurgulanmasından dolayı örnekleme dahil edilmemiştir. Ayrıca, bu hesabın diğerlerinden farklı olarak sadece kadın hikayeleri paylaşmasından dolayı objektif ve kapsayıcı konumu göz önünde bulundurularak seçilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan @onlyherstory Instagram sayfası, 2022 Ekim ayı verilerine göre sadece kadın hikayelerinden oluşan ve çokça yorum ve etkileşim alan 192 gönderi yayınlamış ve 154 bin takipçisi vardır. Her gönderi; sıradan kadınların etkileyici, duygu yüklü ve çoğu zaman zor şartlar altında verilmiş mücadelelerini konu alan hikâye metinlerinden ve gerçek fotoğraflardan oluşmaktadır. Örneklem seçilirken ; öncelikle literatürde bir boşluğu dolduracağı düşünülerek, sosyal medya platformları içerisinde Instagram a karar verilmiş olup daha sonra bu platformda sınırlama yapmak ve araştırmanın Türkiye'nin kendi özel tarihsel ve toplumsal koşulları bağlamında değerlendirilmesi adına sadece Türkiye'de yaşamış kadınların hikayelerini paylaşan hesaplar arasında son birkaç senedir düzenli paylaşım yapan, yüksek takipçiye sahip ve etkileşimi yüksek bir hesap olan @onlyherstory hesabı seçilmiştir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Bugüne değin yapılmış akademik çalışmalar incelendiğinde; toplumsal cinsiyet bağlamında dijital hikâye anlatıcılığının sosyal medyadaki yerinin henüz neredeyse hiç çalışılmadığını görmekteyiz. Twitter (Tosuner, 2017) ve Youtube'u dijital hikâye anlatıcılığı bağlamında örneklem olarak alan sadece birer tez çalışması son yıllarda yapılmış olsa da (Ökmen Y. E., 2021, s.92-97), Instagram üzerine yapılmış hiçbir mevcut makale ya da tez çalışmasının olmaması ve mevcutlarında ise toplumsal cinsiyet bağlamı dışında çalışılması nedeniyle bu alanda yapılacak çalışma mevcut literatür boşluğunu dolduracaktır. Son yıllarda gelişim gösteren dijital mecralar, sosyal medya ve

dolayısıyla buna uyumlanan kadın hareketleri ve yeniden popülerleşen hikâye anlatıcılığı inceleme alanı olarak özgün ve son derece günceldir.

Ayrıca, ihmal edilmiş ve dezavantajlı grupların (kadınların) kişisel deneyimleri aracılığıyla ve bu deneyimlerin ötesine geçerek toplumsal açıdan özgürleşmelerini hedefleyen ve ‘özel’ deneyimlerin aktarımı sayesinde gündeme getiren (Şimşek, 2018, s.63) Instagram kadın hikayeleri hesapları, kadına şiddetin yüksek oranda olduğu ve ataerkil geleneklerin öne çıktığı bir toplumda ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bu sayede, yeni teknolojilerin gelişiminin ivme kazandığı ve sosyal medya kullanımının dünya genelinde yüksek olduğu Türkiye’de kadın hikayelerinin politik, sosyal ve toplumsal açılardan kamu gündemine girmesini mümkün kılmaktadır. Kendin-yap hareketi olarak adlandırılan dalganın öncül görünülerinden biri olan dijital hikâye anlatıcılığı, feminizmin kişisel olan politiktir vurgusu eşliğinde, kadınların dijital olanakları kullanarak ‘kendi hikayelerini’ yaratabilecekleri alternatif bir medya sunmuştur.

Ayrıca, incelenecek olan @onlyherstory Instagram sayfası; sadece alternatif bir medya değil aynı zamanda halen yaşayan/yaşamayan sıradan kadınların yine bir “kadın” dilinden hikâyeleştirilen hayatlarını konu alarak “alternatif bir tarih” i de dijital feminist belleğe kazandırmaktadır. Dolayısıyla, yukarıdan aşağıya değil, aşağıdan yukarıya işleyen bu girişim, sıradan insanlara estetik ve entelektüel anlamda öznelliklerini ifade etme özgürlüğü vererek güçlü bir alan açmaktadır. Bu yönüyle hem konusu hem de inceleme örnekleme ile bu çalışma özel bir önem kazanmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte dönüşüme uğrayan feminist çalışmalar ve hikâye anlatıcılığı bağlamında Instagramdaki kadın hikâyelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yarattığı dönüştürücü etkiyi ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma Güçlü (2019) ‘a dayanılarak; **nitel desenli bir örnek olay araştırması** olarak tasarlanmıştır. Bütüncül ve derinlemesine bir araştırmayı mümkün kılan örnek olay araştırması; çok boyutlu ve karmaşık olan sosyal ve davranışsal problemlerin

çözülmesinde nicel yöntemlerin tek başına yetersiz kalması nedeniyle, nitel araştırma perspektifi doğrultusunda hem nicel hem de nitel verileri içerebilen **içerik analizi** yöntemiyle yapılması uygun görülmüştür.

Bir araştırma, çalışma ya da projenin, veri toplama, düzenleme, veri işleme, yorumlama ve veri paylaşımına ilişkin araçlardan oluşan araştırma teknikleri o araştırmanın bilimselliğini de doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla söz konusu araştırmaya en uygun yöntem ve teknikleri uygulamak son derece önem arz etmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi nitel desenli keşfedici derinlemesine bir vaka analizi olan bu araştırmada hem nitel hem nicel araştırmalarda uygulanabilen **içerik analizi** yöntemi kullanılmıştır.

İlk olarak ABD’de diziler, filmler ya da TV programlarında işlenen konuların işlenme sıklığının toplumsal etkilerinin yansımalarının anlaşılması amacıyla iletişim-bilimsel bir teknik olarak uygulanmaya başlayan içerik analizi daha sonraları sosyal bilimlerde disiplinler arası çalışmalarda uygulanması giderek yaygınlaşmıştır. İçerik çözümlemesi olarak da anılan bu yöntemle kitap, dergi gibi yazılı metinlerden televizyon programları, reklamlar gibi görsel öğelere değin kaydedilmiş herhangi bir iletişim biçiminin içeriğine odaklanan araştırmalar yürütmek mümkün olmuştur. Bu içerikler tanıklık, mevzuat, kamu belgeleri, vaka çalışmaları, raporlar, anket ve görüşme sorularının cevapları, haber bültenleri, Web sayfaları, reklam panoları, posterler, grafiti, radyo programları, kataloglar, fotoğraflar, çizimler, videolar, filmler, müzikler, gazeteler, kitaplar, dergi makaleleri, dini metinler, ders kitapları, nutuklar, romanlar ve mektuplar gibi çeşitlenebilmektedir (Gül & Nizam, 2021, s.182).

İçerik analizi yöntemini “İçerik Analizi: Sosyal Bilim araştırmalarında bir Yöntem (Content Analysis: A method in Social Science Research)” başlıklı Araştırma Yöntemleri kitap bölümünde derinlemesine inceleyen Prasad (2008) bu yöntemle neler yapılabileceğini şu şekilde özetlemektedir:

1. Olgu hakkındaki izlenimci gözlemlerin ötesine geçer ve olgu hakkında niceliksel bir ifade yapmanıza, yani onu daha spesifik ve nesnel olacak şekilde sayılarla, yüzdelerle ifade etmenize yardımcı olabilmektedir.

2. Hassas araştırma konularını incelemek için yararlı, göze çarpmayan bir araştırma tekniğidir.

3. Bağlama duyarlıdır ve bu nedenle verilerin sembolik anlamlarını işleyebilir. Her ne kadar ağırlıklı olarak niceliksel bir yöntem olarak görülse de nitel içeriği de etkili bir şekilde yakalayabilir. Yöntemin bağlam duyarlılığı, örneğin haberlerin olumlu ya da olumsuz olarak ele alınma yönü gibi niteliksel boyutların ifade edilmesinde yararlı görülmektedir.

4. Araştırmacı gerekli bilgilerin bir kısmının eksik veya yanlış kodlandığını tespit ederse metne geri dönüp eksik verileri tamamlamanın mümkün olması anlamında güvenli bir yöntemdir. Deneysel veya tarama araştırmalarında bu her zaman mümkün değildir.

5. Büyük hacimli verilerle başa çıkabilir. İşleme zahmetli olabilir ancak son zamanlarda bilgisayarlar veri işleme işini oldukça kolaylaştırmıştır.

6. Tipik olarak emek yoğun ve minimum sermaye yatırımı gerektiren, kısıtlı bir metodolojidir (Prasad, 2008, s.7-8).

Stemler'in de deyimiyle "büyük veri" çağında araştırmacının çantasındaki en güçlü araçlardan biri olan içerik analizi çok yönlü bir araştırma yöntemi olarak metinsel, görsel ve hatta işitsel verilere uygulanabilmektedir. Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte patlama yaşayan kalıcı olarak arşivlenen metin, fotoğraf, video ve ses verilerinin incelenebilmesi, içerik analizi tekniğini bir devrimin eşliğine getirmiştir. Böylelikle çok çeşitli veri kaynaklarına uygulanabilen içerik analizi, ampirik veya teorik olarak uygulanabilmesi açısından da oldukça esnektir (Stemler, 2015, s. 2-3).

Özellikle büyük veriler söz konusu olduğunda, içerik analizi güçlü bir veri azaltma/sıkıştırma tekniğidir. Birçok kelimededen oluşan metinleri açık kodlama kurallarına dayanarak daha az içerik kategorisine sıkıştırmaya yarayan bu yöntemin sistematik ve tekrarlanabilir olması en güçlü ve çekici yönlerinden biridir. İçeriğin çeşitli yönlerini sayarak ve/veya kodlayarak her türlü içeriği özetlemek için geliştirilen bir analiz tekniği olan içerik analizi doğru uygulandığı zaman basit bir kelime saymanın çok ötesine uzanmaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi hem nicel hem de nitel araştırmalarda ayrı ayrı ya da kombine olarak kullanılabilen bu yöntem ile araştırmacılar belirli kelimelerin, temaların veya kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini ölçebilmekte ve özellikle doğrudan metinler ve/veya anlatı çözümlenmeleri aracılığıyla sosyal etkileşimin niteliğini analiz etmede oldukça kullanışlı bir araştırma tekniğı olarak karşımıza çıkmaktadır (Stemler, 2001, s.2-4)

İçerik analizi tekniğini doğru uygulamanın beş adımı şu şekildedir:

1. Analiz İçin İçerik Seçme
2. İçerik Birimleri Oluşturma
3. Kodlama İçin İçerik Hazırlama
4. Nicel Analizde Kelime Sayma/ Nitel Analiz İçin Kategorileri Belirleme
5. Nicel Analizde Sonuçları Betimleme/Nitel Analizde Yorumlama

Hem nicel hem de nitel içerik analizinin temelini oluşturan bu beş adımda, en başta analiz edilecek içerik seçildikten sonra analiz birimleri belirlenir ve temalar/kategoriler tanımlanır. Daha sonra ise, kodlama için bir dizi kural geliştirilir. Bu aşamada değışkenler araştırma soruları doğrultusunda belirlenir. Böylece, belirlenen değışkenler bağlamında metin kurallara göre kodlanır. Son olarak da metin analiz edilir ve sonuçlar çıkarılır ya da yorumlanır (Gül & Nizam, 2021, s.183).

Görüldüğü gibi; içerik analizi, bilginin çıkarımına izin veren niteliksel veya niceliksel göstergeler kullanılarak mesajların içeriğini tanımlamak için sistematik ve nesnel prosedürlerin kullanıldığı bir dizi analitik teknik içermektedir. Bu analitik teknikler; kelime dağarcığının doğası ve zenginliğini ortaya çıkaran sözcüksel analiz, zamanları ve kiplerini inceleyen söz dizimsel analiz ve içerdüğü temaları ve sıklığını inceleyen tematik analiz olmak üzere üç yaklaşımdan söz edilmektedir (Oliveira vd., 2016, s.74-75; Prasad, 2008, s.180-184; Stemler, 2001, s.1-2).

Bu çalışmada benimsenen yaklaşım olan **tematik içerik analizi**, adından da anlaşılacağı gibi, içeriğın temalara dayalı olarak tanımlanmasını içermektedir.

Tematik içerik analizi üç aşamadan oluşmaktadır:

- 1) Ön analiz
- 2) Keşfetme
- 3) İşleme ve Yorumlama

Öncelikle, içerik analizinin hedeflerinin tanımlanması, hedefle ilişkisine göre materyalin seçilmesi, analiz edilecek materyalin okunması ve materyalin analiz için düzenlenmesi ön analiz sürecini oluşturmaktadır. Analiz edilecek materyal yazılı veya sözlü, monolog veya diyalog şeklinde olabilir. Bu aşamada eğer yararlanılacaksa nitel veri analiz yazılımı ile kullanılacak dosya formatlarının bilinmesi gerekmektedir. Örneğin, dosyalar diğerlerinin yanı sıra txt, doc, rtf ve pdf olarak biçimlendirilebilmektedir. Keşif aşaması, analiz biriminin, yani içeriğin bir ögenin tanımlanabileceği en küçük kısmı, yani metnin kodun ilişkilendirildiği kısmı tanımlanmasını içerir. Analiz birimi bir kelime, paragraf veya tema olabilmektedir (Oliveira vd., 2016, s.74).

Analiz biriminin yanı sıra kodların da tanımlanması gerekmektedir. Kodlar, in-vivo kodlar olarak adlandırılan metnin okunmasından kaynaklanabileceği gibi, yapılandırılmış kod olarak bilinen literatüre dayalı olarak da tanımlanabileceği gibi, bu iki türün birleşiminden de oluşabilir.

Kısacası, kodlama, metinle ilgili tematik fikirlerin yapısını oluşturmak amacıyla metni indekslemenin veya kategorize etmenin bir yoludur. Tanımlayıcı (metinde olanı tanımlayan, metinde söylenene yakın olan) veya analitik/bağlamsal (metinde ifade edilenler üzerinde düşünmeyi gerektiren) kodlar şeklinde iki türlü kodlama yöntemi karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada kod türünün seçimi araştırma hedeflerine bağlıdır ancak kodlar kesinlikle kapsamlı (tüm materyalin sınıflandırılmasına izin veren); homojen (bir prensibe dayanan); dışlayıcı (yalnızca bir koda ait olan); alakalı (incelenen konuyla ilgili); üretken (çıkarımlara izin veren) olması gerekmektedir. Burada amaç, kodlama yapılırken aynı sonucun farklı kişiler tarafından elde edilebilmesini sağlamaktır (Oliveira vd., 2016, s.75; Stemler, 2001, s.3-4). Görüldüğü gibi, basit

kelime sayımlarının çok ötesine uzanan içerik analizini zengin ve anlamlı kılan verilerin kodlanması ve tematik olarak kategorize edilmesi sürecidir.

Nicel ve nitel prosedürleri kullanabilen tematik içerik analizi kodlama kurallarının tanımını varlığı veya yokluğu, sıklığı, yoğunluğu (sıfatların, zarfların vb. kullanımı), yön (olumlu, olumsuz nötr) olması açısından etkileyebilmektedir. Niceliksel anlamda kodlama, analiz edilecek içerikteki konuların sıklığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Niteliksel perspektifte odak noktası, analiz edilecek içerikte belirli bir konunun varlığının veya yokluğunun belirlenmesidir, böylece analizi derinleştirecek bir şekilde bu konunun metinde nasıl sunulduğunu ve özelliklerini daha iyi anlayabiliriz.

Belirlenen kategorilere göre metinler kodlandıktan sonra verilerin nasıl analiz edileceğine bakacak olursak öncelikle araştırma probleminin tanımının veri analizine, incelenecek örüntülere ve keşfedilecek ilişkilere yön verdiği görülmektedir. Öncelikle örneğin döneme, aktörlere vb. göre içerik özellikleri ve türleri gibi ana kategoriler belirlendikten sonra iki veya daha fazla boyutu, dönemi veya veri setini karşılaştıran daha karmaşık analizler yürütülebilmektedir. Verinin niteliğine bağlı olarak, tarama araştırmasının diğer alanları için geçerli olan istatistiksel ilkeler, çok az farkla içerik çalışmaları için de geçerli olmaktadır. Bulgular basit yüzdeler ve çapraz tablolarla bile güçlü bir şekilde sunulabilmektedir (Prasad, 2008, s.15).

İçerik analizindeki önemli gelişmelerden biri de veri analizinde süreci hızlandıran, kesinliği arttıran, farklı perspektiflerden daha esnek veri analizi sağlayan, verilerin değişimini ve çoğaltılmasını kolaylaştıran ve araştırmacının operasyonel faaliyetlerini azaltarak daha derinlemesine düşünmesine olanak tanıyan veri analizi yazılımlarının kullanılmasıdır. Çeşitli yazılımlar bir metin gövdesi içinde, belirli kategorilere ait olan kelime ve cümleleri belirleyebilmektedir ancak metinde “bağlam birimleri” diyebileceğimiz fikir veya tema aranması gerektiğinde insan kodlayıcılar bilgisayarlardan daha duyarlıdır. Yazılımın, kodları oluşturma, belirli bir kodun belirli bir veri parçasıyla ilişkilendirilmesine karar verme ve hangi kodların belirli bir kategoride gruplandırılması gerektiğine karar verme görevlerinde araştırmacının yerini almadığını belirtmek gerekmektedir.

Dolayısıyla, öncelikle insan eliyle temalar kodlandıktan sonra SPSS, Atlas ti, QSR NUDIST, Minitab vb. gibi popüler bilgisayar programları hem niceliksel hem de niteliksel verilerin analizine yardımcı olma konusunda faydalıdır. Kodlama ve erişim çoğu nitel veri analizi yazılımının ana işlevleridir, ancak bazıları veri analizinde çok yararlı olabilecek metin ve kod arama işlevini de sunar. Özellikle, MAXQDA ve NVivo gibi yazılımlar kodlama, metne erişme, tamamlanan kodları görüntüleme, not yazma ve sonuçları tablo ve grafik şeklinde sunma amacıyla kullanılabilen çok yönlü veri analiz yazılımlarıdır. (Oliveira vd., 2016, s.76; Prasad, 2008, s.16).

Bu araştırmada da elde edilen veriler son yıllarda popülerleşen **MAXQDA veri analizi programı** aracılığıyla analiz edilmiştir. MAXQDA veri analiz programı; 1989 da piyasaya sürülmüş olup Fenomenoloji, Etnografi, Odak Grup, İçerik Analizi, Vaka Çalışmaları gibi birçok nitel ve karma veri analiz yönteminde rahatlıkla kullanılabilen kapsamlı bir programdır. Veri kodlama, analiz etme ve sonuçları görselleştirme araçları sunan etkili ve yenilikçi bir arayüze sahiptir.

Görüşme metoduyla yapılan araştırmalardan, odak grup analizlerinden, internet üzerinden yapılan anketlerden, internet sitelerinden, metinlerden, görüntü ve ses kayıtlarından elde edilen verileri derinlemesine analiz etme ve raporlaştırma olanağı sunan MAXQDA aynı zamanda Twitter, Youtube gibi sosyal medya platformlarından ve SurveyMonkey üzerinden veri aktarımını ve analizini de desteklemektedir.

MAXQDA'nın temel yapısı; her projeden veriyi sağlayan metin ve metin gruplarından oluşan belge sistemi, kodları ve kategorileri yapılandıran kod sistemi, metinleri düzenlemeye ve başvurmaya yarayan belge tarayıcısı ve kodlanmış materyale ilişkin arama ve kontrollerin yapıldığı bölümlerden oluşmaktadır. MAXQDA'da kodların ve kategorilerin oluşturulması kullanıcı tarafından kontrol edilir ya da oluşturulur. Kodlar, çeşitli kod seviyelerinin indekslenmesine olanak tanıyan hiyerarşik bir yapıda sunulmaktadır. Bu program ile kullanıcı tarafından daha önce incelenen hiçbir içerik kaybı olmadan, kodların çoğu silinebilir, düzenlenebilir ve yeniden sınıflandırılabilir.

Ayrıca, MAXQDA kodlu bölümlerin görsel olarak kolaylaştıran kodlara ve kategorilere renk atanabilmesini sağlamasının yanı sıra değişkenlerin metinle ilişkilendirilmesi ile farklı kategorilerin ya da kodların nitel verilerle ilişkilendirilebilen çapraz tablolarını ya da tipoloji tablolarını da oluşturabilmektedir. Dahası, MAXQDA her kod ve her belge için kodlanan bölüm sayısının ön izlemesini sağlayan kod matrisi tarayıcısı; bir belgedeki, bir grup belgedeki veya tüm belgelerdeki kodların kesişimini göstermektedir.

Böylece kodlar arasındaki ilişkinin tanınmasını kolaylaştıran kod ilişkileri tarayıcısı; bir metnin paragraflarını, içinde kullanılan kodlarla listeleyen bir matris ve her belgede kullanılan kodları karşılaştıran belge karşılaştırma tablosu oluşturan kod satırı gibi kodlanmış bölümlerin analizini kolaylaştıran bir dizi görsel araca sahiptir. MAXQDA, belgeleri yazıya dökmek için temel araçların yanı sıra veri bağlantılarını gösteren harita oluşturma araçları, sözlük oluşturmaya yönelik araçlar ve projenin içindeki malzeme ile dışındaki malzeme arasında bağlantılar oluşturmaya yönelik kullanıcı için yararlı araçlara da sahip bir veri analizi programıdır (Oliveira vd., 2016, s.75-76).

Sonuç olarak, içerik analizinde, özellikle tematik içerik analizinde, MAXQDA gibi yazılım paketlerinin kullanılması araştırmacının kodlama sürecindeki rolünün yerini almasa da büyük verilerin analizinde zamandan tasarruf, kesinlik, raporlaştırma ve görselleştirme açısından araştırmacının içerik analizi bilgisine bağlı olarak fayda ve kolaylık sağlamaktadır.

3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Yukarıda detaylıca ortaya koymaya çalıştığımız araştırma yöntemimiz olan içerik analizi yöntemi ile örneklemimizden elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu analiz süreci 4 ayrı bölümden oluşmaktadır:

- Onlyherstory Instagram sayfasının betimsel analizi
- Sayfada yer alan 100 hikâyenin kuşak analizi ve feminist dalgalar bağlamında değerlendirilmesi

- Sayfada yer alan 100 hikâyenin tematik içerik analizi ve feminist bağlamda değerlendirilmesi
- Hikâyelere yapılan yorumların kodlanarak kategorize edilmesi ve feminist bilinci yükseltme bağlamında izleyici/okuyucuya olan etkisinin değerlendirilmesi

Tüm bu bölümlerin analiz aşamaları iletilerin içeriğinde yer alan göstergelerin açık, belirgin anlamlarından yola çıkarak içeriğe ilişkin değişkenler hakkında tanımlayıcı veriler elde etmek için kullanılan istatistiksel bir araştırma tekniği olan içerik analizi yöntemi uygulanarak elde edilen nicel verilerin nitel analiz yöntemiyle yorumlanmasıyla sonuçlandırılmıştır. Tüm bu süreç özetle şu aşamalardan oluşmaktadır:

- Verilerin düzenlenmesi
- Kategorilerin oluşturulması
- Metinlerin kodlanması
- Kodlama verilerinin doğruluğunun kontrol edilmesi
- Kodlanmış verileri uygun istatistiksel tekniği kullanarak analiz etme
- Verilerin yorumlanması
- Sonucun raporlaştırılması

Verilerin elde edilmesi, analizi ve yorumlanması sürecini kısaca açıklayacak olursak; analizin ilk bölümünde, @onlyherstory Instagram sayfasının manifestosu, hikâyelerin elde edilmesinden yayına kadar olan aşamanın editoryal süreci, hikâyelere ait fotoğrafların görsel özellikleri, metinlerin dilsel özellikleri gibi öğelerin incelendiği bir betimsel analiz yer almaktadır. Bir sonraki bölümde ise, söz konusu hikâyelerin geçtiği zaman aralıkları kategorize edilerek kuşak kuramına göre analizi ve yapılmış ve kuşak dağılımının feminist dalgalarla olan ilişkisi yorumlanmıştır.

Üçüncü bölümde ise, seçilen hikâyeler tematik içerik analizi kullanılarak kategorileştirilmiş, bu kategoriler MAXQDA veri analiz programı kullanılarak metinlere kodlanmış ve analiz edilmiş ve bu kategorilere ait kavramlar alıntılar yapılarak betimsel analize tabi tutulmuştur. Metinlerin analizinde kullanılan olan

betimsel analiz yöntemi; önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren bir yaklaşımdır.

Dolayısıyla, betimsel analizle birlikte tematik içerik analizi de kullanarak hem toplanan verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlara ve ilişkilere ulaşılarak derinlemesine bir işleme tabi tutulmuş hem de birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlemek ve yorumlamak mümkün olmuştur. Ayrıca, bu kategorilerin analizi sonucunda ortaya çıkan frekans değerleri literatüre dayanılarak yorumlanmıştır.

Dördüncü ve son bölümde ise; söz konusu hikâyelerin izleyici/okuyucular üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak amacıyla paylaşımlara yapılan yorumlar tek tek Instagramdan çekildikten sonra kategorize edilip, kodlandıktan sonra frekans değerleri ortaya çıkarılmıştır. Analiz sonuçları daha sonra literatüre dayalı olarak yorumlanmış ve hikâyelerin yarattığı etki feminist bağlamda değerlendirilmiştir. Burada özetlemeye çalıştığımız analizimizin bölümleri aşağıda elde edilen bulgular ve değerlendirmelerle birlikte yer almaktadır.

3.5.1. Onlyherstory Instagram Sayfasının Betimsel Analizi

Onlyherstory kurucuları, web sitelerinde¹⁸ kendilerini “Türkiye’deki sıradan kadınların hayatını belgeleyen bir sözlü tarih projesi olarak tanıtmaktadırlar. Kendi sözcükleriyle;

“Bir “çevrimiçi bellek arşivi” yaratmayı amaçlayan projenin bellek sütunlarını etnisite, din veya yöre gözetmeksizin Türkiye’deki kadın deneyimini anlatan hikâyeler oluşturmaktadır. Türkiye’de 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan sosyo-ekonomik ve politik gelişmeler, bu dünyadan çoktan göçmüş gitmiş veya hayatının ileri dönemlerinde olan kadınların hikâyelerinde yankılanır. Onlyherstory kadınları göç, aile içi şiddet, sessiz

¹⁸ (<https://onlyherstory.com/onlyherstory-projesi.html#stories>)

emek ve ekonomik özgürlük, evlilik ve annelik ile fiziksel ve zihinsel sağlık gibi her daim var olan sorunlara ışık tutmaktadır”.

Bu hesapta, aile üyeleri tarafından gönderilen hikâyeler; Dan David Genç Araştırmacılar ödülüne lâayık görülen Tarih akademisyeni Dr. Duygu Atlas, kültür, müzik ve edebiyat yazarı ve çevirmeni olan Derya Atlas ve profesyonel bir fotoğrafçı, yazar, arkeolog ve dijital içerik üreticisi olan Mesut Alp'ten oluşan editörler tarafından yürütölen titiz bir editoryal sürecin ardından birinci ağızdan edebileştirilerek yayınlanmaktadır.

Kendi resmî web sitelerinde açıkladıkları bilgilere göre hikâyelerin yayınlanmadan önce geçirdikleri bu editoryal süreç;

- Anlatım
- İnceleme
- Düzenleme
- Onay ve Yayın

olmak üzere 4 aşamadan oluşmaktadır.

Birinci aşama olan anlatım sürecinde; hikâyesi anlatılan kadının fotoğrafları ve onunla ilgili hatırlanan bilinen şeyler;

- Nerede doğmuş?
- Nasıl büyümüş?
- Hayatındaki önemli figürler kimdi?
- Hayatına damga vuran anlar nelerdi?
- Nasıl öldü/şu anda nasıl yaşıyor?

gibi sorulara cevap verecek şekilde, Onlyherstory email adresi veya Instagram sayfası üzerinden genellikle kızı/oğlu ya da torunu gibi bir aile üyesi tarafından gönderilmektedir.

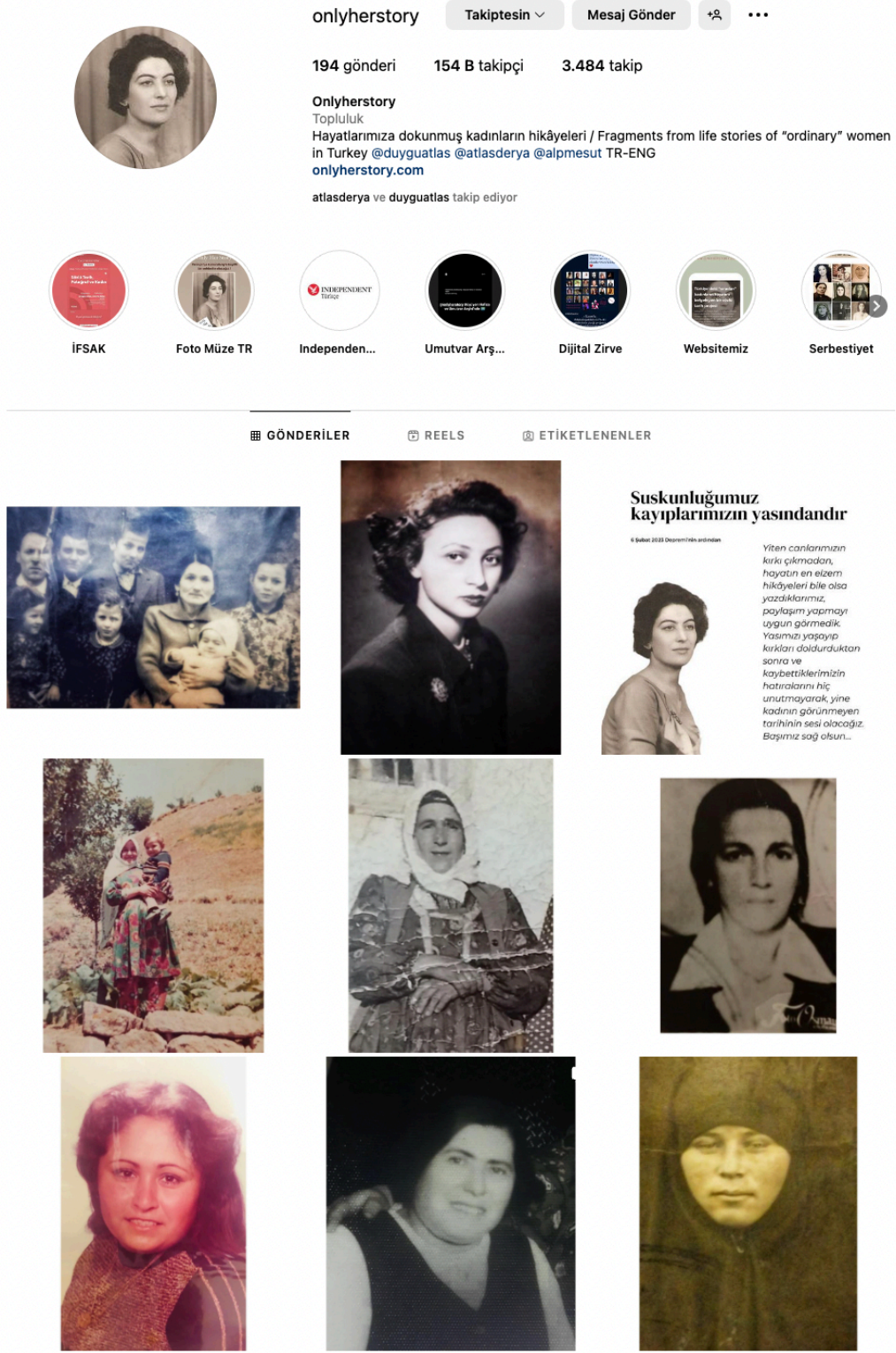
İkinci aşama olan inceleme sürecinde ise; editörlerin oybirliğiyle yayınlanmasına karar verdiği hikâye yayın listesine alınmaktadır. Hikâyenin seçim sürecinde, farklı etnisite veya kültüre sahip kadınların ana akım tarih veya medyada yer bulmayan hikâyelerine öncelik verilmektedir.

Bir sonraki aşama olan düzenleme sürecinde; hikâyeyi zenginleştirmek ve detaylandırmak adına, bazı konularda (örneğin, tarihler) göndericiden daha fazla bilgi veya fotoğraf istenebilmektedir. Yeterli bilgi elde edildikten sonra, hikâyeler titiz bir şekilde düzenlenmekte ve birinci ağızdan ebedileştirilerek yayına hazırlanmaktadır.

Son aşama olan onay ve yayın aşamasında ise; hikâyenin son versiyonu göndericinin onayına sunulmakta ve gönderici tarafından onay alındıktan sonra yayınlanmaktadır. Göndericinin rızası olmayan hiçbir şey yayınlanmamaktadır. Onayın ardından hikâye, İngilizce ve gönderici dilerse kendi ana diline (Kürtçe, Ermenice gibi) çevrilir ve projenin web sitesinde ve Instagram sayfasında yayınlanmaktadır. Dolayısıyla, Türkçe, İngilizce ve bazen de ek olarak Kürtçe, Zazaca veya Ermenice yayınlanan bu hikâyeler Türkiye’deki sıradan kadınların hayatlarını belgelemektedir.

Onlyherstory Instagram sayfasının dizaynına yakından baktığımızda öncelikle “Hayatlarımıza dokunmuş kadınların hikâyeleri / Fragments from life stories of “ordinary” women in Turkey” şeklinde sayfayı tanıttıklarını görmekteyiz. Sabitlenen hikâyelerde editörlerin yaptığı söyleşileri, sayfa hakkında yapılan haber veya paylaşımlar bulunmaktadır.

Gönderilerde ise, altında hikâye metni olan her hikâyeye ait fotoğraflar, fotoğrafların devamında sığmamış ise hikâyenin devamı ve arkasından da hikâyenin İngilizce veya varsa sahip olduğu etnik dile ait tercümesini görmekteyiz. Aşağıdaki ekran resminde, Instagram sayfasının görünümü ve her hikâyeye ait paylaşılan ilk fotoğraflar yer almaktadır.

Görsel 2: Onlyherstory Instagram sayfasının görünümü (06.06.2023)

Bu fotoğraflara baktığımızda genel olarak; hikâyelerin coğrafi, kültürel ve etnik çeşitliliğine paralel bir şekilde çeşitlendiğini görmekteyiz. Kültürel izler taşıyan bu fotoğraflar ilk bakışta bize hikâye hakkında da önemli ipuçları vermektedir. Örneğin

eğitim almış ve daha sonra da meslek hayatına katılmış kadınların saçlarının açık olduğunu ve daha modern kıyafetler giyildiğini, ama hiç oku(ya)mamış, eğitim veya hizmet sektörüne dahil olmamış kadınların başlarının Anadolu'ya özgü geleneksel veya dini örtüler ile kapalı olduğunu ve yöresel/etnik kıyafetler giyildiğini görebilmekteyiz.

Ayrıca, okuyucuların yaptığı yorumlara da yansıdağı gibi gözlerdeki hüzün veya yüzdeki tebessüm de çoğu zaman hikâyenin ne kadar hüzünlü olduğunu veya bir yerde kahramanın mutluluğu yakalayıp yakalamadığının nsezisini vermektedir. Bazen de hikâyeyi okuduktan sonra makus talihin yüzdeki çizgilere nasıl işlediğini ve fotoğrafların hzn artırdığını görebilmekteyiz.

Görsel 3: Onlyherstory instagram sayfasından kadın portreleri

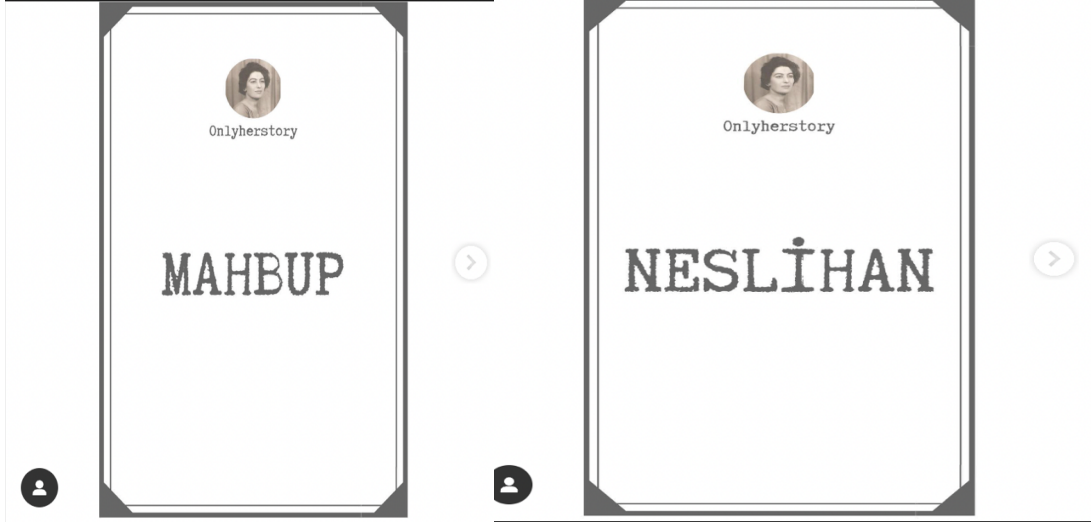
Her gönderide fotoğraflar tarihsel bir sıralamayla paylaşılmaktadır. Yani; her hikâyede birinci resim olarak hikâyesi anlatılan kadının en genç fotoğrafı, ardından varsa eşiyle fotoğrafı ve sonra çocuklarıyla aile fotoğrafları ve sonda en güncel ve en

yakın yaşlılık fotoğrafları bulunmaktadır. Bazen de fotoğraflara ek olarak video ya da ses kaydı yer almaktadır. Örneğin; 14.08.2022 tarihli Sevim'in hikâyesindeki fotoğrafların sıralaması aşağıdaki gibidir:

Görsel 4: 14.08.2022 tarihli Sevim'in hikâyesine ait fotoğraflar

Nadiren de olsa, fotoğrafı olmayan hikâyeler de bulunmaktadır. Bu hikâyelerde sadece isim ve onlyherstory ikonu bulunan bir görsel kullanılmıştır. Bu noktada, bir tek fotoğrafı bile olmayan kadınlar, ataerkil düzenin bir sonucu olarak hayat deneyiminde kendine yer bulamamış bu kadınların yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Aile tarihinin “baba” üzerinden devam etmesi ve kadının sadece ev/tarla işleri, çocuk doğurma/bakma gibi sessiz emeğinin kendine yer bulduğu ve karşı karşıya kaldığı ezilme ve yok sayılmanın bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, yorumlarda sıklıkla karşımıza çıkan “yazık, bir fotoğrafı bile olmamış”, “kadının adı yok” gibi yorumlarda bu konuda takipçilerde farkındalık yarattığını ve feminist bilinci tetiklediğini görmekteyiz.

Görsel 5: Fotoğrafi olmayan hikâyelerin görsel örnekleri

Hikâye metinlerine baktığımızda ise; her hikâye öncelikle hikâyesi anlatılan kadının ismi ve isminin anlamı ile başlamaktadır. Örneğin; Sediye: Gönül ferahlığı, sevinç. Bu hikâyelerin imza bir özelliği olan bu giriş, özellikle hikâye ile paralel ya da ters bir şekilde ilişkilendirilmiştir.

Örneğin; 16 Ekim 2022 tarihli Adile (Adile: adaletli olan) isimli kadının hikâyesine baktığımızda aslında hayatın ona hiç adaletli davranmadığını, hikâye boyunca birçok haksızlığa ve eşitsizliğe maruz kaldığını görmekteyiz. Başka bir örnek daha verecek olursak 26 Aralık 2020 tarihli Sosun'un (Sosun: Kır çiçeği) hikâyesine baktığımızda, hikâyenin sonunda Sosun'un Nisan ayında ölümünü yazar ismiyle bağdaştırarak; *"2019'da Nisan'la gelince bahar, bu sefer açmadı Sosun'un yaprakları. Küçüklüğümde beri ağdını yaktığım köyümde, Arıx'ında yatıyorum şimdi anamın yanında. Üzerimizde açan kır çiçeklerinin koynunda."* şeklinde edebi bir tasvirini yapmıştır.

onlyherstory Sosun: Kır çiçeği

1933 yılında Sivas/İmranlı'nın Arık (Arix) Köyü'nde doğdum. Sadece doğum yılım yazardı kimliğimde. Bir yıl içinde bir gün, ne önemi vardı? Mezopotamya'dan göçmüş bir sülaleden geldik, Ahmet Yesevi'nin öğrencisi Şêx Ahmet Dede'nin soyundan. 7 kardeşlik biz, birbirini çok seven. Bu dünyadan birer birer göçene dek de hiç ayrılmadık birbirimizden. 1939 Erzincan Depremi küçüklüğüme dair yüreğime kazınıp aklımdan hiç çıkmamış hatıradır. Deprem vurup geçtikten sonra vefat edenleri onar onar gömdüklerini hatırlarım. Depremden sonra öyle bir kıtlık yaşandı ki herkes arıcılık yapan babamın ballarıyla ayakta kaldı. Bir ağıt yakıldı sonra, dizeleri benimle beraber yaşlandı. 12'ime geldiğimde evlendirdiler beni. Düşün akşamı hava kararınca "annem merak eder, ben eve gideyim" deyince eşim "evlendik artık" dedi. O zaman anladım bir daha evime gidemeyeceğimi. Evlendikten sonra Ankara'ya göç ettik. İlk evladımı 18 yaşında doğurdum. 3 oğlumdan 2'si yaşadı. Kızımızın doğum haberini oğlum eşime "Süt gibi bir kız kardeşim oldu" diyerek verdi. Hep bir kız evlat isteyen eşim de 7 kurban kesti onun sevinciyle. İlk başlarda hep şiddet görüyordum. Fakirlik de çoktu. Kamyon şoförü eşim bir gitti mi aylarca gelmezdi. O yokluğun içinde gelen gidene de yetmeye çalışırdım. Çünkü memleketten kimin büyük şehirde, Ankara'da işi varsa bize gelirdi. Eşimin en küçük kardeşini de, annesi bırakıp gidince, ben emzirdim, büyüttüm. O yüzden beni anne bildi hep. Bir de anacığım vardı. 100 yaşında vefatına kadar ona da ben baktım. O hayatın içinde bir de bir kır çiçeği vardı, ismi Sosun. Sessiz, kimseleri incitmeyen... Bahçemde tavuklarım, ördeklerim, köpeklerim vardı. O tavuklardan, ördeklerden topladığım yumurtalarla besledim hep torunlarımı. O canımın canı torunlarımdan biri 2013'te vefat edince yüreğim soldu. Kanser oldum. Kızım bana çocuğuna bakar gibi baktı, hiç üzmeden, üstüme titreyerek. Çok ağrım olmasına rağmen onu üzmemek için bir ah bile demedim. 2019'da Nisan'la gelince bahar, bu sefer açmadı Sosun'un yaprakları. Küçüklüğümde beri ağıdını yaktığım köyümde, Arix'imda yatıyorum şimdi anamın yanında. Üzerimizde açan kır çiçeklerinin koynunda...

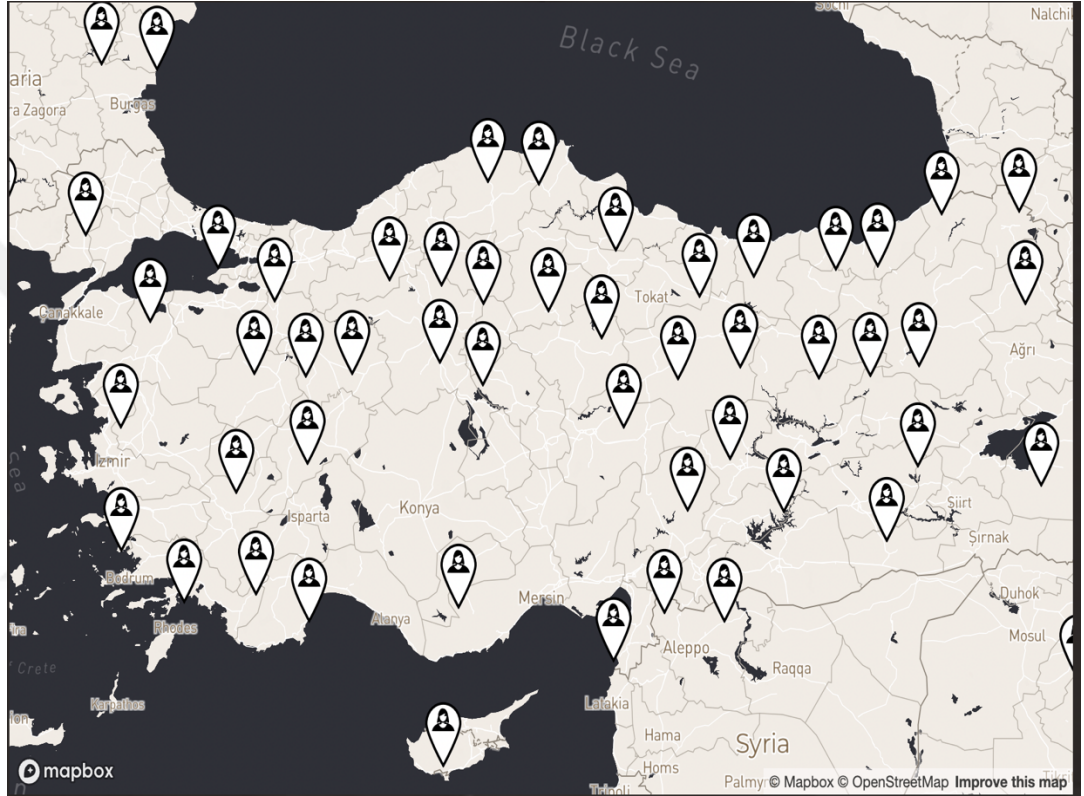
Sosun: Wild flower

I was born in the Village of Arık (Arix), located in Sivas/İmranlı, in 1933. My ID only showed the year of my birth. An obscure day in a year my birthday was, what did it matter? As the descendants of Sheikh Ahmet Dede, who was a student of the renowned Sufi Ahmet Yesevi, we came from a family who had immigrated from Mesopotamia. We were seven brothers and sisters, who loved one another very much. Until death came between us, we never separated from one another. The 1939 Erzincan Earthquake is a memory from my childhood that was engraved in my mind and heart. I remember people being buried by the tens after the earthquake. In the ensuing famine, people survived consuming the honey that my beekeeper father had produced. A lament was made over the earthquake, the verses of which grew old with me.

Görsel 6: 26.12.2020 tarihli Sosun'un hikâyesine ait görsel

İsim ve anlamını verdikten sonra yazar, öncelikle kadının doğum tarihi ve doğum yerini belirtmektedir. İncelenen tüm hikâyelere bakıldığında hikâyesi yazılan kadınlar Edirne'den Van'a, Trabzon'dan Hatay'a, Türkiye'nin dört bir yanından yer almaktadır. Coğrafi çeşitliliğe sahip olan bu hikâyelerin etnik ve kültürel olarak da Türk, Kürt, Zaza, Laz ve Makedon, Bulgar ya da Kırım göçmenleri gibi son derece kapsamlı olduğu söylenebilmektedir. Web sitesinde "Nerede yaşadılar" başlığı altında

bu hikâyelerin coğrafi dağılımını görebilmekteyiz. Bu çoktan göçmüş veya ömrünün son demlerinde olan kadınların hikâyeleriyle birlikte, Türkiye’de 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan sosyo-ekonomik ve politik gelişmeler de edebi bir dille aktarılmaktadır. Dolayısıyla, bu hikâyelerde sadece coğrafi olarak değil sonraki bölümlerde incelediğimiz gibi kapsayıcı ve geniş bir tematik dağılım da görülmektedir.

Görsel 7: Onlyherstory sayfasındaki hikâyelerin coğrafi dağılımını gösteren “Nerede Yaşadılar” isimli harita

Ayrıca, sayfadaki tüm hikâyeler kadın kahramanın kendi ağzından, 1.tekil şahıs olarak anlatılmaktadır. Bu noktada hikâyelerin kadının kendi anlatımıyla verilmesi, aslında hayatları boyu görülmeyen, duyulmayan, ezilmiş ve baskılanmış bu kadınların “sesi olmak” amacını vurgulamaktadır. Bu kadınlar belki de ilk kez kendi hikâyelerini anlatmakta ve onlyherstory bu sese aracılık etmektedir.

Hikâye metinlerine baktığımızda, her hikâye öncelikle kısa bir kendini ve ailesini tanıtmaya başlanmaktadır. Ortalama 250-300 kelime civarında olan bu hikâye

metinleri sade ve öz bir şekilde hayat hikâyelerinin dönüm noktalarını içermektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi metinler genel olarak kadının hayatına damga vuran figürleri ve anları, nasıl büyüdüğünü ve nasıl öldüğünü ya da yaşıyorsa şu anki hayatını anlatmaktadır.

onlyherstory Handan: Şen, neşeli, güler yüzlü
1955'te Ankara'da doğdum. Altın sarısı saçlarım vardı, çimen yeşili gözlerim. Ben Handan, anne ve babamı çok erken yaşta kaybettim. Annem bir trafik kazasında hayatını kaybetti. 16 yaşındaydım. Babam da felç geçirip bu dünyadan göçtüğünde gencecik bir adamdı. Hayat halbuki onlara ne çok yakıştırdı... Bir ortak komşumuzun bizi tanıştırdığı, gelecekte eşim olacak insana işte o zamanlar âşık oldum. Kim bilir belki de kayıpların gölgesinde çaresizce sevgi arıyordum. Evlendik. Belirli bir işi yoktu, ekmeğinin peşinde şehir şehir geziyordu. Ben de onun peşinde... Dört yavrumuz oldu. En büyüklerine annemin adını verdim. Anneme olan hasretim, kızım gibi serpilir büyüdü günden güne. Evin geçimine katkıda bulunmak için evlere temizliğe gidiyordum. Ne kadar silsem de hayatın camından bir türlü çıkmıyordu yoksulluğun izi. Bir gün eşim "Hadi seninle bir yürüyüşe çıkalım" deyip aldı götürdü beni. Otobüs garına geldik, şaşkındım. Bana döndü, "Seni artık istemiyorum" dedi, Ankara otobüsüne bindirdi beni. Meğerse aylardır en yakın arkadaşım da olan komşuyla berabermiş. Çocuklarımın hasretine dayanamazdım, gerisin geri döndüm, karnımdaki bebeğimle. Ama artık bir kumam vardı. Çocuklarımla bir odada yatar, onların içerden gelen seslerini dinler, ağlardım. En büyük çocuğum, ki daha 8-9 yaşlarındaydı, "Ağlama n'olur anne," der, beni avutmaya çalışırdı. Ne iş bulsam yapıyor, para biriktiriyordum. Evi terk ettim sonunda bir gün. Bir ev tuttum, çocuklarımı yanıma aldım. Ama eşim her seferinde gelip onları benden alıp götürdü. Tek başıma gücüm yetmedi, tükendi. Ben tükendim. Sefalet içinde sokaklara düştüm. Aklımı kaybettim. Güçsüzler Yurdu'nda geçti ondan sonra senelerim. Büyüdüklerinde yavrularım gelip beni buldular, sahip çıktılar. Ama artık çok geçti. Yatalak kalmıştım. Konuşmuyor, bir şey yiyip içmiyordum. Sadece ölmeden birkaç gün önce Edip Akbayram'ın "Aldırma Gönül" şarkısına eşlik etmişim mırıldanarak. Yavrularımın yanında bu dünyadan göçtüğümde 43 yaşındaydım. 43 yaş yürüdüğüm bir yoldu hayat. Mümkün olsaydı da tersine aksaydı hayatın taşları dert yolu, söyleyin, mutluluk bana da çok yakışmaz mıydı?

44h

Görsel 8: 31 Temmuz 2022 tarihli Handan'ın hikâyesi

Çalışmamızın bir sonraki alt bölümünde burada genel hatlarıyla görsel ve dilsel betimsel analizini yapmaya çalıştığımız Onlyherstory Instagram sayfasında seçtiğimiz hikâyelerin geçtiği tarihleri analiz ederek ortaya çıkardığımız kuşak haritasını ve bu kuşakların feminist dalgalar ile olan ilişkisini yorumlamaktayız.

3.5.2. Hikâyelerin Kuşak Analizi ve Feminist Dalgalar ile İlişkisi

Hikâyelerin tematik analizine geçmeden önce hikâyeleri oluşturan temaları daha iyi anlamlandırmak amacıyla örneklemimizi oluşturan bu hikâyelerin geçtiği dönem ve koşulları ve o döneme ait kuşağın özelliklerinden bahsetmek yararlı olacaktır. Hikâyelerini analiz ettiğimiz 1900'lü yıllarda yaşayan bu kadınların doğum tarihleri 1906 ile 1986 tarihleri arasında değişmektedir. Örneklemimizde en erken doğumlu kadın 1906 Artvin doğumlu Hacer ve en geç tarihli (yaşça en genç olan) kadın ise 1986 Trabzon doğumlu Fatma'dır.

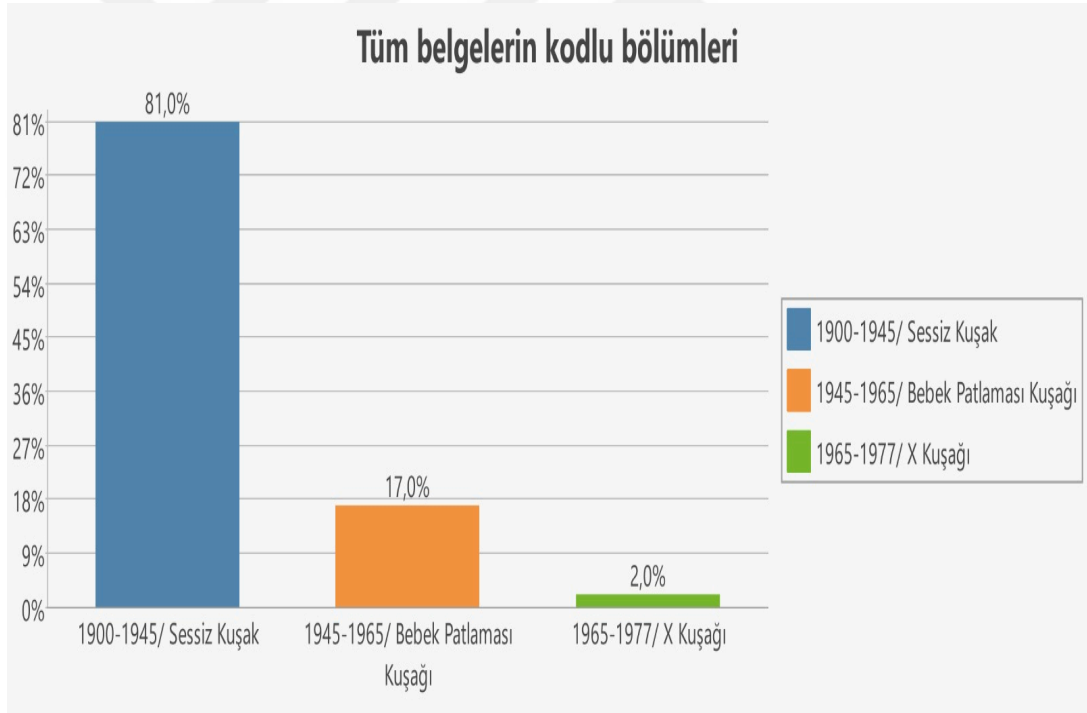
Örneklemimizde yer alan hikâyeleri Alman Sosyolog Karl Mannheim'ın 1928 yılında ileri sürdüğü "kuşak teorisi" doğrultusunda incelemekteyiz. İkinci bölümde ele aldığımız Mannheim'ın kuşak teorisini hatırlayacak olursak; "doğum yılları itibarıyla benzer politik, ekonomik ve sosyal olayları yaşayan, eşsiz değer yargıları ve inanç sistemlerini bünyelerinde geliştiren, birbirine benzer kişilik özellikleri gösteren bireylerden oluşan bir topluluğu" ifade etmektedir. Kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmayan kuşakları ancak aynı zaman aralıklarında doğmuş, benzer değer yargılarını, davranış ve yaşam biçimlerini paylaşan, belli bir dönem olay ve eğilimleri ile şekillenmiş, aynı düşünce ve eylemlere sahip kişiler topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Arslan & Staub, 2015).

Bu doğrultuda kuşak denildiğinde belli yıl aralıklarında doğmuş kişilerden ziyade ortak paylaşımları olan kişiler topluluğu kastedilmektedir. Dolayısıyla ülkeden ülkeye kuşak özellikleri değişmektedir. Batı ülkelerinde gösterilen farklı yıl ve olay aralıkları Türkiye için değişmektedir. Bu nedenle Türkiye'de yapılan kuşaklararası ayırım 1900-1945 arası için Sessiz Kuşağı; 1946-1964 arası için Bebek Patlaması Kuşağını (Baby Boomers); 1965-1979 arası için X kuşağını; 1980-1999 arası için Y kuşağını ifade ederken, 2000 ve sonrasını da Z kuşağı olarak isimlendirmektedirler (Ardıç & Altun, 2017; Arslan & Staub, 2015). Bu kuşaklararası ayırma göre örneklemimizi incelediğimizde her kuşağa ait frekans değerleri aşağıdaki gibidir.

	1900-1945/ Sessiz Kuşak	1945-1965/ Bebek Patlaması Kuşağı	1965-1977/ X Kuşağı	TOPLAM
Frekans (f)	81	17	2	100

Tablo 3: Örnekleme ait kuşak analizinin frekans değeri tablosu

Görüldüğü gibi 100 hikâyeden 81'i 1900-1945 arası doğmuş sessiz kuşağa, 17'si 1945-1965 arası doğmuş bebek patlaması kuşağına ve sadece 2 hikâye 1965-1977 arası doğan X kuşağına aittir. Aşağıdaki tabloda bu frekans değerleri yüzde olarak sütun grafiğinde gösterilmektedir.

Grafik 1: Örnekleme ait kuşak analizinin sütun grafiği

Dolayısıyla, örneklemindeki hikâyelerin büyük bir çoğunluğu %81 oranla 1900-1945 arası doğmuş sessiz kuşağın yaşadığı döneme ve özelliklerine baktığımızda söz konusu 45 yıllık zaman diliminde çok önemli ve farklı olaylar yaşadıklarını

görmekteyiz. Genel olarak geleneksel veya sessiz kuşak olarak adlandırılan bu kuşak yaşanan olaylar doğrultusunda; Büyük Değişim Kuşağı, I. Savaş Kuşağı, Ümit Kuşağı, Buhran Kuşağı ve II. Savaş Kuşağı olarak ifade edilen dönemlere ayrılmaktadır. Büyük Değişim Kuşağı, 20.yy 'ın başından itibaren 1. Dünya savaşına kadar olan 1900-1914 yıllarını kapsarken, 1. Dünya savaşına denk gelen 1914-1918 yılları arası ise I. Savaş Kuşağı'nı kapsamaktadır. 1. Dünya Savaşı Avrupa dahil Türkiye'yi ve birçok ülkeyi derinden etkilemiştir.

Savaş sonrası dönemi oluşturan 1918-1929 yılları arasındaki dönem ise Ümit kuşağı olarak adlandırılmaktadır. Türkiye açısından bu kuşağın 1923-1929 yılları arasındaki bölümü, Cumhuriyet kuşağına karşılık gelmektedir. Osmanlı imparatorluğun çöküşünün yaşandığı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu bu dönemde yaşayan vatandaşlar bu yeni düzenin etkilediği sosyolojik süreçlere tanık olmuş, ve zor koşullarda yeni bir sistem inşa etmeye çalışırken hem zaferin hazzını hem de Osmanlı'dan kalan hesapları kapatmanın ağır bir sorumluluğunu hisseden bir kuşak olmuştur.

Bir ülkenin yeniden inşasına tanıklık eden bu kuşak her şeye rağmen gün be gün her alanda yaşanan gelişme ve eğitim ile bilinçlenmenin artmasıyla bu durumdan da gurur duyan bir kuşak olmuştur. Ancak, savaş yıllarının olumsuz etkileri Türkiye'nin 1929 yılındaki nüfus, gelir ve eğitim göstergelerinin oldukça yetersiz olduğunu göstermektedir. 1929-1939 arası dönemde doğanlar için ise son derece gelecek kaygısı duyan Buhran Kuşağı denilmektedir. Tüm dünyada ekonomik bir buhranın görüldüğü, işsizliğin yayıldığı bu dönemi ikinci dünya savaşı takip etmiş ve böylece 1939-1945 yılları arası II. Savaş Kuşağı adını almıştır (Ayhün, 2013 s.97-98).

Görüldüğü gibi 1. ve 2. Dünya savaşları ve ekonomik buhran gibi çok önemli dönüm noktalarının yaşandığı 1900-1945 yılları arası doğan sessiz kuşak ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan birçok zorlukla baş etmek zorunda kalmış ve hem eğitim hem sağlık hem de ekonomik olarak günümüze oranla düşük ve yetersiz yaşam standartlarına maruz kalmışlardır. Dolayısıyla, içinde buldukları şartlar bu kuşağa bazı karakteristik özellikler kazandırmıştır. Sessiz kuşak olarak adlandırılmasının da

altında yatan geleneğe bağılılıkları ve toplumsal olaylara karşı sessiz kalmaları bu kuşağın en öne çıkan özelliklerinden biridir.

İki dünya savaşı nedeniyle en başta hayatta kalma mücadelesi veren bu kuşak var olmak için mevcudun korunmasına önem vermiş ve bu nedenle kurallara uyan ve köklü değişikliklere sıcak bakmayan gelenekçi bir tutum sergilemektedirler. Uyumlu ve sadık bireylerden oluşan bu kuşak zor hayat koşullarından dolayı elindeki ile yetinmeyi bilen, otoriteye karşı saygılı ve kadercı ama öte yandan da daha iyi bir gelecek için başarma azmi ile dolu olarak bilinmektedir. Kıtık ve büyük yıkımların etkisiyle ortaya çıkan işsizlik ve ekonomik sıkıntılar içerisinde büyüyen bu kuşak tasarruf ederek sade bir hayat sürmeye çalışmıştır. (Ardıç & Altun, 2017 s.13-14)

Örnekleminin ezici çoğunluğunu (%81) oluşturan sessiz kuşak kadın hikâyelerinden sonra %17 oranıyla Bebek Patlaması Kuşağı gelmektedir. 1945-1965 arası doğan ve Sessiz Kuşağın çocukları olan bu kuşağa Bebek Patlaması Kuşağı denmesinin nedeni doğum oranlarının hızlı artışıdır. Bu kuşaktan kısaca bahsetmek gerekirse, refahın ve bolluğun özlemini taşıyan bu kuşak çalışkan, disiplinli, özverili, idealist, başarı odaklı ve rekabetçi gibi özellikleri ile öne çıkan bir kuşaktır. Televizyon ile büyüyen bu kuşak yüz yüze ve geleneksel iletişime yatkın olup, en önemlisi de soğuk savaş döneminin çocukları olarak doğu-batı zıtlığına içine doğan ve büyüyen 68 kuşağını yaratmıştır. Ekonomik büyüme ve refah dönemine denk gelen, daha iyi eğitim standartlarına kavuşan, Sessiz kuşaktaki ebeveynleri kadar sıkıntı çekmemiş olan Bebek Patlaması Kuşağı çeşitli sivil hareketlere ve kadın özgürlüğü mücadelesine de önderlik ederek değişime katkıda bulunmuş bir kuşaktır. Ayrıca, Türkiye'den Almanya'ya yoğun göçlerin yapıldığı dönemler de bu kuşağa denk gelmektedir (Ardıç & Altun, 2017).

Örnekleminizde yer alan sadece 2 hikâyeye 1965-1977 arası döneme denk gelen Türkiye için "Geçiş Dönemi Çocukları" olarak da tanımlanan X kuşağına aittir. Bu kuşak kanaatkâr, toplumcu, sadık ve idealist bir kuşak olarak değişen dünya dinamiklerine olabildiğince maruz kalmış ve bilgisayar gibi bir teknolojiyle ileri yaşlarda tanışmış olmalarına rağmen hayatlarına dâhil etmeyi başarmış olan bir kuşaktır.

Çalışmamızda analiz ettiğimiz hikâyelerin büyük bir çoğunluğu 1900-1945 arası yaşamış Sessiz kuşağa aittir. 1900-1945 arası tarihlere baktığımızda, 1900'lerden 1920'lere kadar Osmanlı'nın yenileşme hareketlerine başladığı 2. Meşrutiyet dönemi ve 1920-1929 arası Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Kemalist reformlar sayesinde modernleşme çalışmalarının hız kazandığı geç Osmanlı-erken Cumhuriyet dönemine denk geldiğini görmekteyiz.

Türkiye'de birinci feminist dalga'nın görüldüğü bu tarihlere baktığımızda özellikle çok az sayıdaki kadın örgütlerinin içerisinde olan Türk Kadınlar Birliği (TKB)'nin kadınların eğitim, çalışma, oy kullanma ve seçilme hakkı gibi medeni ve siyasi hakları mücadelesi etrafında geliştiğini söyleyebilmekteyiz. Geç Osmanlı döneminde ortaya çıkan savaşlar nedeniyle kadınlar ekonomiye katılmaya başlamış olsalar bile ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra kadın haklarının önem kazanmaya başladığı görülmektedir. İlk kez kadınlara eğitim hakkının yanı sıra boşanma, velayet hakkı, mallarda tasarruf hakkı tanınarak kadın ve erkeğin eşit konuma getirildiği görülmektedir (Aydın, 2015, s.86-88).

1935'te TKB'nin kapatılmasıyla birlikte ise 1975'te İlerici Kadınlar Derneği (İKD) açılana kadar kadın hareketlerinin uzun bir durgunluk dönemine girdiği belirtilmektedir. Dolayısıyla, Cumhuriyetin ilk kurulduğu yıllarda Mustafa Kemal'in yaptığı reformlar dışında 1980'lere kadar kadınların hak mücadelesi, dayanışma ya da bilinçlenme gösterebileceği koşullar ortaya çıkmamıştır. Tüm dünyada 1960'lı yıllarda ikinci dalga feminizm yayılmaya başlasa da Türkiye'de gecikmeli olarak 1980'lerin başından itibaren farklı sosyal ve siyasal gruplar içerisinde gelen kadın hakları savunucuları kadınların ortak sorunları etrafında bir araya gelmeyi başarmış ve örgütler kurarak dayanışma içerisinde hareket etmişlerdir (Diner & Toktaş, 2010, s.46-47; Kara, 2006, s.20-22; Tekeli, 2006, s.195-196).

Dolayısıyla, bizim hikâyelerimizin ağırlıklı olarak (%81) örneklemini oluşturan Sessiz Kuşak sadece kısa bir dönemine denk gelen birinci dalga feminizmle birlikte ortaya çıkan devlet eliyle yapılmış reformlara tanık olmaktadır. İki dünya savaşı, ekonomik buhran, bir devletin yıkılıp yeni bir devletin kurulması gibi zor koşullara tanıklık eden bu kuşak ne yazık ki kadın hakları bağlamında harekete geçecek koşullara

sahip olamamış hayatta kalmak ve geçimini sağlayabilmek gibi yaşamsal sorunlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. İkinci sırada gelen az sayıda dahi olsa (%17) Bebek Patlaması Kuşağı ebeveynlerine göre bir nebze daha refaha kavuşmuş olsa da bu dönemde de henüz kadın dayanışması veya bilinçlenmesi için yeterli koşulların oluşmadığını ve Bebek Patlaması ve X kuşağını da kapsayan suskunluk döneminin devam ettiğini görmekteyiz.

3.5.3. Hikâyelerin Tematik İçerik Analizi ve Sonuçların Feminist Dalgalar Işığında Değerlendirilmesi

Bu bölümde, onlyherstory sayfasında Ekim 2020 tarihi itibarıyla paylaşılmış 194 gönderi içerisinde en çok yorum, beğeni ve etkileşim aldığı belirlenen 100 hikâyenin türü ve tematik dağılımı incelenmektedir.

Bu hikâyeler içerisinde; **en çok beğeni alan** hikâyenin 09.01.2022 tarihinde yayınlanan **Sabiha**'ya ait hikâye olduğunu görmekteyiz. Bu hikâye **13.973 beğeni** alırken, hikâyeye 515 adet yorum yapılmıştır. Hikâye tür olarak bir 'iyileşme' hikâyesi olup, çocuk gelin, direnme ve ev içi emek temalarını içermektedir.

Örnekleme dahil edilen hikâyeler arasında **en çok yorum alan** hikâye ise 15.09.2020 tarihinde yayınlanan **Pembe**'ye ait hikâyedir. 7.875 beğeni ve **588 yorum** alan bu hikâye tür olarak bir 'anma' hikâyesi olup, çocuk gelin, şiddet, mücadele ve ev içi emek temalarını içermektedir.

3.5.3.1. Hikâyelerin Türüne Göre İncelenmesi

Araştırmamızın literatür taraması olan ilk bölümünde belirttiğimiz üzere; Lambert (2020)'in Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzunda belirttiği kişisel dijital hikâye türlerine göre yaptığımız kategorizasyonda onlyherstory hikâyeleri;

- Başarı (Hedeflerin elde edildiği veya hayatındaki dönüm noktalarının başarı ile atlatıldığı hikâyeler)
- İyileşme (Bir yaşam zorluğunun üstesinden geldiği hikâyeler)

- Anma (Ölmüş birinin yad edildiği, acı/tatlı hatıralarından bahsedilen hikâyeler)
- Aşk (Aşk ilişkisi olan mutlu birlikteliklerin anlatıldığı hikâyeler)

olmak üzere dört kategoride yoğunlaşmaktadır.

Seçilen 100 hikâyenin bu 4 türe göre dağılımının frekans değeri ve sütun grafiği ile gösterimi aşağıdaki gibidir:

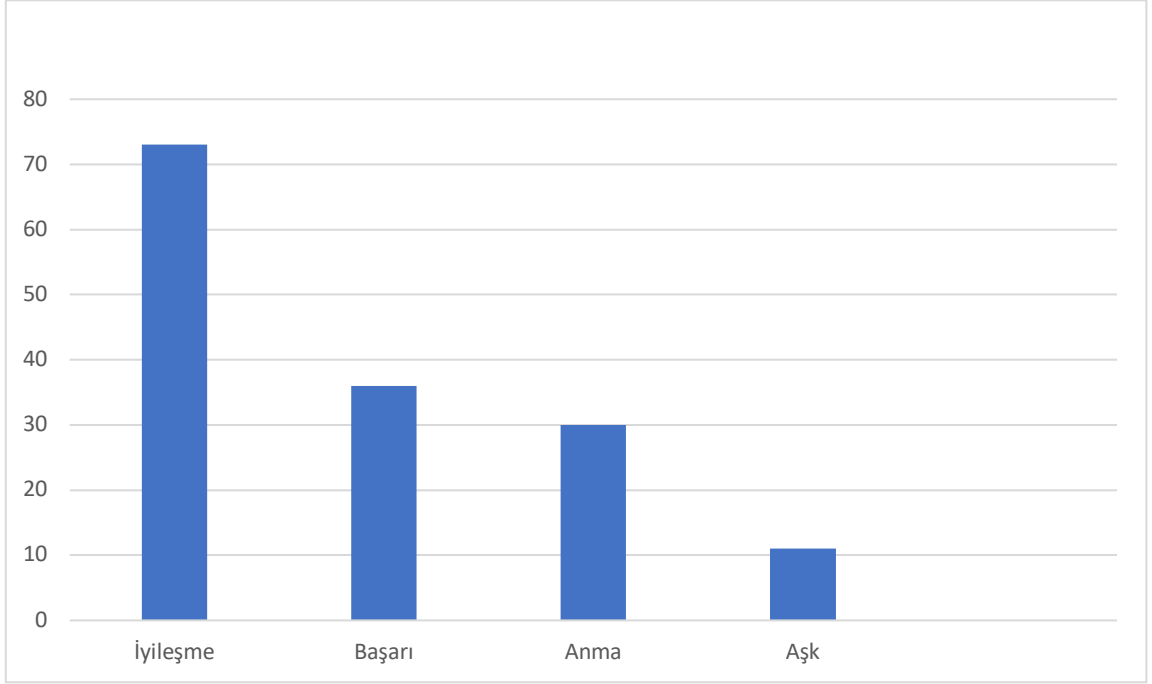
Hikâyelerin Türlerine Göre Dağılımı	
<u>Hikâye Türü</u>	<u>(Frekans)</u>
İyileşme	73
Başarı	36
Anma	30
Aşk	11

Tablo 4: Hikâyelerin türlerine göre dağılımı frekans değeri tablosu

Seçilen 100 hikâyenin türüne göre kategorizasyonun yapıldığı bu incelemede; bir yaşam zorluğunun üstesinden gelindiği 73 ‘iyileşme’, hedeflerin elde edildiği veya hayatındaki dönüm noktalarının başarı ile atlatıldığı 36 ‘başarı’, ölmüş birinin yad edildiği, acı/tatlı hatıralarından bahsedilen 30 ‘anma’ ve aşk ilişkisi olan mutlu birlikteliklerin anlatıldığı 11 ‘aşk’ hikâyesinin yer aldığı görülmektedir.

Bu incelemenin sonucunda, hikâyelerin büyük bir çoğunluğunda güçlü ve mücadeleci kadınların içinde bulunduğu zor koşulların üstesinden geldiğini ve yaşadığı koşullarda iyileşme sağladığını, her üç hikâyenin birinde ise bu kadınların hedefine

ulaşarak başarı gösterdiğini ancak neredeyse bir o kadarının da maalesef sadece acılar ve zorluklarla dolu hayatının yad edildiğini görünce oldukça az bir sayı olan 11 hikâyede ise mutlu bir evlilik ve aşk hikâyesinin varlığından söz edilebilmektedir.

Grafik 2: Hikâyelerin türlerine göre dağılımını gösteren sütun grafiği

Görüldüğü gibi, en yüksek dağılım gösteren tür “**İyileşme**” olup 100 hikâyeden 73’ünde görülmektedir. Bu hikâyelerde, kadın çok zorlayıcı hayat şartlarına maruz kalmış olsa bile bir şekilde mücadele ederek bir çözüm yolu bulup üstesinden gelmiş ve hayatının dönüm noktalarını negatiften pozitive doğru çevirebilmiştir. Bir yaşam zorluğunun üstesinden gelinmesini anlatan bu hikâyelerde, kadınlar yaşadıkları zorlukları anlattıktan sonra nasıl üstesinden geldiğini, çabalarını ve ürettiği çözüm yollarından bahsetmektedir. Bu hikâyeler özellikle “yaptım, çabaladım, çalıştım, atlattım, üstesinden geldim, iyileştim” gibi sözcüklerle vurgulanmıştır.

kocam vefat etti. Gençecik yaşta dul kalınca talipler ardı ardına gelmeye başladı. Hatta birisi bir gün öyle ısrarcı oldu ki elimdeki faraşı geçiriverdim kafasına. Hiç kimseyi istemiyordum. Eyvallah etmeyecektim bir daha. Kızlarımdan üçü evlendi. Hepsine “Ben sizi sokakta bulmadım,” dedim, başları sıkışırsa analarının kapısı hep açık, bilsinler istedim. Ben ve iki evladım devam ettik hayat mücadelesine, kızlarım evlendikten sonra. Ama hayat zordu, dayanağımız hiç yoktu. 12 yaşındaydı Murat, İstanbul’a çalışmaya gittiğinde. Ardından ben de oraya yerleştim. Büyük şehre alışmak da zordu. İlk başlarda karşıdan karşıya bile geçemiyordum. Karşıdan bir erkek geldiğini görünce geçemez, beklerdim. Köyde hamile bir kadının önünden bile geçemezdi kadın, olur da bir erkeğe gebedir, erkeğin önünden geçilmez diye. Zaman ise geçiyordu. Kızlarımın hepsi evlenmişti artık, torunlarla çiçeklenmişti hayat. Biz ana oğul yaşıyorduk. Murat bir kuyumcuda çalışıyordu. Yıllar sonra bir evimiz bile olmuştu. Bir Mart sabahı Murat işe gitti, ama bir daha geri dönmedi. [Devamı fotoğraflarda]

47h

Görsel 9: 17.07.202 tarihli Güllü’nün hikâyesine ait görsel

Örneğin 17.07.202 tarihli Güllü’nün hikâyesinde bu iyileşme sürecini şöyle anlatmaktadır: “Ben ve iki evladım devam ettik hayat mücadelesine, kızlarım evlendikten sonra. Ama hayat zordu, dayanağımız hiç yoktu. 12 yaşındaydı Murat, İstanbul’a çalışmaya gittiğinde. Ardından ben de oraya yerleştim. Büyük şehre alışmak da zordu. İlk başlarda karşıdan karşıya bile geçemiyordum. Karşıdan bir erkek geldiğini görünce geçemez, beklerdim. Köyde hamile bir kadının önünden bile geçemezdi kadın, olur da bir erkeğe gebedir, erkeğin önünden geçilmez diye. Zaman ise geçiyordu. Kızlarımın hepsi evlenmişti artık, torunlarla çiçeklenmişti hayat. Biz ana oğul yaşıyorduk. Murat bir kuyumcuda çalışıyordu. Yıllar sonra bir evimiz bile olmuştu.” (Güllü, 17.07.2022)

Bu iyileşme hikâyelerinde verilen mücadelenin, gösterilen emek ve sabrın boşa gitmediğini, şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun bu kahraman kadınların azim ve çabayla tüm sorunların üstesinden gelebildiğini göstermektedir. 24.07.2022 tarihli Nazlı’nın hikâyesinde dile getirdiği gibi; “Bir kuyunun dibinde, dört kız çocuğu ve iki kadın boğuluyorduk. Ama birbirimize kenetlendik, direndik, sonunda ayrıldı kızım kocasından.” direnerek, birleşerek ve kadın kadına kenetlenerek her tür çaresizliğe ve umutsuzluğa meydan okuyarak iyileştiklerini ve problemlerin üstesinden geldiklerini görmekteyiz.

Yine aynı şekilde; “...Ama kadının bir kendi adı varsa bir diğer adı da direnç. O zamanlar ormanda fidan dikme işi vardı. Böylece hem ırgatlık yaptım hem

çocuklarıma baktım.” diyen Emine (29.12.2020) kendisini aldatıp çocuklarıyla kaderine terk eden kocasına rağmen bir yol bulup, çalışıp didinerek hayatın ve yalnız bir kadın olmanın zorluklarının üstesinden gelebilmiştir.

eşyalarımızın akrabalar tarafından yağmalandığını da hatırlıyorum. Rodos'ta akrabalarımızın bize sahip çıkmayacağı anlaşılınca oradaki bir cami imamı tarafından Türkiye'ye gönderildik. Elimizdeki iki fotoğraf ve üzerimizdeki kıyafetlerden başka hiçbir şeyimiz yoktu. Üç kardeşi üç ayrı çocuk esirgeme kurumuna yerleştirdiler. Birbirimizi tekrar bulmamız yıllar sürecekti. Ankara'daki çocuk esirgeme kurumunda büyüdüm ben. Hemşire oldum, benim gibi başka öksüz ve yetimlere şifa olmaya çalıştım. Sonra evlendim. Aşk evliliği değildi. Bir sığınaktı belki de. Hiç yaşayamadığım aile şefkatini görmek istedim. Ama şefkatten öte bir şiddet silsilesinin içinde buldum kendimi. Mesleğimi yapamadım, izin vermedi. Üç kızım oldu birbirinden güzel. Onlar için tutundum hayata. Lâkin dayanması zor acıların gölgesinde yaşadım hep. Bir kere evi terk etmeyi denedim, olmadı. Torunlarım oldu sonra. Onları çok sevdim, yaşayamadığım çocukluğumu onlarla paylaştım. Yıllar sonra eşim felç olduğunda ona baktım. Vefatında üzüldüm yine de, yasını tuttum. 50 yılı bulan o acılı günlerin ardından artık huzurlu bir şekilde yaşama fırsatım olacakken birkaç yıl sonra Alzheimer kapımı çaldı. Beynimin ufak bir oyunuydu sanki bu hastalık bana. Acı hatıraları silip sadece güzel anları bıraktı zihnimde. Beş yıl kadar bu hastalıkla yaşadım. [Hikâyenin devamı için lütfen fotoğrafları sola kaydırınız.]

79h

Görsel 10: 09.12.2021 tarihli Şükran'ın hikâyesine ait görsel

“Ankara'daki çocuk esirgeme kurumunda büyüdüm ben. Hemşire oldum, benim gibi başka öksüz ve yetimlere şifa olmaya çalıştım. Sonra evlendim. Aşk evliliği değildi. Bir sığınaktı belki de. Hiç yaşayamadığım aile şefkatini görmek istedim. Ama şefkatten öte bir şiddet silsilesinin içinde buldum kendimi. Mesleğimi yapamadım, izin vermedi. Üç kızım oldu birbirinden güzel. Onlar için tutundum hayata. Lâkin dayanması zor acıların gölgesinde yaşadım hep. Bir kere evi terk etmeyi denedim, olmadı. Torunlarım oldu sonra. Onları çok sevdim, yaşayamadığım çocukluğumu onlarla paylaştım.” sözleriyle Şükran (09.12.2021) da tüm zorlukların üstesinden nasıl geldiğini aktarmaktadır.

onlyherstory Gülüzar: Gül yanaklı, al yanaklı olan 1933 yılında Ordu'nun Gököy ilçesinde doğdum, 7 kardeşin üçüncüsü olarak. Babam cimri bir tüccar, annem ise mülayim bir kadındı. Okuma yazmam yoktu. 17 yaşıma geldiğimde Molla Salı'ye verdiler beni. Ama kayınvalidem beni hiç istemedi. Bir çocuğum oldu ama sütüm yetmiyordu. Ona rağmen bebeme süt, yoğurt vermeme izin vermediler. Açlıktan, ağlaya ağlaya öldü ilk göz ağrım, kuzum... Sonra evden kovdular beni; baba evine geri döndüm çaresiz. Ama zalim babam koymadı beni evde, verdi beni başka bir adama. O gün tuvaletin penceresinden kaçtım, vardım Molla Salı'mın yanına. Ama Salı beni kabul etmedi. Boynum bükük, kalbim kırık "Salı, dön de son bir kez göreyim yüzünü" dedim. Sonra gözlerimden yaşlar aka aka döndüm beni bekleyen kaderime. Ali'yle evlendik. Ali öksüzdü, mazlumdu. Sevdik birbirimizi, bu zor hayatta tutunduk birbirimize. Bir dalda hüzünlü iki kuş gibiydik. 5 çocuğumuz oldu, 2 kız, 3 erkek. Alnımızdan dökülen terle, çalışmayla geçerken hayatımız öyle bir an geldi ki dondu zaman, acıyla çığlıklara boğuldu kalbim. Oğlum Abdullah çıktı, yürgen ağacından düşüp hayatını kaybetti. Daha 13 yaşındaydı. Çok ağladım, çok ağıtlar yaktım. Ağıtlarım yankılandı gökyüzünde. Oğlumun ardından eşim Ali'yi kaybettim ansızın. Mazlum Ali'm de daha gençcekti. Yüreğim kan ağlıyordu da hayat acılarını sağilmasını beklemiyordu. Bağlarda, bahçelerde, tarlalarda çalıştım, çalıştım, durmadan çalıştım yavrularına bakmak için. Sabahları erken kalkar vururdum kendimi işe. Yüküm üç kat idi benim; ruhumda geçmişin büyük sızısı, sırtımda geçim sıkıntısı, bir de yalınız, dul bir kadın olmanın zorluğu. Eşim öldükten sonra beni iki defa kaçırdılar. Oğullarım gelip kurtardılar beni. Onca zorluğa, yokluğa, çileye rağmen yine de yıkılmadım hiçbir yükün ardında. Öyle güçlü ve cesur bir kadındım ki "Deli Gülüzar" derlerdi bana. Yine de yorulmuş kalbim, elden ne gelir. 2008 idi. Tarlada fasulye dikerken kalp krizi geçirdim. Bir hafta sonra bir kriz daha. Dualar okuyarak hastaneye giderken can verdim yolda. Ben elleriyle toprağa can vermiş, hayata direnmiş bir cesur kadın; gücünü, yorgun kalbini vakur bakışlarında taşımış Gülüzar...

139h

Görsel 11: 14.10.2020 tarihli Gülüzar'ın hikâyesine ait görsel

14.10.2020 tarihli Gülüzar'ın hikâyesinde ise; *"Onca zorluğa, yokluğa, çileye rağmen yine de yıkılmadım hiçbir yükün ardında. Öyle güçlü ve cesur bir kadındım ki "Deli Gülüzar" derlerdi bana. Ben elleriyle toprağa can vermiş, hayata direnmiş bir cesur kadın; gücünü, yorgun kalbini vakur bakışlarında taşımış Gülüzar..."* iyileşme hikâyesini bu edebi cümlelerde somutlaştırmıştır.

Üstelik bu kadınların birçoğunun mücadelesi kimi zaman ne anne-baba ne de eş ya da akrabaları tarafından desteklenmiş, hayatta tek başına bırakılmasına rağmen mücadeleye devam etmiştir.

İkinci yüksek dağılım gösteren tür ise **"Başarı"** hikâyeleridir. 100 hikâyeden 36'sında hikâye kahramanı kadının mücadele ederek çok istediği hedeflerine ulaştığını ya da hayatındaki bir dönüm noktasını başarı ile atlattığını görmekteyiz. Özellikle, küçük yaşta okumak isteyip de okula gönderilmeyen kızların bunu yaşam gayesi haline getirip ileriki yaşlarında bir şekilde okumayı öğrenmiş olması ya da okutulmayıp meslek sahibi olmak isteyenlerin bunu başarıp meslek edinmelerini, iş kurlmalarını konu

alan başarı hikâyeleri karşımıza çıkmaktadır. Ya da çocuk yaşta zorla evlendirilmek istenen bir kız çocuğun buna direnerek karşı çıkması sonucu istediğiyle evlenip kendine bir hayat kurduğu başarı hikâyeleri de görülmektedir. Kısacası, “başardım/ elde ettim/gerçekleştirdim” gibi sözcüklerin kullanılmasının yanı sıra hayat hikâyesinde bir hedef ve gaye olarak gördüğü olayların gerçekleştiği hikâyeler başarı olarak kodlanmıştır. Başarı hikâyeleri aynı zamanda o zorlukların nasıl üstesinden geldiği süreci ile iyileşmeyi de içermektedir.

Örneğin; “Ağaya kurban etmeyecektim yavrumu, böylece yelken açtık özgürlüğe. Birbiri ardına çocuklarımız oldu. Hiç durmadan çalıştık. Karşılığını da aldık; evimiz, bahçelerimiz oldu. Zamanla büyüdü yavrularımız, meslek sahibi olup geldiler köylerine.” (Emine, 28.07.2020)

“Ama daha küçük bir kız çocuğuyken verdiğim sözü tuttum. Maddi zorluklara rağmen evlatlarımı okuttum. Kızım öğretmen, oğlum memur oldu. Kendilerine güzel, mutlu yuvalar kurdular, bana torunlar verdiler.” (Neriman 06.02.2022)

[Hikâyenin devamı]

Şerif yıllarca mahkemelerde süründü, dayak da yedi, ama en sonunda bir parça malimizi geri alabildi. Çok şükür, oğlumun mutlu bir yuvası oldu da ben rahat bir nefes alabildim. Artık tek emelim, oğlumun oğlu Mehmet’i okutmak, evlendirip torunumun torununu görmektir, onu da başardım. 94 yaşına geldiğimde herkesle oturup konuştum, mutlu bir şekilde vedalaştım. Dönüp arkama baktığımda bir kez bile hasta olmamış, kimselere yük olmamış merhametli, nur yüzlü, herkese kucak açmış Ayşe’yi gördüm. Tüm zorluklara göğüs gererek hayallerini gerçekleştirmiş bir Ayşe.

Görsel 12: 18.10.2021 tarihli Ayşe’nin hikâyesine ait görsel

Örneğin; “Şerif yıllarca mahkemelerde süründü, dayak da yedi, ama en sonunda bir parça malimizi geri alabildi. Çok şükür, oğlumun mutlu bir yuvası oldu da ben rahat bir nefes alabildim. Artık tek emelim, oğlumun oğlu Mehmet’i okutmak, evlendirip torunumun torununu görmektir, onu da basardım. 94 yaşına geldiğimde herkesle oturup konuştum, mutlu bir şekilde vedalaştım.” (Ayşe, 18.10.2021)

Hayat hikâyelerindeki bu başarıya imza atmak için bu kadınların her şart ve zorluğa karşı azimle ve çalışkanlıkla mücadele ettiklerini, çaba gösterdiklerini başarı hikâyelerinde de görmekteyiz. Örneğin; 09.01.2021 tarihli Neslihan'ın hikâyesinde hedefe ulaşmak için gösterdiği mücadele şöyle dile getirilmektedir: *“o küçük evi hepimiz için sevgi dolu, sıcak bir haneye çevirdim becerikli ellerimle. Kendimce balkonları oturma alanları yaptım, çamurdan minik ocaklar, fırınlar yaptım. Paramız yoktu. Ben de ineğin sütünü, yoğurdunu satar geçimimizi sağladım. Böylece bir ömür emek verdim, sevgi verdim”*.

Bir başka başarı hikâyesi olan 29.08.2022 tarihli Ayfer'in hikâyesinde; Ayfer babasının engeline rağmen okuma gayesini nasıl gerçekleştirdiğini şöyle anlatmaktadır: *“İlkokul son sınıfta hemşirelik ve ebelik okullarında sınavların olduğunu duydum, hemen annemle konuştum, adeta yalvardım ona. O da babamdan korkuyordu ama yılmayacaktım. Üç okulun da sınavına girdim, üçünü de kazandım. Ama babamı nasıl ikna edecektik? Annem kahramanımdı, zor da olsa babamı ikna etti. Ben bu zinciri kurdığım için kız kardeşlerim de öğretmen okuluna gidebildiler.”*

04.08.2020 tarihli Sema'nın hikâyesine baktığımız zaman da yine önce babasını sonra annesini kaybettikten sonra çocuk yaşta amcası tarafından oğluyla zorla evlendirilmiş ve dayanamayıp küçük kardeşini de yanına alıp kaçtıktan sonra terziliği öğrenerek geçimini sağlamış, bir yanda kardeşine bakıp okuturken, öte yandan pes etmeyip tek başına mücadele ederek hayata tutunduğunu görmekteyiz. Görüldüğü gibi hem başarı hem de iyileşme hikâyelerinde hedefe ulaşmak ya da zorlukların üstesinden gelebilmek için bu kahraman kadınlar tarafından ortaya konulan tüm nesillere örnek teşkil edecek eşsiz bir çaba, azim ve mücadele örneği görmekteyiz.

Üçüncü sırada ise 30 hikâye ile **“Anma”** hikâyeleri gelmektedir. Bu anma hikâyelerinde, genellikle yoksulluk, anne/baba ya da eş/evlat kayıpları, mutsuzluk, hastalıklar ve bazen de dönemin savaş ya da göç gibi sosyo-politik koşullarından dolayı yaşanan zorlukları işlenmektedir. Bu hikâyelerde üstesinden gelme ya da başarmaktan ziyade yaşanan çile ve zorluklar dile getirilmiş ve hikâye kahramanı bu hatıralarla birlikte yad edilmiştir. Özetle, sadece geçmişin yad edildiği, çekilen çilelerin ve

zorlukların anlatıldığı ancak içerisinde herhangi bir zorluğun üstesinden nasıl geldiğini başarı elde edildiğini anlatmayan hikâyeler anma hikâyesi olarak kodlanmıştır.

Örneğin, 31.07.2022 tarihli sıra dışı zorluklar yaşamış ve aklını kaybettikten sonra genç yaşta vefat etmiş hikayesini yukarıda da paylaştığımız Handan'ın hikayesi bir anma hikayesidir: *“Tek başıma gücüm yetmedi, tükendi. Ben tükendim. Sefalet içinde sokaklara düştüm. Aklımı kaybettim. Güçsüzler Yurdu’nda geçti ondan sonra senelerim. Büyüdüklerinde yavrularım gelip beni buldular, sahip çıktılar. Ama artık çok geçti. Yatalak kalmıştım. Konuşmuyor, bir şey yiyip içmiyordum. Sadece ölmeden birkaç gün önce Edip Akbayram’ın “Aldırma Gönül” şarkısına eşlik etmişim mırıldanarak. Yavrularımın yanında bu dünyadan göçtüğümde 43 yaşındaydım. 43 yaş yürüdüğüm bir yoldu hayat. Mümkün olsaydı da tersine aksaydı hayatın taşları dert yolu, söyleyin, mutluluk bana da çok yakışmaz mıydı?”* (Handan, 31.07.2022)

11 hikâye ile dördüncü ve son sırada yer alan “Aşk” hikâyeleri ise çoğunluğu zorla ya da küçük yaşta evlendirilmiş, mutsuz evlilik hikâyelerinin içerisinde nadiren de olsa kadının kıymetini bilmiş, el üstünde tutmuş, onu dinlemiş, görmüş ve hayat deneyimine ortak kılmış, romantik duygulara sahip erkeklerin /eşlerin olduğunu da göstermektedir. Bu hikâyelerde, kadın hayatın diğer tüm zorluklarına rağmen mutlu evliliğine tutunmuş ve saygı, sevgi ve değer gördüğü bir aile düzeninde yaralarını sarmaktadır. Dolayısıyla, bu hikâyeler aynı zamanda ataerkil düzenin karşısında doğru bir örneğin nasıl bir değişim ve dönüşüm yarattığını da gözler önüne sermektedir. Eşinden/ sevdiğinden sevgi ve aşk dolu sözlerle bahsetmiş ve o aşka / evliliğe hayatındaki dönüm noktası olarak uzunca yer verildiyse aşk hikâyesi olarak kodlanmıştır. Çok sevdim/aşıktık gibi kelimeler kullanılmıştır.

Örneğin; “1976’da da aşkı bularak eşim Mevlüt ile evlendim. Önce kızımız Elvan, ardından oğlumuz Evren doğdu. Çok mutlu bir aileydik. Mutlu olunca yıllar bir saniyeymiş...” (Ayşe Gülümser, 12.02.2022)

onlyherstory Naime: Nazlı büyütülmüş, güzel, zarif Ben Naime. 1931 yılında Bulgaristan'ın Eğridere kasabasının Topçular Köyü'nde doğdum. 2. Dünya Savaşı sırasında babam 25 yaşında Yunanistan'da esir düşünce annem, beni ve iki kardeşimi tek başına büyüttü. Yokluk zamanlarıydı. Biz ölmeyelim diye meşe ağacının gövdesini ekmek yapıp yedirirdi bize. Fakirlikle geçti çocukluğum. Bir bayram yerinde eşim Saffet'le ilk görüşte âşık olduk birbirimize. Saffet'in ailesi fakirim diye istemedi beni. Ama yine de evlendik. Ömrümüz boyunca da sevdik birbirimizi. Kayınvalidemin evine gelin gittim. Gençtim, çalışkandım. İlk yavrumuza hamileydim. Bir kış günüydü. Doğum yapmama sayılı günler vardı. Koyunlara su vermek için dışarı çıkınca başladı sancım. Böylece doğdu gözümün ilk ağrısı. Ama sadece bir kere sesini duyabildim, kucağında soldu yavrum. İkinci yavrumu kucağıma aldığımda ise kocam şehre, çalışmaya gitmişti. Kayınvalidem ise, kocam gidince, yatağıma buz gibi bir sofaya taşıdı. Yavrumu tenime sakladım, donup ölmesin diye. Kocam gelip halimi görünce beni de alıp götürdü şehre. Sonra barıştık kayınvalidemlerle, iki

Görsel 13: 03.10.2021 tarihli Naime'nin hikâyesine ait görsel

“Fakirlikle geçti çocukluğum. Bir bayram yerinde eşim Saffet'le ilk görüşte âşık olduk birbirimize. Saffet'in ailesi fakirim diye istemedi beni. Ama yine de evlendik. Ömrümüz boyunca da sevdik birbirimizi.” (Naime,03.10.2021)

Bir başka aşk hikâyesi olan 30.30.2022 tarihli Teslime'nin hikâyesinde ise çile ve mücadeleyle geçen uzun yıllar sonrasında sevgi dolu bir evliliğin iyileştirici gücünden şöyle bahsetmektedir: “Biz bu hayata acılarla başlamış, mutluluğun sanki terk ettiği iki güzel ruh idik. Ama biz umudu, sevgiyi hiç terk etmedik. Güzelleştirdik bu zor hayatı el ele; hiçbir şey değil, sadece sınıksız kucaklayışlar ve sevgi ile.”. Sayıca az olan bu şanslı kadınların hayatlarındaki birçok zorluk, yoksulluk ve mücadeleden sonra yüzlerini güldürmüş, hayatı iyisi ve kötüsüyle aşk ve sevgi üzerine paylaştıkları eşleri olmuşlardır.

3.5.3.2. Hikayelerde Öne Çıkan Temaların İncelenmesi

Görüldüğü üzere, incelenen yüz hikâyede neredeyse büyük çoğunluğu oluşturan, en yüksek iki tür olan iyileşme ve başarı hikâyelerinde kadınlar her tür zorluğa, yokluğa, imkânsız koşullara, erkek egemen baskıya rağmen pes etmeden mücadele etmeye devam etmiş, bir şekilde zor koşulların üstesinden gelmiş veya hedefine

ulaşmıştır. Mücadeleci kadınlarımızın omuzlarındaki ağır yüklere göğüs gererek sessiz direnişlerini ortaya çıkaran bu verileri, biraz daha derinlemesine anlayabilmek için içerisinde buldukları sosyal, ekonomik ve toplumsal koşulları analiz etmek üzere kategorize etmeye çalıştık.

Seçilen 100 hikâyede belirginleşen temaları incelediğimizde ise karşımıza 11 ana tema çıkmaktadır. Bu temalar literatürden elde edilen bilgilere dayanılarak şu şekilde kategorize edilmiştir:

- Hastalık,
- Ev içi emek,
- Aldatılma/ terkedilme/şiddet,
- Çocuk gelin,
- Tek ebeveyn,
- Göç/savaş,
- Okuma isteği,
- Cinsiyet ayrımı,
- Direnme,
- Vasıfsız çalışan kadın,
- Vasıflı çalışan kadın.

Seçilen 100 hikâye ve bu hikâyelerin türüne ve temalarına göre kategorizasyonunu içeren tablo **Ek-1** de verilmektedir.

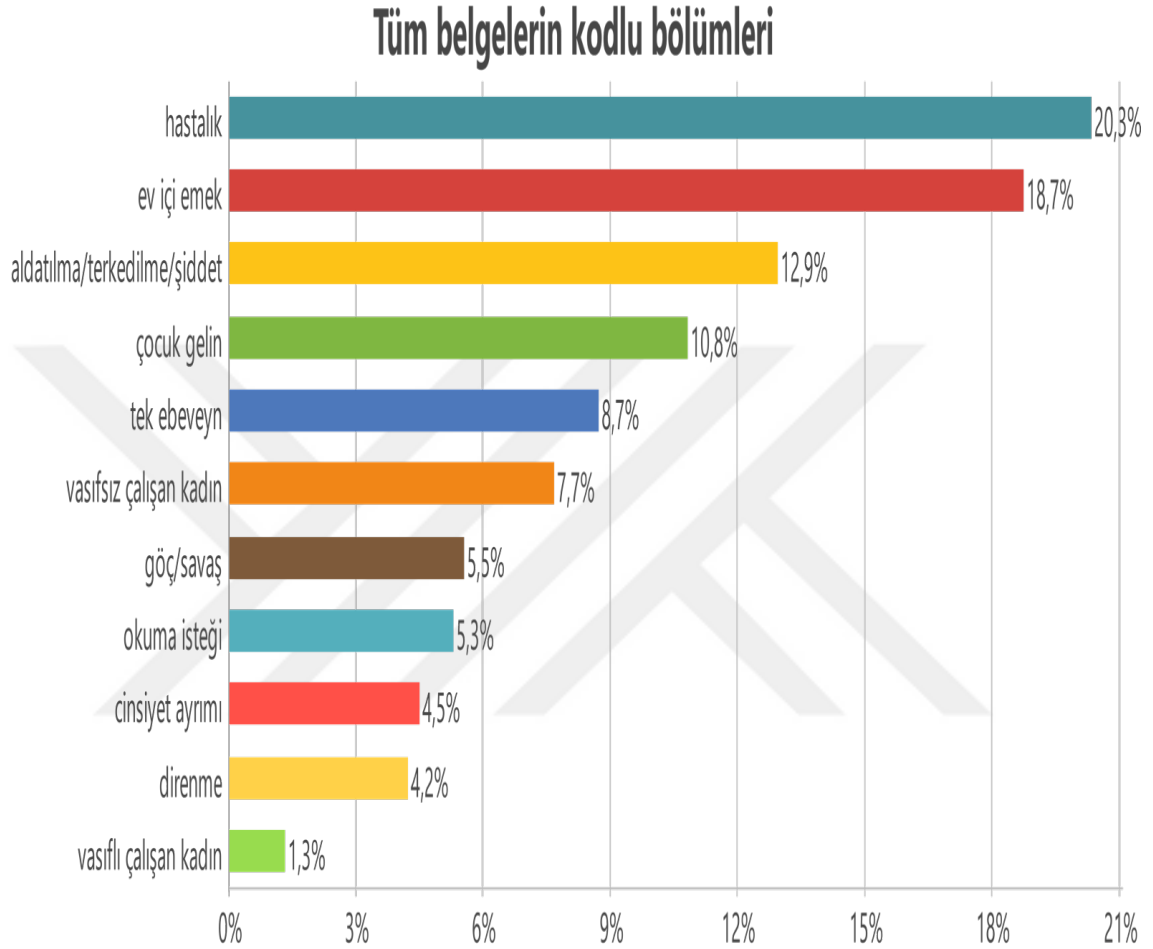

Görsel 14: Hikâyelerin tematik analizine ait kelime bulutu

Kelime bulutunda da görüldüğü gibi hastalık teması hikâyelerin merkezinde en sık kullanılan tema olmakla birlikte ev içi emek ve aldatılma, terkedilme ve şiddet temaları da yakın bir oranda öne çıkmaktadır.

Çocuk gelin, vasıfsız çalışan kadın ve tek ebeveyn kodları ise orta derecede birbirine yakın oranlar gösterirken bunları cinsiyet ayrımı, direnme, okuma isteği, göç/savaş kodları takip etmektedir. Ancak vasıflı çalışan kadın kategorisi neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmektedir.

Seçilen 100 hikâyeden elde edilen temaların istatistiksel dağılım tablosu aşağıdaki gibidir:

Grafik 3: Hikâyelerin tematik dağılım frekans değeri grafiği (en yüksekten en düşüğe sıralama)

Bu kategorileri frekans değerine göre en yüksekten en düşüğe doğru sıraladığımızda 77 hikayeye en sık görülen kategori ‘hastalık’, 5 hikâye ile en az görülen ise ‘vasıflı çalışan kadın’ kategorisidir. ‘Hastalık’ kategorisinden sonra ikinci sırada 71 hikâye ile ‘ev içi emek’, daha sonra 49 hikâye ile ‘aldatılma/terkedilme/şiddet’ ve arkasından 41 hikâye ile ‘çocuk gelin’, 33 hikâye ile ‘tek ebeveyn’, 29 hikâye ile ‘vasıfsız çalışan kadın, 20 hikâye ile ‘okuma isteği’, 17 hikâye ile ‘cinsiyet ayrımı’ ve son olarak da en az karşılaşılan ‘vasıflı çalışan kadın’ dan önce 16 hikâye ile ‘direnme’ kategorisi gelmektedir.

Bu kategorileri en düşük frekans değerinden en yükseğe doğru sıraladığımızda işe şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Kod	Frekans değeri	Yüzde değeri
Vasıflı çalışan kadın	5	1,32
Direnme	16	4,22
Cinsiyet ayrımı	17	4,49
Okuma isteği	20	5,28
Göç/Savaş	21	5,54
Vasıfsız çalışan kadın	29	7,65
Tek ebeveyn	33	8,71
Çocuk gelin	41	10,82
Aldatılma/Terkedilme/Şiddet	49	12,93
Ev içi emek	71	18,73
Hastalık	77	20,32

Tablo 5: Hikâyelerin tematik dağılımı yüzde değeri (en düşükten en yükseğe sıralama)

Tema 1- Hastalık:

Hikayelerde en çok görülen “**hastalık**” teması ile başlayacak olursak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığını olumsuz yönde etkilediğine yönelik araştırmaları belirgin bir şekilde desteklediğini görmekteyiz. Çisem Baştarcan ve Ümran Oskay’ın 2022’de yayınlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi: Sistemik İnceleme” başlıklı araştırma makalelerinde belirttikleri gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların sağlık sonuçlarını, üreme sağlığını ve ruh sağlığını etkilemekte hatta kadınlarda erkeklere oranla daha fazla kronik hastalık risk faktörlerinin etkilerini ve kronik hastalığa bağlı ölümleri ortaya çıkarmaktadır. Özellikle düşük gelirli ülkelerde, eğitim, gelir durumu, siyasi yaşama katılım gibi kaynaklara

erişimdeki eşitsizliklerin yanı sıra kadınlara yüklenen cinsiyet rollerinin ve çoklu rollerin (ev kadınlığı, annelik, çalışan kadın, estetik ve güzel olma zorunluluğu, şiddet görme) kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilediği görülmektedir (Baştarcan & Oskay, 2022, s.55-56).

İncelenen 100 hikâye içerisinde 77 hikâyede kadınların yaşadığı ağır yaşam koşulları, görünmeyen emekleri, aşırı üreme, sağlık hizmetlerine erişememe, toplumsal baskı ve cinsiyet eşitsizliği neticesinde çoğunlukla erken yaşlarda olmak üzere kronik hastalıklar, stres, kanser, kalp rahatsızlıkları ve özellikle Alzheimer ve demans gibi hastalıklara yakalandıkları belirgin bir şekilde görülmektedir.

Bu hikâyelerden çeşitli örnekler aşağıdaki gibidir:

“Yüreğimdeki bu sancıyla üçüncü evladımı doğurdum, ama sarılığa yakalandım. Eşim beni Sürmene’den Trabzon merkezdeki hastaneye yürüyerek bir buçuk günde getirdi. 1953’te hastanede vefat ettiğimde sadece 29 yaşındaydım.” Hanım (01.12.20)

erkek döver de sever de” diyordu. Kızım babasının korkusundan evine dönemedi, zulmü kabullendi bu yüzden. Ben ise gözümün önünde çile çeken kızımın haline, çaresizliğimize kahroluyor, tüm dertlerimi içime atıyordum. Bir gün eşinin evde şaka malzemeleri yaparken kullandığı tinerin kızımın yüzünde patlaması sonucu dertli yavrum gencecik yaşında vefat etti. Ardında iki küçük evladını ve beni, onun acısıyla yanıp kavrulmuş anasını bırakarak... O hayattayken çektiği çileler, benim dertlerim, omzumdaki yüküm, evladımın yarasına merhem olamayışım... Meğerse yıllardır içime attığım tüm bu sıkıntılar kanser olmuş sarmış bütün vücudumu. Hastaneye gittiğimde son evrede olduğumu söylediler. Acılar içinde sadece iki yıl dayanabildim. 2018 yılının Aralık ayıydı, çok sevdiğim kızımın yanına gittim sonsuzluğa. Ben bu dünyada güneşin ışığında değil, kadının çaresizliğinin karanlığında kalmış bir yalnız yıldız idim; ben Şemsi...

139h

Görsel 15: 28.10.2020 tarihli Şemsi’nin hikâyesine ait görsel

“O hayattayken çektiği çileler, benim dertlerim, omzumdaki yüküm, evladımın yarasına merhem olamayışım... Meğerse yıllardır içime attığım tüm bu sıkıntılar kanser olmuş sarmış bütün vücudumu. Hastaneye gittiğimde son evrede olduğumu söylediler. Acılar içinde sadece iki yıl

dayanabildim. 2018 yılının Aralık ayıydı, çok sevdiğim kızımın yanına gittim sonsuzluğa. Ben bu dünyada güneşin ışığında değil, kadının çaresizliğinin karanlığında kalmış bir yalnız yıldız idim; ben Şemsi...” Şemsi (28.10.20)

“Ama geçim derdi, hayatın zorluğu hiç bitmedi. Hiçbir yere ait hissedememek göçmen kalbimi yordu gün be gün. Öyle ki elli yaşından sonra sigaraya başlattı beni dertlerim. 2015’te stres ve sigaranın tetiklediği bir beyin anevrizması beni aldı götürdü hayattan. En büyük hayalimi gerçekleştirmeden, doğup büyüdüğüm Pelagonya Ovası’nı, Kanatlar’ı bir daha göremeden.” Necmiye (03.10.20)

“Ellerim ağrırdı hep. İnanmazlardı. Kaynanam iş yapmamak için yalan söylediğimi söylerdi. Son çocuğuma hamileyken hastaneye götürdüklerinde geç kalınmış bir iltihaplı romatizmam olduğu ortaya çıktı.” Ayşe (22.09.20)

“Tam rahata erdim derken amansız bir hastalık tuttu yakamdan, 53 yaşında canımı alana dek bırakmadı. Bir huzur dolu nefese aç, dünya hayatının tüm yükünü sırtımda taşıdım ben.” Naciye (22.08.20)

istemedi. Sonrasında 6 kez hamile kaldım. 4’ü yaşadı. Geçim sıkıntısı iyice baş gösterince kocam 1970’de Almanya’ya işçi olarak gitti. Her sene 1 ay kadar gelirdi eve. Çevresi tarafından sayılan ve çocuklarına sevgisini göstermekte cömert eşim çok hovarda, bir o kadar da kıskançtı. O Almanya’dayken balkona çıktığımda bile arkamı dönüp otururdum kara çaliverirler diye. Çocuklarım olmadan sokağa adım atmazdım. Kocam 1978’de kesin dönüş yaptığıında evlatlarım iyice büyümüştü. Beni dövmesine izin vermediklerini anlayınca bize varlık içinde yokluk yaşattı. Gittikçe hırçınlaştı, varımızı yoğumuzu başka kadınlarla yedi. Daha sonraki dönemlerde rahatsızlandım. Çok kanamam oluyordu. Fakat kocam doktora kendimi elletmek niyetinde olduğumu düşündüğü için hastaneye gitmeme izin vermedi. Ortanca kızım da dengi olmayan bir adamla kaçınca vücudum daha fazla dayanamadı. 47 yaşındaydım mide kanseri olduğumu öğrendiğimde. 4 senelik ömür biçtiler. Ama parasızlık ve üzüntüler yaşamama ancak 1 sene mücade etti. 48’imde, kızımın başucumda okuduğu Yasin’de takıldığı yerleri düzeltirken son nefesimi verdim. Dinlemekten bıkmadığım o şarkıyı yaşadığımı bilmezdim hiç. “Talihin elinde oyuncak oldum. Kader böyle imiş buymuş alın yazım.”

Düzenlendi - 165h

Görsel 16: 24.04.2020 tarihli Mürüvvet’in hikâyesine ait görsel

“Daha sonraki dönemlerde rahatsızlandım. Çok kanamam oluyordu. Fakat kocam doktora kendimi elletmek niyetinde olduğumu düşündüğü için hastaneye gitmeme izin vermedi. Ortanca kızım da dengi olmayan bir adamla kaçınca vücudum daha fazla

dayanamadı. 47 yaşındaydım mide kanseri olduğumu öğrendiğimde. 4 senelik ömür biçtiler. Ama parasızlık ve üzüntüler yaşamama ancak 1 sene müsaade etti. 48'imde, kızımın başucumda okuduğu Yasin 'de takıldığı yerleri düzeltirken son nefesimi verdim.” Mürüvvet (24.04.20)

“Ama İsmail geri almadı büyük kızımı. “Dört çocuğun oldu yetsin sana” dedi. Yeter miydi? Kırk sene hasret kaldım kızıma. Bazen uzaktan izlerdim; geceleri ağlar, sebepsizce yere yığılırdım. Kırk farklı hastalık buldu bedenimi.” Münevver (18.04.20)

Tema 2- Ev İçi Emek:

Hikâyelerde en çok görülen ikinci tema ise; 71 frekans değeriyle “**ev iç emek**” tir. Ev içi emek, görünmeyen emek, sessiz emek gibi adlandırılan bu kavram; hane içinde kadınlar tarafından yapılan ve karşılığı ödenmeyen işlerin bütününe ifade etmektedir. Bu emeğin görünmeyen emek olmasının en önemli nedeni, ücretlendirilmemiş olmasıdır. Ev içi emek kapsamındaki işler; temizlik, yemek, çamaşır, alışveriş gibi ev işlerinin yanı sıra kendine bakamayacak durumda olan aile üyeleri ve yakınlar (çocuklar, yaşlılar, hastalar ve engelliler) ile kendine bakabilecek durumda olan kocalar için harcanan “bakım emeği” nden oluşmaktadır. Yine, tarımda ücretsiz aile işçilerinin ve kentte küçük aile işletmelerinde ücretsiz çalışan kadınların emeği, görünmeyen/ev içi emek olarak sınıflandırılmaktadır (Acar-Savran & Demiryontan, 2008).

Örnekleimizi oluşturan 100 hikâyenin 71'inde kadınlar yoksulluk, göç, savaş, şiddet gibi halihazırda baş etmesi zor durumların yanı sıra ev içerisinde görünmeyen, hiçbir ücret karşılığı olmayan ev işi, çocuk bakımı, tarla işleri, hasta ve yaşlı aile üyelerinin bakımı gibi işleri doğal bir görev gibi üstlenmişlerdir.

Hikâyelerdeki örnekleri inceleyecek olursak;

“Vücudumun yorgunluğuna ruhumun yorgunluğu eklenirdi. Kadın olmak işte böyle ağır bir işçilikti.” diyen Gülhanım (05.01.2020) ya da

görüyoruz, kaymakamın yaptı. Okuma yazmayı sadece o bildiğinden köylüler haliyle her iş için onu çağırırlardı. Bir gün, böyle rica işlerden birinde tanıştığı bir kadın için bırakıp gitti bizi, evi terk etti. Kadının eşi ise beni alıkoymuş günlerce, "kocan karımı kaçırdı" diye. O sırada kundaktaki bebeğim açıklıktan öldü, bir kızımı da öyle kaybettim. Kocam ve sevgilisi ise beraber önce İskenderun'a ardından İstanbul'a kaçtılar. Yüreğim dayanamadı, peşlerinden İstanbul'a gittim. Bana engel oldu, gerisin geri Giresun'a geri gönderdi. Yıllar sonra dokuz çocuğum ile birlikte yer, iz bilmeden İstanbul'a geldim temelli. Evimi geçindirmek, çocuklarıma bakmak için ev işlerine gidiyordum. Bir yandan okulda hademelik yapıyor, yeri geliyor cami temizliyordum. Emeğimin gücüyle, çalışarak hayata tutundum böyle. Hatta şans yüzüme güldü, hademelik yaptığım okuldaki bir yılbaşı çekilişinde ev sahibi bile oldum. Mücadeleyle, çalışmayla geçen yılların ardından da emekli oldum. 7 Ekim 2013'te böbrek yetmezliği nedeniyle kapattığımda gözlerimi bu hayata, 91 yaşındaydım. Altı yıl sonra yine bir Ekim ayında oğlum Gültekin gözlerini yummuş hayata. Ancak ne mutludur ki bize hikâyelerimiz yaşatılır; anılarımız taze taze birer çiçek olur açar gün be gün, ince bir sızıyla ve hasretle, sevenlerimizin kalbinde.

Görsel 17: 07.08.2020 tarihli İfade'nin hikâyesine ait görsel

"Evimi geçindirmek, çocuklarıma bakmak için ev işlerine gidiyordum. Bir yandan okulda hademelik yapıyor, yeri geliyor cami temizliyordum. Emeğimin gücüyle, çalışarak hayata tutundum böyle." diyen İfade (07.08.2020) kadınların hayatın her alanında verdikleri emek ve mücadeleyi ortaya koymaktadır.

Yine, yaşı 45 iken "Dul kadınsın, yanına bir erkek lâzım," denilerek 80 yaşında, huysuz bir adamla evlendirilen Adıyamanlı Nazlı (24.07.2022) *"Çok hastaydı, çocuklarımı da hiç sevmezdi. Bana sürekli küfürler savurur, beni hizmetçisi gibi kullanırdı. Sekiz yıl boyunca, vefatına kadar, bakıcılık ettim ona."* diyerek ev içi emeğin bir başka boyutunu göstermektedir. Benzer bir şekilde Fatma (21.10.2020) da mücadele ve çile dolu hayatındaki emeğin boyutunu, *"Birkaç ay sonra son oğlumu doğurdum ve ona babasının ismini koydum. Artık evimin hem anası hem babasıydım. Arazim çok, ahırda hayvanlar çok, evde de 6 çocuğum ile hayat bütün ağırlığı ile omuzlarıma binmişti."* sözleriyle dile getirmektedir.

Tema 3- Aldatılma/ Terkedilme ve Şiddet:

İncelenen hikâyelerde 'ev içi emek' ten sonra karşımıza en çok **"aldatılma, terkedilme ve şiddet"** teması çıkmaktadır. Önemli toplumsal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddet "bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen" cinsiyet temelli şiddet olarak tanımlanmaktadır. Tüm dünyada yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkan şiddet; yapılan 40 araştırmanın

sonucuna göre kadınların %25-50'si erkeklerin fiziksel şiddetine maruz kaldığını ortaya koymaktadır. (Bal, 2014).

Bu verileri destekler şekilde araştırmamızın örneklemini oluşturan 100 hikâyenin 49'ünde karşımıza çıkan aldatılma, terkedilme ve şiddet teması erkeklerin evlilik dışı bir ilişki içerisinde olmalarını, bunun sonucunda evi terk etmelerini ve kadınların eşlerinden kimi zaman da kendi ya da eşinin ailesinden gördükleri fiziksel şiddete karşılık gelmektedir. Aldatmaların bir kısmı erkeklerin eve “kuma” yani gayri resmi olarak ikinci bir eş getirmeleri ile sonuçlanmakta, bir kısmı da genellikle yurtdışında çalışan erkeklerin orada yaşadıkları ilişki/ paralel resmi olmayan bir evlilik olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların maruz kaldığı fiziksel ve ruhsal bu şiddet ayrıca, yukarıda bahsettiğimiz hastalıkların sebeplerinden biri olduğunu da hikâyelerde görmekteyiz.

ama o beni hiç sevmedi. 4 evladımız oldu. 1960'lı yılların başında Türkiye'den Almanya'ya doğru başlayan işçi göçüne o da katıldı. O gidince evdeki çilem de arttı. Ailesi beni sevmez, kötü muamele ederdi. Bir keresinde evlatlarımla birlikte kapının önüne bile konuldum. Çam yapraklarının altında yattık, ot yiyerek karnımızı doyurduk. Eşim bir gelişinde bir ev yaptırdı baskı ve kötü muameleden biraz da olsa kurtuldum. Eşimse tekrar Almanya'ya dönmüştü. Üç evladımı evlendirdikten sonra artık evde en küçük kızım ben kalmıştık. Eşim Almanya'ya gitmem için davetiye yolladı ama korktum, gidemedim. Sonra geldi haber. Meğer Almanya'da başka bir hayat kurmuş kendine eşim, beni bir Alman kadınla aldatmış. Bir keresinde beraber izne bile geldiler. Çok seviyordu onu, bense hiç sevmediği Pamuk'tum. Oğulları da olduktan sonra artık gelmez oldu. Almanya'daki ailesi ile yaşıyordu. Ben ise kaldım kederimle başbaşa. Hastalıklar yoldaşım oldu; sırtımdaki kamburlar sanki, bak Ayşe biz senin çektiğin dertleriniz, diyordu. Kalabalıklar içinde çektiğim yalnızlıkla yatalak oldum ömrümün son 5 yılında. Evlatlarım bebek gibi baktılar bana. Bir deri hastalığı derimi yüzdü yüzdü attı, ardından demans geldi aklımın kapısına dayandı. Çok korkardım unutmaktan. Ama beni aldatanı unutmadım; ömrümün son anına kadar gözlerim kapıda bekledim yine de, bir umut. Son sözümde onu andım, acı ve elemle “Allah onu cenazeme nasip etmesin” dedim, gözlerimi kapattım. Şimdi yatar yan yana bir seven, bir sevememiş iki yürek.

Görsel 18: 05.12.2020 tarihli Ayşe'nin hikâyesine ait görsel

Örneğin; 05.12.2020 tarihli Almanya'ya işçi göçüyle giden eşinin önce aldattığı sonra ise terk ettiği Ayşe'nin hikâyesinde, Ayşe sevgisizliğin ve yalnız bırakılmanın yarattığı kederin onu nasıl hastalıklara hayattan kopardığını; “Meğer Almanya'da başka bir hayat kurmuş kendine eşim, beni bir Alman kadınla aldatmış. Bir keresinde beraber izne bile geldiler. Çok seviyordu onu, bense hiç sevmediği Pamuk'tum. Oğulları da olduktan sonra artık gelmez oldu. Almanya'daki ailesi ile yaşıyordu. Ben ise kaldım kederimle baş başa. Hastalıklar

yoldaşım oldu; sırtımdaki kamburlar sanki, bak Ayşe biz senin çektiğin derteriniz, diyordu. Kalabalıklar içinde çektiğim yalnızlıkla yatalak oldum.” diyerek dile getirmektedir.

Tema 4- Çocuk Gelin:

4.sırada en çok görülen tema olarak 41 hikâye ile “**çocuk gelin**” konusu karşımıza çıkmaktadır. Genel uluslararası ölçekteki belgelere göre, fiziksel, fizyolojik ve psikolojik açılardan evlilik ve çocuk doğurma sorumluluğu taşımaya hazır olmadan ve genellikle on sekiz yaşın altında yapılan her evliliğe “çocuk evliliği”, evlenen kız çocuğuna ise çocuk gelin denilmektedir.

Bizim örneklekimizi oluşturan hikâyelerde de genellikle 12-13 yaşlarında evlendirilen kız çocuklarına rastlamaktayız. Hikâyelerde henüz çocuk olduğunun farkında olan hikâye kahramanları; “çocuktum, henüz oyun oynayacak yaşıydım, sandalyede otururken ayaklarım yere değmiyordu, ne anlardım evlilikten bu yaşta...” gibi ifadeler kullanmaktadır ve bu ifadeler çocuk gelin olmanın göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Bu hikâyelerde, ataerkil sistemin ve geleneksel toplum yapısının ürünü olan erken yaşta evliliklerin kadın-erkek arasında eşit olmayan ilişkiler ortaya çıkardığını ve kadını güçsüzleştirdiğini görmekteyiz. Bu zihniyetin ideal yaşam tarzı kadının yerinin kocasının ve çocuklarının yanında olması üzerine kurulu olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, küçük yaşta ailesi tarafından zorla yapılan evlilikle tecrit altına alınan kadın henüz olgunluk aşamasındayken kişisel hak ve özgürlüklerinin başkaları tarafından saldırıya uğramasından dolayı kendilik olgusunu gerçekleştirememesinin yanı sıra eğitim ve istihdam hakkından da yararlanamamakta, kendisine aile içerisinde erkek tarafından belirlenen annelik ve kadınlık rollerinin dayatılmasına zemin hazırlamaktadır (Erdoğan, 2014, s. 28-30).

onlyherstory Adile: Adaletli olan
1950'de Denizli/Tavas'ın bir köyünde açtım gözlerimi dünyaya, sekiz kız kardeşin altıncısı olarak. Babam hayvancılıkla uğraşır. Sürümüzün çobanlığını yapan bir genç vardı. Babam onu, eğer benim için çobanlık yaparsan kızlarımdan birini sana veririm diye aldatırdı. Günlerden bir gün geldi, kız kardeşlerimden birini istedi babamdan. Babam ise vermedi. O gün aklına koymuş, benimle az çok yaşıt olan ablamı kaçırmayı. Ama annesi durumu fark etmiş, vazgeçirmiş onu bu planından. Daha doğrusu vazgeçirdiğini sanmış. Bir Kurban Bayramı sabahı... Tüm köy camiye gitmişken, o gitmemiş. Gelmiş bizim evin kapısının önüne, gözetlemeye başlamış. Hangisi çıkarsa çıksın onu kaçıracam, demiş kendi kendine. Ben çıkmışım. 13 yaşında evin dışına attığım o adımla geride bıraktım ben işte çocukluğumu. Aile büyükleri hemen toplandı. "Yapacak bir şey yok, vereceğiz ona," dediler. Ben 13, o 29 yaşındaydı. Ağladım. "Koskocaman adama mı vereceksiniz beni?" dedim. Ben yok muydum? Sesimi bir ben mi duyuyordum, bilemedim. Evlendiğimizde ayaklarım sandalyeden yere değmiyordu daha. Onun ailesiyle birlikte yaşamaya başladık. Kardeşleri birer birer evlenince anne ve babasına da ben baktım. Çocukken gelin edildikten sonra üç yıl çocuğum olmadı. Ona bile söz söylendi, kaç yaşında olduğuma bakılmadan. İlk yavrumu kucağıma aldığımda 16 yaşındaydım. Yokluk hissediydik. Adayta namak teplemeye sığardık. O sırada

Görsel 19: 16.10.2022 tarihli Adile'nin hikâyesine ait görsel

Örneğin; 16.10.2022 tarihli hikâyesinde Adile ailesi tarafından nasıl zorla evlendirildiğini şu çaresizlik sözleriyle anlatmaktadır: "13 yaşında evin dışına attığım o adımla geride bıraktım ben işte çocukluğumu. Aile büyükleri hemen toplandı. "Yapacak bir şey yok, vereceğiz ona," dediler. Ben 13, o 29 yaşındaydı. Ağladım. "Koskocaman adama mı vereceksiniz beni?" dedim. Ben yok muydum? Sesimi bir ben mi duyuyordum, bilemedim. Evlendiğimizde ayaklarım sandalyeden yere değmiyordu daha."

12 yaşında evlendirilen bir diğer çocuk olan Selver (07.08.2022) ise bu evlilik içerisinde nasıl ezildiğini ve istismar edildiğini şöyle anlatmaktadır:

"Anadolu'da derler ki kızı olan aynı gün kavak diker, kavak olunca kızın çeyizi olur. Ben de 12 yaşındaydım, beni köyümüzden biriyle evlendirdiklerinde. O da 13 yaşındaydı. Çocuktuk, birlikte büyüdük. Yıllar geçtikçe çok sevdim onu. O da beni sevdi ama gençken çok üzdü. Bir hasta abisi ve 4 erkek kardeşi vardı. 7 erkekli bir eve, kaynanama yardımcı olarak almışlardı beni. Gündüzleri tarlada ekin biçer, akşam olmadan eve gelir, davarları saçar, ahır temizler, evdeki erkeklere yemek hazırlar, sofraya da erkeklerden sonra otururdum. Kaynatamın ayaklarını yıkamadan yatmam mümkün değildi. Evlendiğimde daha adet olmamıştım. Üç sene boyunca kaynanam benimle "erkek Selver" diye dalga geçti. Kaynana, kaynata yetmezmiş gibi hasta kayınımdan da hakaret gördüm."

Tema 5- Tek Ebeveyn:

Çocuk gelinin ardından hikâyelerde en çok geçen diğer bir tema ise “**tek ebeveyn**” olarak kodladığımız dul ya da eşi cezaevinde, yurtdışına çalışmaya gitmiş veya evi terk etmiş yalnız kadınların hikâyelerine işaret etmektedir. 33 hikâyede gördüğümüz “tek ebeveyn” temalı hikâyelerin sadece 5’i anma, geri kalan 28 hikâyeye ise başarı ya da iyileşme hikâyesidir. Bu çapraz kodlamadan da anlaşılacağı üzere; bu kadınların ezici çoğunluğu bir eşten (çoğunlukla kimseden) destek görmeden tek başlarına hem çocukların bakımını hem de evin geçimini üstlenmek zorunda kalmış ama her şeye rağmen tüm zorlukların üstesinden gelmiş mücadeleci, güçlü, kahraman kadınlardır. Eşleri Almanya’ya işçi olarak giden Adile ve Mürüvvet, çalışmaya gittiği ilde başkasıyla yaşamaya başlayan eşinden boşanan Ayşe, 24 yaşında 6 çocukla eşini kaybedince dul kalan Fatma ve Gülizar eşlerinin yokluklarında hayatı tüm yüküyle omuzlayan bu güçlü kadınlardan sadece bazılarıdır:

“Bir süre sonra kocam yurtdışına çalışmaya gitti. Birkaç yılda bir gelirdi. Bütün ağır yük zaten bendeydi ama şimdi artık her şey benim üzerimdeydi. Hem hayvancılık hem Ege köylerinin tek geliri sayılabilecek tütün...” Adile (16.10.22)

“Geçim sıkıntısı iyice baş gösterince kocam 1970’de Almanya’ya işçi olarak gitti. Her sene 1 ay kadar gelirdi eve. Çevresi tarafından sayılan ve çocuklarına sevgisini göstermekte cömert eşim çok hovarda, bir o kadar da kıskançtı. O Almanya’dayken balkona çıktığımda bile arkamı dönüp otururdum kara çalıyorlar diye. Çocuklarım olmadan sokağa adım atmazdım. Kocam 1978’de kesin dönüş yaptığında evlatlarım iyice büyümüştü. Beni dövmesine izin vermediklerini anlayınca bize varlık içinde yokluk yaşattı. Gittikçe hırçınlaştı, varımızı yoğumuzu başka kadınlarla yedi.” Mürüvvet (24.04.20)

“2. oğlumuz doğduktan sonra eşim Diyarbakır’a çalışmaya gitti. Durumu iyiydi ama artık yanımıza gelmiyordu. Abim de orada bir kahvehane açtıktan sonra babam, kalk kızım biz de gidelim, dedi. Gittik. Ama eşim başka biriyle yaşıyordu, bizi istemedi. Boşandık.” Ayşe (22.12.20)

onlyherstory Fatma: Çocuğunu süten kesen kadın
1886 yılında Trabzon'un Araklı ilçesinde doğdum. Mutlu mesut kendi halinde yaşayan bir ailenin 3. çocuğuydum. Yıllar çabuk geçti ve 13 yaşına gelince evlilik çağı geldi diyerek bir komşumuzun tavsiyesi üzerine beni Ali Osman'a verdiler. Ali Osman iyi ve varlıklı bir ailenin oğluydu. Onunla evli kaldığım yıllar ne yokluk gördüm ne de kötü bir sözünü duydum. Beş oğlumuz, bir kızımız oldu. Birbirimize hep saygı ve sevgi gösterdik. En küçük oğlumuz hamileyken Ali Osman ateşlendi, üç gün sonra da öldü. 24 yaşında biri karnımda 6 çocukla dul kalmıştım. Birkaç ay sonra son oğlum doğurdum ve ona babasının ismini koydum. Artık evimin hem anası hem babasıydım. Arazim çok, ahırda hayvanlar çok, evde de 6 çocuğum ile hayat bütün ağırlığı ile omuzlarıma binmişti. Eşimin ağabeyleri, ablaları ve benim ailemin de desteği ile bütün bu zorlukların üstesinden gelmeye çalışıyordum ama yorgunluk ve eşimin yokluğu kendini fazlasıyla hissettiriyordu. Yıllar böyle akıp giderken 1916'da Ruslar bulunduğumuz bölgeyi işgal edince biz de, Rus askerlerinden kötülük göreceğiz korkusu ile, yöre halkının bir kısmıyla birlikte yollara düştük. Ben bu üzücü. havatımı karartan volculuğa esimin

Görsel 20: 21.10.2020 tarihli Fatma'nın hikâyesine ait görsel

“En küçük oğlumuz hamileyken Ali Osman ateşlendi, üç gün sonra da öldü. 24 yaşında biri karnımda 6 çocukla dul kalmıştım. Birkaç ay sonra son oğlum doğurdum ve ona babasının ismini koydum. Artık evimin hem anası hem babasıydım. Arazim çok, ahırda hayvanlar çok, evde de 6 çocuğum ile hayat bütün ağırlığı ile omuzlarıma binmişti.” Fatma (21.10.20)

“Oğlumun ardından eşim Ali'yi kaybettim ansızın. Mazlum Ali'm de daha gencecikti. Yüreğim kan ağlıyordu da hayat acıların sağılmasını beklemiyordu. Bağlarda, bahçelerde, tarlalarda çalıştım, çalıştım, durmadan çalıştım yavrularıma bakmak için. Sabahları erken kalkar vururdum kendimi işe. Yüküm üç kat idi benim; ruhumda geçmişin büyük sızısı, sırtımda geçim sıkıntısı, bir de yalnız, dul bir kadın olmanın zorluğu.” Gülüzar (14.10.20)

Tema 6- Vasıfsız Çalışan Kadın:

‘Tek ebeveyn’ den sonra 6.sırada 29 hikâyede **“vasıfsız çalışan kadın”** temasına rastlamaktayız. Çalışan kadını vasıflı ve vasıfsız olmak üzere iki alt tema halinde incelediğimiz bu araştırmada, vasıfsız çalışan kadın herhangi bir eğitim

almamış, uzmanlık gerektirmeyen, hademelik, temizlikçilik, ırgatlık ya da fabrika işçiliği gibi emeğe ve fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kadınlar için kullanılmaktadır. Bu 29 hikâyenin 14'ünde tek ebeveyn ve vasıfsız çalışan kadın kodları bir arada bulunmaktadır. Yani, vasıfsız işlerde çalışan bu kadınların yarısı eşleri tek başlarına ev geçindirmek ve çocuk bakmak zorunda oldukları için mecburen çalışmaktadırlar.

Örneğin, 10.07.22 tarihli Ayşe hikâyesinde eşi hastalanıp öldükten sonra, iki çocuğuyla tek başına kalınca kızlarına iyi bir gelecek sağlamak için konfeksiyonda çalışmaya başladığını anlatmaktadır. Benzer şekilde Akgül'de 25.07.21 tarihli hikâyesinde: *"..ama 3 ay sonra eşimi kaybettim. Ardından küçük oğlum ve büyük kızım da kas erimesi olduğunu öğrendim. Tarlalarda çalıştım, çocuk baktım; evimi geçindirmeye çalıştım."* demektedir.

Tek ebeveyn olmadığı halde maddi durumları iyi olmadığı için çalışmak zorunda olan kadınlardan biri olan Ganime ise temizlikçilik, hasta bakıcılık gibi yaptığı işleri şöyle anlatmaktadır: *"...maddi durumumuz hiç iyi değildi. Eşim ayakkabılar, sandaletler yapardı. Ama işin hiç olmadığı çok uzun dönemler oluyordu, yetiremiyorduk. Daha küçük olmalarına rağmen çocuklarımı evde bırakıp çalışmaya başladım. Kulüplere, restoranlara temizliğe gidiyordum. Bu sefer önümde dağ gibi bulaşıklar, onları yıkıyordum. Sonra bir sağlık dairesinde hasta bakıcı olarak iş buldum."* Ganime (21.08.22)

Tema 7- Göç/Savaş:

Vasıfsız çalışan kadın temasından sonra en sık 21 frekans değeri ile **"Göç/Savaş"** temalı hikâyelere rastlamaktayız. Bu hikâyelerde genellikle Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye gibi Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşayan Türklerin savaş ya da rejim değişikliği sonucu zorunlu göçlerini konu almaktadır. Bu göç hikâyeleri hem bir "öteki" hem de bir "kadın" olarak maddi ve manevi yaşanan zorlukları ve verilen mücadeleyi merkeze almaktadır.

onlyherstory Ayşe: Rahat ve huzur içinde yaşayan Ben göçmen kızı Ayşe. 1950'de Makedonya'nın Köprülü kasabasında hali vakti yerinde, 7 çocuklu bir ailede doğmuşum, Vardar Nehri kıyısında. Huzur içinde geçti çocukluğum. Ama Tito yönetiminin eziyeti artınca anladık ki ne ekmeğimiz kalmıştı burada yiyecek, ne de suyumuz içecek. Tüm malımızı mülkümüzü, hayallerimizi, özümüzü, mis kokulu köyümüzü bırakıp Türkiye'ye göç ettik. İzmir/Karşıyaka'da Şemikler mahallesine yerleştik. Makedonya'da köylerinin zengini sayılan anne ve babam hayata burada sıfırdan tekrar başladılar. Annem tarlada, babam ise demiryollarında işçi olarak çalışıyordu. Abilerim de eve destek olmak için işe girdiler. Ben de 3 kızkardeşim ile birlikte fermuar fabrikasında işe girdim. Ben çakır gözlü Ayşe'nin hayat yolculuğu işte böyle başladı. Hayat çok zordu, ailemizi geçindirmek için canla başla çalışmak zorundaydık. Hepimizin hayalleri vardı. Üç kızkardeş, üçümüzün de... Aralarında sevdiğine kavuşamayan bir ben oldum. Bir sevdiğim vardı ama babam beni ona vermedi. Babama karşı çıkmadım, seviyorum diyemedim. Rızı geldim kaderime. Sonra beni hiç istemediğim bir tanıdığa verdiler. Mavi bir gökyüzüydüyse gelecek, o zaman üzerime çekildi fermuarı karanlığın. Onu hiç sevemedim. Çok kıskançtı; eziyeti, hovardalığı hiç bitmiyordu. Anne babamın evinde kıyafet vasağı vaktü. Terzi olan büyük abim ne istersek dikerdi bize.

Görsel 21: 10.07.2022 tarihli Ayşe'nin hikâyesine ait görsel

Örneğin; Makedonya'dan İzmir'e göç eden 10.07.2022 tarihli Ayşe'nin hikâyesinde görüldüğü gibi göçün getirdiği zorlukların yanı sıra istemediği bir evlilik yapınca katlanan hayatın zorlukları, yaşadığı erkek bebek baskısı, kıskançlık ve eziyet, genç yaşta eşini kaybetme, hastalıklarla mücadele konu edinilmiştir.

Benzer bir şekilde, Naime (03.10.2021) hikâyesini şöyle anlatmaktadır: “Ben Naime. 1931 yılında Bulgaristan'ın Eğridere kasabasının Topçular Köyü'nde doğdum. 2. Dünya Savaşı sırasında babam 25 yaşında Yunanistan'da esir düşünce annem, beni ve iki kardeşimi tek başına büyüttü. Yokluk zamanlarıydı. Biz ölmeyelim diye meşe ağacının gövdesini ekmek yapıp yedirirdi bize. Fakirlikle geçti çocukluğum.”. Aşk evliliği yapan Naime, çok çalışmış, mücadele etmiş ancak Bulgar hükümetinin asimile etmeye çalışması, anadilde konuşmalarını yasaklaması gibi nedenlerle anavatan hasreti çekmektedir.

Özlem, acı ve mücadele dolu hikâyesini şöyle bitirir Naime:

“Evlatlarıma tek bir vasiyetim vardı, bir Müslüman gibi gömülmek. Vasiyetimi yerine getirmişler. Kısa da olsa bir ömrü aşkla paylaştığım eşim ise evlenmemiş benden sonra, hatıramı yaşatmış. Tüm evlatlarım benim hayalimi gerçekleştirerek Türkiye'ye göç etmişler. Bir torunuma da

benim adımları vermişler, Naime. Şimdi sınırlar ve yaşamlar ötesinden; özlemlerin en derin, acıların en keskin yerinden benim sesime o ses verir. Geçmişten bir acı aidiyet hikâyesi de işte böyle dile gelir.”

Tema 8- Okuma İsteği

20 hikâyede gördüğümüz “okuma isteği” teması ise çoğu zaman sırf kız çocuğu oldukları için hiç okula gönderilmeyen ya da çok küçük yaşta evlendirilmek üzere okul terkettirilen kadınların içlerindeki onulmayan bir yaraya parmak basmaktadır.

onlyherstory Zeliha: su perisi, çok yol yürüyen... 1942'de Kırşehir'de doğdum. On kardeşin en büyüğüyüm. Okuma yazmayı kendi kendime öğrendim. On yedi yaşında babam, erkek kardeşimi mesesi (kağıt öküzü) dürtmeye yarayan ucu çivili değnek) döverken engel olmak istedim. Babamın elinden mesesi almaya çalıştığım sırada mesesin çivisi sol gözümü girdi. Hastaneye götürülmediğimden o gece gözüm acılar içinde akıp gitti. Kör denilerek benden yaşça büyük, evli, hastanede yatan karısı vereme tutulmuş, dört çocuklu, komşu köyden bir adama kuma olarak başlık parasıyla satıldım. İki çocuğum oldu biri kız, biri oğlan. Oğlum bir yaşında, kızım altı aylık iken kocamın karısı iyileşip eve geldi, beni istemedi. Babam çocuklarımı kabul etmediği için kocam çocuklarımı yuvaya verdi. Beni de babamın evine gönderdiler. Altı aylık kızımı son kez emzirip yatağa bıraktığımda, yavrum o minik elleriyle tül bendimin ucuna beni bırakmak istemezcesine asıldı. Bu an tüm hayatım boyunca göğsümün ortasında açık bir yara olarak kaldı. Bir yıl sonra babam beni ikinci kez yine benden yirmi dört yaş büyük, evli bir adama kuma olarak sattı. Ankara'nın Bala ilçesine geldim. İlk karısı ile beş yıl yaşadım. Üç kızım daha oldu. Çocuklarıma bakmak için kocamla mevsimlik işçi olarak portakal, limon tarlalarında çalıştık. Bu evliliğimde kıskançlık yüzünden çok dayak yedim. Tarsus, Silifke, Ürgüp, Mersin'de çalıştıktan sonra 1976'da Ankara'ya geldik. Kocam yaşlı olduğu için ben çalışmaya başladım. Üç kızımı özel bir şirkette yemek yaparak, bulaşık yıkayarak büyüttüm. Orada Zeliha Abla'sı oldum herkesin. İkinci kocamın desteğiyle çocuklarımı görmek için mücadele verdim fakat göstermediler. Yıllar sonra askerliğini yaptıktan sonra oğlum beni bulup geldi, büyük kızım ile ise aram hiç düzelmedi. Ben Zeliha. Okula hiç gönderilmedim. Hiç oyun oynayamadım. Kardeşlerime baktım, tarlada çalıştım. Hiç sevda yaşamadım. Sevdiğimin elini hiç tutmadım. Babam beş kızını da başlık parasıyla sattı. Kuma olarak satılan bir tek benim, hem de iki kere. Babam tam yedi kere hacca gitti. Şeker hastalığı gözlerime iyice vurdu. Böbreklerimi kaybettim. Hayal ettiğim huzuru torunlarımla yaşamam gereken altmış yaşında, sancılar içinde öldüm. ✨

247h

Görsel 22: 19.09.2018 tarihli Zeliha'nın hikâyesine ait görsel

“Ben Zeliha. Okula hiç gönderilmedim. Hiç oyun oynayamadım. Kardeşlerime baktım, tarlada çalıştım. Hiç sevda yaşamadım. Sevdiğimin elini hiç tutmadım. Babam beş kızını da başlık parasıyla sattı. Kuma olarak satılan bir tek benim, hem de iki kere. Babam tam yedi kere hacca gitti.” diyen Zeliha (19.09.2018) ya da “...beni okula hiç göndermediler. Daha o zamanlar ahdetmiştim; bir kızım olursa sonuna kadar okutacaktım onu.” diyen Neriman (06.02.22) sadece kız oldukları ve okula gitmek yerine ev işlerine baksınlar, kardeşlerini büyütsün, annelerine yardım etsinler diye hiç okula gönderilmemelerinin acısını böyle dile getirmektedirler.

“Ah okuma yazmam olaydı, ah bir işim olaydı, çeker miydim bu kahrı?” diyen Selver (07.08.2022) ise eşinden şiddet gördüğü çaresiz zamanlarında okuyamamış olmanın acısını yeniden hissetmektedir. 12 yaşında evlenip çocuk gelin olan bu yüzden de ilkokuldan sonra eğitimine devam edemeyen Gülbahar (11.03.2021) okuma sevdasını şöyle dile getirmektedir: *“12 yaşında bir çocuk evlilikten ne anlar? Benim de aklımda fikrimde varsa yoksa okul. Öyle ki okula giderken altınlarımı önlüğümün altına saklardım, utanırdım. Engel olamadım, düğünüm yapıldı... Ama eğitimimin daha en başında yarıda kalmış olması hiçbir zaman okuma sevdama engel olmadı. Bugün bile okumayı, gündemi takip etmeyi çok severim.”*

Tema 9- Cinsiyet Ayrımı:

Okuma isteğinden sonra en sık geçen tema ise 17 hikâye ile **“cinsiyet ayrımı”** dır. Kadınların maruz kaldığı cinsiyet ayrımı hayatlarının birçok alanında görülmekte ve kadını ikinci plana iten, değersizleştiren ataerkil örüntüler göstermektedir.

Kadınların daha düşük eğitilmiş/eğitimsiz, düşük toplumsal statüde olmalarına ve eğitim, sağlık, nitelikli işgücü gibi alanlarda erkeklerin tercih edilmesine ve ayrıca miras, mülk edinme gibi konulardaki kadının maruz kaldığı eşitsizliğe ve hatta kadınlara yapılan erkek bebek baskısına atıfta bulunmaktadır.

Eğitim hakkının gasp edildiği kız çocuklardan bazıları olan Hamide, Munise ve Neriman bu durumu şöyle anlatmaktadır:

onlyherstory Hamide: Hamdeden, şükreden 1943'te Ankara/Elmadağ'ın tepelerle çevrili Deliler Köyü'nde doğdum. 9 kardeşin en büyüğüydüm. Anne babam köyde çiftçilik yaparlardı. Biz de tarla ve ev arasında toprakla, hayvanlarla büyüdük. Babam erkek çocuklarını daha çok severdi. Evlatlarını sayarken "5 oğlum var" der, biz kızları saymazdı. Okula gönderilmedim. Çok küçük yaşta, 16 yaşında da evlendirildim. Eşim benden on yaş daha büyüktü. Bir zaman sonra eşim Elmadağ'daki makine kimya fabrikasında işe girdi, ancak beni götürmedi. Ben köyde kalıp kayınpederime baktım. Çocuklarımız da olmuştu. Bir yandan tarla, bahçe işleriyle uğraşıyor, bir yandan hem evlatlarıma hem de kayınpederime bakıyordum. Yiğit bir kadındım; her işi tek başıma yapıyor, herkesin yardımına koşuyordum. Zaman aktı; dağları karlar kapladı, karlar eridi, çiçekler açtı, güneş yüzünü gösterdi; eşim Elmadağ'da ben köyde böyle mevsimler geçti. Bir süre sonra esim hizi de ilceve vanına aldı. Oturduğumuz evin sahibinin

Görsel 23: 15.04.2021 tarihli Hamide'nin hikâyesine ait görsel

"Babam erkek çocuklarını daha çok severdi. Evlatlarını sayarken "5 oğlum var" der, biz kızları saymazdı. Okula gönderilmedim. Çok küçük yaşta, 16 yaşında da evlendirildim." Hamide (15.04.2021)

"Ben 3 yaşındayken Ankara'ya geldik. Üç kız, iki erkek kardeşin ortancasıyım. Hep okumak istedim. Babam ise oğlanlar okusun dedi." Munise (14.11.2020)

"Babam kız olduğumdan, hem de üçüncü kız, beni hiç kabullenmedi. Neyse ki benden sonra iki erkek çocuğu oldu, el bebek gül bebek yetiştirdiği. Ablalarım okula gittiler fakat düzenli gönderilmedikleri için öğrenemediler okuma yazmayı. Sıra bana gelince, onlar öğrenemedi diye beni okula hiç göndermediler. Daha o zamanlar ahdetmiştim; bir kızım olursa sonuna kadar okutacaktım onu. Erkek kardeşlerim okutuldu, ablalarım ise 19-20'li yaşlarında evlendirildiler. Ben ise evde hizmetçi, tarlada ırgattım." Neriman (06.02.2022)

Hikâyelerde eğitim hakkı gibi kadınların miras hakkının da gasp edildiğini ve haksızlığa uğradıklarını görmekteyiz. *"7 kardeştik, 6 kız, 1 oğlan. Babam tüm malını mülkünü oğluna bıraktı. Bize bir şey kalmadı."* Naciye (22.08.20)

Hatta cinsiyet eşitsizliği sadece eğitim, sağlık, miras gibi haklarda değil bir canlının en temel hakkı olan “yaşam hakkı”nda da görmekteyiz. Göç, savaş, yoksulluk gibi olumsuz koşulların birinci derecede kadınları/kız çocukları etkilerken aynı zamanda kimi zaman da yaşam hakkından ilk vazgeçilen de kız çocukları olmuştur.

Örneğin, 08.09.2020 tarihli Emine'nin hikâyesine baktığımızda savaş durumunda köyü terkeden ailesi diğeri erkek olan iki çocuktan birini terk etmek zorunda kalınca kız çocuğu olan Emine'yi bırakmayı tercih etmişlerdir:

*“Ne yazık ki doğumum Şeyh Sait İsyanı'nın başladığı güne denk geldi. Sonrasında yaşanan acı olaylar ömrümün sonuna dek hem karakterimi hem çok sevdiğim coğrafyayı şekillendirdi. Ayaklanmaya, öldürülenlere dair felâket haberlerinin hızla yayıldığı o gün, annem ve babam köylerini korkuyla terk edenler arasındaydı. **Ancak bir seçim yapmalıydılar. Neticede abimi yanlarına alıp beni, kız çocuğu Emine'yi, beşiğinde bıraktılar.** Panik ve karmaşayla geçen 2 günün sonunda evlerine döndüklerinde açlıktan, ağlamaktan yorgun düşmüş bir halde parmağımı emerken buldular beni. Hayatta kalmayı başardım belki ama ömrüm boyu hüznü, gözleri yaşlı biri oldum.”*
Emine (08.09.20)

Yine birçok hikâyede geçen erkek bebek baskısı ise, art arda doğan kız çocukların ardından oluşan erkek çocuk beklentisinin baskıya dönüştüğü, evliliğin tehlikeye girdiği, kimi zaman erkek doğursun diye üzerine kuma geldiği, erkek çocuk doğurulması için adaklar adandığı, dualar edildiği, kız çocuklarının isimlerinin o doğrultuda verilerek (Dursun, Döndü, Dürüye vb) arkasından erkek bebek gelmesinin temenni edildiği hikâyelerdir.

Bu hikâyelerde yine kız çocuğunun değer görmediğini, kimi zaman evlat olarak bile sayılmadığını görmekteyiz.

onlyherstory Dürüye:

1936'da Uşak/Eşme'nin bir köyünde doğdum. 6 kızdan sonra ben ve ikizim de kız olunca, kız çocuk dürülsün, erkek çocuk doğsun diye Dürüye koymuşlar adımı. Bizden sonra çok bekledikleri erkek çocukları doğdu. Ailem, kırsalda hayvancılıkla uğraşır; köydeki duruma göre durumumuz iyi sayılırdı. Ben 5 yaşında kuzu çobanlığı yapmaya başladım. Ailem kız çocuklarına sevgisini göstermezdi. Benim de varlığımdan kimsenin haberi yoktu sanki, kendi kendime büyüyordum. Koyunla, kuzuyla dağlarda zaman geçiriyordum. Okul çağı geldiğinde, ikizimi gönderip beni göndermediler okula. İşleri kim yapacaktı? Babama çok düşkündüm. Onun gözüne girmek için çocuk bedenimden daha büyük bir enerjiyle koyun otlatır, harmanda çalışırdım.

Görsel 24: 25.05.2022 tarihli Dürüye'nin hikâyesine ait görsel

“6 kızdan sonra ben ve ikizim de kız olunca, kız çocuk dürülsün, erkek çocuk doğsun diye Dürüye koymuşlar adımı. Bizden sonra çok bekledikleri erkek çocukları doğdu.”. Dürüye (25.05.22)

onlyherstory Güllü: Güllerle eş

1940'ta Malatya'nın Hekimhan ilçesinde doğmuşum, efsanelerle tütsülenmiş Zurbahan Dağı'nın eteklerinde. Annemi babamla zorla evlendirmişler. Daha ilk günden “Dokuz çocuğum da olsa seni bırakacağım” demiş babama, ben ve erkek kardeşim doğduktan sonra da sevdiği adama kaçmış. Babam da tekrar evlenmiş. 6 aylık erkek kardeşim bakımsızlıktan ölmüş, bana da dayım sahip çıkmış. 12 yaşına geldiğimde dayım beni benden yaşça çok büyük biriyle evlendirdi. Tek kelime Kürtçe bilmeden Kürt bir aileye gelin gittim. Ben onların, onlar benim dilimi bilmiyorlardı. Kayınvalidem yemek zamanı “Utanma kızım, ye ye” demiş de onu bile anlamazdım. Yeni evim artık Sivas'ın bir köyüydü. Yoklukla, fakirlikle çevriliydi hayatımız. Kocamı sevemedim, hiç anlayamadık. Daha küçük çocuktum ama 6 yıl çocuğum olmayınca adım “kısır gelin” e çıktı. Yüzümü örttüğüm tülbentin arkasından izlerken yılların kayıp gidişini 4 kızım oldu, hepsi birbirinden kıymetli, hepsi gönlümün çiçeği. Ama benden oğlan doğurmam bekleniyordu. Sonunda adaklarla gelen bir oğlum oldu. Adını Murat koyduk. 35 yaşında iken kocam vefat etti. Gençecik yaşta dul kalınca talipler ardı ardına gelmeye başladı. Hatta birisi bir gün öyle ısrarcı oldu ki

Görsel 25: 17.07.2022 tarihli Güllü'nin hikâyesine ait görsel

“Yüzümü örttüğüm tülbentin arkasından izlerken yılların kayıp gidişini 4 kızım oldu, hepsi birbirinden kıymetli, hepsi gönlümün çiçeği. Ama benden oğlan doğurmam bekleniyordu. Sonunda adaklarla gelen bir oğlum oldu. Adını Murat koyduk.”. Güllü (17.07.22)

“Oğul hasretini gidermek için olsa gerek beni erkek gibi yetiştirdi. Hayvan pazarında alışveriş, pazarlık sırasında kavga eksik olmazdı o zamanlar. Babam bana erkek kıyafetleri giydirir, başımı yüzümü bağlar bu kavgalara götürürdü. Ama beni erkek gibi yetiştirmesiyle kalmadı erkek evlat arayışı. Oğlan doğuramayan annemin üzerine de kuma getirdi.” Naciye (22.08.20)

“Altı yavrumuz oldu, beş kız, bir erkek. Oğlum olmayacak diye çok korktum. Çünkü erkek evlat doğurmam bekleniyordu. Şükür Allah’a bana bir erkek evlat da nasip etti. Ondan sonra eşimle aramız biraz düzeldi.”. Sediye (02.01.21)

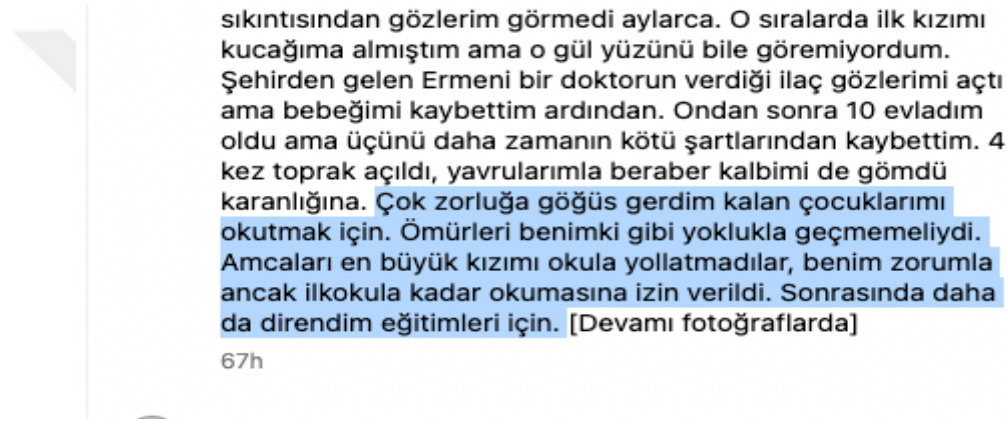
Tema 10- Direnme:

Cinsiyet ayrımından sonra 16 hikâyeye ile karşımıza çıkan **“Direnme”** teması ise tüm bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadını yok sayan ataerkil gelenek ve törelere karşı kadınların takındığı karşıt tutum, davranış ve üstesinden gelme çabalarına atıfta bulunmaktadır.

Direnmeyi en çok içerisinde aldatılma, terkedilme ve şiddet gibi elementlerin bulunduğu hikâyelerde, daha sonra çocuk gelin hikâyelerinde ve son olarak da eğitim engeline karşı okuma isteği olan hikâyelerde görmekteyiz. Yılmadım, direndim gibi sözcüklerin kullanılmasının yanı sıra mevcut olumsuz bir duruma (şiddet gibi) ya da baskı ve zorla yaptırılmak istenen bir şeye karşı (evlendirilmek gibi) bir karşı koyuş, kaçış, kabullenmeme durumları “direnme” ile kodlanmıştır.

Örneğin, eşinden şiddet gören, ihanete uğrayan ve en yakın arkadaşının kuma olarak evine geldiği Handan’ın (31.07.2022) hikâyesine baktığımızda *“Evi terk ettim sonunda bir gün. Bir ev tuttum, çocuklarımı yanıma aldım. Ama eşim her seferinde gelip onları benden alıp götürdü. Tek başıma gücüm yetmedi, tükendi. Ben tükendim.”* sözleri Handan’ın tüm bunlara aklını kaybedip, sokaklara düşene kadar nasıl direndiğini ve kabullenmediğini göstermektedir.

Çocuk gelin ve direnmenin bir arada olduğu 5 hikâyeden biri olan Zehra'nın (24.09.22) hikâyesinde ise küçük yaşta zengin ve yaşlı biriyle evlendirilmek istenen Zehra buna karşı çıkmış, kar etmeyeceğini anlayınca da evden kaçmıştır. “Çok güzeldim, gürbüzdüm; genç yaşta evlendirmek istediler beni zengin, yaşlı biriyle. Bense hiç istemedim. O zamanlar köyümüzden çok sayıda insan ekmeğinin peşinde İstanbul'a çalışmaya gidiyordu. Bir gün yola çıkan bir grubun arasına karıştım, kaçtım. İstanbul'a varır varmaz etrafa apar topar iş sordurdum, çok zaman geçmeden de matbaaları olan bir ailenin yanına yardımcı olarak işe girdim” diyen Zehra daha sonra kaçıp çalışarak tutunduğu İstanbul'da severek evlenmiş ve mutlu olmuştur.

Görsel 26: 28.02.2022 tarihli Rabia'nın hikâyesine ait görsel

Okuma isteği ile direnmenin bir arada olduğu hikâyelerden biri olan Rabia'nın (28.02.2022) hikâyesinde çocukken öksüz ve yetim kalan ve amcası tarafından sahiplenen Rabia çocukken çok istemesine rağmen okutulmamış, evde hizmetçi gibi çalıştırılmış ve okumak içinde bir uhde olarak kalmıştır. Evliliği de yine benzer bir düzende olunca kızlarını okutabilmek için çaba ve direnişini şöyle anlatmaktadır: “... Çok zorluğa göğüs gerdim kalan çocuklarımı okutmak için. Ömürleri benimki gibi yoklukla geçmemeliydi. Amcaları en büyük kızımı okula yollatmadılar, benim zorumla ancak ilkokula kadar okumasına izin verildi. Sonrasında daha da direndim eğitimleri için... “. Benzer bir direnmeyi de Zeynep'in (09.02.2020) hikâyesinde işitmekteyiz: “Yorgan diktim, keçi besledim, kızlarımı okuttum. Benim kaderime benzememeliydi kaderleri.”.

Tema 11- Vasıflı Çalışan Kadın:

En son sırada sadece 5 hikâye ile karşımıza çıkan çalışan kadının bir diğer alt teması olan “vasıflı çalışan kadın” ise eğitilmiş ve hizmet sektöründe (eğitim ve sağlık gibi) çalışan veya uzmanlık gerektiren işlerde kendi işini kuran girişimci kadınlara atıfta bulunmaktadır. Hemşire, ebe, memur, öğretmen gibi hizmet sektörü meslekleri ya da eğitim alıp kendi güzellik ve kuaför salonunu açmış girişimci kadınların hikâyeleri görülmektedir.

onlyherstory Ayfer: Ay gibi güzel
1940'ta Samsun/Kavak'ta doğdum. Babamla annem çok genç yaşta evlenmişler. Babam ablam doğduktan hemen sonra askere gitmiş, tam 4 sene. Askerdeyken kızkardeşini asker arkadaşına sözlemiş, haberi de annesine mektupla bildirmiş. Gönüllü başkasında olan halam haberi duyunca kaçmış sevdiği çocukla. Eve döndüğünde herkesi dövmüş babam, sonra çekmiş gitmiş. Annemi hiç sevmeyen babaannem de fırsat bu fırsat diyerek annem ve ablamı kovmuş evden. Sonrası bir tufan. Annemle ablam kah onun kah bunun yanında, sonra tahtadan bir barakanın içinde yaşamaya çalışmışlar. Annem sırtında su taşıyıp satmış. 2 kere açlıktan ölmesin diye ablamı evlatlık vermiş, dayanamayıp geri almış. Bu böyle 4 yıl devam etmiş. Sonunda babamın akrabaları kocan Erzurum'da çalışıyor, seni onun yanına gönderelim demiş. Annem babamı bulmuş, ya bize sahip çık ya benden boşan, demiş. 8 yıl sonra tekrar bir araya gelmiş, Samsun'a yerleşmişler, ben doğmuşum. Zeki bir çocuktum, okumayı çok severdim. Öğretmenim ne olmak istiyorsun diye sorduğunda ebe hemşire olmak, beyaz önlük giymek istiyordum derdim. İlkokul son sınıfta hemşirelik ve ebelik okullarında sınavların olduğunu duydum, hemen annemle konuştum, adeta yalvardım ona. O da babamdan korkuyordu ama yılmayacaktım. Üç okulun da sınavına girdim, üçünü de kazandım. Ama babamı nasıl ikna edecektik? Annem kahramanımdı, zor da olsa babamı ikna etti. Ben bu zinciri kırdığım için kız kardeşlerim de öğretmen okuluna gidebildiler. O zamanlar yatılı okulda okumak için bir de kefil istiyorlardı. İlçemizde durumu iyi olan, çocuk hasreti çeken bir esnaf, ben de çocuğum olsa okutmak isterdim ama olmadı, kısmet sizemmiş, sana güveniyorum kızım, diyerek bana kefil oldu. Böylelikle Ankara Köy Ebe Okulu'nun yolunu tuttum. Her derste inci gibi notlar tutan, okulun en çalışkan öğrencilerinden biri oldum. Okul 2.'si olarak başarıyla eğitimimi tamamladığımda nereye atanırsam oraya gideceğim dedim. Türkiye'de gitmediğim yer kalmadı ama en çok Mardin'i sevdim. Orada 6 sene kaldım, Kürtçeyi ana dilim gibi öğrendim. Dağ bayır, kar tipi demedim, köy köy aşladım çoluğu çocuğu. At üstünde Suriye'ye doğumlara bile gittim. İşimi hep aşkla yaptım. [Devamı fotoğraflarda]

Düzenlendi - 41h

Görsel 27: 29.08.2022 tarihli Ayfer'in hikâyesine ait görsel

Örneğin, tüm zorluklara ve imkansızlıklara rağmen okumak için mücadele edip Ankara Köy ebe okulundan mezun olup Türkiye'nin birçok köyünde çalışan 1940 doğumlu Ayfer 'in hikâyesi bir mücadele ve başarı örneği olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Zeki bir çocuktum, okumayı çok severdim. Öğretmenim ne olmak istiyorsun diye sorduğunda ebe hemşire olmak, beyaz önlük giymek istiyordum derdim. İlkokul son sınıfta hemşirelik

ve ebelik okullarında sınavların olduğunu duydum, hemen annemle konuştum, adeta yalvardım ona. O da babamdan korkuyordu ama yılmayacaktım. Üç okulun da sınavına girdim, üçünü de kazandım. Ama babamı nasıl ikna edecektik? Annem kahramanımdı, zor da olsa babamı ikna etti. Ben bu zinciri kırdığım için kız kardeşlerim de öğretmen okuluna gidebildiler. O zamanlar yatılı okulda okumak için bir de kefil istiyorlardı. İlçemizde durumu iyi olan, çocuk hasreti çeken bir esnaf, ben de çocuğum olsa okutmak isterdim ama olmadı, kısmet sizemyiş, sana güveniyorum kızım, diyerek bana kefil oldu. Böylelikle Ankara Köy Ebe Okulu'nun yolunu tuttum. Her derste inci gibi notlar tutan, okulun en çalışkan öğrencilerinden biri oldum. Okul 2.'si olarak başarıyla eğitimimi tamamladığımda nereye atanırsam oraya gideceğim dedim. Türkiye'de gitmediğim yer kalmadı ama en çok Mardin'i sevdim. Orada 6 sene kaldım, Kürtçeyi ana dilim gibi öğrendim. Dağ bayır, kar tipi demedim, köy köy aşıladım çoluğu çocuğu. At üstünde Suriye'ye doğumlara bile gittim. İşimi hep aşkla yaptım." Ayfer (29.08.22)

Ayrıca, hem hukuk okuyan bir yandan da memur olarak çalışan Ayşe Gülümser, köy enstitüsünü bitirerek öğretmen olarak atanan Zehra, kendi kuaför dükkanını açarak ekonomik özgürlüğünü kazanan Rahmiye seçilen hikâyelerdeki çalışkan diğer kadın örnekleridir:

"Ama çalışmak benim en büyük gücümdü. Kadıköy SGK'da şef yardımcısıydım artık. En ağır dosyaları bilgime güvendikleri için hep bana verirlerdi. Bunlardan bir tanesi de 20 yıldır çözilemeyerek tozlu raflarda kalan karayolları teminat dosyasıydı, benim üzerime alarak onca yıl sonra çözüme kavuşturduğum." Ayşe Gülümser (12.01.22)

"5. sınıfı bitirince öğretmenim çok istedi okumamı, o zamanlar Köy Enstitüleri yeni açılmıştı. Köyde Gönen Köy Enstitüsü'ne giden bir abla vardı. Amcam cebime 5 lira koydu, beni o ablayla beraber Gönen'e gönderdi. O sene sınava girdim, kazandım. Mezun olunca Denizli'nin bir köyüne atandım." Zehra (26.01.21)

"Dişimden, tırnağımdan arttırdıklarımın en sonunda bir kuaför dükkânı açtım. 20 yaşındaydım. Dükkanımı açtığım yıl Kurban Bayramı'nda kendi kazandığım parayla hep heves ettiğimiz ama hiç almaya gücümüzün yetmediği kurbanlığı aldım aileme. O anın gururunu ömrüm boyunca unutmadım. Bütün çalışanlarım beni çok severdi." Rahmiye (30.03.21)

Görüldüğü üzere; hastalık, ev içi emek, aldatılma/terkedilme/şiddet, çocuk gelin, tek ebeveyn, vasıflı ve vasıfsız çalışan kadın, göç/savaş, okuma isteği, cinsiyet ayrımı, direnme gibi ortaya çıkan tüm bu temaların temelinde cinsiyet eşitsizliği yatmaktadır. Kadınlar erkeklerden daha uzun yaşasalar bile yaşam kalitelerinin daha düşük olduğunu, daha fazla hastalık yaşadıklarını gösteren mevcut araştırmalar cinsiyet eşitsizliğinin bir yansıması olarak kadın sağlığını işaret etmektedir.

Bu çalışmada da 100 hikâyenin 77'sinde kadınların yaşadığı ağır yaşam koşulları, görünmeyen emekleri, aşırı üreme, sağlık hizmetlerine erişememe, toplumsal baskı ve cinsiyet eşitsizliği neticesinde çoğunlukla erken yaşlarda olmak üzere kronik hastalıklar, stres, kanser, kalp rahatsızlıkları ve özellikle Alzheimer ve demans gibi hastalıklara yakalandıkları görülmektedir. Ayrıca, 100 hikâyenin 49 unda görülen aldatılma, terkedilme veya şiddet teması “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen” cinsiyet temelli şiddet tüm dünyada ve tüm zamanlarda görülen en ciddi kadın sorunsallarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

42 hikâyede karşımıza çıkan çocuk gelin teması da yine bizlere ataerkil sistemin ve geleneksel toplum yapısının ürünü olan erken yaşta evliliklerin kadın-erkek arasında eşit olmayan ilişkiler ortaya çıkardığını ve kadını güçsüzleştirdiğini böylelikle oyun oynayacak yaştaki kız çocuklarının fiziksel, ruhsal ve bedensel olarak erkek egemen sistem tarafından sömürüldüğünü görmekteyiz. 33 hikâyede karşımıza çıkan dul ya da eşi cezaevinde veya yurtdışına çalışmaya gitmiş ya da terkedilmiş yalnız çocuklu kadınlara işaret eden tek ebeveyn temasında ise çoğunlukla kimseden destek görmeden tek başlarına hem çocukların bakımını hem de evin geçimini üstlenmek zorunda kalmış ama her şeye rağmen tüm zorlukların üstesinden gelmiş mücadeleci, güçlü, kahraman kadınları görmekteyiz.

Ayrıca, çalışan kadını vasıflı ve vasıfsız işlerde çalışanlar olarak iki ayrı alt temada incelediğimiz hikâyelerimizde 29 hikâyede vasıfsız işlerde çalışan kadınları görmekteyken sadece 5 hikâyede vasıflı bir işte çalışan kadın görmekteyiz. Herhangi bir eğitim almamış, uzmanlık gerektirmeyen, hademelik, temizlikçilik, ırgatlık ya da fabrika işçiliği gibi emeğe ve fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kadınlar olan vasıfsız kadınların yarısı tek başlarına ev geçindirmek ve çocuk bakmak zorunda oldukları için

mecburen çalışmakta iken bir kısmı da yoksulluktan dolayı temizlikçilik, hasta bakıcılık gibi işlerde çalışmak zorunda olan kadınlardır.

Sadece 5 hikâye ile en az sıklıkta karşımıza çıkan çalışan kadının bir diğer alt teması olan “vasıflı çalışan kadın” ise eğitilmiş ve eğitim ve sağlık gibi hizmet sektöründe çalışan veya uzmanlık gerektiren işlerde kendi işini kuran kadınlara işaret etmektedir. Çalışan kadınlar içinde bu oranın bu denli düşük olması da yine bize cinsiyet eşitsizliğinin ve kadınların eşit eğitim ve çalışma hakkına ulaşamamalarını net bir şekilde göstermektedir.

100 hikâyenin 21’inde görülen göç ve savaş temalı hikâyelere baktığımızda da yine bu sıra dışı zorlukları içeren durumlarda hem bir “öteki” hem de bir “kadın” olarak maddi ve manevi yaşanan zorlukların çoğunu kadının yüklediğini, savaş ortamının ya da göçün getirdiği kendine has zorlukların yanı sıra yoksullukla baş etmenin ve ailenin geçiminin, çocukların bakımının ve aileyi korumanın mücadelesini tümüyle kadınların verdiğini görmekteyiz.

Diğer bir sık görülen tema olan okuma isteği ise sırf kız çocuğu oldukları için hiç okula gönderilmeyen ya da küçük yaşta evlendirilmek üzere okuldan alınan ve eğitimine devam edemeyen kadınların bir ömür boyu içlerinde uhde olarak kalan okuma ve eğitim arzularını ifade etmektedir. 20 hikâyede belirgin şekilde altı çizilen bu durum yine cinsiyet ayrımından kaynaklanan bir eşitsizliği ve kız çocuklarının eğitim alma hakkının engellendiğini ortaya çıkarmaktadır.

Üstelik bu eşitsizlik ne yazık ki sadece eğitim anlamında değil, hikâyelerde 17 defa karşımıza çıkan cinsiyet ayrımı temasına baktığımızda ebeveynlerin doğan çocuğunun kız olmasından mütevellit yaşadığı toplumsal baskı ve memnuniyetsizliği dahi içermektedir. Bu hikâyelerde art arda doğan kız çocukların ardından evliliğin tehlikeye girdiğini, kimi zaman erkek doğursun diye kadının üzerine kuma geldiğini, erkek çocuk doğurulması için adaklar adandığı, dualar edildiği, kız çocuklarına Dursun, Döndü, Dürüye vb. isimler verilerek arkasından erkek bebek gelmesi için dualar edildiği çeşitli toplumsal baskılara maruz kalındığı hikâyeler karşımıza çıkmaktadır.

Bu hikâyelerde yine kız çocuğunun değer görmediğini, kimi zaman evlat olarak bile sayılmadığını görmekteyiz. Böylelikle, kadınların hayatlarının birçok alanında görülen ve kadını ikinci plana iten, değersizleştiren ataerkil örüntülerden biri olan cinsiyet ayrımı daha doğar doğmaz kız çocuklarının karşısına çıkmakta ve hayatları boyunca onların daha düşük eğitilmiş/eğitimsiz, düşük toplumsal statüde olmalarına ve eğitim, sağlık, nitelikli işgücü gibi alanlarda erkeklerin tercih edilmesine ve ayrıca miras, mülk edinme gibi konularda dahi eşitsizliğe maruz bırakılmaktadır.

Bu noktada tüm bu toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadını yok sayan ataerkil gelenek ve törelere karşı karşıt tutum/davranış göstererek üstesinden gelmeye çalışan kadınların olduğu direnme hikâyeleri de örneklemimizde 16 kez karşımıza çıkmaktadır. Bu hikâye

lerde kimi zaman zorla evlendirilmek ya da şiddet içeren bir evlilik içinde kalmaya zorlanmak kimi zaman da zorla okuldan alınmak gibi baskıyla yaptırılmak istenen şeye karşı koyan, kabullenmeyen gerekirse ailesini terk eden cesur ve savaştı kadınlar görmekteyiz.

Örneklemimizde yer alan hikâyelerde ortaya çıkan temalar çerçevesinde ortaya çıkan kadın sorunlarını özetlersek: Erkek egemen kültürün yarattığı baskı, kadını ikincilleştirme, eve hapsetme, toplumsal cinsiyet rollerini dayatma kadını bir yandan ruhsal ve fiziksel olarak hastalığa açık hale getirirken diğer yandan da şiddet, aldatılma, terk edilme, tek ebeveyn olarak hayatı göğüslemeye maruz bırakmakta, göç ya da savaş durumlarında dezavantajlı konuma getirmekte, bebeklikten itibaren cinsiyet ayrımına uğrama, çocuk yaşta zorla evlendirilme, ev içi emeği tek başına üstlenme, vasıfsız işlerde çalışmaya mecbur kalma gibi durumlara sokmaktadır.

Dolayısıyla, bu kadın hikâyelerinde ortaya çıkan sorunsallar çalışmamızın ikinci bölümünde dile getirilen birinci feminizmin de mücadele etmeye çalıştığı kadın sorunları ile ortaklaştığı görülmektedir. Birinci dalga feminizmin kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sağlandığında, toplumsal eşitliğin sağlanabileceği üzerine yoğunlaşan temel mücadele alanı ve gündemi yasal ve kurumsal düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Rampton, 2015). Paralel bir şekilde Türkiye’de de geç Osmanlı döneminde kadın hakları mücadelesinin merkezinde “çok eşlilik” ve İslam hukuku

tarafından erkeklere verilen “boşama” hakkı yer alırken bu doğrultuda yasalarla kadınlara çalışma hakkı, üniversitelere kabul edilme hakkı ve aile yasası ile çok eşliliği sınırlama hakkı verilmiş ancak savaş koşullarından dolayı uygulanamamıştır (Tekeli, 2006).

20.yy’ın başlarında özellikle Türk Kadınlar Birliği (TKB)’nin sivil ve siyasi haklarda eşitlik isteği ile tekrar gündeme gelen bu sorunsallar Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Kemalist reformlarla Türk Kadınına verilen haklar genişlemiş ve sosyal, ekonomik ve siyasi haklara sahip olmuşlardır. Tevhidi Tedrisat kanunu ile eşit eğitim hakkı ve Türk Medeni kanunu ile boşanma, velayet hakkı ve mallarda da tasarruf hakkının yanı sıra seçme ve seçilme hakkı gibi siyasi haklar da tanınarak kadınlara verilen haklar da genişlemiştir.

Dolayısıyla, örneğimizde incelenen hikâyelerin geçtiği dönem ve sorunsalların hem tarihsel olarak hem de mücadele alanları olarak birinci dalga feminizmle ortaklaştığı görülmektedir.

3.5.4. Yorumların İçerik Analizi ve Sonuçların Feminist Bilince Katkısı Açısından Değerlendirilmesi

Örneğimizde yer alan 100 hikâyenin izleyici/okuyucu üzerine olan etkisini incelemek üzere bu hikâyelere yapılan toplam **29.487** yorum analiz edilmiştir.

Çok aşamalı olan bu analiz süreci şu şekilde ilerlemektedir:

- Öncelikle, onlyherstory Instagram hesabında seçilen 100 gönderiye ait yorumlar teker teker kopyalanarak bir Word dosyası oluşturulmuş ve iki kategoriye ayrılarak düzenlenmiştir.
- Analizi yapılacak olan ikinci kategorideki yorumlarda ortaya çıkan kodlar belirlenmiş ve her yorum için baskın temaya ait kodlar girilmiştir.
- Kodlama verilerinin doğruluğu kontrol edilmiştir

- Kodlanan veriler **MAXQDA analiz programı** kullanılarak analiz edilmiş ve frekans değerleri oluşturulmuştur.
- Analizlere ait grafikler oluşturulduktan sonra, veriler nitel bir yaklaşımla literatüre dayalı olarak değerlendirilmiştir.

İlk aşamada belirtildiği gibi 100 hikâyeye yapılan yorumlar Word dosyasına teker teker kaydedildikten sonra iki kategoriye ayrılarak düzenlemiştir. Bu kategorizasyon şu şekildedir:

1. Üzülme, ağlama, öfke, empati, merhamet, acıma, etkilenme, takdir etme, beğenme gibi duygu yoğunluğunu belirten yorumlar birinci kategoride yer almaktadır. Bu yorumlar 28.768 tane olmak üzere toplam yorumların %97'sini oluşturmaktadır.
2. Bazen bir ya da birkaç cümle ile bazende uzun bir paragrafla hikâyeye hakkındaki duygu ve düşüncelerini detaylı bir şekilde dile getiren yorumlar ikinci kategoriye alınmıştır. Toplamda 5.851 yorumdan oluşan bu kategori toplam yorumların %19.5'ini oluşturmaktadır. Kategorizasyon aşamasından sonra bu yorumlar feminist bilinci yükselten ve kadın hakları savunuculuğuna katkı sağlayan söylemler teması altında tek tek kodlanmış ve Maxqda veri analizi programı ile analiz edilmiştir. Bu yorumlardan ortaya çıkan kodlar şunlardır:

- Farkındalık,
- İsyen,
- Kız kardeşlik,
- Özdeşleşme,
- Ders çıkarma,
- Güçlü kadın,
- Kadın hakları ile ilgili söylemler

Öncelikle, birinci kategorideki yorumlara baktığımızda, bu kategoriye sadece üzülme, ağlama, öfke, empati, merhamet, acıma, etkilenme, takdir etme, beğenme gibi duygu yoğunluğunu belirten yorumlar dahil edilmiştir. Bu yorumlara sadece ağlama,

üzülme, öfkelenme, alkışlama gibi duyguları ifade eden emojiler, birkaç kelime ya da kısa cümle ile ifade edilen duygular ve söz konusu duyguların belirgin bir şekilde hissedildiği diğer bütün yorumlar dahil edilmiştir.

Bu kategoriye genellikle hikâye ile ilgisiz yapılan yorumlar, çeşitli hesapların kendi sayfasının reklamını yaptığı yorumlar ya da hikâyeyi okusun diye takipçilerin bir başkasını etiketlediği yorumlar dahil edilmemiştir. Tüm bu duygu yoğunluğu içeren yorumlar 28.768 adet olmak üzere toplam yorumların %97'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, seçilen hikâyelere yapılan yorumların büyük bir çoğunluğu hikâyelerden duygusal olarak etkilenen ve bunu bir emoji ile dahi olsa bu etkileşimi ortaya koyan yorumlardan oluşmaktadır.

İkinci kategorideki yorumlar ise hikâye hakkındaki duygu ve düşüncelerin daha detaylı bir şekilde ortaya konulduğu hikâyede geçen temalar hakkında yorumların yapıldığı böylelikle feminist bilincin yükselmesine ve kadın hakları ve sorunları ile ilgili farkındalığın oluşmasına katkı sağlayan yorumlardan oluşmaktadır. Bu kategorideki yorumlar tek tek Instagram sayfasından bir Word dosyasına kopyalandıktan sonra atanacak olan kodlar belirlenmiş ve uygun kodlar atanmış ve ikinci kez kontrol edildikten sonra MAXQDA veri analiz programı aracılığıyla frekans analizi yapılmıştır.

Ayrıca, 42 yorumda feminist bilinci yükselten söylemler 'farkındalık, isyan, kız kardeşlik, özdeşleşme, ders çıkarma, güçlü kadın, kadın hakları' kodları ile kodlanmış ve aşağıda atanan kodlamaların tek tek nasıl yapıldığını gösteren iki örnek kodlama **Ek-2 de** verilmektedir.

100 hikâyeye yapılan tüm yorumlar içerisinde feminist bilinci yükselten yorumların MAXQDA veri analiz programı ile frekans analizi yapıldıktan sonra ortaya çıkan kod bulutu ise aşağıdaki gibidir:

İSYAN
DERS ÇIKARMA
ÖZDEŞLEŞME
GÜÇLÜ KADIN
FARKINDALIK
KIZKARDEŞLİK
KADIN HAKLARI

Görsel 28: Yorumlara ait kod bulutu

Bu kod bulutunda kodlar tekrar sıklığına göre daha büyük puntolarla gösterilmektedir. Farkındalık kodu tüm yorumların ana teması olurken, isyan ve kadın haklarına atıfta bulunan söylemler de belirgin bir şekilde diğerlerinden daha fazla öne çıkmaktadır.

Seçilen 100 hikâyedeki toplam 29.487 yorum içerisinde feminist bilinci yükselten söylemler ana temasıyla elde edilen kategorizasyona ait 5.851 adet yorum belirlenen kodlar ile her hikâyeye için tek tek kodlandıktan sonra Maxqda veri analiz programı ile her kodun frekans dağılımı analiz edilmiştir. Analizin sonuçlarına göre kodların frekans dağılımı tablosu aşağıdaki gibidir:

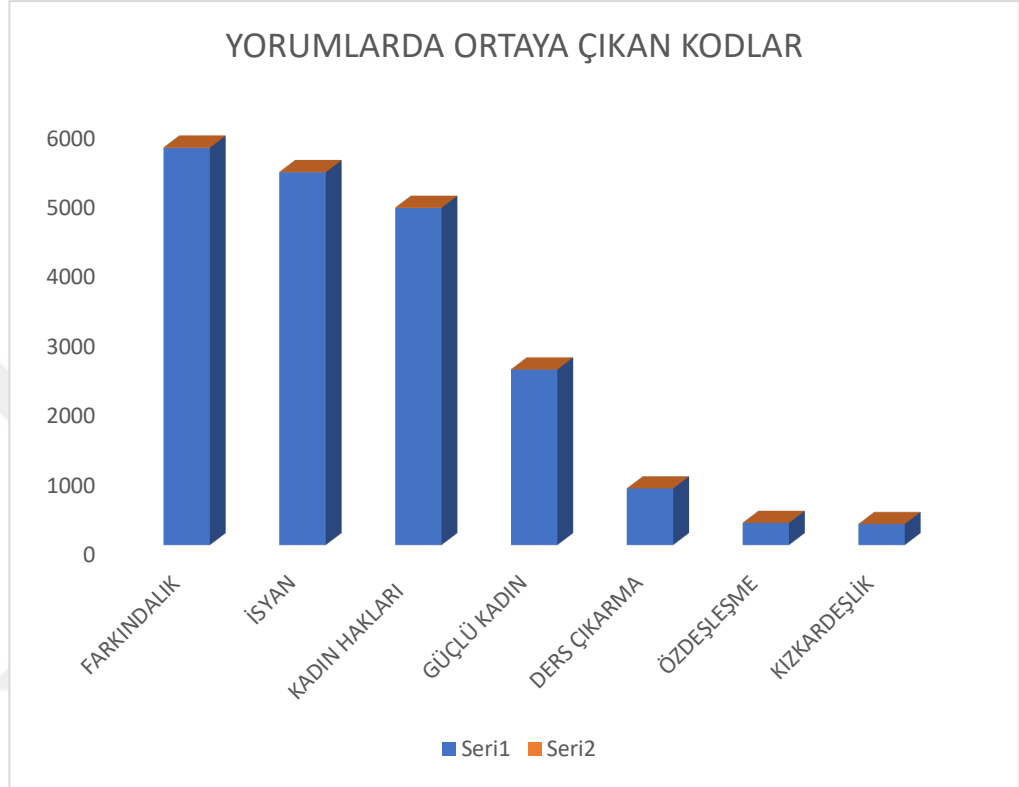
Kodlar	Frekans	%
FARKINDALIK	5712	5,90
İSYAN	5360	5,53
KADIN HAKLARI	4847	5,00
GÜÇLÜ KADIN	2524	2,57
DERS ÇIKARMA	813	0,72
ÖZDEŞLEŞME	318	0,33
KIZKARDEŞLİK	302	0,30

Tablo 6: Feminist bilinci yükselten söylemlere ait kodların frekans dağılım tablosu

Bu tabloya göre; toplam 5.851 adet yorum içerisinde en yüksek frekans değeri 5.712 ile ‘farkındalık’ koduna aittir. İkinci sırada 5.360 yorum ile ‘isyan’ kodu gelirken, ‘kadın haklarına’ ait söylemler 4.847 frekans değeri ile takip etmektedir. Dördüncü sırada ise 813 yorumda ‘ders çıkarma’ kodu ile karşılaşırken, 318 yorumda ‘özdeşleşme’ ve son olarak da 302 yorumda ‘kız kardeşlik’ kodu görülmektedir.

En baskın ve neredeyse tüm yorumların çoğunluğuna yakın bir oranda sıklık gösteren üç kodun ‘farkındalık’, ‘isyan’, ve ‘kadın hakları’ olduğu belirgin şekilde

ortaya çıkmaktadır. Bu frekans değerlerinin sütun grafiğinde görünümü de aşağıdaki gibidir.

Grafik 4: Feminist bilinci yükselten söylemlere ait kodların frekans dağılımı sütun grafiği

Sütun grafiğinde de görüldüğü üzere frekans değeri en yüksek kod ‘farkındalık’ kodu ve en düşüğü ise ‘kız kardeşlik’ kodudur. Bu kodların tam olarak neye atıfta bulunduğunu, hangi göstergelere göre kod atandığını ve yapılan kodlamalara bazı örnekler aşağıda verilmektedir.

5.851 adet yorumun 5.712’sinde görülen en yüksek frekans değerine karşılık gelen **“farkındalık”** kodu ile başlayacak olursak, bu kod kadının ezilmişliği ve cefakârlığını, ataerkil düzen, gelenek ve törelerin hakimiyetini, toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğini ve kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen şiddet gibi durumlara yönelik oluşan bir bilinç ve farkındalığa işaret etmektedir. Örneğin:

- “Ne hayatlar yaşanmış, film gibi 🥰“, “Zorluklarla geçen bir hayat daha...”, “Yine cefakâr bir Anadolu kadını, ne kadar çok acı çekmiş.”, “Bu coğrafyada kadın olmak hayata yenik başlamak.” (Fatma 06.09.22)
- Ne çocukluğunu bilmiş ne gençliğini ne kadınlığını. Bu dünyadan murat alamadan, yel eser gibi gelmiş geçmiş. (Nevcihan 29.09.21)
- İnsanların felç geçirme, Alzheimer olma sebebi kesinlikle duygusal yılgınlık üzüntü değil bu çok başka bir şey... yalnız bırakılmak... Allah rahmet eylesin. Çok zor bir hayat yaşamış. (Mülkiye 15.12.20)
- ...biz kadın olarak doğduğumuz ilk anda eksi ile başladık (Şemsi 28.10.20)
- Türk toplumumuzda en çok yapılan yanlış bu herhâlde. Halinden şikâyet etme aynı durumu kendi kızlarına yaşatma kızları evlattan değil el den sayma ah ah! (Ayşe 19.10.21)
- Canım benim, bayılıyorum böyle insanlara, doğduğu koşullara rağmen vizyonu geniş olan insanlara. Eğitimin bir insanın hayatını nasıl değiştirebileceğini, yolunu açacağını bugünkü koşullarda bile göremeyen insanlar var. Ah be dedecim, keşke 12 yaşındaki bir bebenin evlenmesine de engel olsaydın. (Gülbahar 19.09.21)
- Kendi yurdunda "azınlık" ilan edilip, şivesi "değişik" diye başka bir yerden geldim demek zorunda bırakılan güzel insanlarımız keşke geri gelebilseler. (Boni/Hidayet 12.09.21)
- Bizim coğrafyalarda kadın olmak, hele dul bir kadın olmak zordur, Allah rahmet eylesin, nurlar içinde uyusun... (Gülcemal 01.08.21)
- Ne yazık ki tüm bu zulüm aile denilen sözde kutsal yapının içinde gözler önünde oluyor. Aileden gelenden kaçmak da zor. Aile, çocuğunu koruyup kolluyorsa, ona bakıyorsa, onu anlıyorsa kutsaldır! (Akgül 25.07.21)
- Erkek çocuğu yücelten bir kültürde büyümüş olup, onca kıza ve toplum baskısına rağmen eşini bu yüzden hiç üzmemiş adamların sayısı çoğalsa keşke (Selime 27.04.21)
- Kadının hiçbir dönem mi değeri olmaz bu memlekette. Şimdi de şiddet gördükleri evden baba evine sığınınca, ölüm ile sonuçlanıyor hayatlar :((Ganime 21.08.22)

gibi yorumlarda görüldüğü gibi kadınların sırf kadın olduğu için yaşadığı eşitsizlik ve ikincilleştirmenin ve hatta bu eşitsizliğin kadın sağlığına yönelik bir tehdit olduğunun bilincinde olunan yorumlar görülmektedir.

Bir sonraki kod olan “**isyan**” 5360 frekans değeri ile ikinci sırada gelmektedir. İçerisinde isyan bulunan yorumlarda genellikle “Lanet olsun, yazıklar olsun, kahretsin, yeter artık, hayat mı bu, kader mi bu, yaşamış mı şimdi, ah kadınlarımız, kızlar hep ezilmiş, yine acı/keder, çile dolu bir hayat daha, ... gibi” ifadeler kullanılmaktadır. Aşağıda isyan kodunun atandığı bazı yorumlardan alıntılar yer almaktadır:

- *Kaderleri erkeklerin tayin ettiği düzene lanet ederek, çaresizliğimi ifade edebilirim ne yazık ki 😞😞 (Nazlı 24.07.22)*
- *Çocuklarını değil, uçkurunu düşünen erkekliğe lanet olsun! Bu hikâyeler olsun bayrağımız! (Anabacı 15.05.22)*
- *Bu kadar acı yeter artık kadınlarımızın özgürce seçtikleri bir hayatı yaşamaları dileğiyle (Anabacı 15.05.22)*
- *Kader mi bu şimdi? (Havva 11.10.20)*
- *Doğum tarihi, ölüm tarihi bile belli değil. Bu coğrafyada kadının ne zaman yeri olacak! (Havva 11.10.20)*
- *Ah ya ah sanki bu dünya sadece erkekler için yaratılmış gerçi böylelerine erkek demek bile iğrenç hissettiriyor kadınların çektiklerinden duyduklarımdan gördüklerimden bıktım bıktım yeter desek de bağıryp çağırsak da ne faydaymış gibi geliyor (Havva 11.10.20)*
- *Şu erkeklerin eziyetlerini okudukça içimde korkunç bir nefret oluşuyor. (Şükran 09.12. 21)*
- *Annelik sonsuz mesaili bir iş. Kadın olmak çok zor hele ki doğduğun coğrafyada sadece çocuk doğurmak için var olan bir insansan. (Behiye 14.11.21)*
- *Bu kadının hakkını kocası kaynanası hepsi toplanıp vermeye çalışsın şimdi bakalım öbür dünyada. Okurken sinirlerim alt üst oldu ya. Nedir bu kadınlara çektirilme çabası. Ne demek hastalandığında kocasının anasının evine bırakıp gitmesi. Valla ateşim çıktı sinirden. (Behiye 14.11.21)*
- *İnşallah kazandığı toprak parçalarından kızlarına da vermiştir. Bazı kadınlar oğlum oğlum diyerek, kızlarını kendi kaderlerinin aynısını yaşamaya mahkûm*

ediyorlar. Kız ve erkek çocuklarını ayrımcılık yaparak yetiştirmeseler ne kadın cinayetleri olur nede erkek egemenliği, anlayacağınız her şey kadınların elinde. (Ayşe 19.10.21)

- On iki yaşında gelin mi olur? Bu topraklarda insanın insana kasti bitmeyecek gibi. 🤔 Her hayat hikâyesi içimizi dağlıyor, gözümüzü yakıyor... (Gülbahar 19.09.21)
- Ne kadar çok acı çeken kadınlar, çocuklar var. Oysa herkesin mutlu yaşama hakkı varken elinden alınıyor. Anneler olarak erkek çocuklarını merhametli ve sorumluluk duygusu gelişmiş kişiler olarak yetiştirmeliyiz (Şükran 09.12.21)
- Kadının bir büyükbaş hayvan kadar değerinin olmadığı ülkemiz. Ve hala küçük çocukta kırmızı kuşak takarlar, yıllar geçse de Anadolu irfanı asla değişmez. (Akgül, 25.07.21)

gibi örneklerden de görüldüğü üzere bu yorumlar kadının değersizliğine, yok sayılışına, kendi hayatlarını tayin etme haklarının olmayışına ve çaresizliğine bir başkaldırı, bir isyan çığılığı niteliğindedir.

4.847 frekans değeri ile 3. sırada yer alan “**kadın hakları**” kodu kadınların eğitim, miras, mülkiyet, güvenlik, özgürlük haklarına ve her konuda erkekler ile eşit olmasına, ataerkil sistemin gelenek ve töre adı altında kadınlara boyun eğdirmesine, ezmesine ve ikincil plana atmasına değinen, tüm bunlara karşı çıkan ve düzeltilmesi gerektiğine atıfta bulunan yorumlardır. Bu yorumlara bazı örnekler şunlardır:

- Erkeklerin vicdansızlığı, zalimliği, bencilliği yüzünden hep kadınlar acı çekmiş ve hala da çekmeye devam ediyor maalesef... Oğullarınıza, önceliğin kendilerine ait olmadığını, kadınların da kendileriyle aynı haklara sahip olduğunu, kadınlara ve tercihlerine saygı göstermek zorunda olduklarını öğretin lütfen! (Atiye 20.06.22)
- Ah ah kadınlar kadınlarımız, anaerkilden ataerkile yöneldikten sonra değeri olmayan kadınlar. Erkek egemen yaşandığı sürece maalesef bunlar hep olacak. Eski kadınlar erkek çocuk için delirdiğinden hep böyle oldu. (Anabacı 15.05.22)
- Bugünkü kadın cinayetlerinden ne farkı var geçmişteki Anadolu kadınlarının çilekeş hayatlarının diri diri mezara konmak gibi bir şey ... zaten kız doğmakla

başlıyor en baştan kaybedilmiş hayatları babanın eline bastırılan iki üç kuruşa satılan çocuklukları daha kadın olduğunu anlayamadan anne olmaları sevgisiz çaresiz yok olup giden bir sürü Dürriyeler var ülkede maalesef (Dürriye 25.05.22)

- *Kaderini hep başkaları gasp etmiş... Onun adına karar verilmiş ezilmiş söz hakkı verilmemiş, sahi eltisinin özelliği neydi ki kaynanası onu ayırdı? Ne kocası ile Aile hayatı yaşamasına izin verilmiş ne cenazesinin acısını yaşamasına ne Anneliğini ne de kendi hayatını yaşamasına izin verilmiş. (Akgül 25.07.21)*
- *Keşke herkes kaderini kendisi yazabilse. (Atiye 20.06.22)*
- *Ah bu cehaletin gözü kör olsun...insafsızlığın gözü kör olsun...nice güzel kabiliyetli kadınlarımızın bu yok olasıca cehalette sabun gibi kaybolup gittiğini görmek çok acı. Kızlarımız okusun muhakkak okusun ve Allah iyilerle karşılaştırsın. Gidenlere rahmet kalanlara selamet versin Allah'ımız. Her kadın hikâyesinde ibret var bu topraklarda. (Rabia 28.02.22)*
- *En kötüsü de kızları sevmezler ne var ne yok oğlanlara verirler. Elden ayaktan düşünce de kızlar baksın isterler. Allahtan bu ablaya kendilerini baktırmamışlar. (Neriman 06.02.22)*
- *Kadınların güçlü olmasının tek yolu kızlarımızı okutmak, oğullarımızı saygılı bireyler olarak yetiştirmeliyiz... Şu satırlara sığdıramayacağım kadar acılar yazabilirim. (Sabiha 09.01.22)*
- *Kadınların çilesi tahsilleri ve mesleklerinin olmayışıyla derinleşir. Kızlarınıza değer verin, sevginizi gösterin, okutun, çocuk yaşta evlendirmeyin, çalışıp kimseye muhtaç olmasınlar. (Behiye 14.11.21)*
- *..bu hikâyeleri okuyorum ve diyorum ki, Yaşar Kemal'in de ciltlerce yazdığı gibi, Cumhuriyet, aydınlanma, bu köylere kırlara hiç gelmemiş. Hiç. Kur'an sünnet çoktan terk etmiş zaten buraları, yoksa yetim hakkı ve kızların mirasının yenmesi, kız çocuğun rızası olmadan everme, geline dayak, aç bırakma, evlat kaybedene zulüm, kul hakkı yeme, şu satırlarda onlarca ayet ve hadise nasıl sırt çevrildiğini tek tek madde madde yazarım size. (Akgül, 25.07.21)*
- *"Babam erkek çocuklarını daha çok severdi" orda başladı nefesim daralmaya, içim sıkıldı, bunaldı. Tamda sistematik olarak kadın kıyımının yaşandığı bu günlerde, bu kadar köklü ve daha da derinleştirilen bu zihniyetin rehabilite olmasına dair umutlarım daha bir tükendi. Kaç nesil geçecek ki biz önce*

bunlardan kurtulacağız ve bu zihniyeti rehabilite edeceğiz, bu travmaları kaç nesil sonrası bitirmiş olacağız. O kadar yıpranıyor ve tükeniyorlar ki, artık yetişkin evlatlarıyla, torunlarıyla dinlenerek geçireceği güzel günleri olmuyor. Çok üzgünüm. Hamide annecim hiç hak etmedin bu kadar erken gitmeyi, o kadar diliyorum ki başka bir yerlerde hissettiğin sonsuz bir huzurun içindedir 😞 (Hamide 15.04.21)

Bu alıntılardan da görüldüğü üzere, hikâyelerde geçen kadınların eşi ya da ailesi tarafından uğradığı şiddetin, ezilmesinin, kız çocuklarının okutulmamasının ya da küçük yaşta zorla evlendirilmelerinin, kadınların mirastan eşit pay alamamalarının, ücretsiz emeklerinin, üzerine kuma gelmesi gibi ataerkil töre ve geleneklerin kısacası kadının yaşadığı tüm baskı ve haksızlığın arkasındaki temel nedeni olarak toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğinin ve bunun doğal bir sonucu olarak kadına haklarının verilmemesi yer almaktadır. Kadının kendi hayatı üzerinde söz sahibi olabilmesi ve güçlendirilmesinin yolu ancak kız çocuklarının okutulması, ekonomik özgürlüğünü kazanabilmesi ve erkeklere kadınların da onlarla eşit haklara sahip olduğunun öğretilmesiyle olabileceğini dillendiren yorumlar görülmektedir.

Kadın haklarından sonra en çok görülen kod olan “**güçlü kadın**” kodu neredeyse tüm yorumların yarısı kadar bir oran olan 2.524 frekans değerine sahiptir. “Helal olsun, bravo, kahraman, güçlü, yiğit, cesur, eli öpülesi gibi...” gösterge ifadeler kullanılan bu yorumlarda, kadınların tüm yoksulluk, çaresizlik, ezilmişlik ve zor yaşam koşullarına rağmen kadınların direnişinin, ayakta kalmalarının ve mücadelelerinin kıymeti ve önemi vurgulanmaktadır.

- *Yine yiğit bir kadın hikâyesi*
- *Anadolu'nun güçlü ve adsız kahraman kadınlarından biri daha. (Altun 30.12.21)*
- *Yıllarda tek başına evden kaçma cesaretine hayran oldum. (Fatma 06.09.22)*
- *Öyle hikâyeler paylaşıyorsunuz ki, okudukça hayat felsefem değişiyor. Her paylaşımdan sonra daha çok şükreder oldum. Bu güçlü kadınların biyografilerini okumak bizler için çok değerli. Bizlere hayatın bu tarafını da gösterdiğiniz için her halükârda güçlü olmayı dik durmayı hatırlattığınız için yürekten teşekkür ederim. (Ayfer 29.08.22)*

- *Kendine ait olamayan gelecekte yeni yaşamlar çıkaran güçlü kadınlarımız! Hayat hep ileriye gidiyor, kadınlar durmuyor. (Atiye 20.06.22)*
- *Anadolu'nun kıymeti hiç bilinmeyen anaları.... Evde bahçede ahırda çalıştıkları yetmemiş, birde evlatlarının gelecekleri için bir sürü zorluklara göğüs germişler. Süper kahramana ne gerek var bu topraklarda böyle kahramanlar varken. (Rabia 28.02.22)*
- *Ve görüyoruz ki dün kadının adı yoktu bugün de yok. Ezilen çile çeken etiketlenen ödün veren hep kadın. Herkesin hikâyesi aşağı yukarı benzer. Ataerkil düzende yaşananlar benzer. Görünen o ki bu ezilen kadınlar yaşadıklarına rağmen güçlü kadınlar. Hepsine selam olsun. (Boni/Hidayet 12.09.21)*
- *28 yaşında 4 çocukla dul kalmış ve 5.çocuğunu ele güne muhtaç etmeden büyütmüş. Ne güçlü bir kadınmiş. Anadolu topraklarında ezilen binlerce kadından biri olan Gül ana kendini ezdirtmemiş. Nurlar içinde uyusun (Gülcemal 01.08.21)*
- *Buruk bir hayat hikâyesi gibi geliyor okuyunca ama değil! Müthiş güçlü bir kadının hikâyesi... Ayfer Hanım tuttuğunu koparmış bu hayatta... Onurlu bir insan olarak yaşamış, çocuklarını mesleğini hastalarını sevmiş ve sevilmiş... Hayran kaldım... Sevgiden ve yılmayan güçten ibaret insanlardan... Rahmeti ve melekleri boldur, eminim... Ayrıca, kızlarına demek isterim ki; böyle güçlü bir annenin ölmesi mümkün ama yok olması mümkün değildir... Sıkıntınızda, kaderinizde ve en neşeli anınızda sizinle olacak, bunu hep yaşayacaksınız... (Ayfer 29.08.22)*

Aynı zamanda bu güçlü ve kahraman kadınlar ve hikâyelerinin izleyici/okuyuculara ilham vererek, bir yılmazlık örneği oluşturduğunu da görmekteyiz. Şartlar ne olursa olsun bu kadınlar tüm zorlukların üstesinden gelebilecek azim ve kararlılığı göstermiş, yılmadan ve boyun eğmeden tüm güçlüklerle mücadele etmiş ve kendi kızlarına, torunlarına ve hikâyesini dinleyen herkese iyi bir örnek teşkil edip güç verirken aynı zamanda geleceğe dair bir umut da aşılamaktadır.

“Güçlü kadın” kodundan hemen sonra en sık tekrar eden “**ders çıkarma**” ise, yine azımsanmaması gereken bir sayı olan 813 yorumda görülmektedir. Bu yorumlarda,

kadın sorunlarının azalması ve kadın haklarının korunması için kız çocuklarının okutulması, desteklenmesi, erkek evlatların doğru yetiştirilmesi, sosyal devletin güçlendirilmesi gerektiği gibi çıkarılan derslerin yanı sıra bu hikâyelerin gençlere ibret/örnek olabileceği gibi dersler çıkarılmaktadır. Bu yorumlara bazı alıntılarla örnek verecek olursak:

- *Bu hayatları tek tek film yapsalar da şimdiki gençlerimiz izleyip hayatlarına biraz olsun yön verse. Tamamen ders niteliğinde 🤔🤔 (Selver 07.08.2022)*
- *Benim buradaki hikâyelerden çıkardığım sonuç şu; Babalar kızlarını evlendirirken, bu kapı sana her zaman açık, kimsenin kahrını, zorbalığını, hovardalığını çekmek zorunda değilsin. Ben açsam sende aç ol ama huzurlu ol. Gözümden sakındığın evladına kimse dünyayı dar edemez. Gelinlikle girersin kefenle çıkarsın saçmalığından vazgeçip, dağ gibi durun kızlarınızın arkasında. (Ayşe 10.07.22)*
- *Bu hikâyeyi şimdiki kızlar da okusunlar, geleceğini bir erkeğin insafına bırakan kızlar, okuyun çalışın bir meslek sahibi olun hem kendinize hem etrafınıza faydanız olsun. (Handan 31.07.22)*
- *Hikâye çok hüznü...İste tam bu vb. hayatlar olmasın, insanlar daha insanca yaşasın diye sosyal devlet, kadın ve insan haklarının baskın olduğu yasalar, toplumsal bilinç, duyarlılık ve vicdan gerekir. Ve insan hayatları bu kadar çabuk eriyip gitmez gözler önünde (Handan 31.07.22)*
- *Bu sayfa terapi seans gibi... zamanına göre yaşanmış olumsuzlukları okudukça ondan kuvvet buluyor. Ve diyor ki ooo ben ne çekmişim ki... Gülbahar (19.09.21)*
- *Biz erkek çocukları eğitirken de evlendirdikten sonra da hep merhamet aşılmalıyız sanırım. Önce geline biz merhamet edip hakkında hep güzel ve adaletli konuşmalıyız oğlumuz. Bu hikâyeler iç yakıyor ama dikkat edin hep bir erkek zulmü var. Neden (Emine (29.12.20)*
- *Bu acı hikâyeler çevremizdekilere güç, azim ve hırs olarak geri dönmüş ve birkaç kişiye yol göstermişse ne mutlu, boşa yaşanmamış bir hayat herkesin hakkı, rahmet ve nur içinde olsun. (Gülbahar 19.09.21)*
- *Bu sayfa aslında bizlere ailelerin Cumhuriyet'in değerlerine rağmen bilinçsiz ve eğitimsizlikten çocuklarına (kız /erkek fark etmeksizin) yeterince önem*

vermediğini gösteriyor. Eskisi gibi olmasa da hala zorlama evliliklerin olduğunu ve çocuk gelinlerin varlığını biliyoruz. Dilerim eğitimde bu eşitsizlikler aşılsın. İyi bir eğitim her çocuğun hakkı. (Nevcihan 29.09.21)

Hikâyelerde yer alan tema/sorunsal a paralel olarak yorumlarda paylaşılan çıkarımlar, bu hikâyelerin ve dillendirilen sorunsalların aslında izleyici/okuyucuyu ne kadar etkilediğini ve zamanında yaşanmış ve hala yaşanabilen tüm bu toplumsal eşitsizliklerin çözümü için bir farkındalık oluşturmaktan birkaç adım daha öteye çözüm arayışına ve hatta çözümün paydaşı olmaya yönelttiği görülmektedir. Öyle ki, bu hikâyeler okuyuculara sosyal devletin, kadını kollayan yasaların ve toplumsal bilinç ve farkındalığın önemini bir kez daha hatırlatmaktadır. Ayrıca, bu sorunların aşılmasının ancak iyi eğitilmiş, güçlü kız çocukları ve vicdanlı, merhametli ve adaletli erkek çocuklar yetiştirilerek mümkün olduğunu hatırlatan yorumlar da tespit edilmektedir. Bu hikâyelerin ibret verici olduğunu ve tüm kız çocuklarına okutulacak ders çıkarmaları gerektiği yorumlarına da sıklıkla rastlanmaktadır.

Bir sonraki kod olan “**özdeşleşme**” ise 318 frekans değeri ile karşımıza çıkmaktadır. “Ben de..., bizde de..., kendimi/ annemi/anneannemi buluyorum” gibi gösterge ifadeler kullanılan ya da kendi hayatından benzer bir hikâye anlatan yorumlar bu kategori altında değerlendirilmektedir. Empati duygusunun yoğunlaştığı bu yorumlar, hikâyenin etkisini arttırmakta ve bazen de okuyucuyu kendi hikâyesini anlatmak için cesaretlendirmektedir. Ayrıca; okuyucunun kendini bulduğu hikâyeler kendisine rehber olmakta, kimi zaman hikâyedeki güçlü kadını örnek alarak hayatında bir değişime ya da yeni bir karara yol açmaktadır. Bu yorumlara dair bazı örnekler aşağıdaki gibidir:

- *Bu hayatların içinde büyüdüm, yetiştim, direndim. Ama alışmadım. Alışmayı reddediyorum. Her defasında tanık olduğum ilk hayat gibi yüreğimde hissederek şahitlik ediyorum direnişlerine. Minnettarız @onlyherstory (Ayşe 22.09.20)*
- *...her Türk kadının çileler sıkıntıları nedeniyle hayatını yaşayamadan terk edip gidiyor bu dünyayı hep aynı düşünce aileden gelen görgü el alem ne der neden el alem için yaşıyoruz ben de ve benim ailemde de çok şiddet gören çok sıkıntı yaşayan ve dul olan kadınlar var hep denen şey el alem ne der ben eşimi 22 yıl önce kaybettim ilk zamanlar bana da dendi çalışıyordum çık işten el alem laf*

eder adın çıkar o el alem bana ve çocuğuma bakmıyor aç mıyım ihtiyacım var mı demiyor ekmek parası vermiyor ben bunu umursamadım el alem için yaşamadım kötü oldum haksız oldum ama şimdi rahatım çok şükür bana ne dense umursamasalar hayatlar daha güzel olur... (Türkan 27.06.21)

- Ağlayarak okudum 😭😭😭 Bir gün beni de kadın cinayetinin de adımlarını alt yazıyla geçiren haberlerde. (Handan 31.07.22)
- Kimimizin baba annesi, kimimizin anneannesi veyahut annesi gibi bu kadınlar. Her birimizde öyle hikâyeler var ki bilmeden hepimiz aynı kaderi paylaşıyoruz. Tüm bu kadınlara kalbimle sarılıyorum Şemsi (11.07.21)
- Okurken ağladım benimde Türkmen babaannem var çok kıymetli Allah ömür versin, hala ihtiyacım var ona ... Osman'ın acısını öyle derinden hissettim ki...Mekânı cennet olsun yörük ebenin 😭 Fatma (07.07.21)
- Biz isimsiz kadınlar... Esmenin hikâyesi beni çok derinden üzdü çünkü ben de hiçbir gün görmedim. (Esmem 03.06.21)
- Erzurum 'da köy okulunda çalışırken öğrencilerim ve babaları ile anneleri hep erkekleri sayarlardı kızları saymazlardı... Kızınız yok mu? Diye sorunca anca derlerdi... Kadının adı yok kısaca... Yine köyden sürekli şehirdekilere gelen misafirleri ben de çocukluğumdan hatırlıyorum. Hiç bitmezdi hastane işleri... Sürekli yatılı misafir olurdu... Hamide teyzemin hayatı pek çok Anadolu kadını gibi fedakârlık ve çalışmakla geçmiş... Kadir kıymet bilende pek olmuyor maalesef... İnşallah yattığı yer incitmez (Hamide 15.04.21)
- Hikâyesi ailemdeki kadınlarla benzer, asaleti, hayat karşısında dirayetli dik duruşu, çocuklarına eşine verdiği sevgisi, öğretisi güzel toprağımın onurlu kadınları. Nur içinde uyusun 🙏 (Hanım 20.03.21)
- Benim anneannemde ablası ölünce 17 yaşındayken 45 yaşındaki eniştesiyle evlendirilmiş hayatı mahvolan kadınlardan birisiydi. Hep mutsuzdu... (Sabiha 09.01.22)
- Benim annemde aynısını yaşadı çok çekti ilk oğlunu oda hastaneye götürmediler diye kaybetti yaşasaydı bir abim olacaktı nasip olmadı 😭😭 (Akgül 25.07.21)

Görüldüğü gibi okuduğu hikâyelerde kendinden bir şeyler bulan, ailesindeki ya da çevresindeki birisinin hayat hikâyesiyle özdeşleştiren kadınlar güçlü bir empati ve yeniden hatırlamanın verdiği yoğun duygular yaşamakta ve hikâyeden o denli fazla etkilenmektedir. Ayrıca, bu özdeşleşme sonucu hissedilen derin duygular, okuyucuyu yeniden bir değerlendirme yapmaya ve hatta bu yönde kendi hayatı için yönlendirmeye ya da yeni bir karar almaya sevk ettiği de yapılan yorumlarda görülmektedir.

Son olarak, “**kız kardeşlik**” kodu ile karşımıza çıkan 302 adet yorum bulunmaktadır. Dördüncü dalga feminizmin önemli nosyonlarından biri olan kız kardeşlik (sisterhood); sınıf, kültür ve etnisiteyi aşan bir kadın hareketinin “kardeşliği” dir ve tek ortak amacı tüm kadınlar için eşit haklar etrafında birleşmektir. Çalışmamızın ikinci bölümünde detaylıca bahsettiğimiz bu kavram, feminist düşüncede, en basit hali ile biyolojik olarak birbirleri ile bağlantıları olmayan kadınların aralarındaki dayanışma bağını ifade etmektedir ve kadınların kadınlar için dayanışması sürecinin ırksal, sınıfsal ve cinsel kimliksel farklılıkları yadsımadan yaşanan deneyimden de şekillenen kız kardeşlikler ile kurulması gerektiği benimsenmekte ve bu dayanışma özellikle son dönemlerdeki feminist hareketlerde önemli bir yer tutmaktadır (Gedik & Kadayıfçı, 2011, s.31). Bu kodun karşımıza çıktığı yorumların bazı örnekleri aşağıdaki gibidir:

- *Zamanın girdabında kaybetmeyiz hatıranızı, dualarımızda yasatır, dilden dile dolaştırırız Saliha annecim, bizler de senin birer kızınız... bu ülkenin kadınlarının eli değerinin omzundadır. Bırakmayız ❤️ (Saliha 21.11.21)*
- *Kadınların dramlarını yine biz kadınlar değiştirecek. (Boni/Hidayet 12.09.21)*
- *Bir kadının hayatını bitiren yine bir kadın ne kadar acı 😞 (Nevcihan 29.09.21)*
- *Anadolu kadını. Anadolu da hangi kadına dokunsan bin bir dert, acı yaşam dolu romanı yazılır, lakin O acıyı yaşatan da yine baş rolde kadın vardır. 😞😞 (Akgül, 25.07.21)*
- *Neden hep kadınlar yaşıyor bunu ve eziyet edende yine bir kadın, bazen böyle bir coğrafyada doğduğuma isyan ediyorum (Akgül, 25.07.21)*
- *Kadın kadını anlar, kadın kadını anlatır... sanırım. Bu paylaşımların çoğu kadınlardan geliyordur annelerin nenelerin hikâyesini duygusunu onlar hissedip*

anlatırlar diye düşünüyorum... İyi ki böyle güzel bir sayfa kurmuşsunuz (Hatice 24.11.20)

- *Bir roman okudum sanki, sayfayı kapatıp düşüncelere daldığım bir roman. Hayat bu kadar zorken kadının kadına destek olması gerekirken bu ne çelişki. (Boni/Hidayet 12.09.21)*
- *Kadınlar güçsüz değildir! Eğitim almasına engel olunarak bilgisiz ve güçsüz olduğuna inandırılmıştır. Biz kadınların misyonu eğitim alamamış olan hemcinslerimizi küçümsemek değil desteklemek olmalı. Ülkece ancak o zaman refaha ve huzura kavuşuruz. Önce biz birbirimize saygı duyalım, destek olalım. Rahmetli bağ dememiş bahçe dememiş çalışmış çocuklarını büyütmüş. Çok güçlüymiş! Ama acılarıyla yalnızmış! Huzur içinde uyusun.🙏 (Zeri 08.08.21)*
- *Hiç bitmiyor kadına zulüm bu memlekette yıllar geçiyor hala kadınlar eziyet görüyor bence kadınlar güçlenince birde kadın kadının düşmanı olmadıkça biter yeter kadınlarımız eziyet görmesin kadın olmaktan gurur duyuyorum 🙏 (Sare 11.05.21)*
- *5 evlat kaybetmek ve onlara doyamamak ve bunlara erkekten çok bir kadının, bir ananın vesile olması. Geçmişe dair okuduğum hikâyelerin çoğunda kadınlar kocalarından çekmemişler kaynanalardan çektikleri kadar, aklım almıyor kadının kadına zulmünü...kadının düşmanı geçmiş yüzyılda da şu anda da kesinlikle kadındır. Akgül teyzem yattığın yer incitmesin seni... (Akgül 25.07.21)*

Dayanışmayı, kadın kadına desteği bir misyon ve vizyon olarak niteleyen, aksini akıl almaz ve büyük bir yanlış olarak gören bu yorumlara baktığımızda kız kardeşlik bağını mevcut eşitsizliği ve ataerkil düzeni değiştirebilecek bir güç olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca, özellikle kayınvalidelerin gelinlerine yaptığı eziyete isyan eden ya da annelerin kız çocuklarına gösteremediği anlayışı ve desteği yadırgayan ve bunun bizzat kadınlar tarafından ataerkil düzeni besleyen ve devam ettiren bir sebep olarak görüldüğü de yorumlarda karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak yorumların analizine baktığımızda; öncelikle sadece ağlama, üzülme, alkış gibi duyguları ifade eden emojiler kullanılarak ya da birkaç kelime ya da kısa cümle ile üzülme, ağlama, empati, merhamet, acıma, etkilenme, takdir etme, beğenme gibi duygu yoğunluğunu belirten yorumların da dahil olduğu birinci kategorinin toplam

yorumların %97'sini (toplam 29.487 yorumdan 28.768'i) oluşturması söz konusu hikâyelerin takipçiler üzerinde ciddi ve derin duygusal etkileşimler yarattığını ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde hikâye anlatıcılığının gücünü ortaya koymaya çalışırken belirttiğimiz üzere, 2000 yılı aşkın bir süre önce nasıl ikna ustası olunacağına dair formülü ortaya koyan Aristoteles insanların, konuşmacının kendilerini nasıl hissettirdiğiyle harekete geçtiğini belirtmekte duygunun olmadığı yerde iknanın ya da kalpleri ve zihinleri değiştirmenin söz konusu olmayacağını ifade etmektedir (Gallo, 2019).

Ayrıca, hikâyenin özünün "duygulanıma" bağlı olduğunu, anlamın duygusal olduğunu ve hikâyenin gücünün de büyük ölçüde duyguda yattığını öne süren Scheub, geçmişten gelen görüntülerin tipik olarak duygusal bir içeriğe veya çağdaş, daha gerçekçi görüntülerle temasa geçirildiğinde duyguları ortaya çıkarma kapasitesine sahip olduğunun önemini vurgulamaktadır (Scheub, 1998, s.5-8). Dolayısıyla, incelediğimiz hikâyelerin doğal direniş mekanizmalarını pasifize ederek verilen mesaja direnci kırabileceğini ve bu bağlamda duyguları coşturarak izleyici/okuyucuların tutum ve fikirlerini değiştirme gücüne sahip etkin araçlar olarak kullanıldığını görmekteyiz.

İkinci kategoride analiz edilen yorumlara baktığımızda ise; okuyucuların bir ya da birkaç cümle ya da uzun bir paragrafla hikâyeye hakkındaki duygu ve düşüncelerini detaylı bir şekilde dile getiren tüm yorumların %19,5'ini oluşturan toplam 5.851 yorum feminist bilincin yükselmesine olan katkısı açısından incelenmiştir. Farkındalık, isyan, kız kardeşlik, özdeşleşme, ders çıkarma, güçlü kadın ve kadın hakları ile ilgili söylemler şeklinde yedi adet kod ile kodlandırılarak Maxqda veri analizi programı aracılığıyla frekans analizi yapılmıştır.

Yukarıda detaylı bir şekilde verilen bu analiz sonucuna göre en baskın ve neredeyse tüm yorumların çoğunluğuna yakın bir oranda sıklık gösteren üç kodun 'farkındalık', 'isyan', ve 'kadın hakları' olduğu belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Frekans sıralamasına göre 'güçlü kadın', 'ders çıkarma' ve hemen arkasından 'özdeşleşme' ve son olarak da 'kız kardeşlik' kodu da azımsanmayacak oranlarda ortaya çıkmıştır.

Bu analiz sonuçlarına göre, en başta söz konusu hikâyelerin okuyucu üzerinde ciddi oranda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ataerkil düzen, gelenek ve törelerin hakimiyeti, kadına şiddet gibi durumlara yönelik bir bilinç ve farkındalık geliştirdiği net bir şekilde görülmektedir. Neredeyse ‘farkındalık’ koduna yakın bir oranla ikinci sırada gelen ‘isyan’ ise, bize bu hikâyelerin sadece bir farkındalık geliştirmekle kalmadığını aynı zamanda var olan kadın sorunlarına ve cinsiyet eşitsizliğine yönelik bir öfke, tepki ve karşı duruş geliştirdiğini de göstermektedir.

Yine en baskın üçüncü kod olan ve bu kategorideki 5 yorumun 4’ünde görülen ‘kadın hakları’ kodu kadınların eğitim, miras, mülkiyet, güvenlik, özgürlük haklarına ve her konuda erkekler ile eşit olmasına, ataerkil sistemin gelenek ve töre adı altında kadınlara boyun eğdirmesine, ezmesine ve ikincil plana atmasına karşı çıkan ve tüm bu sorunlarla mücadele edilerek düzeltilmesi gerektiğini dile getiren yorumlardan oluşmaktadır. Tüm bu eşitsizliklerin giderilmesi için kadınların güçlendirilmesi ve hak ettikleri konuma gelmeleri gerektiği söylemlerinin, yorumlar içerisindeki yoğunluklu varlığı hikâyelerin okuyucular üzerinde zihinsel bir dönüşüm yarattığını, sorunların tespiti ve mücadelesi çerçevesinde bir sinerji ve güç yarattığını ortaya çıkarmaktadır.

Ayrıca, tüm yoksulluk, çaresizlik, ezilmişlik ve zor yaşam koşullarına rağmen kadınların direnişinin, ayakta kalmalarının ve mücadelelerinin kıymeti ve öneminin vurgulandığı ‘güçlü kadın’ kodu ise, ikinci kategorideki yorumların yaklaşık yarısında tespit edilmektedir. Bu yorumlarda, güçlü ve kahraman kadınların kendinden sonrakilere ilham olduğunu, bir yılmazlık, azim, kararlılık ve cesaret örneği oluşturduğunu ve şu an zor şartlar altında olan kadınlara da ayrıca umut verdiğini görmekteyiz.

Yaklaşık 5 yorumun 1’inde görülen ‘ders çıkarma’ kodunun atandığı yorumlarda ise bu hikâyelerin gençlere ibret/örnek olabileceği gibi ifadelerin yanı sıra kadın sorunlarının azalması ve kadın haklarının korunması için kız çocuklarının okutulması, ebeveynleri tarafından koşulsuz desteklenmesi, erkek evlatların doğru yetiştirilmesi, sosyal devletin güçlendirilmesi gerektiği gibi çıkarımlarda bulunmaktadır. Bir çözüm arayışının ve hatta çözümün paydaşı olma niyetinin açıkça görüldüğü bu yorumlar

farkındalık oluşumunun da ötesinde sorunların çözümünde bilinçle atılan bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

318 yorumda karşımıza çıkan ‘özdeşleşme’ kodu ise bu hikâyelerin farklı bir misyonunu ortaya çıkarmaktadır. Bu yorumlarda okuyucuların kendilerini ya da bir yakınlarını bu hikâyelerde bulduğunu, böylelikle güçlü bir empati duygusu yaşayarak kendi hikayesini anlatmaya cesaret ettiğini ya da hikâyedeki güçlü kadın kahramanla kendini özdeşleştirerek hayatına yön verdiğini ve yeni kararlar aldığını görmekteyiz. Böylelikle hikâyelerin sadece ibret verici olduğunu değil olumlu yönde örnek ve rehber teşkil ettiğini ve sadece bilişsel bir dönüşüm yaratmayıp okuyucuların davranışlarında da değişiklik yarattığını söyleyebilmekteyiz.

Son olarak 302 yorumda karşımıza çıkan ‘kız kardeşlik’ kodu ise frekans değeri en düşük kod olsa da kayda değer bir oranda yorumlarda dördüncü dalğaya ait olan feminist bir tavrın varlığına işaret etmektedir. Irk, din, dil, sınıf, cinsel kimlik ve milliyet fark etmeksizin tüm kadınların eşit haklar etrafında birleşmelerini ve kadın kadına dayanışmalarını ifade eden bu kavram özellikle farklı toplumlardan kadınları zaman ve mekân gözetmeksizin dijital ağlarda bir araya getiren ve çevrimiçi kabileler yaratan bu teknoloji çağında kadın hareketlerinde önemli bir alan teşkil etmektedir. Her ne kadar hikâyelerde yer bulan temalar ve kadın sorunsalları birinci dalga feminizme ait olsa da hala günümüzde de bu tür sorunsalların ve eşitsizliklerin yaşandığını vurgulayan okuyucular bu dönemin feminist bakış açısıyla olayları yorumlamakta ve hala mevcut olan kadın sorunlarına karşı günümüz koşullarına uygun çözümler ve yaklaşımlar sergilemektedirler.

Dolayısıyla, yorumların analiz sonuçları bizlere bu hikâyelerin okuyucularda derin duygusal etkileşimler yaratmasının yanı sıra kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusunda hem bilişsel bir farkındalık yarattığını hem de kadın sorunlarına karşı duygusal bir öfke ve karşıt duruş oluşturduğunu ve böylelikle kadın hakları konusunda olumlu bir bilişsel ve duygusal dönüşüm ortaya çıkardığını ve dahası okuyucuların bu hikâyelerden dersler çıkararak çözüm arayışına yönelttiğini ve kendi hayatlarında da davranışsal değişimler oluşturduğunu açıkça görebilmekteyiz.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Instagram kadın hikâyelerinin ve dijital hikâye anlatıcılığının gücünü Türkiye'nin çeşitli yerlerinden kadınların hikâyelerinin yer aldığı bir sözlü tarih projesi olan Onlyherstory Instagram sayfası örneklemini üzerinden analiz ederek ortaya çıkarmaya çalışmaktayız.

Öncelikle, dijital teknolojilerle dönüşen hikâye anlatıcılığını ve etkisini ele aldığımız birinci bölümde de görüldüğü gibi “bir olayın sözlü ya da yazılı olarak anlatılması” anlamına gelen hikâyeler hem kişisel hem de kurumlar içerisindeki, benlik, rol, vizyon, hedefler ve değerlere ilişkin iç görü kazanmak başta olmak üzere çeşitli amaçlara hizmet etmektedir. Hikâye anlatıcılığı ise çeşitli hikâyelerin süslenerek, doğaçlama ve teatral bir şekilde olay örgüsü, karakterler ve anlatı bakış açısından oluşan önemli unsurları ile birlikte aktarılması olarak tanımlanmaktadır.

Hikâye anlatıcılığının tarihçesine baktığımızda sözlü ve yazılı kültürden önce dahi sanat, mit ve süslemeler gibi farklı biçimlerle ilkel toplumlara kadar uzandığını görmekteyiz. Yazının icadından önce ise masallar, efsaneler, meseller, türküler, ağıtlar, ninniler, söylenceler, fıkralar, bilmeceler ve maniler gibi çeşitli türleri içeren hikâye anlatıcılığının; dengbejlerin, âşıkların, gezgin hikâye anlatıcılarının ve meddahların anlattığı, kalplerinde insanlığın bilgi birikimini ve deneyimini barındırdığı geleneksel hikâyeler ile karşılaşmaktayız. Yazının bulunması ile ise öncelikle tüm bu hikâyeler yazıya aktarılmış ve daha sonra matbaanın da icadıyla yazılı hikâyeler özellikle de romanlar daha fazla insana ulaşmaya başlamış zamanla yaygınlaşmıştır. Böylelikle ‘kurgusal’ dan ‘edebi’ bir niteliğe de geçiş yapan hikâyeler ve hikâye anlatıcılığı, bir yandan da yeni teknolojilerin gelişimi ve yeni medya ortamlarının yaygınlaşması ve internetin yayılması ve yeni dijital kültür alanlarının ortaya çıkmasıyla beraber dönüşüm geçirmiştir.

Manuel Castells, Van Dijk gibi ünlü iletişimcilerin ‘ağ toplumu’ ya da ‘enformasyon toplumu’, Mc Luhan’ın ‘Marconi galaksisi’ olarak nitelediği toplumsal değişim ve dönüşümleri ortaya çıkaran teknolojik gelişmeler ve internetin hızla yayılması yeni bir medya ekolojisi ortaya çıkartmış ve beraberinde hikâye anlatıcılığı da

pek çok kavram gibi dijitalleşerek dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşümle beraber, dijital hikâye anlatımı sözlü ve yazılı hikâye anlatımından farklı olarak grafik, ses, metin, video ve animasyon gibi çeşitli multimedya türlerinden oluşan teknolojiyi içererek yeni bir biçim ve içerik kazanmıştır.

Yeni medya ekolojisi; etkileşim, demokrasi, multimedya gündemleri, blog yazarları, yurttaş muhabirleri ve kendi anlatılarını oluşturan ve paylaşım yapabilen dijital kabileleri ile tanıdık sınırların ötesine geçen bir dizi yeni olgu sunmakla kalmamış; yaşam pratiklerini gün yüzüne çıkarma olanağı sunarak anlatı alanını belirli bir sınıfa, zümre ya da ulusa ait olmaktan çıkarmış sıradan insanın kendi hikâyesini anlatma fırsatı sunan bir alan açmıştır. Böylelikle, farklı medya ve yazılım uygulamaları kullanılarak bir sanatçı edasıyla ortaya konulan dijital hikâye anlatımları, son derece kişisel hikâyeleri yeni teknolojiler, internet ve sosyal medya kullanımıyla güçlü ve etkili bir şekilde evrensel bir boyuta taşıyabilmeyi gerçekleştirmiştir.

Dijital içeriğin ve hikâye anlatıcılığının birlikte ortaya çıkardığı etkili ve güçlü yönlerine baktığımızda, dijital hikâye anlatıcılığının iki yönlü bir etki mekanizmasına sahip olduğu görülmektedir. Hikâye anlatıcısına yönelik olan birinci etkisi; hikâyeyi bizzat yaşayan deneyimleyen kişilerin hikâyeyi üretme sürecinde yeniden dönüştüğü ve terapötik bir etkiyle iyileşme sağladığı araştırmalarda görülmektedir. Hikâye izleyicileri/okuyucuları üzerine olan ikinci etkisi ise hikâyenin içerisinde bulundurduğu unsurlar sayesinde izleyicinin duygularına ve mantığına etki ederek onun fikrini değiştirmesi, yeniden şekillendirmesi ve ikna ederek yeni bir bakış açısı kazandırması şeklindedir. Özellikle kişisel deneyimlerden, fikirlerden ve sorulardan gelişen hikâyelerin öğretmeye, ilham vermeye, motive etmeye ve anlam katmaya odaklanarak etkiyi arttırdığı ve eldeki sorunlarla ilgili emsalsiz, derin ve güçlü duygular uyandırarak, izleyici/okuyucunun bir mesajı karşı doğal direniş mekanizmalarını pasifize ettiğini ve böylelikle hem tutum ve fikirlerini hem de davranışlarını değiştirebildiği ileri sürülmektedir.

Ayrıca, çalışmamızın ikinci bölümünde yer verdiğimiz üzere bahsedilen bu dijital dönüşüm ve medya araçlarındaki yenilikler sadece hikâye anlatıcılığını değil aynı zamanda feminizmin ve kadın hareketlerinin de tarihsel seyrini değiştirmiş ve bu

eksende farklı feminist dalgalar ortaya çıkarmıştır. Feminizmin kökleri orta çağa kadar dayansa da kadınların eşit haklarına yönelik çabaların on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, açıkça tanımlanabilir ve bir dizi bilinçli hareket halinde bir araya gelmeye başladığını görmekteyiz.

Feminizmin ilk dalgasının ortaya çıkmaya başladığı bu tarihlerde feminizmin temel mücadele alanı ve gündemi, kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sağlandığında, toplumsal eşitliğin sağlanabileceği üzerine yoğunlaşmış olup yasal ve kurumsal düzenlemeler olarak ortaya çıkmıştır. 1960'lardan itibaren ise, ikinci dalga feminizmin ortaya çıktığını ve savaş karşıtlığı, sivil haklar hareketleri ve dünyadaki çeşitli azınlık gruplarının artan öz bilinçleri bağlamında şekillendiği belirtilmektedir. Aktivist bir ruha sahip olan bu ikinci dalgada işyerinde eşitlik, eşit ücret, çocuk bakımı desteği ve diğer konular lehine protestolar düzenlenmiş ve feminist grupların ve bireylerin fikirleri, halka açık yazılı bildirimler olan manifestolar, bildirimler ve kitaplar aracılığıyla kamuoyuna sunulmuş ve yayılmıştır. 1990'larda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizm ise, özellikle ezilen gruplara ve farklı renklere daha çok ses vererek ırk, sınıf, etnisite ve cinsellik bağlamında kadınlar arasındaki farklılıklara ve eşitsizliklere odaklanmakta ve tüm farklılıkları bir potada eriterek 'kesişimsel (intersectional)' bir karakter ile kadın hakları mücadelesi sergilemektedir.

1980'lerden itibaren internetin yaygınlaşması ile başlayan ve 2000'li yıllarda Facebook, Youtube, Twitter gibi sosyal ağların kurulması ve daha sonraları fotoğraf paylaşım sitesi olarak kurulan Instagram birçok feminist hesabıyla kadın hak ve sorunları çevrimiçi ortama taşımış ve sosyal ağların kullanıcı merkezli yapısı toplumsal hareketler için bir kamusal alan oluşturarak dördüncü dalga feminizmi ortaya çıkarmıştır. Dijital mecraları feminist aktivizm için bir mücadele alanı olarak benimseyen ve evde, işyerinde ya da sokakta potansiyel bir aktivizmi desteklemeye hazır olan dördüncü dalga feminizm kendinden önceki dalgaların gündemlerini de içeren toplumsal cinsiyet eşitliği için açık bir çağrıda bulunmaktadır. Resim, fotoğraf ve video gibi görsel anlatılar ile dijital medyayı kullanan, mizah ve hiciv gibi sıra dışı eylemlere başvuran dördüncü dalga kamusal alanda yankı uyandırabilecek kampanyaları organize ederek, cinsiyetçilik üzerine tartışmalar gerçekleştirerek, herhangi bir konuda kişisel deneyimleri anlatarak sosyal mecralarda farkındalık

yaratarak, dayanışmayı arttırarak ve bu şekilde kadın sorunlarını görünür kılarak yeni bir feminist kimliğin oluşmasına katkıda bulunmuş ve feminist pratikleri de dönüştürmüştür.

Feminist dalgaların Türkiye'deki seyrine baktığımızda ise, kadın hareketlerinin geç Osmanlı dönemine kadar gittiğini görmekteyiz. Osmanlı'nın son dönemleri ile Cumhuriyetin kurulduğu senelere denk gelen birinci dalga feminizmin çok eşlilik, kadının boşama hakkı, eşit eğitim ve çalışma hakkı gibi medeni ve siyasi haklar mücadelesi etrafında geliştiği görülmektedir. 1. Dünya savaşı dahil olmak üzere yeni bir ülkenin kurulduğu bu zorlu dönemlere denk gelen kadın hakları mücadeleleri Kemalist reformlarla örtüşmekte ve bu çerçevede Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Medeni Kanun'un kabulü gibi devrimlerle beraber kadınlara sosyal ve siyasi haklar tanınmıştır. Ancak, 1935 yılında neredeyse tek kadın derneği olan Türk Kadınları Birliği (TKB)'nin kapatılmasıyla kadın hakları mücadelesi Türkiye'de bir durgunluk dönemine girmiş ve 1975'te İlerici Kadınlar Derneği (İKD) açılana dek kadın hareketlerinden söz etmek mümkün olmamaktadır.

Böylelikle, dünya genelinde 1960'larda yayılmaya başlayan feminizmin ikinci dalgası ancak dayanışma, bilinçlenme/ bilinçlendirme, kamuoyu ve siyasi iktidarı uyarma gibi hedefleri barındıran hareketlerin ortaya çıkmasını sağlayacak koşulların oluşmaya başladığı 1980'lerden sonra ortaya çıkmıştır. Bu dönemde farklı sosyal ve siyasal gruplardan gelen feministler kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, kadının ailede yaşadığı baskının gün yüzüne çıkarılması, cinselliğin erkek egemenliği için bir araç olarak kullanılması, kadınların medyada yanlış tanıtılması ve evlenmek üzere olan veya cinsel saldırıya maruz kalan kadınlar için yaygın bir uygulama olan bekaret testlerine karşı mücadele gibi ortak sorunlar etrafında bir araya gelmeye başlamışlardır. 1990'lardan itibaren Türkiye'de görülmeye başlayan üçüncü dalgada ise İslamcı, Kürt milliyetçisi gibi farklı kimliklerin varlığıyla birbirinden farklı feminizmlerin ortaya çıktığı ve bölünmelerin yaşandığı bir dönem görülmektedir.

1980'lerden itibaren bir yandan da feminist söylem; bildiriler, broşürler, manifestolar, basın açıklamaları, sloganlar, şarkılar, karikatürler, çizimler, çeviri kitaplar aracılığıyla görünür olmaya başlamış ve Kadınca, Somut, Feminist, Kaktüs ve

Bihter gibi dergiler peş peşe yayına girmiştir. ve yine 1990'lardan itibaren Kadın Araştırmaları Dergisi, Pazartesi dergileri ve Kürt kadın hareketinin çıkarmaya başladığı Davaz , Jiyan, Roza ve Jujin gibi dergiler de ortaya çıkmıştır. 2000'lerde ise feminist örgütlerin ve yayınların çok seslilikle bir arada ve güçlü olduğu bir dönemde Amargi, Feminist Politika Dergisi ve Bayan yanı gibi dergiler yayına başlamıştır. Günümüzde ise medyanın dijitalleşmesiyle web tabanlı internet gazetesi, dergi, bloglar ve Youtube, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformları, podcastler, videolar, canlı bağlantı gibi çeşitli dijital formatlarda yayınlar görmekteyiz. 5Harfliler, Çatlak Zemin, Reçel Blog, Feminist Mekân Podcast, K'nın Sesi Podcast, Mental Klitoris Podcast, Erktolia gibi mecralar bunlardan bazıları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de doğrudan dijital ortam üzerinden gerçekleştirilen çeşitli feminist aktivist eylemler de organize edilmektedir. Böylelikle dijital ortamlar kadınların sesini duyurmak amacıyla feminist aktivist eylemlere sahne olmakta ve alternatif bir medya işlevi üstlenmektedirler. Özellikle sıradan insanların, azınlıkların, ezilen grupların ana akım medyada kendine yer bulamaması sonucu, seslerini duyurmak amacıyla kendilerine bir kamusal alan yaratma girişim ve taleplerinin sonucu olarak ortaya çıkan alternatif medya kanalları olarak dijital ve sosyal medya mecraları kadın sorunlarının görünürlüğünü arttıracak ve bu sorunlara çözüm olabilecek kamu kurum ve kuruluşlarını harekete geçirebilecek bir araç olarak feminist harekette kendine yer bulmuştur.

Benzer şekilde devleti ya da egemen iktidar anlayışı merkeze yerleştiren genel tarih anlayışına karşın alternatif bir açılım olarak daha merkezsiz, çok kimlikli, mikro ve bireysel deneyimler sonucunda ortaya çıkan sözlü tarih çalışmaları da feminist hareketlerle dirsek temasında bulunmakta ve birbirini beslemektedir. Pek çok disiplin gibi erkek merkezli bakış açısıyla kurulan, kadınları "öteki" olarak değerlendiren Tarih disiplini de feminist teorisinin ve sözlü tarih çalışmalarının birlikte yol alması ile mevcut kurulu düzeni tersyüz etmeyi amaçlamaktadır.

Sözlü tarih çalışmaları aracılığıyla, bilinçli şekilde sembolik dışlamaya maruz kalan kadın kimliğini yeniden görünür hale getirmek ve bireysel deneyimlerin benzerliği sonucunda kolektif bir bellek inşa ederek organik, etkileşimli, yatay ve çoğul

yeni bir tarih bilinci ile kadınların tarihini yazmak mümkün olmaktadır. Böylelikle, feminist tarih yorumundan güç alan sözlü tarih çalışmaları kadınları güçlendirmenin, feminist toplumsal bir bellek oluşturarak kadın kimliğinin ve kadın sorunlarını görünür kılmanın ve kadın araştırmaları alanında yeni bilgi alanlarının açılmasına olanak tanımaktadır.

Bir sözlü tarih projesi olan araştırma örneğimiz onlyherstory Instagram hesabındaki kadın hikâyelerinin de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü bir araç olarak güçlü ve etkili olduğu varsayımıyla hareket ettiğimiz bu çalışmada elde ettiğimiz veri ve analizlerin bunu desteklediğini açık ve net bir şekilde görmekteyiz. Söz konusu kadın hikâyelerinin; kadınların yaşadığı problemlere ve çözümlerine yönelik, insanların algılarını değiştirme, farkındalıklarını artırma gücüne sahip olup olmadığını ortaya çıkarmak ve bu bağlamda dijital kadın hikâyelerinin kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği için dönüştürücü bir araç olarak kullanılıp kullanılmayacağını anlamaya yönelik yola çıktığımız bu çalışmada nitel ve nicel verileri içeren içerik analizi yöntemi ile veriler analiz edilmiştir.

Onlyherstory Instagram sayfasının betimsel analizini ortaya koymaya çalıştığımız dört alt bölümden oluşan analizin birinci bölümünde Ekim 2022 tarihine kadar Türkiye'nin dört bir yanından yaşamış ve yaşamakta olan kadınlara ait paylaşılan 192 adet kadın hikâyesi ile kapsamlı bir dijital feminist bir bellek oluşturulduğunu görmekteyiz. Hikâyesi paylaşılan bu kadınlar Edirne'den Van'a, Trabzon'dan Hatay'a, geniş bir coğrafyada yer almaktadır. Coğrafi çeşitliliğe sahip olan bu hikâyelerin etnik ve kültürel olarak da Türk, Kürt, Zaza, Laz ve Makedon, Bulgar ya da Kırım göçmenleri gibi son derece kapsamlı olduğu söylenebilmektedir. Türkçe, İngilizce ve bazen de ek olarak Kürtçe, Zaza'ca veya Ermenice yayınlanan bu hikâyelerin hem coğrafi olarak hem de etnik olarak kapsamlı ve çeşitli olduğunu söyleyebilmekteyiz.

Hikâye paylaşımlarının hemen altında Türkçe, fotoğraflardan sonra ise İngilizce ve varsa kendi etnik diliyle yer alan hikâye metinleri ise ortalama 300-400 karakterden oluşmaktadır. Genellikle kızı/oğlu ya da torunu gibi aile üyeleri tarafından gönderilen bu hikâyeler anlatım, inceleme, düzenleme ve onay ve yayın aşamalarından oluşan titiz bir editoryal sürecin ardından birinci ağızdan ebedileştirilerek yayınlanmaktadır. Hikâye

kahramanın kadının ismi ve anlamı ile başlayan hikâye anlatımı kahramanın nerede doğduğunu, nasıl büyüdüğünü, hayatındaki önemli figürleri, hayatına damga vuran anları ve nasıl öldüğünü veya yaşıyorsa şu anda nasıl yaşadığı ile ilgili bilgiler içermektedir.

Türkiye'deki çeşitli etnik gruplara ait sıradan kadınların hayatlarını belgeleyen bu paylaşımlar sadece kadınların hayat hikâyelerini değil aynı zamanda tarihsel bir sıralamayla paylaşılan gerçek kişisel ve aile fotoğraflarını ve kimi zaman da ses kayıtlarını ya da videolarını da içermektedir. Toplumsal ve kültürel izler taşıyan bu fotoğraflar hem okuyuculara hikâye hakkında bazı ipuçları vererek hem de fotoğraflarda yer alan gözlerdeki hüznün veya yüzdeki tebessüm gibi psikolojik öğeler ile okuyuculara hikâye hakkında bazı önseziler hissettirerek ve bunları yorumlama fırsatı vererek hikâyelerin etkisini arttırmaktadır.

Hikâyelerin çoğunluğunda hikâye sahibine ait fotoğraflar bulunsa da nadiren bazı hikâyelerde kadınların tek bir fotoğrafı bile olmadığı için fotoğrafının yer almadığı hikâyeler de bulunmaktadır. Sadece isim ve onlyherstory ikonu bulunan bir görsel kullanılan bu hikâyeler; kadınların ataerkil düzenin bir sonucu olarak hayat deneyiminde kendine yer bulamadıklarını, aile tarihinin “baba” üzerinden devam etmesi ve kadının sadece ev/tarla işleri, çocuk doğurma/bakma gibi sessiz emeği ile aile hayatında kendine yer bulabildiği ve karşı karşıya kaldığı ezilme ve yok sayılmanın bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum; “yazık, bir fotoğrafı bile olmamış”, “kadının adı yok” gibi yorumlarla sıkça karşımıza çıkmakta ve bu konuda takipçilerde farkındalık yarattığını ve feminist bilinci tetiklediğini de ayrıca görmekteyiz.

Hikâyelerin kuşak analizi ve feminist dalgalar ile ilişkisinin yer aldığı analizin ikinci alt bölümünde ise doğum tarihleri 1906 ve 1986 arası değişen kadın kahramanların bulunduğu kuşaklar, Alman Sosyolog Karl Mannheim'ın 1928 yılında ileri sürdüğü “kuşak teorisi” ne göre incelenmiştir. Bu doğrultuda seçilen 100 hikâyeden 81'i 1900-1945 arası doğmuş sessiz kuşağa, 17'si 1945-1965 arası doğmuş bebek patlaması kuşağına ve sadece 2 hikâye 1965-1977 arası doğan X kuşağına ait olduğu tespit edilmiştir.

Örnekleminin büyük çoğunluğunu oluşturan 1900-1945 yılları arası doğan sessiz kuşak; 1. ve 2. Dünya savaşları ve ekonomik buhran gibi çok önemli dönüm noktalarını yaşamış, ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan birçok zorlukla baş etmek zorunda kalmış ve hem eğitim hem sağlık hem de ekonomik olarak günümüze oranla düşük ve yetersiz yaşam standartlarına maruz kalmışlardır. Uyumlu ve sadık bireylerden oluşan bu kuşak zor hayat koşullarından dolayı elindeki ile yetinmeyi bilen, otoriteye karşı saygılı ve kadercı ama öte yandan da daha iyi bir gelecek için başarma azmi ile dolu olarak bilinmektedirler.

Birinci feminist dalganın yayılmaya başladığı dönemlere denk gelen sessiz kuşak, Osmanlının son dönemlerinde bazı medeni ve sosyal haklar çevresinde mücadele etmişler ve yenileşme hareketleri ile boşanma, çalışma ve velayet hakkı konularında gelişmeler yaşanmışsa bile ortaya çıkan savaşlar nedeniyle uygulanamamıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yer alan Kemalist reformlarla eşit eğitim ve çalışma hakkı, seçme ve seçilme hakkı kadınlara verilmiş olup sonrasında 1980'lere kadar kadınların hak mücadelesi, dayanışma ya da bilinçlenme gösterebileceği koşullar ortaya çıkmamıştır.

Dolayısıyla, sessiz kuşak, devlet eliyle yapılan reformlar dışında kadın hakları bağlamında harekete geçecek koşullara sahip olamamış hayatta kalmak ve geçimini sağlayabilmek gibi yaşamsal sorunlar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. %81 oranda çoğunluğu oluşturan sessiz kuşaktan sonra gelen az sayıda dahi olsa (%17) Bebek Patlaması Kuşağı ebeveynlerine göre bir nebze daha refaha kavuşmuş olsa da bu dönemde de henüz kadın dayanışması veya bilinçlenmesi için yeterli koşullar oluşmadığını ve Bebek Patlaması ve X kuşağını da kapsayan suskunluk ve durgunluk döneminin devam ettiğini görmekteyiz.

En çok yorum, beğeni ve etkileşim aldığı belirlenen 100 hikâyenin türünün ve tematik dağılımının incelendiği analizimizin üçüncü alt bölümünde ise Lambert (2020)'ın Dijital Hikâye Anlatıcılığı Kılavuzunda belirttiği kişisel dijital hikâye türlerine göre yaptığımız kategorizasyonda bir yaşam zorluğunun üstesinden geldiği 73 'iyileşme', hedeflerin elde edildiği veya hayatındaki dönüm noktalarının başarı ile atlatıldığı 36 'başarı', ölmüş birinin yad edildiği, acı/tatlı hatıralarından bahsedilen 30

‘anma’ ve aşk ilişkisi olan mutlu birlikteliklerin anlatıldığı 11 ‘aşk’ hikâyesi yer almaktadır. Dolayısıyla hikâyelerin büyük bir çoğunluğunda güçlü ve mücadeleci kadınların içinde bulunduğu zor koşulların üstesinden geldiğini ve yaşadığı koşullarda iyileşme sağladığını, her üç hikâyenin birinde ise bu kadınların hedefine ulaşarak başarı gösterdiğini ancak bir o kadarının da maalesef sadece acılar ve zorluklarla dolu hayatının yad edildiğini görürken sadece oldukça az bir sayı olan 11 hikâyede mutlu bir evlilik ve aşk hikâyesinin varlığından söz edilebilmektedir.

Hikâyelerin tematik analizine baktığımızda ise, karşımıza hastalık, ev içi emek, aldatılma/ terkedilme/şiddet, çocuk gelin, tek ebeveyn, göç/savaş, okuma isteği, cinsiyet ayrımı, direnme, vasıfsız ve vasıflı çalışan kadın olmak üzere 11 kategori karşımıza çıkmaktadır. Bu kategorileri frekans değerine göre en yüksekten en düşüğe doğru sıraladığımızda 77 hikâyeye en sık görülen kategori ‘hastalık’, 5 hikâye ile en az görülen ise ‘vasıflı çalışan kadın’ kategorisidir. ‘Hastalık’ kategorisinden sonra ikinci sırada 71 hikâye ile ‘ev içi emek’, daha sonra 49 hikâye ile ‘aldatılma/terkedilme/şiddet’ ve arkasından 41 hikâye ile ‘çocuk gelin’, 33 hikâye ile ‘tek ebeveyn’, 29 hikâye ile ‘vasıfsız çalışan kadın’, 21 hikâye ile ‘göç/savaş’, 20 hikâye ile ‘okuma isteği’, 17 hikâye ile ‘cinsiyet ayrımı’ ve son olarak da en az karşılaşılan ‘vasıflı çalışan kadın’ dan önce 16 hikâye ile ‘direnme’ kategorisi gelmektedir.

100 hikâyenin 77’sinde görülen ‘hastalık’ teması, kadınların yaşadığı ağır yaşam koşulları, görünmeyen emekleri, aşırı üreme, sağlık hizmetlerine erişememe, toplumsal baskı ve cinsiyet eşitsizliği neticesinde çoğunlukla erken yaşlarda olmak üzere kronik hastalıklar, stres, kanser, kalp rahatsızlıkları ve özellikle Alzheimer ve demans gibi hastalıklara yakalanmalarına işaret etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yanı sıra kadınlara yüklenen cinsiyet rollerinin ve ev kadınlığı, annelik, çalışan kadın, şiddet görme gibi çoklu rollerin kadınların fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkilediği açıkça görülmektedir.

71 hikâyede görülen, hane içinde kadınlar tarafından yapılan ve karşılığı ödenmeyen işlerin bütününe ifade eden ‘ev içi emek’ ise temizlik, yemek, çamaşır, alışveriş gibi ev işleri, kendine bakamayacak durumda olan aile üyeleri ve yakınlar (çocuklar, yaşlılar, hastalar ve engelliler) ile kendine bakabilecek durumda olan kocalar

için harcanan “bakım emeği” ve tarımda ücretsiz aile işçilerinin ve kentte küçük aile işletmelerinde ücretsiz çalışan kadınların emeğinden oluşmaktadır.

Neredeyse hikâyelerin yarısı olan 49 hikâyede yer alan ‘aldatılma, terkedilme ve şiddet’ teması erkeklerin evlilik dışı bir ilişki içerisinde olmalarını, bunun sonucunda evi terk etmelerini ve kadınların eşlerinden kimi zaman da kendi ya da eşinin ailesinden gördükleri fiziksel ve ruhsal şiddete karşılık gelmektedir. Aldatılma teması, en çok gayri resmi ikinci eş yani “kuma” olarak ya da yurtdışında genellikle Almanya’da çalışan erkeklerin orada yaşadıkları ilişki/ paralel resmi olmayan bir evlilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önemli toplumsal sorunlardan biri olan kadına yönelik şiddet incelenen hikâyelerde de yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu terkedilme olaylarına paralel bir şekilde 33 hikâyede karşımıza dul ya da eşi cezaevinde olan, yurtdışına çalışmaya gitmiş veya evi terk etmiş yalnız anneler olan ‘tek ebeveyn’ leri görmekteyiz. 5’i anma, 28’i başarı/iyileşme türünde olan 33 hikâye, bizlere bu kadınların büyük çoğunluğunun tek ebeveyn olsalar dahi çoğunluğu kimseden destek görmeden tek başlarına hem çocukların bakımını hem de evin geçimini üstlenmek zorunda kalmış ama her şeye rağmen tüm zorlukların üstesinden gelmiş mücadeleci, güçlü, kahraman kadınlar olduğunu göstermektedir.

Çalışan kadını vasıflı ve vasıfsız olmak üzere iki alt temada incelediğimiz bu çalışmada 29 hikâyede vasıfsız sadece 5 hikâyede vasıflı çalışan kadına rastlanmaktadır. Herhangi bir eğitim almamış, uzmanlık gerektirmeyen, hademelik, temizlikçilik, ırgatlık ya da fabrika işçiliği gibi emeğe ve fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kadınlar için kodlanan ‘vasıfsız çalışan kadın’ lardan 14’ünün aynı zamanda tek ebeveyn olarak kodlandığı görülmekte ve dolayısıyla bu kadınlar tek başlarına ev geçindirmek ve çocuk bakmak zorunda oldukları için diğerleri de yoksulluk ve maddi yetersizlikten dolayı mecburen çalışmaktadır.

‘Vasıflı çalışan kadın’ ise hemşire, ebe, memur, öğretmen gibi hizmet sektörü meslekleri ya da eğitim alıp kendi kuaför salonunu açmış girişimci bir kadının hikâyesinden oluşan en düşük frekans değeriyle sadece 5 hikâyede karşımıza

çıkmaktadır. Bu da bize yukarıda bahsettiğimiz gibi çoğunluğu sessiz kuşağa ait olan bu hikâyelerde kadınların ya yetersiz ya da hiç eğitim almadıklarını çok azının iyi bir meslek sahibi olabilecek eğitim koşullarına sahip olabildiğini doğrulamaktadır.

21 frekans değeri ile karşımıza çıkan “Göç/Savaş” temalı hikâyelerde ise genellikle Makedonya, Bulgaristan, Yunanistan, Suriye gibi Türkiye’nin komşu ülkelerinde yaşayan Türklerin savaş ya da rejim değişikliği sonucu zorunlu göçlerini konu almaktadır. Bu hikâyelerde kadınların yine dezavantajlı bir konumda olduklarını ve hem bir “öteki” hem de bir “kadın” olarak maddi ve manevi yaşanan zorlukları ve verilen mücadeleyi görmekteyiz.

Her beş hikâyeden birinde görülen ‘okuma isteği’ ise sırf kız çocuğu oldukları için ya da okula gitmek yerine ev işlerine baksınlar, kardeşlerini büyütsün, annelerine yardım etsinler diye hiç okula gönderilmeyen ya da çok küçük yaşta evlendirilmek üzere okulu bırakmak zorunda kalan ve hayatları boyunca okuma arzusu içlerinde uhde kalan kadınların içlerindeki onulmayan yaraya işaret etmektedir. Bu kadınların bir kısmı ileri yaşlarında kendi çabalarıyla en azından okuma yazma öğrenmek ya da ilkokulu tamamlamak için çaba sarf etmişlerdir.

Okuma isteğinden sonra 17 hikâyede karşımıza çıkan ‘cinsiyet ayrımı’ ise kadınların daha düşük eğitilmiş/eğitimsiz, düşük toplumsal statüde olmalarına ve eğitim, sağlık, nitelikli işgücü gibi alanlarda erkeklerin tercih edilmesine ve ayrıca miras, mülk edinme gibi konularda kadının maruz kaldığı eşitsizliğe ve hatta kadınlara yapılan erkek bebek baskısına atıfta bulunmaktadır. Hikâyelerde de tespit edildiği gibi kadınların hayatlarının birçok alanında görülen cinsiyet ayrımı, kadını ikinci plana iten, değersizleştiren ataerkil örüntüler göstermektedir.

Özellikle erkek bebek baskısı olan hikâyelerde evliliğin tehlikeye girdiğini, kimi zaman erkek doğursun diye üzerine kadının üzerine kuma geldiğini ve kız çocukların evlat olarak bile sayılmadığı gibi güçlü ataerkil örüntülerle birlikte karşımıza çıkmaktadır. 16 hikâyede rastlanan ‘direnme’ teması ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, kadını yok sayan ataerkil gelenek ve törelere karşı kadınların takındığı karşıt tutum, davranış ve üstesinden gelme çabalarına karşılık gelmektedir. Direnme kategorisi en

çok aldatılma, terkedilme ve şiddet teması ile birlikte, daha sonra çocuk gelin ve son olarak da okuma isteği temalarıyla bir arada görülmektedir. Bu kategoride aile içi şiddete, erken yaşta zorla evlendirilmeye her tür baskı ve zora karşı baş eğmeyen, bir çıkış yolu arayan güçlü ve savaşçı kadınlar karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu kategorilerden elde edilen verileri incelediğimizde, erkek egemen kültürün yarattığı baskı, kadını ikincilleştirme, eve hapsetme, toplumsal cinsiyet rollerini dayatma kadını bir yandan ruhsal ve fiziksel olarak hastalığa açık hale getirirken diğer yandan da şiddet, aldatılma, terk edilme, tek ebeveyn olarak hayatı göğüslemeye maruz bırakmakta, göç ya da savaş durumlarında dezavantajlı konuma getirmekte, bebeklikten itibaren cinsiyet ayrımına uğrama, çocuk yaşta zorla evlendirilme, ev içi emeği tek başına üstlenme, vasıfsız işlerde çalışmaya mecbur kalma gibi durumlara sokmaktadır.

Hikâyelerde karşımıza çıkan tüm bu sorunsalların aynı zamanda birinci dalga feminizmle hem tarihsel olarak hem de mücadele alanları olarak ortaklaştığını da görmekteyiz. Birinci dalga feminizmin kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar sağlandığında, toplumsal eşitliğin sağlanabileceği üzerine yoğunlaşan temel mücadele alanı ve özellikle eğitim hakkı, boşanma hakkı, miras hakkı ve çalışma hakkı gibi medeni, sosyal ve ekonomik haklar talepleri örneklemimizde incelediğimiz sessiz kuşağın yaşadığı sorunsallarla paralellik göstermektedir.

Bu çalışmada, ayrıca dijital hikâye anlatıcılığının ve kadın hikâyelerinin izleyici/okuyucu üzerindeki etkilerini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda farkındalık yaratarak dönüştürücü bir araç olarak işlevini ve gücünü anlamak ve ortaya çıkarmak amacıyla seçilen hikâyelere yapılan yorumlar incelenmiştir. Toplam 29.487 yorum iki ayrı kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Birinci kategoriye üzülme, ağlama, öfke, empati, merhamet, acıma, etkilenme, takdir etme, beğenme gibi duygu yoğunluğunu belirten yorumlar gruplandırılmıştır. Bu kategori 28.768 tane yorumdan oluşmakta olup toplam yorumların %97'sini oluşturmaktadır. Emojilerin de dahil edildiği bu kategori; örneklemde yer alan hikâyelerin takipçiler üzerinde ciddi ve derin duygusal etkileşimler yarattığını ortaya net bir şekilde çıkarmaktadır.

Yorumların analiz edildiği ikinci kategorizasyonda ise; okuyucuların bir ya da birkaç cümle ya da uzun bir paragrafla hikâyeye hakkındaki duygu ve düşüncelerini detaylı bir şekilde dile getiren toplam 5.851 yorum dahil edilmiş olup bu yorumlar seçilen 100 hikâyeye yapılan tüm yorumların %19,5'ini oluşturmaktadır. Yorumların feminist bilincin yükselmesine olan katkısı açısından incelenen bu yorumlar 'farkındalık, isyan, kız kardeşlik, özdeşleşme, ders çıkarma, güçlü kadın ve kadın hakları ile ilgili söylemler' şeklinde yedi adet kod ile kodlandırılarak kategorize edilmiştir.

Seçilen yorumlar tek tek kodlandıktan sonra Maxqda veri analizi programı ile frekans değerleri incelenmiş olup sonuçlar şu şekildedir: Toplam 5.851 adet yorum içerisinde en yüksek frekans değeri 5.712 ile 'farkındalık' koduna aittir. İkinci sırada 5.360 yorum ile 'isyan' kodu gelirken, 'kadın haklarına' ait söylemler 4.847 frekans değeri ile takip etmektedir. Dördüncü sırada ise 813 yorumda 'ders çıkarma' kodu ile karşılaşırken, 318 yorumda 'özdeşleşme' ve son olarak da 302 yorumda 'kız kardeşlik' kodu görülmektedir. Bu analiz sonucuna göre en baskın ve neredeyse tüm yorumların çoğunluğuna yakın bir oranda sıklık gösteren üç kodun 'farkındalık', 'isyan', ve 'kadın hakları' olduğu belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Frekans sıralamasına göre 'güçlü kadın', 'ders çıkarma' ve hemen arkasından 'özdeşleşme' ve son olarak da 'kız kardeşlik' kodu da azımsanmayacak oranlarda ortaya çıkmıştır.

Kadının ezilmişliği ve cefakârlığını, ataerkil düzen, gelenek ve törelerin hakimiyetini, toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğini ve kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen şiddet gibi durumlara yönelik oluşan bir bilinç ve farkındalığa işaret eden 'farkındalık' kodunun neredeyse tamamına yakın bir oranda sıklık göstermesi söz konusu hikâyelerin okuyucular arasında ciddi bir farkındalık uyandırdığını ve zihinsel bir dönüşüme zemin hazırladığını göstermektedir. İkinci sırada sıklık gösteren isyan kodu ise kadının değersizliğine, yok sayılışına, kendi hayatlarını tayin etme haklarının olmayışına ve çaresizliğine yoğun öfke duygusunun eşlik ettiği bir başkaldırı niteliğinde olup, kadının yaşadığı tüm eşitsizliklere karşı karşıt bir tutum ve duygusal bir dönüşüm oluştuğunu göstermektedir.

Kadınların eğitim, miras, mülkiyet, güvenlik, özgürlük haklarına ve her konuda erkekler ile eşit olmasına, ataerkil sistemin gelenek ve töre adı altında kadınlara boyun eğdirmesine, ezmesine ve ikincil plana atmasına değinen, tüm bunlara karşı çıkan ve düzeltilmesi gerektiğine atıfta bulunan yorumların yapıldığı ‘kadın hakları’ kategorisi ise 4847 frekans değeri üçüncü sırada olup seçilen yorumların yarından fazlasında görülmektedir. Bu yorumlarda hikâyelerde geçen temalara ve kadın sorunsallarına paralel olarak; kadınların eşi ya da ailesi tarafından uğradığı şiddetin, ezilmesinin, kız çocuklarının okutulmamasının ya da küçük yaşta zorla evlendirilmelerinin, kadınların mirastan eşit pay alamamalarının, ücretsiz emeklerinin, üzerine kuma gelmesi gibi ataerkil töre ve geleneklerin kısacası kadının yaşadığı tüm baskı ve haksızlığın arkasındaki temel nedeni olarak toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğinin ve bunun doğal bir sonucu olarak kadına haklarının verilmemesi olduğu dile getirilmektedir. Bu yorumlar açık ve net bir şekilde kadın hakları ve cinsiyet eşitliğine yönelik bir bilinç oluştuğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yorumların yarısına yakın bir oranda 2524 frekans değeriyle karşımıza çıkan ‘güçlü kadın’ kategorisindeki yorumlar ise kadınların tüm yoksulluk, çaresizlik, ezilmişlik ve zor yaşam koşullarına rağmen direnişinin, ayakta kalmalarının ve mücadelelerinin kıymetini ve önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu güçlü ve kahraman kadınların hikâyelerin okuyucularına ilham vererek, bir yılmazlık ve kahramanlık örneği oluşturduğunu, benzer sorunlarla mücadele eden kadınlara umut ve güç vererek iyi bir emsal oluşturduğunu görülmektedir.

5. sırada gelen kadın sorunlarının azalması ve kadın haklarının korunması için kız çocuklarının okutulması, desteklenmesi, erkek evlatların doğru yetiştirilmesi, sosyal devletin güçlendirilmesi gerektiği gibi çıkarımların yapıldığı ‘ders çıkarma’ kategorisindeki yorumların hikâyelerde dillendirilen sorunsalların aslında izleyici/okuyucuyu ne kadar etkilediğini ve zamanında yaşanmış ve hala yaşanabilen tüm bu toplumsal eşitsizliklerin çözümü için bir farkındalık oluşturmaktan birkaç adım daha öteye çözüm arayışına ve hatta çözümün paydaşı olmaya yönelttiği görülmektedir. Bu kategorideki yorumlarda söz konusu hikâyelerin ibret verici olduğunu ve tüm kız çocuklarına okutularak ders çıkarmaları gerektiği yorumlarına da sıklıkla rastlanmaktadır.

318 yorumda karşımıza çıkan ‘özdeşleşme’ kategorisindeki yorumlar incelendiğinde ise bu hikâyelerin yoğun bir empati duygusu açığa çıkarmasının yanı sıra okuyucuyu kendi hikâyesini anlatması için cesaretlendirdiğini de görmekteyiz. Ayrıca; okuyucunun kendini bulduğu bu hikâyeler kendisine rehber olmakta, kimi zaman hikâyedeki güçlü kadını örnek alarak hayatında bir değişime ya da yeni bir karara yol açtığı da bu yorumlarda dillendirilmektedir. Dolayısıyla, burada sadece zihinsel bir dönüşüm değil davranışa yansıyan bir farkındalık ve bilinçten söz etmek mümkündür.

Son olarak 302 yorumda tespit edilen dördüncü dalga feminizmin önemli nosyonlarından biri olan ‘kız kardeşlik’ koduyla kategorize edilen yorumlarda; dayanışmayı, kadın kadına desteği çok önemli bir misyon olarak gören ve kız kardeşlik bağını mevcut eşitsizliği ve ataerkil düzeni değiştirebilecek bir güç olarak değerlendiren yorumlar görülmektedir. Ayrıca, özellikle kayınvalidelerin gelinlerine yaptığı eziyete isyan eden ya da annelerin kız çocuklarına gösteremediği anlayışı ve desteği yadırgayan ve bunun bizzat kadınlar tarafından ataerkil düzeni besleyen ve devam ettiren bir sebep olarak görüldüğü de yorumlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu kategorinin frekans değeri en alta olmasına rağmen ırksal, sınıfsal ve cinsel kimlikler farklılıklar gözetmeksizin kadın kadına dayanışmayı önemseyen yorumların bulunması feminist düşüncede önemli bir yer kaydetmekte ve bu bilincin varlığı ve dile getirilmesi günümüzde yaşanan kadın sorunlarının çözümünde de önemli bir farkındalığı ve yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak; onlyherstory Instagram sayfasında paylaşılan 100 hikâyenin ve bu hikâyelere ait yorumların incelendiği bu çalışmamızda öncelikle hikâyelerin yer verdiği temalar ve kadın sorunsalları bağlamında bir görünürlük yarattığını, bu hikâyelerin kahramanı olan sessiz kuşak kadınlarının zamanında yeterli koşulların olmaması sebebiyle dillendirilememiş, sineye çekilmiş tüm ezilmişliğin ve görünmezliğin adeta sesi ve gövdesi olmuştur. Ayrıca, hikâyelerde yer verilen güçlü edebi dilin ve etkileyici temaların sonucunda okuyucularda derin ve emsalsiz duygusal etkileşimler yarattığı belirgin bir şekilde görülmektedir.

Hikâyelere ait yorumların incelenmesi sonucunda, hikâyelerin kadın hakları ve cinsiyet eşitliği konusunda bilişsel bir farkındalık yaratmasının yanı sıra kadın

sorunlarına karşı duygusal bir öfke ve karşıt duruş oluşturduğunu ve böylelikle kadın hakları konusunda olumlu bir bilişsel ve duygusal dönüşüm ortaya çıkardığı da net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Böylelikle, Instagram kadın hikâyelerinin farkındalık yaratmanın ötesinde okuyucuları bu hikâyelerden dersler çıkararak çözüm arayışına yönelttiğini ve hatta kendi hayatlarında da davranışsal değişimler oluşturduğu görülmektedir. Bu yorumlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadını ezen, görünmez kılan ve baskı altında tutan ataerkil bir düzenin varlığı konusunda ve eşit eğitim, çalışma, miras, güvenlik gibi temel kadın haklarının sağlanmasının ne derece önemli olduğuna dair feminist bilincin yükselmesine katkı sağlayan ciddi bir farkındalık ve bilişsel, duygusal ve davranışsal bir değişim ve dönüşüm oluştuğuna dair veriler ortaya çıkmakta ve dolayısıyla dijital hikâye anlatıcılığının feminist bilinci yükseltmede toplumsal dönüştürücü bir araç olarak işlev gördüğü açıkça ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G., & Demiryontan, N. T. (2008). *Kadının görünmeyen emeği*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Adak, S. (2020). Yetmişli yıllarda kadın hareketi: Yeni bir feminizmin ayak sesleri. *Türkiye'nin 1970'li yılları*, 609-629.
- Akan, E. (2020). *Dijital feminizm: Sosyal medyada feminist söylem*. (Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi).
- Aksu, O. (2017). *Yeni toplumsal hareketler bağlamında dijital aktivizm: Dijital feminizm örneği*. (Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi)
- Alexandra, D. (2008). Digital storytelling as transformative practice: Critical analysis and creative expression in the representation of migration in Ireland. *Journal of Media Practice*, 9(2), 101-112.
- Alikılıç, Ö., & Baş, Ş. (2019). Dijital feminizm: Hashtag'in cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1), 89-111.
- Antecol, M. (1998). Understanding McLuhan: Television and the creation of global village. *A Review of General Semantics*, 54(4), 454-473.
- Ardıç, E., & Altun, A. (2017). Dijital çağın öğreneni. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*(1), 12-30.
- Arslan, A., & Staub, S. (2015). Kuşak teorisi ve içgirişimcilik üzerine bir araştırma. *KAÜ İİBF Dergisi*, 6(11), 1-24.
- Arslan, F., & Ünlü, D. G. (2023). Feminist aktivizmin sesinin duyurulması sürecinde yeni medya: Olanaklar ve engellere dair uzman görüşleri üzerinden bir değerlendirme. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(38), 6-29.
- Aslan, A. (2021). Toplumsal seslerin çoğulluğu: Alternatif-aktivist yeni medya ve demokratik "tarih" anlatısı. *Alternatif Politika*, 13(1), 51-74.
- Aydın, H. (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de kadın. *Curr Res Soc Sci*, 1(3), 84-96.
- Ayhün, S. E. (2013). Kuşaklar arasındaki farklılıkları ve örgütsel yansımaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 93-112.
- Başlar, G. (2013). Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm. *Akademik Bilişim 2013- XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (s. 775-784). Antalya: Akdeniz Üniversitesi.

- Baştarcan, Ç., & Oskay, Ü. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın sağlığına etkisi: Sistematik İnceleme. *Sağlık ve Toplum Dergisi*(3), 48-57.
- Bahçecioğlu, E. H. (2021). Retoriğin temel unsurları olan ethos-pathos-logos perspektifinden ikna sanatının kullanılışı: Müge Anlı Örneği. *Aksaray İletişim Dergisi*, 3(1), 16-42.
- Baker, B., & Boyle, C. (2009). The timeless power of storytelling. *Journal of Sponsorship*, 3(1), 79-87.
- Bal, M. D. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *KASHED*, 1(1), 15-128.
- Basmacı, P. (2018). Yeni iletişim teknolojilerinin bireyin serbest zaman kullanımına etkisi ve kuramsal açıdan değerlendirilmesi. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 110-126.
- Beckett, L. K. (2016). *Re-imagining school reform and movement making through a feminist politic of resistance and digital storytelling*. Doctor of Philosophy Thesis, University of California Santa Cruz, Education.
- Benjamin, W. (2012). Hikâye Anlatıcılığı. W. Benjamin içinde, *Son bakışta aşk- Walter Benjamin'den seçme yazılar* (Cilt 6, s. 77-100). İstanbul: Metis.
- Bergström, B. (2008). *Essentials of visual communication*. London: Laurence King Publishing.
- Briant, K. J., Halter, A., Thompson, B., Marcello, N., & Escarano, M. (2016). The power of digital storytelling as a culturally relevant health promotion tool. *Health Promotion Practice*, 17(6), 793-801.
- Burgess, J. (2006). Hearing ordinary voices: Cultural studies, vernacular creativity and digital storytelling. *Continuum: Journal of Media & Culture*, 20(2), 201-214.
- Byers, P. (1964). Still photography in the systematic recording and analysis of behavioral data. *Human Organization*, 23(1), 78-84.
- Carey, J. W. (1967). Harold Adam Innis and Marshall McLuhan. *The Antioch Review*, 27(1), 5-39.
- Castells, M. (2004). *The network society a cross-cultural perspective*. Cheltenham, UK • Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing Limited.
- Castells, M. (2010). *The Information age : Economy, society, and culture* (Cilt 2). Wiley & Blackwell.
- Castells, M. (2010). *The power of identity* (Cilt 2). West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Castells, M. (2016). *İletişim gücü* (Cilt 1). (Ç. E. Kılıç, Dü.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Chancellor, R., & Lee, S. (2016). Storytelling, oral History, and building the library community. *JSTOR*, 12(1), 39-54.
- Choo, Y. B., Abdullah, T., & Nawi, A. M. (2020). Digital storytelling vs. oral storytelling: An analysis of the art of telling stories now and then. *Universal Journal of Educational Research*, 8(5A), 46-50.
- Clark, C. (2015). *#TrendingFeminism: The impact of digital feminist activism*. The George Washington University, The Columbian College of Arts and Sciences. ProQuest.
- Compton, J. R., & Benedetti, P. (2010). Labour, new media and the institutional restructuring of journalism. *Journalism Studies*, 11(4), 487-499.
- Couldry, N. (2008). Mediatization or mediation? Alternative understandings of the emergent space of digital storytelling. *New media & Society*, 10(3), 373-391.
- Çaba, D. (2018). Dijital çağda değişen haber sunumu: Gazetecilikte sanal gerçeklik uygulamaları. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 691-723.
- Çelik, F. (2022). Tarihyazımı, hafıza, aidiyet: Sözlü tarih yöntemi ve Türkiye’de kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 34-47.
- Dalaman, Z. B. (2020). *Kadın hareketinde feminist alternatif medyanın rolü: Türkiye ve Tunus örnekleri*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi), İktisat Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı.
- Dijk, J. V. (1999). The one-dimensional network society of Manuel Castells. *New media & Society*, 1(1), 127-138.
- Dijk, J. V. (2006). *The network society - Social aspects of new media*. London: Sage Publications.
- Diner, Ç., & Toktaş, Ş. (2010). Waves of feminism in Turkey: Kemalist, Islamist and Kurdish women's movements in an era of globalization. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 41-57.
- Donovan, J. (2013). *Feminist teori*. İstanbul: İletişim .
- Erbay, N. Ö. (2012). Sosyal medyada "Arap Baharı". E. Sözen içinde, *Hepimiz globaliz hepimiz yereliz- Gutenberg galaksi'den Zuckerberg galaksi'ye* (s. 147-164). Alfa.
- Erdoğan, D. (2014). Türkiye’de çocuk gelinler sorunu. *Nesne Psikolojisi Dergisi (NPD)*, 2(3), 27-38.

- Fuchs, C. (2010). Alternative media as critical media. *European Journal of Social Theory*, 13(2), 173-192.
- Fuchs, C. (2020). *Sosyal medya- Eleştirel bir giriş* (Cilt 2). Notabene.
- Furuncu, D. (2014). *Yeni toplumsal hareketler, küreselleşme ve dijital aktivizm: Gezi parkı örneği*. Maltepe Üniversitesi, Radyo Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göker, Z. G. (2019). Memories, stories and deliberation: Digital sisterhood on feminist websites in Turkey. *European Journal of Women's Studies*, 00(0), 1-16.
- Güçlü, İ. (2019). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Gül, S. S., & Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel sayı 1(42)*, Ö181-Ö198.
- Gümüş, B. (2021). Hikâye anlatıcılığının sosyal medya hali: Clubhouse. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi(38)*, 520-525.
- Gürbüz, S. (2015). Kuşak farklılıkları: Mit mi, gerçek mi?. *İş ve İnsan Dergisi*, 2(1), 39-57.
- Güzel, M. (2006). Küreselleşme, internet ve gençlik kültürü. *Küresel İletişim Dergisi(1)*, 1-16.
- Gallo, C. (2019). *The art of persuasion hasn't changed in 2,000 years*. October 2022 tarihinde Harvard Business Review: <https://hbr.org/2019/07/the-art-of-persuasion-hasnt-changed-in-2000-years> adresinden alındı
- Gedik, E., & Kadayıfçı, E. P. (2011). Feminist mücadelede mikro dayanışmalar: Kız kardeşliklerin önemi. *Amargi(23)*, 30-33.
- Goker, Z. G. (2019). Memories, stories and deliberation: Digital sisterhood on feminist websites in Turkey. *European Journal of Women's Studies*, 1-16.
- Goody, J. (2006). From oral to written: An anthropological breakthrough in storytelling. F. Moretti içinde, *The Novel-History, Geography and Culture* (Cilt 1). Princeton University Press.
- Grindle, M. A. (2014). *The power of digital storytelling to influence human behaviour*. (Doctoral Dissertation, University of Stirling).
- Habermas, J., Lennox, S., & Lennox, F. (1964). The public sphere: An encyclopedia article. *New German Critique*, 49-55.

- Hamelin, N., Thaichon, P., Abraham, C., Driver, N., Lipscombe, J., & Pillaie, J. (2020). Storytelling, the scale of persuasion and retention: A neuromarketing approach. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 55.
- Hartley, J., & McWilliam, K. (2009). Computational power meets human contact. J. H. McWilliam içinde, *Story circle*. Wiley-Blackwell.
- Hartley, J., & McWilliam, K. (2009). *Story circle digital storytelling around the world*. Wiley-Blackwell.
- Hooks, B. (2016). *Feminizm herkes içindir*. İstanbul: bgst.
- İnceelli, A. (2005). Dijital hikâye anlatımının bileşenleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 4(3), 132-142.
- Johnson, T. B. (2017). Waves of feminism and the media. *Lewis Honors College Capstone Collection*(32).
- Kara, N. (2006). 80 ve 90'larda Türkiye'de feminist hareketler. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(3), 16-39.
- Karaaslan, S. (2019, Aralık). Dijital çağda otobiyografik anlatılar olarak kişisel fotoğraflar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 36(2), 307-323.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi C*, 1(1), 62-80.
- Krause, R. J., & Rucker, D. D. (2009). Strategic storytelling: When narratives help versus hurt the persuasive power of facts. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1-12.
- Kujat, C. N. (2016). *Can the subaltern tweet? A netnography of India's subaltern voices entering the public via social media*. (MA Thesis, Malmö University).
- Lambert, J. (2010). *Digital storytelling cookbook*. Digital Diner Press.
- Malinowska, A. (2020). Waves of feminism. I. B. Karen Ross (Editor-in-Chief) içinde, *The international encyclopedia of gender, media, and communication*. John Wiley & Sons, Inc.
- Manovich, L. (2002). *The language of new media*. MIT Press.
- McLuhan, M. (1962). *The gutenbergalaxy : The making of typocrafic man*. Canada: University of Toronto Press.
- McNamara, P. (2016). Feminist ethnography: Storytelling that makes a difference. *Qualitative Social Work*, 8(2), 161-177.

- O'Sullivan, J., & Heinonen, A. (2008). Old values, new media. *Journalizm Practice*, 2(3), 357-371.
- Oliveira, M., Bitencourt, C., Teixeira, E., & Santos, A. C. (2016). Thematic content Analysis: Is there a difference between the support provided by the MAXQDA and NVivo. *Rev.Adm. UFSM, Santa Maria*, 72-82.
- Ökmen, Y. E. (2021). *Gelenekselden dijital hikâye anlatıcılığı: Youtube örneği*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi).
- Ökmen, Y. e., & Çokluk, N. (2021). Ben de artık bir hikâye anlatıcısıyım: Hikâye anlatımında dijital olanaklar açısından youtuber "Fly with Haifa" üzerine bir inceleme. *Etkileşim*, 4(6), 190-215.
- Örün, B. (2018). Jack Goody'nin kavramsal dünyasında mit, destan, efsane ve masal. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11(22), 127-140.
- Özgülven, S. (2022). Çağdaş seramik sanatında bir hikâye anlatıcı: Kevin Snipes. *Social Sciences Studies Journal*, 8(99), 2115-21123.
- Özkan, Ç. (2020). Yeni medyada dijital hikâye anlatısına yeni bir yaklaşım: Haber oyunları. *Etkileşim*, 3(6), 146-167.
- Pavlik, J. V., & Bridges, F. (2013). The emergence of augmented reality (AR) as a storytelling medium in journalism. *Journalism & Communication Monographs*, 15(1), 4-59.
- Payne, J. G. (2014). Feminist media as alternative media? E. Zobl, & R. Drüeke içinde, *Feminist Media Participatory Spaces, Networks and Cultural Citizenship* (s. 55-73). Critical Media Studies.
- Prasad, D. (2008). Content analysis: A method in social science research. L. Das, & D. a. Bhaskaran içinde, *Research methods for Social Work* (s. 173-198).
- Pruchniewska, U. M. (2019). *Everyday feminism in the digital era: Gender, the Fourth wave, and social media affordances*. Temple University.
- R., R. J. (1972). What is a story? *American Anthropologist*(74), 1086-1106.
- Rampton, M. (2015). *Four waves of feminism*. Pacific University, Oregon.
- Ramsden, A., & Hollingsworth, S. (2017). *Hikâye anlatma sanatı: Hikâye anlatıcısının rehberi*. İstanbul: İletişim.
- Rogers, R. (2005). New media effects: Do formats organize networks? *Complexity*, 10(5), 22-34.
- Rogers, R. (2005). Old and new media: Competition and political space. *Theory & Event*, 8(2).

- Rossiter, M., & Garcia, P. A. (2010). Digital storytelling: A new player on the narrative field. *New Directions for Adult and Continuing Education*(126), 37-48.
- Sözen, E. (2012). Sosyal medyanın arkeolojisi. E. Sözen içinde, *Hepimiz globaliz hepimiz yereliz- Gutenberg galaksiden Zuckerberg galaksiye* (s. 1-36). İstanbul : Alfa.
- Sütçü, Ö. Y. (2013). Ortak bir dünya deneyimi: hikâye anlatıcısı. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(2), 76-92.
- Sadakaoğlu, M. C. (2020). Walter Benjamin'in hikâye anlatıcısı, deneyim ve enformasyon yaklaşımı bağlamında popüler edebiyat ve Azra Kohen. *TRT Akademi*, 05(10), 556-577.
- Savcı, B. (2015). *Yeni medyada hikâye anlatıcılığına doğru: Kişisel blog anlatılarında Vladimir Propp'un biçimsel analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Scheub, H. (1998). *Story*. The University of Wisconsin Press.
- Schwartz, D. (1989). Visual ethnography: Using photography in qualitative research. *Qualitative Sociology*, 12(2), 119-154.
- Sezgin, S. (2014, Ocak). Türkiye'de feminist söylem ve İslami feminizm (Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Stemler, S. E. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assesment, Research and Evaluation*, 7(17).
- Stemler, S. E. (2015). Content analysis. R. Scott, & S. Kosslyn içinde, *Emerging trends in the social and behavioral sciences* (s. 1-14). John Wiley&sons.
- Sucu, A. (2016). *Manuel Castells'in ağ toplumu çerçevesinde sosyal ağlar ve yeni toplumsal hareketler : Gezi parkı örneği*. (Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi).
- Sucu, A., Şenkal, Y., & Aydın, D. (2019). Sosyal ağlarda dijital hikâye anlatımı. *ABMYO Dergisi*(53), 1-20.
- Şen, A. F., & Kök, H. (2017). Sosyal medya ve feminist aktivizm : Türkiye'deki feminist grupların aktivizm biçimleri. *Atatürk İletişim Dergisi*(13), 73-86.
- Şener, G. (2021). Digital feminist activism in Turkey. *Media@LSE Working Paper* (67).
- Şimşek, B. (2012). *Using digital storytelling as a change agent for women's participation in the Turkish public sphere*. (Ph.D Thesis, Queensland University of Technology, Creative Industries Faculty).

- Şimşek, B. (2018). *İletişim Çalışmaları Bağlamında Dijital Hikâye Anlatımı: Kavramlar ve Türkiye Deneyimi*. İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Taylan, H. H. (2011). Sosyal bilimlerde kullanılan içerik analizi ve söylem analizinin karşılaştırılması. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 63-76.
- Tekeli, Ş. (1993). 1980'ler Türkiye'sinde kadın bakış açısından kadınlar. A. Saktanber içinde, *Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakâr Anne* (s. 197-207). İstanbul : İtişim.
- Tekeli, Ş. (2006). The Turkish women's movement: A brief history of success. *Political Science*, 193-198.
- Tekvar, S. O. (2017). Türkiye'de feminist alternatif medyanın işlevselliği: Bir alternatif medya örneği "Kadınların Postası" projesinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 537-552.
- Terkan, B. (2010). Kadın örgütlerinin interneti alternatif medya olarak kullanımı üzerine bir inceleme. *Selçuk İletişim*, 2(3), 34-55.
- Thompson, D. (1994). Defining feminism. *Australian Feminist Studies*, 9(20), 171-192.
- Tosuner, A. (2017). *Twitter'da hikâye anlatıcılığı: Feminist hesapların anlatı politikası*. (Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi).
- Tremblay, G. (2012). From Marshall McLuhan to Harold Innis, or from the global village to the world empire. *Canadian Journal of Communication*, 37(4), 561-575.
- Turgut, H. (2018). *Feminist bakış açısından evlilik ve kumalığa dair kadın anlatıları: Bir sözlü tarih çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi).
- UNWomen. (2020). *Intersectional feminism: what it means and why it matters right now*. UN .
- Varol, M. Ç., & Varol, E. (2019). Kavram ve kuramlarıyla Marshall McLuhan'a bakış: Günümüzün egemen medya araçları ekseninde bir değerlendirme. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, 5(1), 137-158.
- Yılmaz, R., & Ciğerci, F. M. (2018). A brief history of storytelling: From primitive dance to digital narration. R. Yılmaz, M. N. Erdem, & F. Resuloğlu içinde, *Handbook of Research on Transmedia Storytelling and Narrative Strategies*. Hershey PA, USA: IGI Global.
- Yanık, A. (2016). Yeni medya nedir ne değildir? *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 898-910.
- Yapıcıoğlu, S., & Canpolat, G. (2016). *Alternatif tarih*. Gece.

Yin, S., & Yu, S. (2020). Intersectional digital feminism: assessing the participation politics and impact of the MeToo movement in China. *Feminist Media Studies*.

Yoder-Wise, P. S., & Kowalski, K. (2003). The power of storytelling. *Nursing Outlook*, 51(1), 37-42.

Yolcu, Ö. (2010). *Yeni medya*. İstanbul Üniversitesi Auzef

EKLER

EK-1 ‘Onlyherstory’ İnstagram sayfasından seçilen 100 hikâyenin türlerine ve temalarına göre kategorizasyonu

EK-2 Yorumlara ait kodlama örnekleri

EK 1- ‘Onlyherstory’ Instagram sayfasından seçilen 100 hikâyenin türlerine ve temalarına göre kategorizasyonu					
	Hikâyenin Künyesi/Tarih	Doğum tarihi/yeri	Beğeni /yorum	Türü (Lambert,2010)	Temalar
1	Teslime (30.10.22)	1927 / Ankara	11.435/280	Başarı, iyileşme, aşk	Çocuk gelin, töre, ev içi emek,
2	Adile (16.10.22)	1950 / Denizli	10.466/250	Anma, iyileşme	Çocuk gelin, direnme, töre, ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık
3	Zehra (24.09.22)	1924 /Kastamonu	10.038/410	Başarı, iyileşme	Çocuk gelin, direnme, ev içi emek, hastalık
4	Fatma (06.09.22)	1927/ Adıyaman	7.695/336	Başarı, iyileşme, aşk	Çocuk gelin, direnme, ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık
5	Ayfer (29.08.22)	1940/ Samsun	12.170/403	Başarı, iyileşme	Okuma isteği, direnme, vasıflı çalışan kadın, tek ebeveyn, hastalık
6	Ganime (21.08.22)	1938 / Hatay	9.216/332	Başarı, iyileşme	Okuma isteği, vasıfsız çalışan kadın, ev içi emek, hastalık
7	Sevim (14.08.22)	1944/ Karabük	10.664/353	Anma	Töre, cinsiyet ayrımı ev içi emek, hastalık
8	Selver (07.08.2022)	1933 / Sivas	11.212/383	Başarı, iyileşme	Çocuk gelin, okuma isteği, ev içi emek, hastalık
9	Handan (31.07.22)	1955 / Ankara	11.601/984	Anma	Çocuk gelin, şiddet, direnme, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
10	Nazlı (24.07.22)	1933/ Adıyaman	12.489/461	Başarı, iyileşme,	Çocuk gelin, okuma isteği, terkedilme, şiddet, direnme, tek ebeveyn, ev içi emek, hastalık
11	Güllü (17.07.22)	1940/ Malatya	11.650/458	İyileşme	Çocuk gelin, töre, erkek bebek baskısı, tek ebeveyn, hastalık
12	Ayşe (10.07.22)	1950/ Makedonya	13.878/565	İyileşme	Göç, cinsiyet ayrımı, şiddet, vasıfsız çalışan kadın, tek ebeveyn, hastalık
13	Atiye (20.06.22)	1935/ Makedonya	10.624/356	Anma	Göç, şiddet, töre, ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık
14	Anabacı (15.05.22)	1954/ Erzincan	12.649/491	Anma	Çocuk gelin, töre, şiddet, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
15	Dürüye (25.05.22)	1936 / Uşak	10.797/454	İyileşme	Çocuk gelin, direnme, şiddet& terkedilme, cinsiyet ayrımı, ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık

16	Hanife (17.03.22)	1950 / Mardin	12.037/ 366	İyileşme	Töre, göç, ev içi emek, hastalık
17	Rabia (28.02.22)	1920 / Karaman	11.636/ 319	Başarı, İyileşme	Direnme, ev içi emek, hastalık
18	Neriman (06.02.22)	1939/ Antalya	11.663/ 491	Başarı, iyileşme	Cinsiyet ayrımı, ev içi emek, hastalık
19	Ayşe Gülümser (12.01.22)	1943/ İstanbul	12.959/ 366	Başarı, iyileşme, Aşk	Vasıflı çalışan kadın, hastalık
20	Sabiha (09.01.22)	1930 / Hatay	13.973/ 515	İyileşme	Çocuk gelin, direnme, ev içi emek,
21	Altun (30.12.21)	1914 / Ordu	10.435/ 289	Anma	Şiddet, mücadele, ev içi emek, hastalık
22	Şükran (09.12.21)	1936 / Rodos	12.516/ 603	İyileşme	Şiddet, direnme, hastalık
23	Salihha (21.11.21)	1949/ Kastamonu	10.778/ 419	Anma	Şiddet, göç, ev içi emek, hastalık
24	Behiye (14.11.21)	1954/ Kırşehir	11.571/ 477	Anma	Cinsiyet ayrımı, okuma isteği, erkek bebek baskısı, çocuk gelin, ev içi emek, hastalık
25	Fatma (31.10.21)	1953/İzmir	11.037/ 186	Başarı, İyileşme	Okuma isteği, direnme, ev içi emek, hastalık
26	Ayşe (18.10.21)	1914/ Gaziantep	10.966/ 256	Başarı, iyileşme	Savaş, göç, töre, vasıfsız çalışan kadın, tek ebeveyn
27	Naime (03.10.21)	1931/ Bulgaristan	10.384/ 267	Başarı, İyileşme, aşk	Savaş, göç, ev içi emek, hastalık
28	Ayşe (26.09.21)	1942, Çankırı	9.837/ 245	Anma, iyileşme	Cinsiyet ayrımı, şiddet, ev içi emek, hastalık
29	Gülbahar (19.09.21)	1938/ Gümüşhane	9.905/ 269	Başarı, iyileşme	Okuma isteği, çocuk gelin, ev içi emek, hastalık
30	Boni /Hidayet (12.09.21)	1907/ İstanbul	9.930/ 296	Anma	Savaş, şiddet, vasıfsız çalışan kadın, şiddet, tek ebeveyn, hastalık
31	Dilber (05.09.21)	1938/ Kars	9.234/ 228	Başarı, İyileşme	Ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık
32	Nevcihan (29.09.21)	1940/ Kırıkkale	9.522/ 530	Anma	Şiddet, ev içi emek, hastalık
33	Zeri (08.08.21)	1938/Mardin	9.207/ 408	Anma	Şiddet, cinsiyet ayrımı, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
34	Gülcemal (01.08.21)	1934/ Kırıkkale	9.606/ 332	İyileşme	Okuma isteği, tek ebeveyn, ev içi emek
35	Akgül (25.07.21)	1928/ Samsun	9.319/ 502	İyileşme, başarı	Çocuk gelin, şiddet, tek ebeveyn, ev içi emek,

					vasıfsız çalışan kadın, hastalık
36	Şemsi (11.07.21)	1936/Çorum	8.040/199	İyileşme	Göç, ev içi emek, hastalık
37	Fatma (07.07.21)	1924/ Tokat	9.622/202	İyileşme	Göç, savaş, şiddet, ev içi emek, tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
38	Türkan (27.06.21)	1958/ Denizli	10.351/316	Başarı, iyileşme	Şiddet, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
39	Hatice (18.06.21)	1938/ Diyarbakır	10.680/352	İyileşme, aşk	Şiddet, direnme, ev içi emek
40	Kamile (10.06.21)	1947 / Sivas	9.795/297	Başarı, iyileşme	Tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
41	Esmem (03.06.21)	1940/ Çorum	7.798/313	İyileşme	Okuma isteği, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
42	Türkan (23.05.21)	-/K.maraş	9.146/310	Anma	Çocuk gelin, ev içi emek, okuma isteği, hastalık
43	Sare (11.05.21)	-/ Ankara	7.640/430	Anma	Şiddet, ev içi emek
44	Selime (27.04.21)	1955/ Mardin	10.950/355	Aşk, iyileşme	Cinsiyet ayrımı, hastalık
45	Hamide (15.04.21)	1943/ Ankara	7.635/263	Başarı, iyileşme	Cinsiyet ayrımı, çocuk gelin, okuma isteği, ev içi emek, tek ebeveyn, hastalık
46	Müsebbiha (04.04.21)	1941/ Bulgaristan, Varna	9.229/193	Başarı, iyileşme	Göç, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın
47	Hakime (27.03.21)	1923 / Uşak	9.985/302	İyileşme	Çocuk gelin, ev içi emek, tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
48	Hanım (20.03.21)	1929 / Sivas	9.987/350	İyileşme	Çocuk gelin, okuma isteği, ev içi emek, hastalık
49	Gülbahar (11.03.21)	1938 / Aydın	8.553/184	İyileşme	Okuma isteği, aldatılma, terkedilme, tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, ev içi emek,
50	Satı Beyde (26.02.21)	1928 / Bolu	6.809/209	Anma	Çocuk gelin, ev içi emek
51	Resmiye (17.02.21)	1920/ Malatya	8.439/419	İyileşme, başarı	Tek ebeveyn, hastalık
52	Fendiye (02.02.21)	1952/ Kırıkkale	8.259/233	Başarı, iyileşme, aşk	Çocuk gelin, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
53	Rahmiye (30.03.21)	1973 / Ankara	8.866/366	Başarı, iyileşme, aşk	Vasıfsız çalışan kadın, hastalık

54	Zehra (26.01.21)	1923/ Bulgaristan, Eskicuma	6.983/ 123	Başarı, iyileşme, aşk	Göç, okuma isteği, vasıflı çalışan kadın
55	Meride (19.01.21)	1934/ Karaman	7.266/ 207	Anma	Çocuk gelin, şiddet, ev içi emek, hastalık
56	Kezban (16.02.21)	1940 / Ankara	6.740/ 311	Anma	Çocuk gelin, şiddet, hastalık
57	Zelifa (12.01.21)	1924/ Trabzon	7.290/ 299	Başarı, iyileşme	Tek ebeveyn, ev içi emek, hastalık
58	Neslihan (09.01.21)	1924/ Kütahya	5.175/ 217	Başarı, iyileşme	Tek ebeveyn, şiddet, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın
59	Gülhanım (05.01.21)	1932 / Çankırı	8.363/ 289	İyileşme	Savaş, ev içi emek, hastalık
60	Sediye (02.01.21)	1949/ Erzurum	8195/21 7	Başarı, iyileşme	Çocuk gelin, cinsiyet ayrımı, ev içi emek
61	Emine (29.12.20)	1950/ Kastamonu	6.667/ 217	İyileşme	Aldatılma, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
62	Sosun (26.12.20)	1933 / Sivas	7.066/ 247	İyileşme	Çocuk gelin, şiddet, ev içi emek, hastalık
63	Ayşe (22.12.20)	1940/ Trabzon	4.897/ 256	Anma	Çocuk gelin, aldatılma, terkedilme, tek ebeveyn, ev içi emek, hastalık
64	Mülkiye (15.12.20)	1938 / Manisa	8.479/ 386	İyileşme	Şiddet, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
65	Ayşe (05.12.20)	1913 / Van	6.350/ 253	İyileşme	Savaş, göç, çocuk gelin, aldatılma, terkedilme, tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
66	Hanım (01.12.20)	1924/ Trabzon	5.088/ 320	Anma	Aldatılma, hastalık
67	Sabriye (28.11.20)	1937/ Balıkesir	6.275/ 206	İyileşme	Göç, şiddet, tek ebeveyn, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
68	Hatice (24.11.20)	1933/ Erzurum	6.674/ 155	İyileşme	Şiddet, ev içi emek, hastalık
69	Reyhan (17.11.20)	1935 / Çankırı	6.391/ 175	İyileşme	Ev içi emek, hastalık
70	Munise (14.11.20)	1971/ Kırıkkale	5.257/ 156	İyileşme	Cinsiyet ayrımı, okuma isteği, hastalık
71	Şemsi (28.10.20)	1943/ Sivas	6.280/ 171	Anma	Çocuk gelin, şiddet, ev içi emek, hastalık
72	Fatma (21.10.20)	1986/ Trabzon	5.390/ 253	Anma	Çocuk gelin, savaş, göç, tek ebeveyn, şiddet, ev içi emek
73	Gülizar (18.10.20)	1940/ Giresun	7.450/ 146	Anma	Şiddet, ev içi emek, hastalık

74	Gülüzar (14.10.20)	1933 / Ordu	6.330/ 169	İyileşme	Çocuk gelin, tek ebeveyn, ev içi emek, hastalık
75	Havva (11.10.20)	1944/ Kastamonu	5.557/ 136	Anma	Çocuk gelin, şiddet, hastalık
76	Necmiye (03.10.20)	1938/ Yugoslavya (Makedonya), Kanatlar	6.291/ 181	Anma	Savaş, göç, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
77	Hacer (29.09.20)	1906 / Artvin	5.123/ 154	Başarı, iyileşme	Savaş, göç, ev içi emek
78	Leyla (26.09.20)	1966 / Çankırı	4.183/ 225	İyileşme	Okuma isteği, cinsiyet ayrımı, şiddet, çocuk gelin, direnme, şiddet,
79	Ayşe (22.09.20)	1944/ Malatya	6.722/ 333	Anma	Çocuk gelin, şiddet, hastalık
80	Pembe (15.09.20)	1929 / Muğla	7.875/ 588	Anma	Çocuk gelin, şiddet, ev içi emek, hastalık
81	Emine (08.09.20)	1925/ Tunceli (Dersim)	6.527/ 263	İyileşme	Çocuk gelin, cinsiyet ayrımı,
82	Zeliha (01.09.20)	1923 / Denizli	5.682/ 155	İyileşme	Okuma isteği, tek ebeveyn, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın
83	Gülüzar (29.08.20)	1937/ Tunceli (Dersim)	6.811/ 194	Başarı, İyileşme	Çocuk gelin, göç, tek ebeveyn, ev içi emek, hastalık
84	Naciye (22.08.20)	1950/ Diyarbakır	6.076/ 203	İyileşme	Cinsiyet ayrımı, şiddet, ev içi emek, hastalık
85	Fehima (12.08.20)	1946 / Muş	4.355/ 187	Anma	Ev içi emek, hastalık
86	İfade (07.08.20)	1922/ Giresun	5.455/ 142	Başarı, İyileşme	Çocuk gelin, aldatılma, terkedilme, tek ebeveyn, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
87	Sema (04.08.20)	1925/ Diyarbakır	5.630/ 148	Başarı, İyileşme	Çocuk gelin, direnme, vasıflı çalışan kadın
88	Emine (28.07.20)	1934 / Ordu	5.869/ 157	Başarı, İyileşme	Şiddet, direnme, ev içi emek
89	Hayriye (24.07.20)	1928/ Kocaeli	7.056/ 166	İyileşme, Aşk	Direnme, ev içi emek
90	Cemile (30.06.20)	1912 / Manisa	6.846/ 229	Anma, iyileşme	Göç, mücadele, üstesinden gelme
91	Hamide (25.06.20)	1933 /Aydın, Kuşadası	5.627/ 183	Başarı, İyileşme	Göç, okuma isteği, şiddet, ev içi emek, hastalık
92	Hilmiye (21.06.20)	1935/ Makedonya (Yugoslavya)	5.561/ 187	Anma	Göç, hastalık
93	Nokta (18.06.20)	1926 /Trabzon	6.094/ 169	İyileşme	Tek ebeveyn, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın,

					hastalık
94	Ayşe (05.06.20)	1940/ Gaziantep	3.542/ 73	İyileşme	Şiddet, terkedilme, tek ebeveyn, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın
95	Nurten (05.04.20)	1936/ Balıkesir	5.638/ 160	Başarı, iyileşme	Şiddet, ev içi emek, tek ebeveyn, vasıflı çalışan kadın
96	Anik (29.03.20)	1920/ Tunceli (Dersim)	6.362/ 238	Başarı, iyileşme	Çocuk gelin, şiddet, hastalık
97	Mürüvvet (24.04.20)	1942/ Eskişehir	6140/ 252	Anma	Çocuk gelin, şiddet, tek ebeveyn, hastalık
98	Münevver (18.04.20)	1940 / Elâzığ	5885/ 199	İyileşme	Çocuk gelin, okuma isteği, şiddet, hastalık
99	Zeynep (09.01.20)	1946 /Adıyaman	4.636/ 223	Başarı, İyileşme	Çocuk gelin, cinsiyet ayrımı, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık
100	Zeliha (19.09.18)	1942 Kırşehir /	3169/ 290	İyileşme	Şiddet, okuma isteği, ev içi emek, vasıfsız çalışan kadın, hastalık

EK-2 Yorumlara Ait Kodlama Örnekleri

Örnek Kodlama 1:

Sabiha (09.01.22)

Hikâyenin türü/temaları: İyileşme / Çocuk gelin, Direnme, Ev içi emek

Toplam yorum: 515

Duygu yoğunluğu olan yorumlar (üzülme, ağlama, empati, merhamet, acıma, etkilenme, takdir etme, beğenme): 507

Feminist bilinci yükselten yorumlar (farkındalık, isyan, kız kardeşlik, özdeşleşme, ders çıkarma, güçlü kadın, kadın hakları): 41

The screenshot shows a social media post with 20 comments. The comments are in Turkish and express sympathy and support for the author's story. The comments are arranged in two columns. The first column contains 10 comments, and the second column contains 10 comments. Each comment includes a profile picture, the user's name, the text of the comment, and the time and number of likes.

Comments in the first column:

- yasemin_kahveci_saydam Okuduğum tüm kadınlar nasıl da harika ötesi nasıldır muhteşem insanlarmış bunlar sadece bilebildiklerimiz..Ah nasıl içim yanıyor okudukça gözyaşlarımı tutamıyorum.. her Zaman dedim ve diyeceğim kadın muhteşem bir varlıktır her haliyle benim canım annemde zorlukları aşmaya çalışan bir kadın di ve onun kızı olmaktan onur duyuyorum..hepsine Allahım gani gani rahmet eylesin mekanları cennet olsun inşallah onlar cennet kuşları sevgiyle kalın tüm aileye baş sağlığı diliyorum 🙏
- dileksoyudogan 🙏
- elifyaman432 Allah rahmet eylesin teyzemize ❤️
- gsibeloncu Mekanı cennet olsun.. her insan bur kitap aslında.. film yapılırsa her bölüm bir dizi hikayesi olur ibret alınacak.. güzel insanlar..
- elif85nar 🙏 Allah rahmet eylesin. Mekanı cennet olsun. Maşallah nasıl da nur yüzlü
- ozkanrukiye75 🙏🙏
- yagmurvekar2006 🙏🙏🙏
- meryemciceksener Her hikaye nerde yaşanırsa yaşansın bu kadar güzelim anlatılır hikaye ile geçmişe gidip o anı yasatırsunuz. Dilinize,kalbinize saglik.
- c.tmzkn Bu dünyadan bir Fethiye teyze geldi geçti ama nasıl.....Allah rahmet eylesin mekanı cennet olsun canım benim
- esraaygumus 🙏🙏mekanı cennet olsun rabbim kimseyi evlat acisiyla sinamasın

Comments in the second column:

- hulya_1969 Nasıl bir yaşama savaşı sendeki annem ya Allah yattın yer cenneti mekanın olsun eskiler bize göre daha guclulermis
- rabbbbiisssssss06 Ne acı geçen bi hayat en çok acıyı çocuklarının kaybı yaşatmış fethiye hanıma Allah rahmet eylesin mekanı nur cennet olsun
- t.u.b.a.89 ❤️❤️❤️❤️🙏🙏🙏
- nagihanadikti Her defasında aglamicam diyorum ama olmuyor işte 🙏🙏🙏 ilk cümleden sonra yıkılıyorum 🙏🙏🙏 hepsini Allah yerinde dinlendirsin mekanları cennet olsun 🙏🙏🙏🙏🙏
- birzamansorunsali 8
- ayten_alp Vayy be okurken benim canım acıdı 🙏
- oz_nursaygi Devamini goremadim🙏
- ilknuresn Ay çok üzülüm evlat acılarını yaşadığına 🙏🙏 Allah rahmet eylesin 🙏🙏
- ayferdedeogullari 🙏🙏🙏nur içinde yatsın allah rahmet eylesin mekanı cennet olsun
- fadime6564 Ahhh teyzem yavruların senden önce gitmiş cennet hatunu ol inş sabırlı guclu teyzem🙏

Görsel 29: 09.01.22 tarihli Sabiha'nın hikâyesine ait yorumların görseli

Sabiha'nın hikâyesinde yer alan feminist bilinci yükselten 41 adet yorum ve yapılan kodlamalar aşağıdaki gibidir:

1. Annelik. Hasta evladı için yol, iz bilmeyi bırak, okuma yazma bilmeden tek başına Almanya'ya gitmek. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
2. Cefakâr, güçlü, fedakâr bir kadın daha. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
3. Okuduğum tüm kadınlar nasıl da harika ötesi nasılda muhteşem insanlarmış bunlar sadece bilebildiklerimiz. Ah nasıl içim yanıyor okudukça gözyaşlarımı tutamıyorum. Her Zaman dedim ve diyeceğim kadın muhteşem bir varlıktır her haliyle benim canım annemde zorlukları aşmaya çalışan bir kadındı ve onun kızı olmaktan onur duyuyorum. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, ÖZDEŞLEŞME
4. Nasıl bir yaşama savaşı sendeki annem ya. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
5. Kadınların güçlü olmasının tek yolu kızlarımızı okutmak, oğullarımızı saygılı bireyler olarak yetiştirmeliyiz... Şu satırlara sığdıramayacağım kadar acılar yazabilirim. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN, DERS ÇIKARMA
6. Sabiha teyze gibi güçlü kadınlar bu kadar acıya nasıl dayanmış. Ben kendi anneannem Nevcihan'ın hayatına üzüldüm ne acılar yaşamış diye. Ama daha ne acılar yaşayan kadınlarımız varmış. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN, ÖZDEŞLEŞME
7. Ne kadar acı ne hayatlar yaşıyor insanlar 😞 FARKINDALIK, İSYAN
8. Birçok kadın acıyla yoğruluyor daha doğar doğmaz giyiyoruz ateşten gömleği nasipliysen serinliyorsun değilsen ölene kadar cayır cayır yanıyorsun. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
9. anacığım çilekeş kadınlarımız neler yaşamışsınız😞FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
10. Kocam gelene kadar dışarda sek sek oynadım.13 yaşında anne oldum😞🙏aman Allah'im ya rabbim tüylerim diken diken oldu okuyunca😞😞 FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
11. Ana yüreği işte, nelere katlanır da evlât oldu mu söz konusu dünya durur, gidilmeyecek yollara gidilir. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
12. Çok acıklı ne hayatlar yaşanıyor şu dünyada😞 FARKINDALIK, İSYAN
13. Her hikâyede hırslarımdan, kinlerimden ve nefretlerimden biraz daha uzaklaştığımı hissediyorum. Bu dünyadan geçerken SEVGİ kadar kıymetli bir duygu yokmuş daha iyi anlıyorum. FARKINDALIK, DERS ÇIKARMA
14. Ahhhh ne hayatlar var şu dünyada, her seferinde gözlerim dolu dolu okuyorum, neler yaşamışlar neler çekmişler diyorum FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
15. Bu kaçınıcı etkileyici yaşam öyküsü ve kim bilir kaç tanesi daha var. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI

16. 🙄 çileli bir anne daha Rahmet olsun FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
17. Nasıl bir direnç ki bunca acılara rağmen 89 yaşına kadar yaşayabilmek. Kadınların görülmeyen, bilinmeyen ya da tam tersi bilinen ama kabul edilmek istenmeyen muhteşem doğası. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
18. İçim parçalandı ya ne büyük acılar yaşamış mekânı cennet olsun😭😭 FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI,
19. Böyle derin acılar içeren hayatları okuyunca ne kadar boş şeylere kafa yordüğümüzü hatırlayalım. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN, DERS ÇIKARMA
20. Bizde sıkıntı çekiyoruz diye söyleniyoruz😭 genç yaşında nasıl büyük kayıplar yaşamış. FARKINDALIK, İSYAN, DERS ÇIKARMA
21. Hüzün dolu bir yaşam daha. FARKINDALIK, İSYAN
22. Okudukça her halimize şükür diyorum ne acılar ne çileler çeken büyüklerimiz var. FARKINDALIK, İSYAN, DERS ÇIKARMA
23. Eski toprak dediklerimiz ne kadar da güçlülermiş kimisi yoklukla kimisi evlat acısı ile kimisi eşinin şiddeti ile. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
24. Her okuduğum hayat hikâyelerinde çok duygulanıyorum. Kadınların çaresizliği iliklerime işliyor. Hepsi çocukken evlendirilmişler küçüçük yüreklerine kocaman sorumluluklar yüklemişler. Çay bile demlememeleri gereken yaşta çocuk doğurmaları. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
25. Ah kadınlarımız ... 🙄 Fedakâr, cefakar, gün yüzü görmemiş acılarla erkenden büyüme zorunda kalmış güzel annelerimiz 🙄 ellerinde oyuncak bebek olması gereken yaşta doğurdıkları minik bebelere bakmak zorunda kalan, yükleri bedenlerinden büyük olan kadınlarımız ahhh 🙄 okurken yine darmadağın oldum ... FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
26. Niye hep zulüm görmüş ya bu kadınlar...ya kocadan ya kaynanadan ya ana babadan 🙄😭 FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
27. Burada da vardı ne yazık ki, erken evlilikler, ya da kocası ölen gelinin, kayınına varması gibi.. Burası da yaşam, bir kadın için zor ve meşakkatli... FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
28. Çocuk kadın olsa iyi, bebek kadın olmuş, çocukken doğurup, küfesine dünyayı doldurup sırtlamış, güzelliğini göz yaş silip süpürmüş, ruhu şad olsun FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, GÜÇLÜ KADIN
29. Ah kıyamam. Kavuşmuş sonunda yavrularına. Savaş yıllarındaki bütün insanların hayatı geri dönülmez bir şekilde değişmiş maalesef. FARKINDALIK, İSYAN
30. Ne kadar acı hayatlar okuyunca içim açıyor ne kadar şükretsek azdır FARKINDALIK, İSYAN, DERS ÇIKARMA
31. ... yine bir çilekeş kadın hikâyesi. FARKINDALIK, İSYAN

32. Bir anne ne kadar güçlü olabiliri hikâyelerden tekrar tekrar öğreniyoruz. 94 yılında okuma yazma bilmeden Almanya'ya gitmek oradan alıp evladını getirmek. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN
33. Benim anneannemde ablası ölünce 17 yaşındayken 45 yaşındaki eniştesiyle evlendirilmiş hayati mahvolan kadınlardan birisiydi. Hep mutsuzdu FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, ÖZDEŞLEŞME
34. Paylaştığınız her hikâyeyi yüreğimiz burkula burkula okuyoruz ne hayatlar varmış diyerek bizlerde acimi çektik neye dertlendik bunca yaşanan dertlerin sıkıntılarının yanında biz ne yaşadık ne çektik FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
35. Canım benim, 13 yaşındaki bir beden nasıl doğum yapabildiğini kafamda canlandıramıyorum bile. Çok kayıpları olmuş, çok üzgünüm bir ömrü kaybettiklerinin acılarında yanarak geçirdiği için. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI,
36. Her hikâye de acılar acılar...çileler...ne zor kadın olmak...ne zor anne olmak... FARKINDALIK, İSYAN
37. Ah bir enişte niyet bozunca nasıl da altüst olmuş her şey. Apar topar evlendirilme, kızın rızası olmadan, sağı solu önü arkası araştırılmayan erkek müsveddelerine kız vermeler, öyle korkunç hatalar ki... daha da büyütmüş çileyi. İçkici kumarbaz kocalar, Allah bildiği gibi yapsın hepsini. Çok şükür sonraki eş insan çıkmış okurken içi ezile ezile okuyor insan. Güzel yüzlü teyzem, Resulullah'ın çilelerinden çekmiş, evlat kaybı, aslan kesilip oğlunu kapıp gelmiş yol iz bilmezken Almanyalardan FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
38. En acısı bu ülke pedofili ve ensesti nasıl bu denli normalleşmiştir. Kız 13 yaşında ve evli, bu adamlar ömür boyu hapiste olması gereken insanlar. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
39. Bu anlatımlarda hiç mutluluk yaşamamış anneannemi okuyorum, fotoğraflarda hep savaşmak zorunda kalmış, hayatını bir gün bile mutlu olamadan geçiren annem geliyor gözümün önüne. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, ÖZDEŞLEŞME
40. Anadolu'nun güçlü ve adsız kahraman kadınlarından biri daha ❤️😭 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
41. Her okuduğum hikâyede kendimi buluyorum okudukça neler yaşamışım diyorum😭 FARKINDALIK, İSYAN, ÖZDEŞLEŞME

Ayfer'in hikâyesinde yer alan feminist bilinci yükselten 91 adet yorum ve yapılan kodlamalar aşağıdaki gibidir:

1. Öyle hikâyeler paylaşıyorsunuz ki, okudukça hayat felsefem değişiyor. Her paylaşımından sonra daha çok şükreder oldum. Bu güçlü kadınların biyografilerini okumak bizler için çok değerli. Bizlere hayatın bu tarafını da gösterdiğiniz için her halükârda güçlü olmayı dik durmayı hatırlattığınız için yürekten teşekkür ederim. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
2. Türkiyede kadın olmak ne zor. Çocukken babanla okumak için mücadele ediyorsun. Evlenince kocanla. Türk erkeğinden bir zıkkım olmaz. FARKINDALIK, İSYAN KADIN HAKLARI
3. Gerçek türk kadınına çok güzel bir örnek. O zamanlarda hayatın toplumun şartlarını zorlamış düzenini zorlamış. Sen ne kadar güzel bir kadınsın. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
4. İlk defa baba zincirini kırmış Ayfer teyze Mekânın cennet olsun 🙏🙏 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
5. Yaşanmış gerçek hayatların anlatımlarını çok keyifle okuyorum gerçekten kadınlar çok güçlü Allah ölenlere rahmet eylesin kalanlar sabırlar diliyorum FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
6. Kadınlarımız hep güçlü olsun Allah rahmet eylesin 🙏🙏 GÜÇLÜ KADIN
7. Aileler kendi insanlarını korumak sevmek için değil adeta zülüm etmek kırmak atmak için varmış gibi...Ne acılar yaşatılmış güzel analara, gelinlere, kardeşlere. Kadınlara...Acıyla örülmüş ama çok değerli hayat hikâyeleri. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
8. ahh ahhhh ülkemizin çilekeş kadınları hep acı hep üzüntü 🙏 bilmiyorlar ki anne olduktan sonra kadınlar nasıl devleşir o çocuklara kol kanat olurlar asla babalar gibi sıkışınca kaçmazlar. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
9. Çilekeş vefalı kadınlarımız, çalışsak da çalışmasa da hep yalnız, çaresiz bırakılan yaşamın tüm yükünü omuzlarında taşıyan kadınlarımız hep başı dik oluyorlar. Evlatları için kendilerini feda ediyor sonrada bu dünyadan gidiyorlar. O nedenle yoksulluğu, çaresizliği yok etmeliyiz. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
10. Ah yitip giden hayatlar... FARKINDALIK, İSYAN
11. İçinde yaşadığım durumdan bulanarak tamda yine bir azim önüme çıktı çok güçlüymişsin güzel kadın ilham verdin mekânın cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI

12. Mekânı cennet olsun. Hayran oluyorum böyle güçlü kadınlara. ❤️ Bu sayfayı açmak, bu hikâyeleri bizimle paylaşmak kimin aklına geldiyse çok teşekkür ederim. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
13. oof off hep gözyaşı 😭😭😭 İSYAN
14. Çok duygulu, kadın hep mücadelecisi. Anneden Ayfer hanıma geçen bir mücadele. Mekanları cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
15. Bütün kadınların hikayelerinde olduğu gibi yine hayatı zorlaştıran acı çektiren bir erkek var. Bazen diyorum ki bu erkekler hiç olmasaydı bu dünyada hayat nasıl olurdu acaba FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
16. Her bir hikayeyi tek tek okudum hepsi bi okadar güçlü ve asil kadınlarmış mekanları cennet olsun GÜÇLÜ KADIN
17. ...yine güçlü yine hak ettiği değeri göremeden öte dünyaya gitmiş kadınlarımız dan birinin hayat hikayesi .. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
18. Buruk bir hayat hikayesi gibi geliyor okuyunca ama değil! Müthiş güçlü bir kadının hikayesi... Ayfer Hanım tuttuğunu koparmış bu hayatta... Onurlu bir insan olarak yaşamış, çocuklarını mesleğini hastalarını sevmiş ve sevilmiş... Hayran kaldım... Sevgiden ve yılmayan güçten ibaret insanlardan... Rahmeti ve melekleri boldur, eminim... Ayrıca, kızlarına demek isterim ki; böyle güçlü bir annenin ölmesi mümkün ama yok olması mümkün değildir... Sıkıntınızda, kaderinizde ve en neşeli anınızda sizinle olacak, bunu hep yaşayacaksınız...❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
19. Söylenecek o kadar çok güzel söz var ki. Ben Ayfer hanımın dolu dolu yaşadığını, hayallerini gerçekleştirirken nice yaşamlara dokunmuş, kahraman bir sağlıkçı ve çocuklarına kanat germiş bir anne...Mekânı cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
20. Her hikâye ayrı bir kadın dramı. FARKINDALIK, İSYAN
21. Azimli kadınsın Ayfer ebe bayıldım doğrusu çok güzel kadınsın...hele o öğrencilik fotosu yok mu? Beni benden aldı o ortamdan çıkmış çırpınmış kafasına koyduğunu yapmış...bunca sıkıntıya rağmen ne kadar cıvıl cıvıl bir insan olduğunu hissettim... FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
22. Yine yiğit bir kadın hikayesi. Rahmetle anıyoruz. GÜÇLÜ KADIN
23. Ah güzel kadınlar😭bu hikaye diğerlerine göre bir yandan maddi özgürlük bir kadın için ne kadar önemli onu gösteriyor FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
24. Nurlarda uyu güzel savaşçı ana GÜÇLÜ KADIN
25. Tüm acılara karşın kahramanlarla dolu bir hayat. İçim sızladığı kadar gurur da duydum hepsiyle. Ayfer anne aydınlatmaya devam ediyor, FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,
26. Kadının çilesi hiç bitmemiş. Mekânı cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,

27. Kahraman annenin kahraman kızımış Ayfer teyze 🙌😭❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,
28. Bu dünyadan çok yorgun gitmiş bir kadın daha... FARKINDALIK, İSYAN
29. Allah rahmet eylesin O bir kahramanmış, FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
30. Mutlu sonla biten bir hikâye arıyorum her defasında ama Ortadoğu'dan mutlu son beklemek bir hayal 😞 FARKINDALIK, İSYAN
31. Yine kahraman bir kadın ve acı hayat hikayesi mekânı cennet olsun inşallah Gözyaşlarıyla okudum ❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, İSYAN
32. Kadınlar, dokundukları her şeye hayat verirken.. Erkekler nasılda zindana ceviriyor. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
33. Anadolunun yılmayan yıkılmayan çocuklarına kıyamayan anaları. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
34. Güçlü bir kadın ve yine zorluklarla geçmiş bir hayat. Meslektaşım Ayfer ebe. Rabbim merhametiyle muamele etsin. Aldığın dualar belkide seni bu kadar mücadelecı yapmış ve dimdik durabilmişsin. Sen seninkilerden ayrı 4 çocuğa daha annelik yaparken ve herkesi kucaklarken en yakınından görürsün ihaneti FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, İSYAN
35. Çok güzel bir kadın anneniz çok güçlü FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
36. Yine çok güzel ve yol gösteren bir hayat hikayesi paylaştınız insanlar acılarla güçleniyor sanıyorum FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
37. Kadınların erkeklerden çektiği nedir? FARKINDALIK, İSYAN
38. Hikayeler muhteşem, her biri ders niteliğinde... Bu yaşam öykülerini kahramanları, sizler gerçekten kahramanını, yattığınız yer nurlar içinde olsun 🙏❤️❤️❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
39. Güçlü kadınların hüzünlü hikayelerini bizlerle buluşturan ONLYHERSTORY ' e teşekkürler🙏 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,
40. Yine ciğerpare bir hikâye ile geldiniz @onlyherstory kıymetli arşiviniz de yine güçlü bir kadın dayanıklı bir anne gördük hayata karşı duruşumuz güçlendi. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
41. Ayfer ana, rahat uyu, önce kızlarına şimdide bizlere örnek oldun hikayenle, Mekânın cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
42. Anne kelimesinin tanımını yap deselerdi; şüphesiz emek, fedakarlık ve cefakarlık derdim... FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,
43. Allah rahmet eylesin anneciğimize medeni cesur yüreği vatan evlat ile çarpan ve bu uğurda ebediyete göç etmiş tüm annelerin mekânı cennet olsun ins FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
44. Ahh şu çileli kahraman analarımız hacılarımız ve kadınlarımız 🙌😭 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, İSYAN

45. Süpersiniz hikayeleriniz bizleri çok derinden etkiliyor her biri farklı hayatlar burada biz kadınların ne kadar güçlü olduğunu gösteriyor FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN,
46. nice kadınlarımız var acılar çekmiş her güçlüğe boyun eğmiş ama hiç yılmamış çocukları için mücadele etmiş RABBİM mekanlarını cennet eylesin hepsinin FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
47. ...kim bilir ne çok bebeklerin dünyaya gelmesinde emeği vardı, eğitilmiş anneler geleceğin, gençliğin aydınlatmasındaki ışık kaynağıdır. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
48. Bunlar nasıl acılar. Şimdi ne yaşarsak yaşayalım acı ölçülmez tabii ama şu teyzelerin ninelerin çektikleri çok başka. Eski Türk filmlerinde yahu böyle zalim baba mı olur, bakkal mı olur, amca mı hala mı olur diye şaşırırdım. Demek o filmler de bu acılardan beslenmiş hep. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, İSYAN, KADIN HAKLARI
49. Anneler ne kadar fedakar. Mekânı cennet olsun. Bir de merak ediyorum bu erkeklere sonra ne oluyor. Yaptıklarının sonucunu çekiyorlar mı?. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
50. Hikayeler hep tanıdık 😊 Bizim kadınlarımız 😊 FARKINDALIK, ÖZDEŞLEŞME
51. Bütün hikayeleri merakla okuyorum sevak takip ediyorum. Fakat büyüklerimizin çektikleri acıları üzüntüleri yoksulluk ve de üstüne ihanetleri okudukça onlar adına Çok üzülüyorum. Neler yaşamışlar yazık çok acı. ... Tüm cefakâr kadınlarımıza selam olsun. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, İSYAN, KADIN HAKLARI
52. İşte bir kez daha görüyoruz ki kadının bir işinin, mesleğinin olmasının önemini... İş olmasa da Ayfer teyze mutlaka bir yolunu bulurdu ama ne mutlu ki kendi parasını kazanan bir kadın olup evlatlarıyla beraber bu hayatta her şeyle tek başına mücadele etmiş, herkese örnek olsun, özellikle kolay yoldan kazanmak isteyen, hayatını başkalarına yaslanarak geçirmeye çalışanlara! FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
53. Buradaki acı dolu hayatları okuyup ders çıkarıyorum. FARKINDALIK, DERS ÇIKARMA
54. Ne güzel ne güçlü bir hanımmış ruhu şad olaun 😊 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
55. Ayfer annemiz güçlü bilgili bir kadın olarak ölmüş diğer bayanlara çok güzel bir örnek. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, DERS ÇIKARMA
56. Tüm güçlü ve cefakâr analarımıza selamların en güzeli olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
57. Ah bu adamların vicdansızlığı 😊 içim acıdı okurken FARKINDALIK, İSYAN
58. Bitane daha dımdık ayakta duran dağ gibi bi kadının hikayesinde duygulandık yattığın yerde çiçekler açsın 🌸 iyi ki geçmişsin bu dünyadan koca yürekli ebe Ayfer ❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
59. Nedir bu kadınların çilesi Mekânı cennet olsun teyzemizin 🙏🙏🙏 FARKINDALIK, İSYAN

60. Ahh çilekeş fedakâr kadınlarımız. Hepsini hüznü bir roman gibi okuyorum. Daha bilmediğimiz ne hikayeler var kim bilir. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
61. Kadının azmi burada bir kere daha ortaya çıkıyor annelik başka bir şey her kadın değil ama çoğu hayatın yükünü omuzlarına almıştır FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
62. Öyle güçlü kadının torunu olduğum için bir kez daha gurur duydum. Onun ağzından dinlediğim hikayelerini okumak çok duygulandırdı. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
63. Nasıl bir dünya nasıl bir imtihandır Yarabbi. Okuyana savaşçı olmayı öğreten ders niteliğinde ki hayatlar bile hep en yakınından olumsuz müdahalelerle zorlaştırılıyor. Evet teyzemizin hayati örnek alınacak cinsten ama keşke bu kadar üzmeselerdi yormasalar rahatça kafasını meşgul etmeden yaşasaydı. İnsanlara eliyle diliyle tavırlarıyla kötülük yapanların eline ne geçiyor Allah aşkına. Her şeye rağmen onurla ayakta duran kadınlarımıza selam olsun.. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
64. Bazı kahramanların pelerinleri yoktur bir kahraman hikayesi daha okuduk okurken bile içim acıyor mekanları cennet olsun ay yüzlü güzel kadın sizlerin de emeğinize sağlık FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
65. Güçlü kadınları seviyorum. Hayatına yön verenleri de ama bazen kolların yokmuş gibi, kör çıkmaz sokak gibi...yaşadıkların yaşatılanlar...sevgiler tüm kadınlarımıza❤️ FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
66. Her hikâyede ağlıyorum... Ah cefakâr Anadolu kadını sen eller üstünde gezmeye layıksın. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN
67. Ayaklarının üzerinde durmuş yıkılmamış kahraman bir anne. Mekânı cennet olsun FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
68. Kadınlardan neden hep güçlü olması ve evreni sırtında taşıması bekleniyor ...Coğrafya kaderdir diyor ve susuyorum 🙏🙏🙏 FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
69. Sen bize ayakta nasıl durulacağımı yaşayarak öğrettin. Hem anamız hem babamız oldun. Babasızlığımızı hissettirmemek için kuş gibi çırpındın. Hayatımı bize adadın senin hakkını ödemek imkânsız ahirette buluşana kadar şimdilik hoşçakal nurlarla kal ciğer annem. AYFERİM💖💖💖👉👉👉👉 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
70. Hikayelerdeki kadınlar hep kocalarından çekmişler okumuşu okumamışı fark etmeden. Şimdiki zamanda bile değişen birsey yok. Erkek anneleri neden böyle yetiştiriyorsunuz oğullarınızı FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
71. İyi ki sizin gibiler yaşamış bizlere örnek olmuş FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN

72. Kadının eğitimi sonraki nesillere kaderlerinin değişmesi olarak yansıyor. Nurlar içinde olsun, hiç kolay olmamış. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
73. Babadan gülmeyen kader ne yazık ki eşlerde aynı çıkıyor. FARKINDALIK, İSYAN, KADIN HAKLARI
74. Ahhh sadakatsiz adamlara harcadığımız ömrümüze ahhh FARKINDALIK, İSYAN,
75. Bakar mısınız okumuş ebe hemşire olmuş ne güzel evlatlar yetiştirmiş eşinin dört çocuğuna bakmış ve aldatılmış kadınların şanssızlığı her yerde çok etkilendim FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
76. Örnek alınacak azim dolu bir hayat nur içinde yatsın 🙏 FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
77. Ah benim cennet kuşum. Seni anılarını dinlerken benim annem çalığışu derdim. Seninleyken hep bu dünya kolay gibi görünürdü sen bizim dağımızdın. Canım annem. Her zorluğu birlikte aştık ama sensizliği aşamadık o kadar özlüyoruz ki 🥺 senin kızların olmaktan onur duyuyoruz FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
78. Tam annesinin kaderini yaşamayacak dedim ama yanıldım hayat insanı güçlü kılıyor FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
79. Hikayenizdeki bütün kadınlar cefakâr, çok çalışkan, evlatlarına çok düşkün, evlatları da onlara... ama bu hikayedeki Ayfer ebe de güçlü kadın neler yapar onu görüyoruz, tek başına hayatla savaşmasını... FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
80. Tüm olumsuzluklara rağmen yine de hayati kahramanca yaşamış, nur içinde uyusun ❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
81. Bugün benim için zor bir gün eğitim hayatımla ilgili zor ve üzücü bi süreçten ötürü moral bozukluğuyla uyandım ve şimdi bu yazıyı okudum ne olursa olsun savaşmak gerek Ayfer teyze ağlayarak yazıyorum senle gurur duydum evlatlarından torunlarından biriymişim gibi. Yerin incitmesin 🙏❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN, ÖZDEŞLEŞME
82. Gene bir kadının çilekeş hayatı FARKINDALIK, İSYAN
83. Niye hep biz kadınların çilesi böyle Büyük oluyor bizlerde annelerimiz den kalan en Büyük miras olsa gerek 🥺🙏 FARKINDALIK, İSYAN
84. Boğazım düğüm düğüm okudum. Kızlarımızın okuması, aydın olması ne kadar önemli ne kendi, ne çocukları çaresiz kaldı, nurlarda uyusun Ayfer anne FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI, DERS ÇIKARMA
85. Üzmesinin yanında hayran kalınacak bir hayat hikayesi daha. Bu hikayeler bize de güçlü olmayı öğretiyor. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, DERS ÇIKARMA
86. Memleketimi böyle sevmesi ama memleketimin onu bu kadar üzmesi...ahh Ayfer anne yerin cennet olsun inşallah. Annenle kahramanıyla 🥺 cennet köşesinde dinlen.. FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN
87. Ana kız ne güzel mücadele etmişsiniz ve başarmışsınız. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN

88. Savaşçı bir kadın daha. Nurlarda uyusun. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
89. ...yi ki okumuş annesi ardında durmuş evladının gücüne güç katmış mekânın cennet olsun sen ve sen gibi güçlü tüm kadınların ❤️❤️ FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN
90. Her okuduğum Anadolu kadını hikayesinde ciğerim söküyor hep acı hep keder bu toprakların kadınları hala gün yüzü göremiyor... FARKINDALIK, İSYAN, GÜÇLÜ KADIN, KADIN HAKLARI
91. Ah yine fedakâr ve kıymeti bilinmeyen bir kadın. Allah rahmet eylesin. FARKINDALIK, GÜÇLÜ KADIN

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Öznur AKYILMAZ
Uyruğu : T.C

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite	: Konya Selçuk Üniversitesi (İngilizce Öğretmenliği)	2018
Yüksek Lisans	: Gaziantep Üniversitesi (İletişim ve Toplumsal Dönüşüm)	2015
Doktora	: Hasan Kalyoncu Üniversitesi (İletişim Çalışmaları)	2023

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2018/...	Gaziantep Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu	Öğretim Görevlisi
2010/2018	Akşemseddin Anadolu Lisesi	İngilizce Öğretmenliği

YABANCI DİLLER

İngilizce (Profesyonel) ve Almanca (orta derecede)

YAYINLAR

- Bağcı, Y. Y., & Akyılmaz, Ö. (2022). Bir Auteur Olarak Kieslowski ve “Veronique’in İkili Yaşamı” Filmi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Bağcı, Y. Y., & Akyılmaz, Ö. (2021). 'Disney Masallarında Kurtarılmayı Bekleyen Prenses' ten, 'Kendi Hikâyesinin Kahramanı' Kadınlara: Karlar Ülkesi Örneği. Y. Y. Bağcı(ed) içinde, *Toplumsal cinsiyet Okumaları* (s. 97-122). Nobel.
- Evişen, N., Akyılmaz, Ö., & Torun, Y. (2020). A Case Study of University Preparatory Class Students' Attitudes Towards Online Learning during Covid-19 in Turkey. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Akyılmaz, Ö., & Köksalan, M. E. (2016). Türkiye'de İslami Feminizm ve Kadın Kimliğinin Yeniden İnşası. *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*.

ULUSLARASI BİLDİRİLER

- Akyılmaz, Ö., Kalkavan, B., & Uğurlu, S. (2021). Dijital İçerik Üretimi ve Yönetiminde İnsan Merkezli İçeriklerin Etkileşimi: Instagram Gaziantep Hikâyeleri Örneğiyle. *I. Uluslararası Medya ve Kültürel Çalışmalar Konferansı (INMECS21)*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Evişen, N., Akyılmaz, Ö., & Torun, Y. (2020). A Case Study of University Preparatory Class Students' Attitudes Towards Online Learning during Covid-19 in Turkey. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- Akyılmaz, Ö., & Köksalan, M. E. (2019). Türkiye'de Kadın Hakları Mücadelesinin İslami Yüzü: Reçel Blog Örneği. *I. Uluslararası Kapadokya Felsefe ve Sosyal Bilimler Kongresi (CAPASS2019)*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.